RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937. Andra kammaren. Nr 37.

Lördagen den 29 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Hans excellens herr statsministern Hansson föredrog Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 28 maj angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsändringar, innefattande, bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern Hansson att i riksdagens andra kammare uppläsa ifrågavarande öppna brev, varefter hans excellens herr statsministern uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 325, till riksdagen angående vissa grundlagsändringar.

Detta öppna brev lades till handlingarna.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt nedan omförmälda uti statsutskottets memorial nr 178 föreslagna voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

1:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 178, 1:o):

»Den, som i likhet med första kammaren, vill, att riksdagen må besluta, att ordinarie manlig lärare vid folkskola skall efter en övergångsperiod av fyra och ett halvt år, alltså från och med den 1 juli 1942, hänföras till lönegraden B 17 i den under 9 § avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 270/1925) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, införda löneplanen ävensom från och med nämnda tidpunkt åläggas en tjänstgöringsskyldighet av 39 veckor årligen; skolande sagda övergångsperiod så anordnas, att sådan lärare från och med den 1 januari 1938 hänföres vid skolor med en lästid av högst 36 veckor årligen till lönegraden B 15, vid skolor med en lästid av mer än 36 men ej 39 veckor till lönegraden B 16 och vid skolor med en lästid av 39 veckor till lönegraden B 17, och att sådan lärare, som den 1 juli 1940 åtnjuter avlöning enligt lönegraden B 15, skall från och med sistnämnda dag uppflyttas till lönegraden B 16, i samband varmed ordinarie manlig lärare vid folkskola ålägges en tjänstgöringsskyldighet av lägst $36^1/_2$ veckor årligen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat,

att ordinarie manlig lärare vid folkskola skall från och med den 1 juli 1938 hänföras till lönegraden B 17 i den under 9 § avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 270/1925) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, införda löneplanen, därest lästiden utgör 39 veckor årligen, till lönegraden B 16, därest lästiden utgör 36 $^1/_2$ veckor årligen, och till lönegraden B 15, därest lästiden utgör 34 $^1/_2$ veckor årligen, samt att lönen skall under förra hälften av kalenderåret 1938 utgå på sätt statsutskottet i sitt utlåtande nr 140 angivit.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 73 Ja och 137 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 76 Ja och 60 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 73 Ja och 137 Nej,
sammanräkningen visade ..... 149 Ja och 197 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 178, 2:o):

»Den, som i likhet med första kammaren, vill, att riksdagen må
besluta, att ordinarie kvinnlig lärare vid folkskola skall, på sätt under 2. angivits beträffade manlig sådan lärare, åtnjuta lön två lönegrader lägre än manlig lärare, dock utan rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat,
att ordinarie kvinnlig lärare vid folkskola skall hänföras till samma lönegrad som manlig lärare, dock utan rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 70 Ja och 136 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 63 Ja och 70 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 70 Ja och 136 Nej,
sammanräkningen visade ..... 133 Ja och 206 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 178, 3:o):

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må
besluta, att ordinarie lärare vid småskola skall efter en övergångsperiod av

fyra och ett halvt år, alltså från och med den 1 juli 1942, hänföras till lönegraden B 9 i omförmälda löneplan ävensom från och med nämnda tidpunkt åläggas en tjänstgöringsskyldighet av 39 veckor årligen; skolande sagda övergångsperiod så anordnas, att sådan lärare från och med den 1 januari 1938 hänföres, på sätt under 2. angivits beträffande ordinarie manlig lärare vid folkskola, till lönegraderna B 7, B 8, respektive B 9 och att sådan lärare, som den 1 juli 1940 åtnjuter avlöning enligt lönegraden B 7, skall från och med sistnämnda dag uppflyttas till lönegraden B 8, i samband varmed ordinarie lärare vid småskola ålägges en tjänstgöringsskyldighet av lägst 36 $^1/_2$ veckor årligen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat,

att ordinarie lärare vid småskola skall, på sätt under 2. angivits beträffande ordinarie manlig lärare vid folkskola, hänföras till lönegraderna B 9, B 8, respektive B 7.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 82 Ja och 122 Nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 91 Ja och 44 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 82 Ja och 122 Nej,
sammanräkningen visade ..... 173 Ja och 166 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av vissa till Lunds domkyrka utgående avgifter, m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille, m. m.;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, m. m.;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till luftskyddslag;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning, försäljning och införsel av gasskyddsmateriel;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående slakt av husdjur;

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364);

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skyldighet att till riksdagens revisorer avgiva redogörelse för användningen av statsunderstöd;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag);

nr 356, i anledning av väckt motion om revision av lagen angående utlämning av förbrytare, m. m.; och

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, m. m.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtande nr 50.

§ 5.

Vidare föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets memorial, nr 22, angående arvoden åt kammarrättsrådet d:r C. W. U. Kuylenstierna och hovrättsassessorn B. Hagström, vilka inom utskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

bankoutskottets memorial, nr 63, angående användande av riksbankens vinst för år 1936; samt

statsutskottets utlåtande, nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridandet av kostnaderna för vissa byggnadsarbeten för signalregementets förläggning å Lilla Frösunda.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 6.

Ang. utvinnande av motorbränsle ur skogsavfall.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 168, i anledning av väckt motion om anslag till en experimentverksamhet i syfte att ur skogsavfall utvinna motorbränsle begärdes ordet av

Herr **Lövgren,** som yttrade: Herr talman! Jag skall börja med att framföra ett hjärtligt tack till statsutskottet för den välvilliga behandling min motion har fått. När jag begärt ordet här är det bara för att fästa uppmärksamheten vid ett par förhållanden rörande denna sak.

Det är ju så, att man kan befara, att krig och avspärrning komma alldeles oförmodat på och därmed svårigheter för att sörja för landets behov av motorbränsle. Det är en sak. Den andra är, att den naturliga oljan så småningom sinar. Beräkningar som gjorts visa, att redan om 15 à 20 år kommer det att föreligga brist på olja, vilken brist måste täckas genom annat motorbränsle. I England och Tyskland samt även i Frankrike har man gått fram för att utvinna flytande motorbränsle ur brunkol och stenkol samt numera även ur träavfall. Med hänsyn till vår brist på stenkol och brunkol men vår rikedom på skog och framför allt med hänsyn till de väldiga mängder avfall, som årligen uppstå vid avverkningar i våra skogsmarker, har det förefallit mig, som om det vore önskvärt få en undersökning till stånd rörande möjligheterna att framställa flytande motorbränsle på grundval av detta avfall, därför att man ju förnuftsmässigt kan säga sig, att om det är möjligt göra flytande motorbränsle av stenkol och brunkol, så är det också möjligt göra det av trä.

Efter det motionen var väckt har dessutom tillkommit ytterligare en sak. Det har visat sig, att det finns en man här i landet, som arbetar efter principen att framställa flytande motorbränsle ur sulfit- och sulfatfabrikernas avfallslutar. Laborationsmässigt tror jag, att dessa försök kommit ganska långt, och jag har också övervägt, om man redan nu skulle kunna få medel för att

Ang. utvinnande av motorbränsle ur skogsavfall. (Forts.)

föra dessa försök vidare i större skala. Utskottet har emellertid först velat gå på den linjen, att en allsidig utredning av detta problem bör komma till stånd. Och jag kan ju förstå utskottets motivering för den saken, därför att det har gått upp för mig under de samtal i frågan, jag fört under denna vinters lopp, att det mellan olika vetenskapsmän, som arbeta på detta område, råder en stark konkurrens, en stark avundsjuka, och att den ena gruppen icke unnar den andra att komma fram. Jag förstår mer än väl den tveksamhet, som har rått inom statsutskottet, och hoppas därför att, när man nu gör denna allsidiga utredning, man skall se till, att i den utredningskommitté, som får hand om saken, olika grupper bliva företrädda, och att alla, som ha någonting av värde att komma med på detta område, få en möjlighet att lägga fram sina synpunkter, sina rön och erfarenheter. Jag fäster uppmärksamheten vid att vi här i landet, all vår omtalade organisationsförmåga till trots, ändå ibland arbeta ganska slumpartat. Jag tar t. ex. ett sådant område som framställning av syntetiskt järnskrot, alltså järnsvamp. Det arbetas nu på fyra eller fem olika håll i landet med framställning av järnsvamp, men ingen har ännu kommit till en verkligt ekonomisk och god lösning av detta problem. Jag är emellertid livligt övertygad om, att om man hade låtit dessa fem eller sex olika uppfinnare samarbeta på området och jämföra sina prov, så skulle man hava knäckt detta problem nu och kunnat försörja landets järnindustri med det syntetiska skrot, som man nu efterfrågar, men som man icke kan erhålla i tillräckliga kvantiteter.

Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden längre utan hoppas endast, att den utredning, som skall företagas rörande detta spörsmål, måtte ske snabbt och objektivt och ge oss en möjlighet att här i landet få till stånd en apparatur, som möjliggör tillverkning i stor skala av flytande motorbränsle på grundval av våra skogar och framför allt det avfall, som uppkommer vid avverkningar i våra skogar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Nilsson* i Antnäs, *Johansson* i Tväråselet, *Silfverbrand*, *Wiklund*, *Baeckström*, *Johansson* i Norrfors, *Hansson* i Vännäsby, *Lindmark*, *Hedlund* i Östersund, *Hedlund* i Häste, *Eriksson* i Frägsta, *Persson* i Undersvik, *Sandberg*, *Hilding* och *Lithander*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund; och

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående bidrag till allmänna barnbördshuset i Stockholm för budgetåret 1937/1938.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ang. socialstyrelsens organisation m. m.

Till avgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande, nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående socialstyrelsens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 266, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, bland annat, att godkänna av föredragande departementschefen förordade personalförteckningar och avlöningsstater för socialdepartementet, socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen.

Enligt Kungl. Maj:ts berörda förslag skulle handläggningen av ärenden rörande arbetarskydd, vilka för närvarande handläggas av socialstyrelsen, överflyttas till riksförsäkringsanstalten.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 238 av herr *Myrdal;*
nr 240 av herr *Reuterskiöld;*
nr 259 av herrar *Sigfrid Hansson* och *Strömberg;*
nr 260 av herr *A. Samuel (Sam) E. Larsson m. fl.;* och
nr 300 av herr *Wistrand m. fl.* samt

inom andra kammaren:

nr 321 av herr *Arnemark m. fl.;*
nr 484 av fröken *Hesselgren m. fl.;*
nr 485 av fröken *Hennings m. fl.;* och
nr 530 av herr *Gezelius m. fl.*

Utskottets hemställan innefattade bland annat, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag om överflyttning från socialstyrelsen till riksförsäkringsanstalten av handläggningen av arbetarskyddsärenden.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herr *Domö* ansett, att utskottet beträffande arbetarskyddsärendenas centrala handläggning bort uttala, att dessa ärenden borde på i reservationen anförda skäl tillsvidare bibehållas hos socialstyrelsen, samt föreslagit härav påkallade ändringar i de av utskottet framlagda förslagen till personalförteckningar och avlöningsstater för socialstyrelsen och riksförsäkringsanstalten.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lundqvist:** Herr talman! Det är i dessa dagar ungefär jämnt 25 år sedan riksdagen efter en ganska lång debatt beslöt inrätta socialstyrelsen som ett centralt organ för vår socialförvaltning. 25-årsjubileet av socialstyrelsens tillvaro går riksdagen nu att fira genom att, såvitt jag förstår, försvaga ämbetsverkets möjligheter att fylla sin uppgift som ett sådant centralt organ. Visserligen säger statsutskottet i sitt utlåtande, att utskottet icke kan dela »de farhågor för att omorganisationen skulle allvarligt rubba socialstyrelsens ledande ställning inom det sociala förvaltningsområdet, som framskymta i vissa motioner». Enligt mitt förmenande måste emellertid detta förslag innebära ett sådant försvagande av socialstyrelsens ledande ställning. Att på det sätt, som i propositionen föreslagits och som också tillstyrkts av utskottet, indraga den första byrån synes i varje fall icke kunna innebära en fördel med hänsyn till de arbetsuppgifter, som åvila och som, såvitt jag förstår, böra åvila socialstyrelsen. Den indragningen kan icke gärna vara till fördel med hänsyn till vikten av en nöjaktig överblick och konsekvens i reformarbetet. Det måste tvärtom, såvitt jag förstår, innebära en direkt försämring, om de allmänna sociala ärendena icke längre skola hänvisas till en särskild byrå som nu med samlad praktisk erfarenhet och ingående social förtrogenhet. Särskilt med

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

den omfattning, som det sociala reformarbetet numera har fått, synes det mig vara av allra största vikt, att de myndigheter, som ha att särskilt följa detta arbete och granska alla uppkommande förslag, också äro till fullo skickade att verkställa en noggrann saklig granskning av olika förslag.

Enligt utskottets utlåtande och förslag skulle den förlikningsmannainstitution, som för närvarande tillhör den första byrån, utbrytas och bilda en fristående avdelning. Den avdelningen skulle bestå av en sekreterare och ett kvinnligt biträde. Det förefaller mig vara nära nog omöjligt, att med en sådan personaluppsättning arbetet på denna viktiga avdelning skulle kunna bli nöjaktigt utfört, och jag tror också, att det finns bara en mening både inom arbetsgivarnas och de anställdas organisationer om att den lösning, som man här tänkt sig, icke kan bli tillfredsställande.

Av de skäl, som jag nu anfört, har det synts mig, som om den första byrån alltjämt borde bibehållas med i stort sett samma arbetsuppgifter som byrån för närvarande har.

Vad sedan rör arbetarskyddsärendenas centrala handläggning har ju utskottet uttalat sig med en tveksamhet, som sträcker sig betydligt längre än vad man annars brukar vara van vid ifrån statsutskottets sida. Utskottet erkänner ju fullkomligt oförbehållsamt, att det med visst fog kan göras gällande, att arbetarskyddsärendenas överflyttning i varje fall borde anstå, intill dess pågående utredning rörande yrkesinspektionens effektivisering avslutats, och detta uttalande gör utskottet, trots det att utskottet vill göra gällande, att den utredning, som här pågår, inte egentligen har att taga sikte på den centrala handläggningen av dessa ärenden utan endast, som det säges, på det s. k. fältarbetet. Jag tror för min del, efter de uppgifter jag har fått, att detta senare uttalande från statsutskottets sida näppeligen står sig vid närmare granskning. Jag tror för min del, att utredningsarbetet också kommer att beröra själva den centrala handläggningen av dessa arbetsuppgifter. Då emellertid utskottet här är så tveksamt, som uppenbarligen är fallet, synes det mig ha varit med klok försiktighet förenligt, om man här ställt sig avstyrkande. Det heter ju inte utan skäl, att i tveksamma fall skall man inte handla. För övrigt har det i denna detalj väckts så många motioner från olika håll — här finns det en motion av herrar S. Hansson och G. Strömberg i första kammaren och en av fröken Hesselgren m. fl. i andra kammaren — i vilka man mycket utförligt gått in på detta spörsmål och där man också lika utförligt motiverat sitt avslagsyrkande på denna punkt. Jag behöver därför inte här gå närmare in på denna del av frågan utan ber endast att få i detta avseende hänvisa till dessa motioner. Jag är för övrigt säker om, att de olika motionärerna själva komma att närmare utveckla sin syn på dessa frågor.

Beträffande frågan om slopande av socialfullmäktige är det ju möjligt, att utvecklingen numera gått därhän, som utskottet säger, att socialstyrelsen endast mera sällan använder sig av att tillkalla de socialfullmäktige som för närvarande finnas. Det är möjligt att så är fallet, men det förefaller mig dock, som om just socialstyrelsens verksamhet vore en sådan gren av statsförvaltningen, där man verkligen borde med fördel kunna använda sig av fullmäktigeinstitutionen. Enligt min mening hade det därför varit till fördel, om man för framtiden bibehållit den fullmäktiginstitution, som vi nu en gång fått på detta område.

Så som jag ser på frågan och i anslutning till vad jag nu anfört, herr talman, skulle jag helst velat yrka bifall till den motion, nr 530, som avgivits här i kammaren av herr Gezelius och som är underskriven jämväl av ett flertal andra ledamöter av kammaren, representerande olika partier. Jag är emellertid rädd för att den kläm, motionen har, är så avfattad, att, då det inte finns

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
någon inom statsutskottet, som tagit upp förslaget och låtit det utformas i en reservation, det inte går att ställa proposition på ett sådant yrkande. Därför nödgas jag inskränka mitt yrkande till att omfatta bifall till den av herr Domö avgivna reservationen.

Herr *Gezelius* instämde häruti.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Jag skall inte gå in på hela det omorganisationsförslag, som det här gäller. Jag vill bara säga, att flera av de förslag, som där förekomma, enligt min mening torde visa sig praktiska. Det förefaller mig t. ex. som om överflyttningen av sjukkassebyrån till pensionsstyrelsen vore ett led i det krav, man länge haft på att mera än förut varit fallet sammanföra socialförsäkringsväsendet inom en ledning. Däremot har jag således ingenting att invända. Jag kunde visserligen ha mina tvivel angående förlikningsmannainstitutionens numerär och socialstatistikens ordnande men det torde vara saker, som man sedermera kan ändra på.

Det är emellertid om en fråga, som nära berör mig, och där jag har en alldeles direkt erfarenhet, som jag vill sägra några ord, nämligen överflyttningen av arbetarskyddsbyrån till riksförsäkringsanstalten. Jag har redan i min motion uttalat mina tvivel om det praktiska i den åtgärden, och jag vill här stryka under, att den mångåriga erfarenhet jag har från mitt arbete såväl i yrkesinspektionen som i socialstyrelsen gör, att jag känner mig mycket tveksam inför detta förslag. Jag har en känsla av att båda institutionerna komma att förlora på den anordningen. När man t. ex. har sett, hur en institution sådan som yrkesinspektionen med huvudsakligast teknisk personal har lätt för att tendera till att bli enbart tekniskt betonad, så har det verkligen synts mig, som om det vore risk för att det utomordentligt goda inflytande, som socialstyrelsen har haft på yrkesinspektionen, sedan den kom att samordnas med denna myndighet — ett inflytande som kommit yrkesinspektionens befattningshavare att mer och mer intressera sig för de hygieniska och sociala frågorna — i en framtid inte kommer att göra sig gällande på samma sätt. Jag vill i detta avseende säga, att riksförsäkringsanstalten naturligtvis också har socialt intresse. Det vet jag mycket väl, och jag vet, att i synnerhet den nuvarande chefen för riksförsäkringsanstalten har detta, men man ordnar ju inte en organisation med hänsyn till en enskild person. Den enskilde personen kan måhända inte så mycket påverka den allmänna opinionen, och jag har i alla fall den känslan, kanske med orätt, att man här riskerar, att allmänheten kommer att tro, att yrkesinspektionens huvuduppgift rör sig om de tekniska och ekonomiska sakerna. Jag är också litet rädd för, att yrkesinspektörernas ställning, som i själva verket är mycket ömtålig, i det arbete, de ha att utföra, kommer att influeras av detta. Jag vet, att statsrådet har sagt och väl också här kommer att säga, att man inte behöver befara, att det skall bli någon mannamån i det sätt, varpå yrkesinspektörerna skulle behandla de arbetsplatser, som stå under enskilda försäkringsanstalter, och dem, som stå under den statliga anstalten. Det tror jag fullt väl. Men yrkesinspektörerna själva ha känt sig ganska oroade på den punkten. En yrkesinspektör säger, att även om en yrkesinspektionens befattningshavare under de förutsatta förhållandena aldrig så mycket bemödar sig om sådan opartiskhet, så kommer känslan av att han kommer som ombud för ett försäkringsföretag, oftast ett konkurrentföretag till det, vari arbetsgivaren är delägare, att göra hans redan förut ömtåliga och ansvarskrävande ställning ännu svårare, ja i vissa fall omöjlig. Då detta gäller yrkesinspektionens hela arbete, dess underlag och möjligheter, får denna sida av saken inte underskattas, säger han. Även om denne man sett litet pessimistiskt på saken, är det dock ett uttryck för, hur de flesta yrkesinspektörerna se den.

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

Jag är fullt medveten om att ett par yrkesinspektörer ha motsatt åsikt och ha ansett, att det skulle vara en hjälp att ha det ekonomiska påtryckningsmedel, som ligger i att avgifterna kunna höjas och sänkas, beroende på hur man har det inrättat på arbetsplatsen, men jag tror, att det kanske inte är så lämpligt, att yrkesinspektören på detta sätt kommer att se saken ur ekonomisk synpunkt, även om det skulle vara ett påtryckningsmedel. Och det är ett påtryckningsmedel endast när det gäller de tekniska sakerna. Man torde väl ha anledning antaga, att yrkesinspektionens uppgift i framtiden allt mer kommer att få med de hygieniska och sociala förhållandena att göra. Så vitt jag förstår, fordrar det rationaliseringsarbete, som nu mer och mer tar fart, ett helt annat och mycket mera socialt betonat ingrepp av yrkesinspektionen och yrkesinspektörerna. Jag har fäst mig vid, att landsorganisationen, som ju själv har krävt effektivisering av yrkesinspektionen, framhåller just denna synpunkt. Det sägs i deras yttrande, att arbetarskyddsfrågorna i eminent grad beröra förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare och fördenskull nära höra samman med de övriga arbetarfrågor — arbetsavtal, arbetsstrider, fackföreningsväsende, medlings- och skiljedomsförfarande m. m. — med vilka socialstyrelsen i sin egenskap av centralt organ för statens socialförvaltning har att taga befattning. »Det finnes anledning befara, att arbetarskyddsfrågornas underordnande under försäkringsintressen komme att bli till förfång för de först nämnda och därmed till nackdel för dem, som vore beroende av att arbetarskyddet fungerade ej blott med förvaltningsmässig och teknisk precision utan även på sådant sätt, att de mera mänskliga synpunkterna och intressena finge komma till sin rätt.»

Jag menar sålunda, att det är en stor förlust för yrkesinspektionen att inte ha socialstyrelsen som sitt ledande organ. Jag vill också säga, och det har redan framhållits av den föregående ärade talaren, att det även är en förlust för socialstyrelsen att inte ha den mycket nära kontakt med arbetslivets frågor, som yrkesinspektionen erbjuder. Erfarenheterna från yrkesinspektionens praktiska arbete ute på fältet har ju socialstyrelsen, så vitt jag förstår, under de gångna åren haft en utomordentligt värdefull hjälp av, när den haft att behandla arbetar- och arbetsgivarfrågor och naturligtvis också andra sociala frågor. Ämbetsverket kommer nu inte heller att ha tillgång till socialfullmäktige, vilket hittills givit dem en sådan kontakt. Det kan visserligen sägas, att vissa hygieniska frågor ligga nära till för riksförsäkringsanstalten, i och med det att vi gått in för en vidgad omfattning av försäkringen mot yrkessjukdomar. Men det blir ett intresse inriktat på ett visst gebit, under det att yrkesinspektionens hygieniska och sociala intresse måste omfatta mycket mer. Jag har litet svårt att inse, att riksförsäkringsanstalten skall ha intresse för och erfarenhet om sådana frågor som minderårigas och kvinnors användande i arbete, bagerilagen och sjömanslagen m. m. Jag har nyss talat med en representant för sjöfolket, vilken tyvärr inte kunde vara närvarande här i dag. Han sade, att man på detta håll också är bekymrad över att frågor rörande sjöfolket skola flyttas över till riksförsäkringsanstalten. Jag förmodar, att internationella socialpolitiska delegationen fortfarande skall sortera under socialstyrelsen och att den skall som hittills handlägga alla dessa frågor ur internationell synpunkt, och då kunde den behöva den kontakt, som den föregående placeringen av arbetarskyddsbyrån i socialstyrelsen kunnat ge. Jag förstår mycket väl, att man kan säga, att alla våra ämbetsverk böra samarbeta och att alltså socialstyrelsen skall samarbeta med riksförsäkringsanstalten och därmed fortfarande med arbetarskyddsbyrån. Men det är skillnad på samarbete och samarbete. Man har mera nytta av samarbete, när man är knuten den ena till den andra, när t. ex. byråchefen och sekreteraren i arbetarskyddsbyrån ha direkt kontakt med övriga ärenden inom styrelsen. Jag tycker ock-

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
så, att det framgår ganska klart av alla avgivna yttranden att man går emot denna överflyttning. Arbetsgivareföreningen har t. ex. avstyrkt förslaget, och alla, som haft närmare med saken att göra, ha ställt sig tvivlande. Jag ser till min glädje att statsutskottet också är tvivlande och att även statsrådet varit fundersam, innan han kommit till detta beslut.

Nu förstår jag mycket väl, att här finns inte den allra ringaste möjlighet att få någon ändring i vad Kungl. Maj:t föreslagit och statsutskottet gått in för. Men då min inställning till frågan är sådan, som den nu är, har jag ansett mig böra framlägga mina tvivel beträffande saken och anser mig dessutom böra vidhålla dem, varför jag, herr talman, kommer att yrka bifall till den reservation, som avgivits beträffande denna punkt. Jag vill emellertid inte inrangera mig bland de sura nejsägarna, när det gäller den här saken. Jag har ingen anledning därtill. Jag vet, att departementschefens och mina intressen i mycket hög grad sammanfalla, när det gäller yrkesinspektionen och jag får väl därför hoppas, att mina tvivel äro mera ogrundade än jag i denna stund kan se. Jag vet, att den kommitté, som nu tillsatts, naturligtvis kommer att få ett visst inflytande på det sätt, varpå hygieniska och sociala frågor i framtiden komma att behandlas, och det ger ju mig någon tröst. Jag kan emellertid inte se annat, än att jag i alla fall måste vidhålla mitt yrkande.

I detta anförande instämde fröken *Andersson*.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag kan inte se något skäl för att taga upp någon mera ingående diskussion rörande det förslag till socialstyrelsens omorganisation, som är framlagt för årets riksdag, då ju statsutskottets alldeles överväldigande flertal efter sin prövning ansett, att den kungl. propositionen har valt ungefär de rätta vägarna. Jag kan emellertid i alla fall inte underlåta att yttra mig om saken för att i korthet framlägga min syn på denna omorganisationsfråga.

Socialstyrelsen är ett verk med jämförelsevis obestämda konturer. Den skall syssla med arbetsmarknadens frågor, med viss nykterhetsvård — jag borde kanske snarare säga alkoholistvård — enligt förslaget även med fattigvård och barnavård, den skall syssla med arbetslöshetsförsäkring, den skall syssla med alla avtalsfrågor o. s. v. Hela den utgångspunkt, från vilken socialstyrelsen är skapad, gör, att gränserna i förhållandet till andra ämbetsverk blivit jämförelsevis flytande. Det har då funnits ett slags inre tendens och ständiga risker för att socialstyrelsen skulle utvecklas till ett månghövdat ämbetsverk, som sträcker ut en tentakel åt ett håll och en tentakel åt ett annat håll, med den mycket allvarliga risken enligt min bestämda mening, att varje byrå för sig blir ett mindre ämbetsverk med betydande svårigheter för den, som skall vara centralgestalten inom styrelsen, nämligen chefen för socialstyrelsen, att kunna fullt överblicka och följa ämbetsverkets arbete. Jag kan gott säga, att ända sedan jag första gången var socialminister, d. v. s. år 1925 och ett stycke in på år 1926, har jag haft en så bestämd känsla av att socialstyrelsens organisation måste rationaliseras, att jag bara har beklagat, att omständigheterna tvingat mig att så pass länge uppskjuta ett försök därtill. Men skall man göra en sådan rationalisering, skall man åstadkomma ett sådant ämbetsverk, att chefen kan väntas ha tillräcklig överblick över praktiskt taget alla de ärenden, som skola passera socialstyrelsen, måste man välja en bestämd utgångspunkt, och den utgångspunkten har för mig varit att det, som inte med absolut nödvändighet behöver höra till socialstyrelsen, skall skiljas ut därifrån. Detta skulle rätteligen ha lett till att även arbetslöshetsförsäkringen skulle skiljas ut, enligt mitt sätt att se, men då jag inte velat gå så långt, att man skulle skapa något

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

särskilt ämbetsverk — det skulle i själva verket finnas fullt tillräckliga motiv för att göra även sjukkassebyrån och arbetarskyddsbyrån till ett självständigt ämbetsverk — har jag sett mig om efter en möjlighet att placera en och annan och helst så många som möjligt av byråerna på annat håll.

Nu synes man ha kommit till rätt stor enighet om att sjukkassebyrån kan flyttas till pensionsstyrelsen, men det råder oenighet därom, huruvida man bör flytta yrkesskyddsbyrån till riksförsäkringsanstalten, och vi ha hört fröken Hesselgren här framföra de skäl som tala däremot. Jag lyssnade mycket noga till fröken Hesselgren, men jag måste bekänna, att jag var ur stånd att finna, var den där logiskt oantastbara utgångspunkten fanns. Det fanns några allmänna synpunkter, att det inte var bra, och att socialstyrelsen i sitt arbete har viss nytta av att ha direkt kontakt med byrån för yrkesskyddsärenden o. s. v. Vad är nu denna byrås uppgift? Uppgiften för yrkesfarebyrån, sådan vi känna den i dag, är bestämd bl. a. i det faktiska förhållandet att det föreskrives i instruktionen, att yrkesinspektörerna skola vara ingenjörer. Det finns undantag, nämligen beträffande den kvinnliga yrkesinspektrisen, skogshärbärgesinspektören och sjöfartsinspektören. Dessa äro de undantag som finnas; det finnes endast en person på varje post, under det att vi ha nio yrkesinspektörsdistrikt. Det måste sägas, att det ännu så länge är en ganska obetydlig del av yrkesskyddsbyråns arbete, som ligger på dessa, för vilka det inte finns föreskrift, att de skola ha, såsom de andra, en t. o. m. rätt så hög yrkesteknisk utbildning.

Det är alltså alldeles uppenbart, att man redan från början ansett yrkesinspektionens främsta uppgift vara den att se till att inom industrien nödiga tekniska skyddsanordningar emot olycksfall i arbete vidtagas. Yrkesinspektionens uppgift är i första rummet att tillämpa lagar, som Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftat, samt vidare att tillämpa förordningar och föreskrifter, som, grundade på dessa lagar, utfärdas av Kungl. Maj:t eller det ämbetsverk till vilket byrån hör. Finns det någon som helst reson i den föreställningen, att yrkesinspektionens byrå skulle tillämpa lagarna på ett slappare *eller* strängare sätt, vilket man vill antaga, bara därför att den lägges under riksförsäkringsanstalten i stället för under socialstyrelsen och sålunda bara flyttas från ett centralt verk till ett annat? Ett påstående i den riktningen innebär ju faktiskt ingenting annat än en insinuation om, att yrkesinspektionen inte längre skulle på samma sätt som förut fullfölja sin i lag och förordning givna ämbetsplikt bara därför att den flyttas över från ett centralt verk till ett annat. En sådan föreställning måste ju vara orimlig. Vare sig fråga är om kvinnors nattarbete, minderåriga barns arbete, tillämpningen av de tekniska föreskrifterna eller arbetstidens utsträckning — det senare spörsmålet hör ju för övrigt inte till socialstyrelsen utan till arbetsrådets ämbetsförvaltning — kan en sådan föreställning som att det här skulle inträda någon slags förskjutning i arbetsmetoderna inte bygga annat än på ett låt mig säga slags ganska löst känslotänkande.

Vilken skulle då den andra uppgiften vara? Jo, denna andra uppgift skulle väl närmast bestå i ett initiativtagande. Jag vet inte, hur pass många initiativ på lagstiftningens område, som direkt kunna härledas från yrkesinspektionen; sannolikt är det väl något. Man skulle ju emellertid kunna önska, att socialstyrelsen utarbetade förslag till sådana ändringar i gällande lagstiftning, som kunna vara önskvärda för en effektivisering av densamma eller i andra avseenden. Socialstyrelsen har nu en gång haft i uppdrag att framlägga ett dylikt effektiviseringsförslag, som, efter vad jag vill minnas, blev färdigt 1931 eller däromkring. Jag ber om ursäkt om jag möjligen gör en liten karikatyr — den är i vart fall inte svårartad. Detta effektiviserings-

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
förslag gick i huvudsak ut på ett yrkande om anställandet av ytterligare en tjänsteman på den centrala byrån. Det var kort och gott inte mycket mer som kom fram ur detta effektiviseringsförslag. Jag föreställer mig emellertid, att yrkandet på yrkesinspektionens effektivisering bör genomföras med en helt annan kraft, och, såsom statsutskottet säger, med tonvikten lagd på fältarbetet. Detta hindrar naturligtvis inte att det kan behövas någon förstärkning i centrum. Jag har inte ansett, att det blir någon skillnad i lagarnas tillämpning, om handhavandet av hithörande spörsmål lägges i medicinalstyrelsens, i riksförsäkringsanstaltens eller i socialstyrelsens hand. När vi nu skola börja vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en ordentlig effektivisering av socialhygienen och arbetshygienen, kunna skäl anföras för en förankring av hela detta gebit även till socialhygieniska institutet eller medicinalstyrelsen. Om det nu behövs förändringar på detta område, hur skall man då förfara? Ja, det är klart som dagen att i den mån socialstyrelsen inte tar något initiativ — det kan ju emellertid hända att den gör det — kommer förslag i huvudsak att utarbetas på sätt som tidigare skett, nämligen antingen i departementet eller inom en kungl. utredningskommitté. Det färdiga förslaget skickas sedan ut på remiss till socialstyrelsen, till riksförsäkringsanstalten, till kommerskollegium eller till medicinalstyrelsen o. s. v., alltefter som dessa ämbetsverk beröras av frågan. Det inflytande socialstyrelsen får på lagstiftningens vidare utformning beror ju praktiskt taget uteslutande därpå om detta ämbetsverk i sitt utlåtande kommer med de värdefullaste synpunkterna på frågan. Det må här tillåtas mig att sticka in en liten parentes. Jag kan inte medge, att socialstyrelsen alltid kommit med de värdefullaste synpunkterna, i vart fall inte när det gällt dess egen organisation. Jag menar sålunda, att man utgår från ganska diffusa föreställningar om betydelsen av denna placeringsfråga, när man inte har starkare skäl för sin ståndpunkt än till exempel fröken Hesselgren anförde. Jag har också förgäves i socialstyrelsens utlåtande och vid samtal med representanter för socialstyrelsen liksom också vid samtal med motionärer här i riksdagen försökt få fram något verkligt konkret skäl, som skulle kunna uppväga den obestridliga önskvärdheten av, att socialstyrelsen skäres ned till rimliga proportioner. Jag har, herr talman, inte någon förutfattad mening på denna punkt, men jag har blivit övertygad om, att socialstyrelsen bör minskas till sitt omfång. Den meningen har fått ytterligare stöd av att man nu skall förlägga hela främlingskontrollen till socialstyrelsen. Yrkesinspektionens kvarblivande i socialstyrelsen är i varje fall icke av sådan betydelse, att det skulle uppväga skälet att man måste begränsa socialstyrelsens organisation. I fråga om utgestaltningen av yrkesinspektionen i framtiden kommer, så vitt jag förstår, fröken Hesselgren att få ett mycket betydande inflytande, då ju den föregående ärade talarinnan är ordförande i effektiviseringskommittén. Det är ju klart som dagen att man samtidigt med det tekniska skyddet också skall bygga ut arbetshygienen och socialhygienen. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att när man vill forcera fram denna nya och omfattande verksamhet på yrkesinspektionens område, nämligen tillgodoseendet av de arbetshygieniska önskemålen, så får man inte glömma bort, att denna inspektion fortfarande skall ha hand om det tekniska arbetsskyddet, och att följaktligen även därvidlag behövs en verklig effektivisering. Vi se ju huru olycksfallssiffrorna stiga år för år med förskräckande fart. Detta gör, att det aldrig kan bli fråga om att göra yrkesinspektionen till ett ensidigt organ, utan att det tvärtom bör bli ett organ, som kan tillgodose önskemål från olika håll. Det förefaller mig som om utvecklingen sannolikt skulle gå i den riktningen, att, när vi nu få det socialhygieniska institutet och en yrkesinspektion utformad på sätt som

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

här bebådats, ett samarbete kommer att inledas mellan dessa organ, och att det måhända kommer till stånd en sammanslagning mellan dessa båda institutioner utan anknytning vare sig till socialstyrelsen eller till riksförsäkringsanstalten.

Jag skall nu gå in på det positiva argumentet emot en förflyttning till riksförsäkringsanstalten. Man har i dunkla ordalag antytt, att en dylik överflyttning skulle medföra, att yrkesinspektörerna skulle bli mindre opartiska än de nu äro. Men vari skulle då denna brist på opartiskhet komma att bestå? Jag har gjort mig den frågan, och jag har undrat vad det är man egentligen menat. Jag måste hänföra även detta till sådant där löst talessätt, bakom vilket en tanke knappast ligger. På vilket sätt skall en yrkesinspektör kunna vara partisk? Jo, han kan gå till riksförsäkringsanstaltens arbetsgivare och säga: Ni skall vidtaga de och de skyddsanordningarna för då kommer ni att förbättra er olycksfallsstatistik, och på så sätt få ni sänkta premier. Detta är det enda tänkbara motivet, nämligen att riksförsäkringsanstalten skulle få detta extra gagn av yrkesinspektörerna att dessa skulle kunna gå till de industrier, som ha sina arbetare försäkrade i riksförsäkringsanstalten och säga till dem, att de skola göra det och det men underlåta att säga samma sak till de företag, som ha sina arbetare försäkrade i enskilda bolag eller i arbetarnas ömsesidiga olycksfallsförsäkring. Det har betraktats som en stor förtjänst hos den nuvarande yrkesinspektionen, att den inte tillgriper tvångsmedel. Men det har visat sig mycket ovisst, huruvida arbetsgivarna äro intresserade av att införa tillräckliga skyddsanordningar. Somliga äro det måhända, men andra betrakta det hela bara som en onödig utgift, som yrkesinspektionen vill pålägga dem. Det är alltså inte alls säkert att en sådan här överflyttning kan bli till någon nytta för riksförsäkringsanstalten, nämligen om arbetsgivarna inte tycka detsamma som yrkesinspektionen. Det kanske när allt kommer omkring inte blir någon effekt av yrkesinspektionens anmodan, även om en sådan skulle kunna göras. I stället är det väl ganska visst, att de andra bolagens arbetsgivare antingen klaga med påföljd att det blir en omedelbar rättelse, eller också står det alla arbetsgivare fritt — i vart fall finns det inte något förbud i det avseendet — att införa alla de skyddsanordningar, som en yrkesinspektör kan anbefalla inom jämförliga företag. Såsom vår industri utvecklats är det väl rätt sannolikt, att dess tekniska personal är tillräckligt skickad att utan speciella anvisningar av en yrkesinspektör kunna åstadkomma önskat resultat. Hela föreställningen grundar sig enligt min bestämda övertygelse på en fullkomligt falsk uppfattning av dessa yrkesinspektörers reaktion mot en förflyttning till riksförsäkringsanstalten. Jag måste tillbakavisa alla dylika farhågor. Jag är också övertygad om, att när vi om några år fått bilda oss en uppfattning om hur den föreslagna anordningen verkat, vi skola erkänna, att invändningarna egentligen höra hemma bland de lösa skotten.

Jag skall, herr talman, inte gå närmare in på frågan om första byrån. Jag hörde visserligen herr Lundqvist säga, att av de skäl han anfört höll han på bibehållande av nuvarande första byrån. Så vitt jag kunde höra tycktes han ha den föreställningen, att denna byrå skulle vara en ledare av landets reformpolitik på detta område. Jo, jag tackar jag, det skulle ha blivit en skön socialpolitik, om ledningen skulle ha legat hos första byrån. Det är få av de reformer, riksdagen beslutat under de sista tre riksdagarna, som stött sig på den sakkunskap, som där är företrädd.

Jag måste säga, att hela denna fråga är ganska likgiltig. De sakkunniga i socialstyrelsen finnas ju kvar. I den mån de sakkunnigas åsikter äro värda beaktande få de ju framföras inom socialstyrelsen. Om sedan utkastet till utlåtande skrives på juristbyrån eller på första byrån är komplett likgil-

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

tigt. Alla ha rätt att delta i hyfsningen av utlåtandet. Om denna hyfsning ibland skedde litet mera energiskt, skulle jag för min del inte klaga.

Så ett par ord innan jag slutar om socialfullmäktige. Jag har tillhört dem, som från begynnelsen kraftigt reagerat mot attackerna emot fullmäktigeinstitutionen såsom sådan. Denna institution var ju avsedd att bli en demokratiens förankring i ämbetsverken. Nu sedan jag själv haft anledning att söka ernå närmare kontakt med institutionen, måste jag säga, att det åtminstone finns tre utmärkta argument för att inte bibehålla dessa fullmäktige. I stället för att bli en demokratiens förankring i ämbetsverken, har institutionen som sådan starkt tenderat att bli byråkratiens förankring i demokratien. Härtill kommer emellertid följande. Socialfullmäktige bestå av landsorganisationens ordförande och Svenska arbetsgivareföreningens ordförande. Bägge dessa ur samhällelig synpunkt så utomordentligt betydelsefulla institutioner få praktiskt taget varenda fråga, som går till socialstyrelsen, på remiss till sig. Sedan skall man ha ett sammanträde i socialstyrelsen med dessa socialfullmäktige, men då meddela dessa mäktiga herrar, att de tyvärr inte kunna ta någon ståndpunkt till frågan, emedan de inför annat forum också ha att ta ståndpunkt till densamma. Jag vet inte, om de under hand viska i örat på socialstyrelsen någonting om hur de se saken, men eftersom de äro otroligt upptagna av andra viktiga angelägenheter, misstänker jag, att de inte ens ha tid till en viskning. Socialfullmäktige ha under de senaste åren haft ett sammanträde per år. Nu invänder socialstyrelsen, att det inte behövs några sammanträden, då man ju kan anlita telefon. Det är sannerligen som om förslaget om avskaffande av socialfullmäktige också skulle avskaffa telefonen. Men det gör det verkligen inte. Det står socialstyrelsen fortfarande fullständigt fritt att ringa till herr Lindberg och herr Söderlund precis så som det behagar styrelsen, då den vill inhämta dessa herrars råd i olika angelägenheter. Jag är övertygad om, att detta blir lika effektivt som hela socialfullmäktigeinstitutionen, åtminstone under de senare åren, visat sig vara.

Det är möjligt att det här skett ett något för raskt snitt. Jag har varit inne på tanken att inte föreslå ett upphävande utan i stället en omorganisation av socialfullmäktige i den riktningen, att man till ledamöter skulle utse inte folk i den ansvariga ställningen, att de ha att avge egna utlåtanden till socialstyrelsen, och att man i stället för 2 satte till 4 socialfullmäktige. Jag har därvidlag närmast tänkt mig en sammansättning av personer, som äro socialpolitiskt sakkunniga, men som stå helt utanför intresseorganisationerna. Det är inte alldeles uteslutet, att man en vacker dag tar upp en sådan tanke. Jag har emellertid i detta sammanhang inte velat komplicera ämnet genom att framföra något förslag till omorganisation av socialfullmäktige. Är det emellertid så att man följer Kungl. Maj:t och avskaffar socialfullmäktigeinstitutionen, kan man senare i lugn och ro och oberoende av alla omorganisationsspörsmål eventuellt ta upp till prövning den tanke jag som sagt övervägt.

Jag tror, herr talman, att jag med mycket gott samvete kan rekommendera andra kammaren och riksdagen i dess helhet att följa statsutskottet i detta ärende. Ett dylikt beslut kommer inte att medföra några obehagliga följder. Det är min övertygelse, att socialstyrelsen kommer att vinna på detta. Jag har sedan gammalt hävdat den uppfattningen, att socialstyrelsen skulle i högre grad än vad fallet varit ha uppträtt som initiativtagare. Det har för mig varit huvuduppgiften, att socialstyrelsen borde sörja för en social kartläggning av vårt svenska folk, så att, när man behöver en uppgift av socialstatistisk art för att kunna bedöma läget för en viss befolkningsgrupp, verkets statistiska byrå skall vara så organiserad, att man kan få siffrorna jämförelsevis snabbt och en begärd utredning så hastigt verkställd, att inte upp-

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

gifterna äro föråldrade, redan när de avlämnas. Min förhoppning är att man, om man flyttar yrkesskyddsbyrån från socialstyrelsen och därmed befriar vederbörande verk från vissa enligt min mening mera perifera uppgifter, skall det komma att läggas ner mera energi på, jag vågar säga, för samhällsutvecklingen centrala uppgifter.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Efter den ingående redogörelse, som herr statsrådet nyss lämnat, tillkommer det icke mig att särskilt anföra de motiv, på vilka utskottet grundat sitt förslag. Jag vill endast säga ett par ord i anledning av det av någon talare framförda påståendet, att själva inspektionen skulle försvagas genom den föreslagna överflyttningen till riksförsäkringsanstalten av yrkesskyddsbyrån. Vid den ingående undersökning, som vi företagit i den saken, ha vi omöjligen kunnat tillägna oss den uppfattningen. Nu är det ju så, att det även hos riksförsäkringsanstalten finnes vissa befattningshavare, vilka ha att verkställa inspektion ute på arbetsplatserna efter det att en olycka har inträffat. Man vill ju alltid ta reda på orsaken till olyckorna. Vi ha ansett, att denna deras uppgift bör införlivas med den inspektion, som nu sorterar under socialstyrelsen. Det är detta syftemål, som vi ha velat nå med detta arrangemang, och det är en rent praktisk åtgärd, som det är alla skäl i att understödja. Dessutom har förslaget även en viss ekonomisk betydelse till exempel i fråga om resekostnader och avlöningar för särskilda ingenjörer, vilkas antal kanske skulle kunna inskränkas i viss omfattning.

Sedan vill jag nämna något om ett visst önskemål, som statsutskottets tredje avdelning länge hyst och varom önskemål uttalats vid olika tillfällen. Jag syftar på förslaget om undersökning, huruvida icke fattigvårdsbyrån skulle kunna placeras under socialstyrelsen i stället för, som nu är förhållandet, under socialdepartementet. Denna framställning har alltid mötts med den invändningen, att socialstyrelsen har så stor arbetsbörda, att man inte kan överflytta nya arbetsuppgifter dit, innan man lättat på dess arbetsbörda. Nu anse vi att tillfället är lämpligt för denna överflyttning. De sakkunniga, som ingående prövat denna sak, ha också kommit till den uppfattningen att det går för sig att göra denna omrangering utan skada för de syften och ändamål man vill tjäna. Vi anse därför, att de starkaste skälen ligga på departementschefens sida. Följaktligen ha vi anslutit oss till önskemålet, att arbetarskyddsbyrån skall överflyttas till socialstyrelsen. Vi ha för övrigt givit uttryck åt vår uppfattning i motiveringen och jag ber att få rekommendera kammarens ledamöter att studera densamma.

Fröken Hesselgren talade om att förslaget var avstyrkt av så många myndigheter. Ja, det är ju sant, men saken är också tillstyrkt av vissa grupper av de hörda myndigheterna. Vi ha till exempel yrkesinspektörerna, som ju icke varit eniga, och därom erinrade ju också fröken Hesselgren. Men vi ha en annan grupp inspektörer, som ha viktiga inspektionsuppgifter, nämligen bergmästarna, som ha sten- och gruvindustrien och därmed sammanhängande saker att syssla med. Dessa ha på det livligaste tillstyrkt överflyttningen. Detta framgår av propositionen sid. 42, där man återfinner referatet av yttranden, som inkommit från myndigheter och enskilda, som ha yttrat sig över förslaget. Svenska stadsförbundet har vidare tillstyrkt överflyttningen, likaså Svenska landstingsförbundet och Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet. Åtminstone den sista institutionen har säkerligen tagit i övervägande den rent sanitära inspektionen, när den tillstyrkt förslaget.

Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar, det vill jag ingalunda bestrida, men jag tror, att vi måste erkänna, att skäl tala för bifall till Kungl. Maj:ts

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
förslag, detta dels ur praktiska, dels ur ekonomiska synpunkter men även ur andra synpunkter. Jag har med detta endast velat angiva, varför vi på avdelningen obetingat gått in för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Det torde väl ha varit det hopplösa att tänka sig en ändring i utskottets förslag, som bidragit att göra min framställning så ologisk och svag som departementschefen här framhållit. Jag vill emellertid säga, att de lösa skott, som herr statsrådet sade, att jag avskjutit, i alla fall haft en för mig utomordentligt tilltalande verkan, nämligen den, att herr statsrådet därav föranleddes att utveckla sina planer beträffande yrkesinspektionens framtida verksamhet och detta på ett sådant sätt, att en del av mina farhågor därigenom lugnats. Herr statsrådet har framkastat en tanke, vars realiserande varit ett inom yrkesinspektionskåren länge känt önskemål, nämligen att yrkesinspektionen skulle bli ett eget verk eventuellt sammanfört med det planerade socialhygieniska institutet eller någonting liknande. Man har länge känt, att detta kanske skulle vara en lycklig utveckling, men man har också därvidlag känt, att det skulle vara en förlust för socialstyrelsen, om den blir av med denna gren av sin verksamhet, vilken jag tror betytt mycket i dess arbete med arbetarfrågor. Jag vill emellertid säga, att de framtidsperspektiv, som här upprullats om en egen yrkesinspektionsinstitution med teknisk, hygienisk och social inriktning, är något, som i viss mån tröstar mig för det grundliga nederlag som jag här kommer att lida.

Fröken **Hennings:** Herr talman! Jag skall be att få uttrycka min tacksamhet för den välvilja, med vilken statsutskottet behandlat den motion, som framlagts av herr Sam Larsson i första kammaren och av mig i denna kammare, rörande utbytandet av vissa skrivbiträdestjänster i lönegrad B 2 mot kontorsbiträdestjänst i lönegrad B 4.

Det är som bekant ett gammalt önskemål, som alla i ämbetsverkens förhållanden initierade väl veta, att få bort dessa tjänster i lönegrad B 2, för vilka fastställts en lön, som man faktiskt icke kan leva på. När de kvinnliga befattningshavarna år 1925 skulle inrangeras i löneplanen, måste man som bekant tillskapa 4 lönegrader längst ner under förutvarande löneskala, för att få in dessa mycket lågt avlönade kvinnor. Då upprättades dessa skrivbiträdestjänster i lönegrad B 2. Man avsåg då, att kompetensen endast skulle vara vanlig folkskolekompetens och att arbetet skulle utgöras av maskinskrivning och dylika enkla göromål. Lönen är på G-ort från 2,052 kr. till i högsta löneklass 2,676 kr. Numera har det blivit så, att det arbete, som de utföra, är långt mera kvalificerat än det var tidigare, till följd varav man också kräver en avsevärt högre kompetens än tidigare. Under sådana förhållanden är det ännu mera uppenbart, att den lön, som utbetalas för detta arbete, innebär en undervärdering av arbetet, och det är så mycket mera orättvist som det gäller personer, som få sina ordinarie tjänster först efter 10—15 års tjänstetid. Dessa B 2-tjänster ha redan avskaffats inom departementen och kommunikationsverken, och det är därför ett allmänt önskemål, att de över lag skola avskaffas. Det är riktigare, att detta enkla arbete utföres av extra ordinarie kontorsbiträden under deras utbildningstid.

Man blev därför icke riktigt glad åt att konstatera, att det i Kungl. Maj:ts förslag angående socialstyrelsens omorganisation på sjukkassebyrån, som skall överflyttas till pensionsstyrelsen, står upptagna 4 skrivbiträdestjänster i lönegrad B 2, under det att det förut endast var en på denna byrå. Förut finnas i pensionsstyrelsen fyra tjänster i lönegrad B 2 och i socialstyrelsen finnas

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)

upptagna ytterligare 4 tjänster i lönegrad B 2, alltså sammanlagt 12 tjänster i lönegrad B 2. Att uppflytta dessa 12 tjänster i lönegrad B 2 till lönegrad B 4 skulle medföra för statsverket synnerligen ringa kostnader.

Jag har icke något yrkande, men jag har velat uttrycka en mycket livlig förhoppning, att, som utskottet hoppas, Kungl. Maj:t snarast kommer att framlägga för riksdagen förslag om utbyte av dessa skrivbiträdestjänster i lönegrad B 2 till kontorsbiträdestjänster i lönegrad B 4.

Herr **Lundqvist:** Herr talman! Jag skall bara yttra några ord i anledning av departementschefens nyss gjorda uttalanden.

I slutet av sitt anförande uttalade herr statsrådet, att socialstyrelsen med den organisationsändring, som här förordas, enligt hans uppfattning skulle komma att få i väsentliga delar nya men också, så vitt jag uppfattade honom rätt, nyttigare uppgifter, än vad socialstyrelsen hittills har haft. Jag vill icke tvista om att här kommer att ske en mycket genomgripande ändring i socialstyrelsens ställning. Jag tyckte emellertid, att det i statsrådets anförande låg ett visst underkännande av det arbete, socialstyrelsen hittills utfört, och av de yttranden, som i olika frågor avgivits från socialstyrelsens sida. Jag undrar, om man verkligen kan med fog fälla ett sådant omdöme om den verksamhet, socialstyrelsen hittills har utövat. Det är sant, att man från vissa håll har gjort anmärkningar ibland, men det förefaller mig dock som både den ställning socialstyrelsen haft och den verksamhet den utövat varit, i stort sett, till gagn för det sociala arbetet.

Jag annoterade med tacksamhet de sympatier, herr statsrådet uttalade för ett återupprättande av socialfullmäktigeinstitutionen i någon annan form än den för närvarande har. För mig är det givetvis likgiltigt, om de nuvarande fullmäktige finnas kvar, eller om vi få en bättre institution. Enligt min uppfattning är huvudsaken, att kontakten med arbetslivet bibehålles, något som bör vara till fördel för arbetet inom socialstyrelsen.

Jag ber herr statsrådet taga närmare del av det stenografiska refereratet av vad jag yttrat om socialstyrelsens första byrå. Jag har aldrig sagt, att denna byrå skulle ha varit på något sätt ledande för det sociala reformarbete, som skett under de senare åren. Jag har endast beklagat att denna byrå, som har haft att granska och följa de olika uppslag till sociala reformer, som uppkommit, skall brytas sönder, såsom här är föreslaget i propositionen och i utskottets utlåtande. Herr statsrådet säger, att det spelar ju ingen roll om så sker, ty människorna finnas ju kvar i alla fall och om de sitta i den ena eller andra byrån spelar väl ingen roll. Jag undrar, herr statsråd, om detta är riktigt. Jag skulle för min del tro, att det spelar ganska stor roll, var dessa människor sitta och vilken ställning de intaga. Det måste vara av ganska stor betydelse, om man har samlad på ett håll sakkunskapen och kontakten med arbetsfältet och dem som där arbeta, i stället för att stoppa in dessa tjänstemän i en helt annan miljö, där en mångfald andra saker också skola behandlas. Givetvis är det också viktigt, att vederbörande sakkunniga tjänsteman får bibehålla den självständiga ställning, som gör det möjligt för honom att uttala en egen mening och att han inte på något sätt degraderas till att bli endast sekreterare, då han ju inte själv äger bestämma, vad som skall få komma fram i ett yttrande, utan det blir andra som därvidlag ha avgörandet.

Beträffande yrkesinspektionen och dess överflyttande sade herr statsrådet, att han inte kunde se, att någon som helst skada skedde ifall denna överflyttades ifrån socialstyrelsen till riksförsäkringsanstalten. Jag har naturligtvis mycket mindre förutsättningar att kunna bedöma den saken än herr statsrådet, men jag måste dock för min del säga, att det väl ändå för socialstyrelsens

Ang. socialstyrelsens organisation m. m. (Forts.)
verksamhet måste innebära en förlust att bli av med all den tekniska sakkunskap och den kontakt med det levande livet som skulle uppstå, om man därifrån flyttade bort allt vad inspektörer heter.

Vidare skulle jag också gärna vilja trycka på den principiella sidan av saken. Det kan väl åtminstone sättas ifråga, om det principiellt sett kan vara så lyckligt, att man förlägger chefsmyndigheten inom yrkesinspektionen hos ett affärsmässigt arbetande statligt företag, som endast är *ett* av de företag, som lämna försäkring för olycksfall i arbete. Jag har här en anteckning ur socialstyrelsens utlåtande, varav framgår, att på riksförsäkringsanstalten föllo under år 1933 av större arbetsgivare i landet 46,500 företag med 543,500 arbetare, medan inte mindre än 21,100 företag med 426,500 arbetare hade försäkringar i enskilda företag. Det förefaller mig, som om man med fog kan anföra vissa principiella betänkligheter mot att på detta sätt överflytta chefsmyndigheten till ett av dessa olika konkurrerande företag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lundqvist, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 171, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda utlåtande fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. anslag till polisväsendet m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till polisväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 16 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 273, hade Kungl. Maj:t under åberopande av sistnämnda proposition bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, att

dels till Gottgörelse till vissa polisdistrikt för ombesörjande av särskilda anordningar för polisväsendet i dess helhet m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor;

dels ock till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 257, inom första kammaren av herr *Berling m. fl.*, och den andra, nr 504, inom andra kammaren av

Ang. anslag till polisväsendet m. m. (Forts.)

herr *Lundberg m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förevarande proposition, att alla i propositionen avsedda städer erhölle full ersättning för sina kostnader för gränskontrollen,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Karlsson* i Munkedal *m. fl.* väckt motion, nr 503, vari hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att jämväl staden Strömstad måtte erhålla statsbidrag för passkontroll samt att riksdagen i sådant syfte måtte höja det av Kungl. Maj:t äskade förslagsanslaget till Gottgörelse till vissa polisdistrikt för ombesörjande av särskilda anordningar för polisväsendet i dess helhet m. m. för budgetåret 1937/1938 från 300,000 kronor till 303,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herrar Berlings m. fl., Lundbergs m. fl. och Karlssons i Munkedal m. fl. förenämnda motioner (I: 257 samt II: 503 och 504)

a) till Gottgörelse till vissa polisdistrikt för ombesörjande av särskilda anordningar för polisväsendet i dess helhet m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor; samt

b) till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lundberg:** Herr talman! Jag konstaterar att utskottet kort och gott avstyrkt den motion som jämte flera kammarledamöter väckts av mig och i vilken hemställts, att alla i den kungl. propositionen avsedda städer skulle erhålla full ersättning för sina kostnader för gränskontroll. Utskottet säger kort och gott, att »då utskottet saknar material för en omvärdering härutinnan, anser sig utskottet böra avstyrka de ändringsförslag som motionsvis framförts».

Jag hyser den uppfattningen att något ytterligare material icke erfordras, ty här gäller det en principfråga, som utskottet borde ha kunnat ta ställning till utan vidare. Det är naturligtvis mycket vanskligt att avgöra, om en viss samhällsuppgift är kommunal eller statlig. Denna frågeställning har man väl numera i viss mån frångått. Förr var nog inställningen den, att man var mycket ängslig för att till staten överflytta någon kostnad, som tidigare bestridits av kommunerna. Nu förefaller det mig vara tvärt om. Man synes vara av den uppfattningen, att en sådan överflyttning i och för sig är önskvärd, närmast av skatteskäl, och att den bör ske, därest den anses icke i obehörig mån ingripa i den kommunala självstyrelsen eller medföra en olämplig ansvarsfördelning eller eljest en sämre organisation. Alla, både Kungl. Maj:t och utskottet, synas vara ense om att det är principiellt riktigt, att staten svarar helt för gränskontrollen i vad den avser genomresetrafiken. I den mån åter denna kontroll tar sikte på den lokala trafiken anser utskottet, att den är att uppfatta såsom varande av samma karaktär som övriga kommunala polisuppgifter. Detta har jag ansett vara felaktigt. Jag tillåter mig påstå, att hela passkontrollen i dessa städer, där den ur landets synpunkt är behövlig, är en statens angelägenhet, för vilken kostnaderna böra åvila staten. Med denna inställning till frågan finner jag det vara synnerligen motiverat att överflytta även den ringa återstående kostnaden för gränskontrollen på staten. Jag yrkar därför bifall till den av mig m. fl. väckta motionen, nr 504.

Häruti instämde herrar *Lovén*, *Hagberg* i Malmö och *Andersson* i Malmö.

Ang. anslag till polisväsendet m. m. (Forts.)

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Man kan knappast begära att avdelningen skulle kunna vidtaga en redigering av de sakkunnigas förslag utan att ha tillgång till det material, dessa eventuellt haft. Vi ha endast kunnat pröva vad som är möjligt att pröva i anledning av propositionen, vi kunna sannerligen inte komma längre. Det är därför vi ha skrivit, att vi sakna material för att närmare kunna ingå på frågan om fördelningen av kostnaderna. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Lovén:** Herr talman! Ja, jag vet inte vad man haft för material i statsutskottet, men jag tror inte det vore omöjligt för utskottet att få tillgång till det material, de sakkunniga haft.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 504; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 10.

Ang. anslag till civilt luftskydd.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilt luftskydd.

I en den 5 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 212, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

I:o) under fjärde huvudtiteln, lantförsvaret, rubriken byggnader m. m., till Anordnande av skyddsrum i militärstabsbyggnaden och i arméförvaltningens ämbetshus för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

II:o) under femte huvudtiteln,

dels till Luftskyddsinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 61,000 kronor;

dels till Luftskyddsinspektionen: Omkostnader för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor;

dels till Luftskyddsinspektionen: Inventarier för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

dels till Civilt luftskydd: Alarmeringsanordningar för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor;

dels till Civilt luftskydd: Gasskyddsutrustning för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

dels till Civilt luftskydd: Underhåll och kontroll av gasskyddsmateriell m. m. för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

dels till Civilt luftskydd: Utbildning av luftskyddspersonal för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 45,000 kronor;

dels ock till Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor;

III:o) under Utgifter för kapitalökning, Statens allmänna fastighetsfond, till Anordnande av skyddsrum i statens fastigheter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel, av 400,000 kronor.

Ang. anslag till civilt luftskydd. (Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 87, inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* och den andra, nr 213, inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att åtgärder till åstadkommande av civilt luftskydd skulle vidtagas i huvudsak i enlighet med av civila luftskyddsutredningen avgivna riktlinjer, att riksdagen måtte antaga av civila luftskyddsutredningen föreslagen luftskyddslag att träda i kraft den 1 juli 1937, att riksdagen måtte besluta att en luftskyddsinspektion med därtill anslutna luftskyddskonsulenter skulle tillsättas fr. o. m. den 1 juli 1937 enligt civila luftskyddsutredningens förslag, att riksdagen måtte besluta följande anslag å femte och sjätte huvudtitlarna, nämligen å femte huvudtiteln, årsanslag för avlöningar m. m. för luftskyddsinspektionen 166,000 kronor, förvaring, kontroll och underhåll av gasskyddsmateriel m. m. 50,000 kronor, utbildning av personal för luftskyddets ledning och instruktörer 15,000 kronor, bidrag till Röda korset för utbildning av viss personal 20,000 kronor, å femte huvudtiteln engångsanslag för inventarier för luftskyddsinspektionens ämbetslokaler 25,000 kronor, alarmeringsanordningar 1,150,000 kronor att fördelas på tre budgetår, gasskyddsutrustning åt aktiv personal, viss indikeringsmateriel och viss utrustning för hjälpplatser 5,000,000 kronor att fördelas på tre budgetår, å sjätte huvudtiteln årsanslag för bidrag till kommuner för anordnande av skyddsrum för aktiv personal m. m. 500,000 kronor, å sjätte huvudtiteln engångsanslag för anordnande av skyddsrum i vissa statens fastigheter 1,000,000 kronor att fördelas på två budgetår,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Osberg* väckt motion, nr 129, vari hemställts, att riksdagen måtte under budgetåret 1937/1938 anvisa ett belopp å 1,000,000 kronor, att användas av Kungl. Maj:t till statliga åtgärder till civilt luftskydd.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förenämnda förslag samt att herrar Domös m. fl., Bagges m. fl. och Osbergs förenämnda motioner (I: 87 samt II: 129 och 213), i den mån de icke finge anses besvarade genom vad av utskottet hemställts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Statsutskottet har i sitt kortfattade utlåtande yttrat, att utskottet inte funnit anledning till erinran emot Kungl. Maj:ts beräkningar av de medelsbehov det här gäller. »Utskottet har endast ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke de under femte huvudtiteln äskade anslagen rätteligen borde höra hemma under försvarshuvudtiteln. Det synes utskottet därför önskvärt, att Kungl. Maj:t ägnar frågan härom förnyat övervägande vid anslagsberäkningarna för budgetåret 1938/1939.»

Jag måste säga att detta uttalande, om vilket utskottet är enigt, är överraskande. Det är ju så att hela den organisation, som här föreslås, är baserad på att det egentliga planläggningsarbetet skall åvila länsstyrelser och polismyndigheter. Då är det väl följdriktigt, att den ledande myndigheten, luftskyddsinspektionen, kommer att i fortsättningen lyda under socialdepartementet och att hela handläggningen av denna, som jag tror, mycket betydelsefulla statliga verksamhet kommer att därifrån dirigeras. Nu vill man flytta över det hela till fjärde huvudtiteln. Det kan betyda att kostnaderna i fortsättningen skola komma att belasta fjärde huvudtiteln i stället för socialdepartemen-

Ang. anslag till civilt luftskydd. (Forts.)
tets huvudtitel. Det kan också betyda, att hela denna verksamhet ställes under militär ledning och kontroll. Huruvida det sistnämnda är riktigt med hänsyn till här föreliggande uppgifter vill jag lämna därhän, men jag måste bestämt säga, att det icke skulle vara riktigt att låta försvarshuvudtiteln bära kostnaderna för den verksamhet, varom här är fråga.

Jag ber, herr talman, att få rikta en fråga till statsutskottet rörande motiven för denna i mitt tycke överraskande vändning, som utskottet givit åt frågans behandling. Kungl. Maj:t har ju i propositionen så utförligt och så övertygande, tycker jag, motiverat varför denna verksamhet lagts på det sätt, som i propositionen föreslås, att jag inte kan finna någon anledning för riksdagen att nu följa statsutskottets anvisning att den möjligen kan läggas under en annan gren av den statliga centralmyndigheten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan med den ändringen, att de meningar jag nyss citerade — »utskottet har endast ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke de under femte huvudtiteln äskade anslagen rätteligen borde höra hemma under försvarshuvudtiteln. Det synes utskottet därför önskvärt, att Kungl. Maj:t ägnar frågan härom förnyat övervägande vid anslagsberäkningarna för budgetåret 1938/1939» — helt utgå ur utskottets kläm.

Herrar *Vougt* och *Bergquist* instämde häruti.

Herr **Jansson** i Falun: Herr Anderson i Norrköping vill ha reda på motiven, och jag ber att få säga, att motiven för oss på avdelningen ha varit, att vi ansett, att den militära sakkunskapen här måste göra sig gällande, ifall det skall bli något av med detta. Om det nu förlagts militärassistenter i länsstyrelserna, är detta ett första steg till att de skola ha hand om denna sak. Vi ha ansett detta förorsakat av att krigskostnader och krigsoperationer och dylikt äro ju sammanförda till en huvudtitel. Vi ha ansett, att detta också rättvisligen bör höra dit och kommer till en bättre prövnning, om det lägges under försvarsdepartementet än under socialdepartementet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Jag skall bara be att få säga, att jag tycker det är en alldeles överdriven rädsla man har för denna sats. Här står ju, »det synes utskottet därför önskvärt, att Kungl. Maj:t ägnar frågan härom förnyat övervägande vid anslagsberäkningarna för budgetåret 1938/1939». Jag vill minnas, att det inte är så värst länge sedan som man i samma parti, som herr Anderson i Norrköping representerar, var beredd att besluta om ganska vittgående förändringar utan något övervägande alls!

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Norrköping; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Anderson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 173 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Ang. anslag till civilt luftskydd. (Forts.)

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Norrköping.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sin platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.

§ 11.

Till avgörande företogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till skyddsuppfostran m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Statistiska centralbyrån: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till avsättning till jordbrukskassetillsynens fond för budgetåret 1937/1938 m. m.; och

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Konradsbergs- och Mariebergsområdena å Kungsholmen i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ang. viss ändring av tjänsteförteckningen för riksbanken.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande viss ändring av tjänsteförteckningen för riksbanken begärdes ordet av

Herr **Holmgren**, som yttrade: Bankoutskottet uttalade sig vid fjolårets riksdag för nödvändigheten av att åtgärder vidtoges i syfte att avhjälpa de olägenheter, som vidlåda riksbankens nuvarande personalorganisation och som bestå däruti, att 17:e lönegradens tjänstemän måste för att kunna speciminera till befordran i 20:e lönegraden söka sig ut till en 18:e-gradsbefattning, som inte finns i samma samhälle, där tjänstemän i 17:e lönegraden äro placerade. Det är således mycket stora olägenheter förenade med detta system, i synnerhet för familjeförsörjare, som skola flytta med barn i skolåldern etc., och dessa missförhållanden måste naturligtvis rättas till. Då har man kommit på den mycket förträffliga utvägen att befordra alla 17:e-gradstjänstemän till 18:e lönegraden, varigenom deras kompetens att söka befattningar i 20:e lönegraden utan vidare bleve klar. Nu tycker jag, att man borde ha pekat på en annan väg, nämligen att helt enkelt förklara att 17:e lönegradens tjänstemän äro lika väl som 18:e gradens tjänstemän berättigade att söka befattningar i 20:e lönegraden och att det för att söka sådana befattningar således inte skulle utgöra något hinder att stå i den lägre lönegraden. Men så har man kommit till det resultatet i bankoutskottet, att man i stället skall befordra allesammans. Jag för min del anser att frågan om dessa tjänstemäns befordran borde ha anstått till ett tillfälle, då man gått in för löneregleringen för hela verket, men då jag nu

Ang. viss ändring av tjänsteförteckningen för riksbanken. (Forts.)
för min del inte vill missunna de här tjänstemännen ett pinnhåls uppflyttning, så har jag inte något yrkande, herr talman.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.

Härefter föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av vissa förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.

Sedan 1936 års riksdag beslutit uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta utreda frågan rörande förändringar beträffande riksdagshuset och dess omgivningar, hade fullmäktige tillsatt en särskild kommitté (riksdagshuskommittén) med uppdrag att verkställa och till fullmäktige inkomma med utredning av berörda spörsmål.

Sedan denna kommitté den 12 mars 1937 till fullmäktige avgivit betänkande (Del I och II) om förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar, hade fullmäktige med den 8 april 1937 dagtecknade skrivelser till riksdagens herrar talmän överlämnat nämnda betänkande. Betänkandet hade av talmännen den 10 april 1937 hänskjutits till bankoutskottet.

I samband med förenämnda betänkande hade utskottet till behandling förehaft, förutom åtskilliga till utskottet ingivna skrivelser, tre av herr *Lindhagen* inom riksdagen väckta motioner (I: 198, 199 och 314), vari förslag framställts, vilka stode i samband med ombyggnadsfrågorna berörande riksdagshuset.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte anmoda fullmäktige i riksgäldskontoret att efter erforderlig utredning till 1938 års riksdag inkomma med yttrande i anledning av föreliggande förslag angående förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar; samt

2) att förevarande motioner I: 198, 199 och 314 måtte anses besvarade med vad utskottet i förevarande utlåtande anfört och hemställt.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Berling*, *J. A. Theodor Nilsson*, *Andersson* i Falkenberg och *Gustavson* i Västerås.

Sedan utskottets hemställan föredragits anfördes:

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag ber att få erinra om att till förra årets bankoutskott inkom en hemställan från riksgäldsfullmäktige om vidtagande av vissa reparationsarbeten på riksdagshuset. Vid den närmare prövningen av denna framställning kom utskottet till det resultatet, att utförandet av dessa arbeten separat inte var lämpligt och att arbetena borde göras något fylligare än vad detta förslag innefattade. Bankoutskottet hemställde till riksdagen, att det skulle uppdragas åt riksgäldsfullmäktige att utreda frågan om riksdagshusets vidare iordningställande. Detta bifölls av riksdagen, och riksgäldsfullmäktige tillsatte en kommitté särskilt för detta uppdrag, i vilken riksgäldsfullmäktige var representerad genom sin ordförande och en ledamot, varjämte riksgäldsdirektören fick i uppdrag av riksgäldsfullmäktige att fungera såsom sekreterare. Denna kommitté framkom under årets riksdag med ett utarbetat förslag till förändring av riksdagshuset i ganska stor omfattning. Detta förslag remitterades till bankoutskottet. Under tiden ordnades antingen genom kommittén eller riksgäldsfullmäktige en

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

visning av förslaget här i riksdagen, vid vilken båda kamrarnas ledamöter hade tillfälle att närvara. Denna redogörelse gavs av riksgäldsfullmäktiges ordförande doktor Hildebrand.

Jag behöver inte redogöra för innehållet i denna redogörelse. Doktor Hildebrand påpekade ju, att riksdagshuset i vissa avseenden var mycket skröpligt och att det behövde verkställas en ingående modernisering av detsamma. Han framhöll bland annat, att, då det gäller köket i restaurangen, äro förhållandena sådana, att en enskild näringsidkare inte hade fått rätt att driva rörelsen i dessa kökslokaler. Jag tror, att den allmänna uppfattningen här i riksdagen också var den, att det behövde vidtagas en rätt ingående omändring.

Under tiden framkom — på enskilt initiativ får man väl säga, ty man har inte något annat att hålla sig till — ett förslag om ett helt och hållet nytt riksdagshus. Under senare veckorna ha vi sett detta förslag avbildat i tidningarna, och man har till och med sett vissa tidningar framhålla, att när ärendet skall behandlas i riksdagen skola särskilt inflytelserika ledamöter ställa sig i spetsen för att driva fram ett nytt riksdagshus.

När förslaget behandlades inom bankoutskottet, har utskottet ställt sig rätt avvisande för att inte säga nästan bestämt avvisande mot tanken på ett nytt riksdagshus. Förslaget sådant det framkom skickades av bankoutskottet till byggnadsstyrelsen. Byggnadsstyrelsen har inkommit med ett yttrande, i vilket styrelsen gör vissa erinringar emot det framkomna ändringsförslaget. Det kan kanske vara av ett visst intresse att peka på, att byggnadsstyrelsen inte ens förordat kommittémajoritetens förslag till förändring av huset utan gått på reservanternas alternativ A II och vidare ansett, att det skulle verkställas fortsatt överarbetning dels av detta och dels av omgivningarna enligt alternativ I, som finns i utredningen. Utredning om ett nytt riksdagshus har också byggnadsstyrelsen framhållit såsom önskvärd och pekat på vissa platser, som eventuellt skulle kunna vara lämpliga för en nybyggnad.

Inför allt detta har bankoutskottet ställt sig reserverat, och det har, såvitt jag kunnat finna, inom bankoutskottet inte funnits någon ledamot, som velat förorda ett nytt riksdagshus. Bankoutskottet säger i sitt yttrande dels att det avvisar nybyggnadsprojektet, dels att förslaget i övrigt borde göras till föremål för ytterligare övervägande och riksgäldsfullmäktige beredas tillfälle att yttra sig över det framlagda förslaget. Detta tillfälle har givetvis riksgäldsfullmäktige haft förut, fastän det inte har begagnat sig av den möjligheten. Bankoutskottets förslag, sådant det nu föreligger, innefattar ju, som jag nyss nämnde, att bankoutskottet uttalar sig mot en utredning om ett nytt riksdagshus samt att de föreliggande förslagen skola till riksgäldsfullmäktige överlämnas till närmare begrundande.

Jag har för min del inte kunnat följa med i denna tankegång utan ansett, att förhållandena äro sådana, att oavsett om det skall bli fråga om ett nytt riksdagshus eller inte måste här utföras en del arbeten. Detta gäller framför allt restaurangen samt ordnandet av taket, så att detta kan hålla tätt såsom man ju i allmänhet vill ha det beträffande byggnader. Jag har jämte några andra ledamöter av bankoutskottet förordat, att bankoutskottet skulle föreslå riksdagen att redan i år fatta positiv ställning till de arbeten, som skola utföras, och jag kan då också säga, vad denna min positiva inställning avser. Jag önskar först och främst, att vi skola sätta restaurangen och köket i fullgott skick, ordna med ordentlig luftväxling och ordentlig värmeledning, samt för det andra iordningställa taket, och därvid har jag samma uppfattning som byggnadsstyrelsen, att det alternativ, som här bör komma ifråga, är alternativ A II, som har förordats av reservanterna Bäckström och Nylander.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

Vidare har jag varit och är fortfarande positiv motståndare till att riva ned trappan i stora huvudingången och att förändra den s. k. sammanbindningsbanan. Jag anser, att dessa två saker, huvudtrappan och sammanbindningsbanan, äro de mest monumentala byggnadsdelarna här i riksdagshuset, och jag vill för min del inte vara med om att de skola tagas bort.

Sedan har det under hand framkommit förslag till bankoutskottet i form av motioner. Herr Lithander har framlagt en motion, och jag antar, att han kommer att tala för den själv. Jag har inte någon särskild anledning att förorda den, snarare motsatsen. Vidare har det av herr Vougt hemställts om förändring av plenisalarna. Jag vill då nämna, att det föreligger från byggnadsrådet Nilsson ett utarbetat förslag till förändring av plenisalarna. Det har visats för bankoutskottet, men utskottet har funnit, att det inte uppfyller de önskemål, som man har, och att trevnaden här i plenisalarna inte komme att höjas genom antagandet av detta förslag — enligt min uppfattning snarare motsatsen.

Vidare har det förelegat motioner från herr Lindhagen om att det skall byggas ett nytt riksdagshus.

Jag förvånar mig därför inte över, att majoriteten i bankoutskottet under denna riksdagens sena timme ställt sig litet reserverad emot att intaga en positiv ställning till alla dessa projekt. Men jag vill å min sida hänvisa till, att i den utredning i två volymer, som vi fingo från riksdagshuskommittén, är allting så detaljerat uträknat och upplagt, att ett ställningstagande till de olika frågorna inte synes mig svårt. Denna utredning är så väl uppgjord, att vem som helst kan om densamma bilda sig ett eget omdöme.

Nu ha jag och mina medreservanter inom bankoutskottet inte kunnat framlägga något reservationsvis gjort yrkande, därför att framställningen icke kommit till bankoutskottet i form av en proposition utan såsom ett kommittébetänkande, och då man icke fått majoritet för detta har man icke kunnat reservationsvis framkomma med något yrkande utan endast anteckna blank reservation. Jag förstår mycket väl, att det inte är lönt att här i kammaren göra något annat yrkande än det utskottet föreslagit. Något annat har givetvis ingen förutsättning att vinna riksdagens bifall. Men jag vill för min enskilda del framhålla önskvärdheten av att åtminstone nybyggnadsprojektet för den närmaste tiden avföres. Ty vi böra väl var och en kunna göra klart för oss, att även om vi skulle gå in för en ny riksdagshusbyggnad kan den nuvarande byggnaden icke vara i oförändrat skick till dess riksdagen beslutat om nybyggnad och fått den utförd.

Jag vill vidare hävda den uppfattningen, att jag tror, att de av riksdagens ledamöter skulle vara lätt räknade, som vilja gå med på det senast framkomna byggnadsförslaget, att vi skola jämna såväl denna byggnad som riksbankshuset med marken och på riksbankens lilla tomt uppföra ett nytt riksdagshus. Den saken tror jag det inte finns någon som helst resonans för.

Byggnadsstyrelsen har föreslagit, att man redan nu skulle positivt uttala sig för att man borde fortsätta utredningen om ett nytt hus. Bakom detta uttalande tror jag ligger en önskan om, att man under tiden skall få möjlighet att anvisa en tomt, som kan vara lämplig för ett nytt riksdagshus. Denna tanke kan jag förstå, fastän jag för min del anser, att det är olämpligt, att riksdagen nu gör något positivt uttalande för denna sak. Jag tror det är lämpligare att bifalla bankoutskottets uttalande, att utredningen om ett nytt riksdagshus för närvarande avföres. Skulle av omständigheternas makt någon lämplig plats för uppförande av ett nytt riksdagshus yppa sig, tar jag för alldeles givet, att tanken på ett nytt riksdagshus tages upp såväl inom riks-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

gäldsfullmäktige som byggnadsstyrelsen. Därest en lämplig plats skulle visa sig vara tillgänglig, är det möjligt för någon av dessa myndigheter att förvärva den under hand för att ha den till hands vid ett tillfälle, då riksdagen är samlad. Om riksdagen nu skulle fatta ett positivt beslut om att byggnadsstyrelsen skall ge sig ut att söka efter en ny tomt, tror jag inte, att detta blir till något gagn, ty då blir det allmänt känt och det blir svårare och dyrare att eventuellt kunna förvärva en sådan tomt.

Personligen har jag den uppfattningen, att med de ändringar som man kan göra inom denna byggnad — d. v. s. på lämpligt sätt ändra taket, såsom föreslagits i herrar Bäckströms och Nylanders reservation, vidare i enlighet med detta förslag anordna lokaler i de nuvarande utrymmena på tredje våningen och sedan göra vissa förändringar här nere, framför allt vad gäller köket och restaurangen, och utnyttja de båda schakttornen åt Riksgatan — skall denna byggnad under en rätt avsevärd tid framåt kunna fylla något så när rimliga anspråk för riksdagens arbete.

Jag har, herr talman, icke någon möjlighet att här göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, därför att det inte finns förutsättningar för att få fram något annat. Ehuru jag velat en positiv inställning redan i år, har jag inte haft möjlighet att reservationsvis framställa ett sådant yrkande. Jag har med dessa ord endast velat redogöra för den tankegång, som legat till grund för den ställning, som jag och några andra intagit i bankoutskottet i denna fråga.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag vill för min del inte vara med om den ringaste förändring av husets yttre. Jag tycker att huset är grant som det är och vill inte ha någon förändring i det avseendet. Jag tycker också, att ett monumentalt byggnadsverk, som byggts i en tid, skall stå såsom en representant för den tidens uppfattning i byggnadshänseende, och på detta skall inte klåfingriga arkitekter plottra inom så kort tid som man gjort i detta fall.

Dessutom menar jag, att vad förändringen av husets inre vidkommer, så även om vi ändra aldrig så mycket efter de förslag, som föreligga och möjligen kunna komma, få vi ändå inte huset sådant som vi skulle vilja ha det. Naturligtvis få vi ändå göra en del saker vid huset, även om vi skulle bygga ett nytt hus, ty vi kunna inte låta köksdepartementet vara sådant som det är. Det är omöjligt att längre använda det sådant det nu är. Vi behöva bättre luftväxling, och vi behöva göra taket i ordning. Men därutöver vill jag inte, att man skall göra något åt detta hus. Då är det bättre, att man bygger ett nytt. Jag har från början inte varit inställd på att man skall bygga ett nytt hus, men när man ser på alla dessa förslag, som framkommit, så kan man omöjligt vara med på alla dessa ändringar. Det blir ändå inte, som man vill ha det. Då är det bättre, att man låter detta hus stå och låta det utvändigt se ut som nu och invändigt ändrar det, så att det blir bra för det ändamål, som det skall användas till, och senare bygger ett nytt hus, exempelvis på Skeppsholmen. Det tror jag för min del är det riktiga.

Herr **Lithander:** Herr talman! När vi nu behandla detta bankoutskottets betänkande, skall jag be att till beaktande för den kommitté och riksgäldsfullmäktige, som ha att vidare behandla denna fråga, få göra några erinringar.

Den första erinran, som jag skulle vilja göra, är den, att jag tror det är en mycket allmän mening inom riksdagen att icke förstöra den vackra entré, som

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

vi ha, och att inte i smårum uppdela sammanbindningsbanan. Kommittén har beräknat kostnaderna till mellan 5 och 6 miljoner, men de komma säkerligen inte att stanna vid varken 8 eller 10 miljoner, om man skulle börja att riva i detta och göra nytt. Reaktionen emot sådant — om det nu är någon inom riksdagen, som på allvar skulle tänka på det — måste komma utifrån landet, ifrån skattebetalarna, som säga, att så få ni inte lov att handskas med våra medel. Jag menar, herr talman, att det skall komma in i denna fråga och helst även i andra en uppfattning om sparsamhet i förvaltningen av statens pengar, alldeles såsom det åligger var och en enskild att iakttaga sparsamhet. Och då tror jag, att det inte finns någon, som skulle vilja vara med om det projekt, som i detta fall har varit på tal.

Att det efter 30 år kan behövas en del ändringar och moderniseringar för att anpassa byggnaden efter riksdagens behov, är jag den förste att erkänna, men jag tror att det kan gå på praktiskt vis och med relativt enkla anordningar. En sak som naturligtvis måste göras något vid är, att i den mån det finns några läckor på taket, måste de tätas. Jag har varit där uppe inte en utan flera gånger och sett varje lokal, taket och alltsammans. Taket är synnerligen väl underhållet sådant som det är. Det är möjligt, att det på vissa håll kan behövas någon extra tätning. Men jag tror att man till att börja med endast behöver taga upp de fogar, som finnas mellan graniten, samt rensa ut det som under de 30 åren har spruckit och därför släpper igenom litet väta. Detta är inget konstigt arbete. Vill man gjuta asfalt i botten, kan man göra det, och vill man sedan ta litet vanlig cement och litet »Sika», så klarar en händig karl upp dessa fogar, och jag tror inte det skall bli många vattendroppar — eller riksdagen räknar ju gärna i centilitrar — jag tror inte det skall bli många centilitrar, som komma att tränga sig igenom där, i varje fall inte 4 liter i månaden. Skulle det behövas en mycket grundlig reparation av taket, vilket jag för min del inte tror, har byggnadsstyrelsen angivit kostnaden till 75,000 kronor, fastän i dagspressen häromdagen stod, att då man i alla fall för att bota läckaget behöver offra 2 miljoner kronor, kan man lika gärna gå in för något annat. Man har utgått från alldeles felaktiga grunder. Det är inte så farligt som detta. Skicka upp några händiga mannar, så klara de ut det. Detta beträffande läckaget.

Sedan är det en sak, som vi nödvändigtvis måste ändra, och det är köksförhållandena därnere. Även dem har jag sett på, och jag vill säga, att jag beklagar den personal, som skall behöva arbeta i sådana lokaler. Finns det någon möjlighet att förbättra dessa, bör man givetvis göra det. I mycket moderna anläggningar har man gått in för att lägga sådana delar av ett etablissemang högst upp under taket för att undvika spridande av os. Man skulle i så fall kunna komma ifrån den mycket svårlösta ventilationsfråga, som alltid föreligger i hus med gamla murar och gamla rörledningar. Men då gäller det att utröna, om det finns någon möjlighet till snabb och direkt förbindelse mellan restaurangen och den lokal däruppe, som kan stå till buds för köksändamål. Nu är det så, att i fasaden på riksdagshuset finns det en spiraltrappa, som inte användes mer än kanske en gång i månaden, då förrådsförvaltaren går igenom och ser, att allt är i sin ordning. Den användes inte i trafik, och tjänar inte det ändamål den ursprungligen var avsedd till, nämligen att utgöra en förbindelseled vid reparation av taket, eftersom arbetarna använda sig av hissarna, vilket är förklarligt. Där kan man ha ett hisschakt för två snabbgående hissar på 500 kg. kapacitet vardera. De skulle användas för personal och för befordran av alla förnödenheter. Personalen skulle då komma upp i sol

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

och luft och få människovärdiga arbetsförhållanden. Då är det bara en svårighet: hur skall betjäningen kunna ske i matsal och restaurang utan alltför hindrande dröjsmål? Jag har vänt mig till den främsta hissfirman i riket, som förklarat, att det absolut inte möter någon teknisk svårighet att anbringa i schaktet tvenne sådana snabbgående hissar för varu- och persontrafik och därjämte tre snabbgående hissar, som skulle användas uteslutande såsom mathissar och som skulle med nuvarande bestämmelser kunna gå på 30 sekunder och med blivande bestämmelser antagligen på 24 sekunder. Med 4 skikt i varje hiss skulle 12 av riksdagsrestaurangens bord kunna betjänas på en gång, om alla hissarna gå ned samtidigt. Ingen skall kunna säga mig, att det bleve någon tidsförlust i jämförelse med de nuvarande förhållandena, när betjäningen får gå ut och stå och vänta på att maten skall komma upp nerifrån. Det är en modern anordning, som användes ofta i utlandet. Jag har själv sett den på ställen, där det är mycket stora krav både på snabbhet och ordentlighet i fråga om serveringen.

Nu har kommittén föreslagit, att man skall lägga en köksavdelning i fil med matsalen. Om man i stället tager det utrymmet för serveringen, kan man sammanbinda den nuvarande matsalen och kaféet, som växelvis kunna taga ökad belastning. Hela denna hissanordning går, försedd med de bästa anordningar, så att varuhissarna kunna stanna på millimetern t. ex., med nuvarande priser för de två stora och de tre andra snabbgående hissarna på 33,000 kronor. Kommittén har beräknat kostnaden för ändring av köksutrymmena till 350,000 kronor, och byggnadsstyrelsen har höjt summan till 390,000 kronor. Man förstår, att man här kan göra en ofantlig besparing, om man vill gå den väg jag talat om och begagna den vindsvåning, som nu är oanvänd. Det behöver endast byggas ett tak, som är isolerat för värme och kyla. Jag har inte exakt uppgift på priset i det avseendet, men det kan inte kosta så mycket, då man ju har cementbottnen. Man har den fördelen, att en fackman där mycket rationellt skall kunna ordna det på samma sätt som när man bygger nytt. Samtidigt frigöres då det nuvarande köksområdet för andra ändamål. Det kan bli arkiv eller upplag, och på det sättet skulle en del andra utrymmen bli lediga, som nu tagas i anspråk för magasinering. Där skulle alltså riksdagen kunna få ökat armbågsrum.

Förresten är förslaget med en takanordning just vad min ärade kamrat på Hallandsbänken är med på. Men det ligger bättre till för en omflyttning av köket ditupp, och är det så, att detta utrymme behövs för något särskilt ändamål, såsom t. ex. till kommittérum eller dylikt, kan man förlägga dessa lokaler till andra flygeln, som också skulle kunna, som jag hoppas, stå i förbindelse med snabbgående hissar. Det behöver sålunda inte hindra förslaget. Jag är övertygad om att min ärade vän på Hallandsbänken, när han väl satt sig in i vad det gäller, skall bli lika besjälad av förslaget som någon av dem som tala för det.

Beträffande de andra utökningarna av utrymmet vill jag för min del instämma med dem som anse, att trapphusen mot riksbanken skola tagas bort. Där får man åtta stora, välbelägna rum.

Man skulle också, när man planerar utrymmena däruppe vid taket, kunna på ett bättre sätt tillgodose telegrafpersonalens behov av luft och ljus och sol, sedan den i trettio års tid fått ha den mörka lokalen därnere. Det borde kunna ske ganska lätt med tillhjälp av en rörpostförbindelse.

Det hela skulle i varje fall sluta vid en vida lägre summa än den kommittén och byggnadsstyrelsen kommit till och säkerligen medföra ett ur hygienisk

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

synpunkt mycket nöjaktigare resultat. Det är endast en sak, som, så vitt jag kan förstå, kräver en successiv reparation, och det är de svarvade partier i takbarriären, som inte äro av granit och som äro delvis vittrade. Men detta kan bli ett lämpligt nödhjälpsarbete för stenhuggeriarbetarna i Bohuslän eller Blekinge eller varhelst man vill göra det. Dessa delar skulle då bytas ut i den mån de vittra sönder. Och sprickorna mellan granitblocken kan man säkerligen med lätthet täta.

Vad sedan själva anordningarna här i kammaren beträffar, så är ju akustiken inte som den skall vara — det medger jag gärna. Vi som sitta häruppe vid väggen höra i allmänhet bra, men nere i sänkan hörs det mindre vad talarna säga. Men det hörs nog, när det som nu är tyst i kammaren. Jag tror, att den reform, som vi därvidlag skulle behöva göra, inte vore en ombyggnad av huset utan en tillämpning av litet andra metoder i vårt dagliga umgänge här, så att enskilda samtal förlades utanför kamrarna. Då skulle man vinna en hel del, och för skattebetalarna kostade det ingenting. Jag vill säga, att vilken ombyggnad vi än göra här i kamrarna, blir det inte nöjaktigt, förrän vi litet grand bygga om oss själva och genomföra litet reformer i det hänseendet.

Herr talman! Jag är ledsen att jag kanske tagit litet längre tid i anspråk än jag borde ha gjort, men jag är tacksam att ha fått framföra dessa synpunkter, och jag hoppas, att den delegation, som kommer att taga hand om denna fråga, med välvilja skall pröva dem. Vi skola försöka att under arbetets gång tillhandahålla ritningar och uppgifter, som kunna vara erforderliga för att belysa vad jag här påvisat.

Herr andre vice talmannen **Magnusson:** Herr talman! När vi behandlade frågan förra året, hade jag här i kammaren ett uttalande, vari flera av kammarens ledamöter instämde och vilket var av den innebörden, att vi borde vidtaga de åtgärder med denna byggnad, som äro nödvändiga för dess bestånd, och dessutom göra de anordningar i fråga om lokaliteterna, som kunna ske utan att medföra alltför stora kostnader men ge visst behövligt ökat utrymme.

Det hade inte funnits anledning att upprepa detta uttalande och jag skulle inte heller ha begärt ordet, om jag inte ansett det nödvändigt att här inlägga en gensaga mot den trafik angående riksdagshusets ombyggnad eller för en nybyggnad, som drivits och som enligt min mening åstadkommit mycken oro ute i landet och en del för riksdagsmännen inte vidare smickrande kommentarer.

Jag vet inte, med vad rätt man på vissa arkitekthåll lägger fram förslag till ombyggnad av riksdagshuset, precis som om man därutinnan fått ett bestämt uppdrag. Man matar därigenom särskilt aftontidningarna med stora rubriker om »nytt riksdagshus» för mer eller mindre fantastiska summor. Allmänheten, som har anledning att tycka, att det nuvarande riksdagshuset bör vara rätt nöjaktigt och i varje fall möjligt att reparera, så att det för lång tid framåt kan fylla sitt ändamål, får härigenom den uppfattningen, att det är från riksdagsmannahåll eller rent av från riksdagen själv som dessa mer eller mindre hugskottsartade framstötar om nytt riksdagshus framkommit.

Jag har ansett det nödvändigt att under denna debatt säga ifrån, att riksdagen som sådan och jag tror också flertalet av riksdagsmännen inte äro böjda för att nu på allvar diskutera frågan om ett nytt riksdagshus. Jag anser det å andra sidan nödvändigt, att det klargöres, att denna byggnad för närvarande — det gäller särskilt taket och en del andra delar av huset — företer så stora brister, att en ganska ingående reparation är nödvändig med hänsyn till byggnadens bestånd, vidare att med rätt blygsamma kostnader — och det har förut under debatten påpekats här — vissa välbehövliga utrymmen böra kunna ut-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

vinnas, men att därutöver något ytterligare program inte för närvarande bör genomföras.

Häruti instämde herr *Johansson* i Krogstorp.

Herr **Holmgren:** Herr talman! I sitt förresten synnerligen intressanta anförande tycktes herr Andersson i Falkenberg i viss mån vilja slå in öppna dörrar. Utskottet har visst inte motsatt sig några av de förslag han ventilerade här i kammaren. Dess ståndpunkt är bara den, att utskottet för närvarande avböjer att realbehandla dessa frågor. Vi vilja skjuta upp dem till nästa år, och vi ha enligt min mening mycket goda skäl för den uppfattningen.

Först och främst har förslaget kommit i om inte riksdagens elfte så i dess tionde timme. Vi ha inte hunnit att realbehandla frågan. Vidare har det, som kammaren hört, framlagts åtskilliga förslag, vilka ventilerats nu, och flera komma väl i den fortsatta diskussionen. Det har sålunda helt enkelt varit omöjligt för utskottet att åstadkomma en realbehandling av denna för oss alla så betydelsefulla fråga. Därför har det inte återstått oss annat än att föreslå riksdagen att nu uppskjuta realbehandlingen och avgörandet till ett annat år, när vi haft tid på oss att pröva frågan i hela dess vidd.

Då nu utskottet anser, att förutsättningar för närvarande inte förefinnas för genomförande av planen på ett nytt riksdaghus, har utskottet menat, att det inte är någon brådska med att framföra tanken på en nybyggnad. Det hus vi ha kunna vi naturligtvis lappa på så pass mycket, att det står ytterligare en generation. Det är allså inte så bråttom med förslag till ett nytt riksdagshus. Men det var nog därvid huvudsakligast de avskräckande kostnaderna för en ny utredning, som dikterade vår ståndpunkt i utskottet. Skulle det, som herr Andersson i Falkenberg framhöll, yppas någon möjlighet att förvärva ett område, som skulle kunna lämpa sig som tomt för ett blivande riksdagshus, är det klart, att den frågan, vilken vi måste beteckna som en ny fråga, ett nytt uppslag, kommer att av riksdagen prövas. Frågan om ett nytt riksdagshus i en avlägsen framtid är sålunda ingalunda ihjälslagen med det utlåtande, som här föreligger.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

På grund av förfall för undertecknad övertogs nu protokollsföringen, jämlikt herr förste vice talmannens förordnande, av tjänstemannen hos kammaren, kammarrättsrådet S. Norrman.

In fidem
Per Cronvall.

Herr **Leo:** Herr talman! Jag delar för min del bankoutskottets mening i själva huvudsaken. Jag har liksom utskottet den uppfattningen, att det är klokast och riktigast av riksdagen att i år inte gå in i någon realbehandling av frågan utan hänskjuta den till vidare utredning.

Riksdagshuskommittén har utfört ett utomordentligt skickligt och förtjänstfullt arbete, och det förslag kommittén framlagt till ombyggnad av riksdagshuset är nog det bästa, som man överhuvud taget kan tänka sig att åstadkomma. Men arbetets stora och besvärliga omfattning har gjort, att kommittén kunde framlägga sitt betänkande först sedan en god del av detta år gått, och det är bara naturligt, att bankoutskottet funnit det omöjligt att på den korta tid som stått utskottet till buds i detalj arbeta sig in i dessa mycket besvärliga frågor. För egen del har jag i byggnadsstyrelsen varit i tillfälle att när-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

mare taga del av förslaget, eftersom på bankoutskottets begäran byggnadsstyrelsen yttrat sig över detsamma. Jag finner nu, att utskottet i stort sett delar den uppfattning byggnadsstyrelsen därvid kommit till. Det är emellertid en sak, som jag gärna skulle vilja säga några ord om.

Då byggnadsstyrelsen fick sig ålagt av Kungl. Maj:t att på bankoutskottets hemställan yttra sig i frågan, gällde detta inte bara det förslag, som förelåg till ombyggnad och förändring av riksdagshuset, utan också ett i en motion i första kammaren framkommet förslag om utredning rörande byggande av ett nytt riksdagshus. Vi ansågo oss inom byggnadsstyrelsen inte utan vidare kunna skjuta åt sidan detta förslag om utredning angående ett nytt riksdagshus. Enligt vår mening har nämligen det mycket förtjänstfulla utredningsarbete riksdagshuskommittén utfört visat, att hur man än söker åstadkomma något bättre av den nuvarande riksdagsbyggnaden, stöter man dock på vissa naturliga gränser för möjligheten att genomföra en önskvärd modernisering och förbättring av byggnaden. Det är därför icke uteslutet, att när ytterligare ett eller två årtionden gått, riksdagen kommer att besluta sig för att lämna detta sitt riksdagshus för en rymligare, bekvämare och mera ändamålsenlig byggnad. Har man nu denna uppfattning eller om det i varje fall inte går att helt avvisa tanken på att vi inom ett eller ett par årtionden stå inför utsikten att bygga ett nytt riksdagshus, bör enligt min mening redan nu vidtagas vissa förberedelser, så att, när den dagen kommer, ett beslut om nybyggnad kan sättas i verkställighet. I dessa förberedelser måste framför allt ingå en undersökning rörande möjligheterna att överhuvud taget förfoga över en lämpligt belägen tomt för uppförande av ett nytt riksdagshus. Ty en sådan tomt går man sannerligen icke ut när som helst och lägger beslag på i Stockholm. Om man aldrig så litet försöker sätta sig in i detta problem, skall man finna, att varje något så när välbelägen, tillräckligt stor tomt är för länge sedan upptagen och att en sådan tomt icke heller i framtiden kommer att stå till förfogande utan att det i god tid vidtages särskilda åtgärder. Vi veta vidare, att ett av de få områden, som kan komma i åtanke för byggande av ett nytt riksdagshus, om riksdagen en gång skulle besluta sig därför, ligger på nedre Norrmalm. Frågan om ny stadsplanereglering beträffande nedre Norrmalm har emellertid avancerat så långt, att förslag i ärendet snart torde komma fram till Stockholms stadsfullmäktige. Beslutas en nyreglering som icke lämnar rum för en sådan nybyggnad varom här är fråga, är naturligtvis varje möjlighet att där erhålla någon lämplig tomt för en rimlig kostnad utesluten för många år framåt.

Med sitt förslag om att en fortsatt utredning bör omfatta också en första utredning rörande möjligheterna och ändamålsenligheten av att uppföra ett nytt riksdagshus har därför byggnadsstyrelsen framför allt åsyftat en undersökning av möjligheterna för staten att för framtiden försäkra sig om en lämplig tomt för ändamålet. Och jag skulle tro, att det skulle innebära en verklig försummelse, om icke riksgäldsfullmäktige finge i uppdrag att i sammanhang med en utredning rörande ombyggnad och förändring av det nuvarande riksdagshuset utreda även frågan om en lämplig tomt för ett nytt riksdagshus.

Nu har bankoutskottet emellertid skrivit sitt utlåtande på ett sådant sätt, att många därur läst ut ett slags förbud att överhuvud taget röra vid frågan om ett nytt riksdagshus. Utskottet yttrar: »Vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tankes realiserande.» Jag är fullt överens med utskottet därom, att förutsättningar för realiserandet av tanken om ett omedelbart beslut om byggande av ett nytt riksdagshus helt visst icke föreligga, men detta bör enligt min bestämda mening icke hindra, att man i tid ser

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

efter, om icke det kan finnas anledning för riksdagen att med tanke på framtiden reservera ett lämpligt tomtområde.

Om jag, herr talman, visste hur jag skulle få fram en ändring i bankoutskottets motivering, som icke vore alltför genomgripande och som skulle göra klart, att det icke bör uppställas något bud för riksgäldsfullmäktige att syssla med frågan om anskaffande av tomt för byggande av ett nytt riksdagshus, skulle jag framlägga förslag om sådan ändring, men på olika ställen i utlåtandet förekomma vändningar, som göra, att utlåtandet nära nog skulle kräva en fullständig omskrivning.

Jag har därför intet yrkande att göra, men jag vill uttala den förhoppning, att bankoutskottets talesmän här i kammaren själva skola finna, att det vore praktiskt att giva riksgäldsfullmäktige så mycken frihet härvidlag, som de kunna komma att anse sig behöva.

Med herr Leo förenade sig herr *Fast*.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Jag är i mycket förekommen av herr Leo. Man är väl numera tämligen ense om att det är tungt att arbeta i riksdagshuset, att vi knappast ens med utomordentligt stora förändringar av detsamma kunna få tillräckligt stora lokaler, att plenisalarna äro för trånga o. s. v. Man är också tämligen ense om att det beslut, som för femtio år sedan fattades om att förlägga riksdagshuset till Helgeandsholmen, var ett missgrepp. Det finns ju olika uppfattningar i riksdagen beträffande frågan om riksdagshuset är vackert eller inte. Nyss hörde vi här uttalas, att fasaden var vacker och prydde sin plats. Vad man än har för tanke i den frågan så torde det väl numera vara klart, att det varit vida bättre, om Stockholms ström varit frilagd. Stockholms ström är ett av de vackraste vattendrag, som flyta genom någon storstad. Att på en ö i strömmen ha ett hus av det nuvarande riksdagshusets storlek är oriktigt. Kravet på att storstädernas skönhetsvärden skola tillvaratagas kommer att stiga för varje år i den mån storstäderna själva växa. Allt fler och fler bli de människor, som komma att yrka på att dessa värden i möjligaste mån skola tillvaratagas. Även den opinion, som nu finns för att frilägga Helgeandsholmen, kommer utan tvivel att växa i styrka med åren. Jag tror för min del, att man om 30, 40 år mycket allmänt kommer att anse, att Helgeandsholmen bör friläggas. Under sådana förhållanden är det ett missgrepp att försvåra friläggandet genom att lägga ned ytterligare flera miljoner på det nuvarande riksdagshuset.

Jag har läst protokollet över debatterna för 50 år sedan. Riksbyggnaderna beräknades då medföra en totalutgift av 6,400,000 kronor. Den nu planerade restaureringen av riksdagshuset skulle gå till ett belopp, som icke så mycket skulle understiga denna summa. Man bör icke kasta ut pengar på ett ändamål, som man i framtiden kommer att anse vara onyttigt.

Jag tror, att den principiellt riktiga inställningen till hela denna fråga är att försöka så småningom få tag i en tomt, som lämpar sig för uppförande av ett nytt riksdagshus. Det är icke klart var ett nytt riksdagshus bör förläggas. Artillerigården är väl den enda centrala tomt i Stockholm, som för närvarande är obebyggd men den är icke lämplig. Sedan man fått en tomt och på detta byggt ett nytt riksdagshus, bör man använda det nuvarande riksdagshuset till ämbetslokaler och arkiv, tills den tiden kommer, då man anser sig ha råd att helt och hållet frilägga Helgeandsholmen. Att i en nära framtid rasera det nuvarande riksdagshuset vore enligt min uppfattning ett slöseri.

Jag har ingenting i princip emot bankoutskottets utlåtande, men föreslår,

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

att man — för att icke på sätt, som skett i utlåtandet, skjuta undan tanken på ett nytt riksdagshus — stryker sista meningen av andra stycket i utskottets motivering: »Vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tankes realiserande.» Jag medger gärna, att dessa ord äro så pass vagt skrivna, att de icke hindra, att tanken på ett nytt riksdagshus hålles vid liv, men jag anser det onödigt, att riksdagen positivt tager ståndpunkt till frågan genom detta uttalande och därigenom dock i viss mån slår fast, att tanken på ett nytt riksdagshus skall skrinläggas.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Det är att beklaga, att icke den förste talaren i denna debatt, herr Andersson i Falkenberg, inom bankoutskottet lyckades vinna gehör för sin uppfattning. I stället står han nu tämligen ensam. Enligt min uppfattning företräder han den enda linje, som inom rimlig tid kan leda fram till något praktiskt resultat. Om jag fattade honom rätt, ville han, att man omedelbart skulle vidtaga de förbättringar, som riksgäldsfullmäktige vid förra årets riksdag föreslogo. Då förelågo fullt utarbetade förslag, med kostnadsberäkningar, som framlades inför riksdagen i god tid, gående ut på att läckaget på taket skulle botas, att köket och restauranglokalerna skulle omändras och att rum skulle inredas i västra trapptornen. Det var det förslaget, som föranledde riksdagsskrivelsen förra året. Men då kastades frågan tillbaka i utredningssumpen, och förslaget, som avsåg absolut nödvändiga och nyttiga förbättringar, sammankopplades med den ändlösa diskussionsfrågan om riksdagshusets yttre och dess omgivningar.

Nu stå vi på den punkt, som jag i fjol tillät mig profetera, att vi skulle komma att stå på. Jag yttrade nämligen då i debatten, att sammankoppling av frågan om reparation av köket och restaurangen med frågan om planeringen framför riksdagshuset sannolikt komme att leda till att vi icke finge någon ändring av det här huset inom överskådlig tid. Detta uttalande stämplades av andra talare i debatten som obefogat. Men vi ha ju här redan det första beviset på att jag håller på att bliva sannspådd. Jag vågar göra det uttalandet, att det sätt, på vilket riksdagen behandlat frågan om sitt eget hus, är ett bevis på demokratiens oförmåga att komma till rätta med praktiska problem. Det är ju allmänt känt och av ingen bestritt, att taket är bristfälligt, och det är likaledes av alla omvittnat och av ingen bestritt, att restauranglokalerna och särskilt köket med tillhörande lokaler äro under all kritik. Men det oaktat låter riksdagen år efter år gå under ändlösa diskussioner om andra saker utan att vidtaga sådana praktiska åtgärder, som vilken enskild husägare som helst omedelbart skulle gå i författning om att verkställa. Som frågan nu ligger till är det att beklaga att beslut icke fattades i fjol, ty då kanske vi haft någon del av de nödvändiga reparationerna utförda vid detta laget.

Vad nu angår de direktiv, som skulle vara vägledande för frågans handläggning i fortsättningen, förefaller det, som om det icke borde råda någon oklarhet om desamma, om man nu skall följa ordalydelsen i utskottets kläm. Men åtskilliga talare, bl. a. den siste ärade talaren, ha yttrat sig på ett sådant sätt, att därav framgått, att direktiven tolkats olika. Den ene tolkar dem på ett snävare, den andre på ett mindre snävt sätt. I riksgäldsfullmäktige komma vi utan tvivel att ställa oss till efterrättelse utskottets kläm, där det står att fullmäktige skola inkomma med yttrande i anledning av *föreliggande förslag*, angående förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. Med »förelig-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

gande förslag» kan väl icke gärna menas annat än de förslag, som varit grundläggande för utskottsbehandlingen, nämligen kommitteförslaget och de i ämnet väckta motionerna. Jag kan icke tänka mig, att med detta uttryck skulle åsyftas jämväl de mer eller mindre löst framkastade projekt, som framlagts av utomstående personer. Därmed vill jag också hava sagt, att jag icke delar de två sista talarnas uppfattning, att frågan om ett nytt riksdagshus på en ny plats bör komma under övervägande vid den utredning, riksgäldsfullmäktige hava att verkställa. Menar riksdagen något sådant, bör saken uttryckas på ett klarare sätt än som skett i utskottets utlåtande.

Herr Leo ansåg, att det vore en försummelse att icke nu fatta beslut om att planera ett nytt riksdagshus och att man därför borde hålla utkik efter något lämpligt tillfälle att skaffa tomt till ett dylikt hus. Om man ständigt och jämt skall ha i ögonsikte, att riksdagen icke kommer att stanna på Helgeandsholmen utan flytta därifrån för att få bättre utrymme, så ha vi ingen utsikt att få förhållandena i det nuvarande riksdagshuset ordnade på ett ändamålsenligt sätt. Härvidlag kan man ha skäl säga att det bästa är fiende till det goda. Det är det myckna ordandet om att vi borde skaffa oss ett nytt riksdagshus, som försumpat hela frågan. Jag tycker, det skulle varit värdefullt, om man under debatten här i riksdagen i år kunnat på ett mera definitivt sätt än som skett i bankoutskottets utlåtande avliva planerna på att rasera detta hus och bygga ett nytt på ett annat ställe.

Såsom frågan nu ligger till, har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Med anledning av de stora och kostsamma projekt, som legat till grund för bankoutskottets utlåtande i denna fråga, projekt angående vilka utskottet låtit införskaffa erforderlig utredning, ber jag att få säga ett par ord.

För mig har det hela tiden då denna fråga diskuterats, förefallit litet egendomligt detta krav på att man skulle omändra det nuvarande riksdagshuset. Jag är fullkomligt medveten om att sådana där små reparationer som att laga taket och ställa i ordning restaurangen äro nödvändiga. Jag förmodar, att alla riksdagsmän äro eniga om att sådana arbeten böra utföras. Men vad sedan beträffar de stora projekt, som framkommit genom kommittén, så undrar jag vad svenska folket skulle tycka, om riksdagen ginge med på vad som därvid föreslagits. Det har tvistats, om man skulle lägga ned stora utgifter på omändring av det gamla riksdagshuset eller vidtaga åtgärder för att bygga ett nytt. Jag vill inte göra något bestämt uttalande i den frågan men skall man tvunget göra någondera delen, så förefaller det mig, som om det vore klokare att bygga ett nytt riksdagshus än att kasta ut 7, 8 miljoner kronor på det gamla riksdagshuset, som man ändå inte skulle kunna försätta i lika gott skick som ett nybyggt riksdagshus.

Under den tid jag varit i riksdagen har jag emellertid icke kunnat finna, att det nuvarande riksdagshuset är behäftat med så stora olägenheter, som man velat göra gällande. Av flera i ärendet gjorda yttranden framgår emellertid, att det är egentligen riksdagsmännens bekvämlighet i olika avseenden, som man velat tillgodose. Jag tycker det är litet egendomligt, att man framför allt skall tänka på riksdagsmännens bekvämlighet. Detta riksdagshus är ju inte mer än något över 30 år gammalt. Första tiden det var i bruk hade riksdagen en helt annan sammansättning än nuvarande. Då var det mest storbönder, godsägare, baroner och friherrar, som sutto i riksdagen. Åt dem dugde riksdagshuset. Men nu, då riksdagsmännen till stor del äro proletärer — småbönder och arbetare — nu går det inte längre att använda! Jag har för min

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

del svårt att finna, att det är nödvändigt med dessa stora ändringar, och svenska folket ute i bygderna skulle helt säkert anse, att de nu sittande riksdagsmännen icke alls tänkte på samhällets välfärd, om de kastade ut miljoner bara för sin egen bekvämlighets skull.

Herr talman! Jag kan därför icke komma till annan uppfattning än att kammaren gjorde klokast i att avslå utskottets förslag om förnyad utredning. Beträffande vad som är nödvändigt att göra, nämligen lagandet av taket och iordningställandet av restaurangen, finns ju redan tillräcklig utredning. Kostnaderna för lagning av taket ha beräknats till 75,000 kronor. För restaurangens iordningställande har byggnadsstyrelsen beräknat kostnaderna till 390,000 kronor. Dessa arbeten anser jag riksgäldskontoret kan låta utföra utan att verkställa någon ytterligare utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Jag tror det vore skäl i att inte taga för känslosamt på den här saken. Då frågan senast behandlades i riksdagen, var det också en hel del talare, som kände sig mycket upprörda. Den siste ärade talaren befann sig tydligen också i samma olyckliga sinnesstämning. Att avslå bankoutskottets förslag vore väl ur alla möjliga synpunkter det sämsta vi kunde göra, ty det skulle ju innebära, att vi icke alls ville höra talas om dessa saker, och resultatet skulle sannolikt bliva, att de som arbeta på byggande av ett nytt dyrbart riksdagshus skulle vinna mer och mer förståelse. Vill man begränsa projektet på ett förnuftigt sätt, så tror jag det vore klokt av riksdagen att bifalla bankoutskottets förslag, eftersom herr Andersson i Falkenberg och vi andra, som tillsammans med honom reserverat oss, icke lyckats vinna gehör för våra synpunkter.

Bankoutskottets utlåtande innebär icke ett avståndstagande från tanken på att riksdagen någon gång i framtiden kan komma att behöva en ny byggnad. Det vore orimligt, om 1937 års bankoutskott skulle säga, att den svenska riksdagen skulle bo i detta hus för all framtid. En sådan fullmakt har utskottet icke ansett sig ha. Liksom det gamla riksdagshuset en gång måste utbytas mot ett nytt, är det väl tämligen självklart, att även denna byggnad en gång måste vika för en annan, som tillfredsställer de krav, som i framtiden komma att inställa sig.

Men byggnaden är inte så mycket mera än trettio år gammal, och jag kan därför förstå dem som undra, vad svenska folket skulle säga, om vi nu skulle jämna detta hus med jorden och resa en ny byggnad på denna eller någon annan tomt för en kostnad, som icke skulle understiga 20 miljoner kronor. Då skulle nog den mera sparsamhetsbetonade delen av svenska folket fråga sig, om detta vore alldeles nödvändigt.

Det förhåller sig dessutom på det sättet, att de som vilja ha ett nytt riksdagshus icke tyckas ha tänkt på att detta är en sak som tar tid. Det var på 1870-talet, man började diskutera frågan om byggandet av det nuvarande riksdagshuset, och 1888 års riksdag fattade det definitiva beslutet om dess uppförande, men det var först 1905 års riksdag, som kunde ta huset i bruk. Enligt denna erfarenhet skulle det ta en mansålder i anspråk att bygga ett nytt riksdagshus. Ingen menar väl ändå, att de uppenbara brister, som nu finnas inom denna byggnad, skulle behöva bestå under så lång tid och att riksdagen icke skulle kunna kosta på någon miljon för att avhjälpa de värsta bristfälligheterna. De, som önska ett nytt riksdagshus, behöva icke känna sig förhindrade att arbeta för denna tankes förverkligande. Denna fråga mognar väl i sinom tid i alla fall, och vi ha icke fördärvat någonting genom att under-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

hålla taket på denna byggnad ordentligt eller i övrigt tillvarataga de utrymmen, som finnas inom husets nuvarande ram. Det förhåller sig väl ändå på det sättet, att om man någon gång i framtiden söker sig en annan tomt för en nybyggnad, kommer detta hus dock inte att rivas. Det kommer då att användas för andra syften. De utrymmen, som ha åstadkommits, kunna då användas för andra ändamål och därför äro heller icke de pengar, som nedlagts på ändringar, bortkastade.

De farhågor, som herr Holmbäck gav uttryck åt, att reparationsförslaget skulle vara ägnat att fördröja frågan om uppförandet av ett nytt riksdagshus, äro alldeles säkert omotiverade. Tanken på uppförandet av ett sådant kan i alla fall icke realiseras inom så kort tid, att reparationsförslaget skulle kunna lägga hinder i vägen.

Herr Leo anförde däremot några synpunkter på denna fråga, som förtjäna det allra största beaktande, även om de icke med nödvändighet behöva knytas samman med frågan om ett nytt riksdagshus. Statens behov av tomter i stadens centrala delar är säkerligen stort. Alldeles oberoende av om man på någon av dessa tomter skall uppföra ett nytt riksdaghus eller någon annan byggnad, böra de statliga myndigheterna ha sin uppmärksamhet riktad på det förhållandet, att tomtmarken aldrig sjunker i pris i städerna utan tvärtom ständigt ökar och att svårigheterna att förvärva lämpliga och välbelägna tomter bli allt större och att man därför bör göra inköp i tid. Skulle staten råka köpa någon tomt, som den inte behöver, är säkerligen förlustrisken ganska liten.

Jag kan beträffande förslaget till ombyggnad av huset helt instämma med herr Andersson i Falkenberg utom på en punkt, nämligen i fråga om plenisalarna. Herr Andersson har tagit avstånd ifrån tanken att man skulle företaga större förändringar inom plenisalarna. För min del tror jag, att man även inom de nuvarande lokalernas ram kan utvinna rätt mycket utrymme. Vi ha i plenisalarna åtskilliga överflödiga gångar. Detta utrymme skulle kunna tillvaratagas för att utöka sittplatsernas utrymme. Det kan inte vara alldeles nödvändigt, att svenska folkets valda representanter skola behöva nöja sig med pulpeter, som småskolebarn skulle anse vara alldeles för små. Det kan icke heller anses vara någon överdriven lyx, om herrar riksdagsmän tycka, att de kunna få sitta litet bekvämare och ha ett bord att skriva på eller åtminstone disponera så pass mycket utrymme, att de handlingar, som måste avverkas sådana arbetstyngda dagar som dessa, få ordentlig plats på pulpeten. En utredning i detta syfte är helt säkert mycket välmotiverad.

Då herr Andersson i Rasjön icke anser, att riksgäldsfullmäktige böra ta upp denna fråga till prövning, därför att den icke är berörd i kommittéutlåtandet eller i någon av de väckta motionerna, vill jag erinra om att utskottet i sin motivering särskilt har påpekat att riksgäldsfullmäktige böra granska just denna detalj litet närmare. Jag avser då närmast det förslag, som uppgjorts av byggnadsrådet Nilsson och som har överlämnats till utskottet av herr Vougt. Det innebär, att placeringen i kamrarna i stort sett ordnas i överensstämmelse med förhållandena i det danska riksdagshuset. Alla, som ha gjort sig besvär att ta en titt på detta förslag, måste helt säkert erkänna, att de anordningar, som där äro gjorda, äro överlägsna vårt eget placeringssystem. Kostnaderna för en sådan förändring hålla sig också inom en ram, som icke ens sparsamhetsvännerna behöva ha någonting särskilt att invända mot.

Med dessa erinringar vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Andersson* i Munkaljungby.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

Herr **Engberg:** Herr talman! Inom den kommitté, som haft att handlägga denna fråga, hade jag för min del reserverat mig till förmån för en undersökning angående uppförandet av ett nytt riksdagshus. När jag hörde min ärade vän herr andre vice talmannen rikta sin filippik gentemot dem, som enligt hans mening oroade den svenska allmänheten i hög grad, kände jag mig naturligtvis i viss mån träffad av hans bannbulla. Jag vill försäkra den ärade talaren, att den oro, som han trodde har skapats ute i landet, därför att man överhuvud taget bringar å bane planer på ett nytt riksdagshus, är konstruerad av hans egen fantasi. Svenska folket har sannerligen mycket litet oroats av att dylika tankar ha diskuterats.

Däremot måste jag säga, att det finns de allra starkaste skäl att diskutera dessa synpunkter. Inom kommittén förklarade jag från början, att om ingenting kan göras åt våra plenisalar, om det inte där kan skapas en bättre tingens ordning, så funne jag det orimligt att lägga ned stora kostnader, flera miljoner, i ändringsarbeten inom detta hus. Nu har jag frågat mig själv under årens lopp — jag har ju dock suttit här under tjugutvå riksdagar — vad är vantrivselns källa i detta hus? Det är kanske svårt att ge ett bestämt svar. Det är många faktorer, som medverka, och till de allra mest avgörande hör enligt min mening det förhållandet, att kammarkropparna äro tilltagna med för litet utrymme, äro för knappa för att bereda åt ledamöterna sådana platser i kammaren, där de kunna trivas. En riksdagsman bör ha möjlighet, när han sitter och åhör en debatt, som inte intresserar honom, att likvisst kunna vara — om jag så får uttrycka mig — andligt verksam. I den danska riksdagen har riksdagsmannen en präktig pulpet med plats för böcker, med en liten diskret lampa, som belyser pulpeten, där han sitter, en stol, som kan flyttas fritt. Han kan där sitta och skriva, läsa o. s. v. Ha herrarna försökt att skriva ett brev i våra bänkar? Bänkkamraten måste sitta och anstränga sig för att icke se vad det är man skriver. Man får inte plats för armarna vid skrivningen. Om vi göra en jämförelse med de moderna folkskolebyggnaderna i vårt land, försäkrar jag herrarna, att ingen kommun ordnar för sina folkskolor med avseende på sittplatser så uruselt som det är ordnat i svenska riksdagen. Man sörjer där för att det finns utrymme. På våra skivor kan man inte korrigera ett stenogram från kansliet — de äro alldeles för smala. Det finns ingen plats att ställa uppslagsböcker, som man kan behöva. Journalister, som ju alltid finnas i våra kamrar, ha ingen möjlighet att utföra publicistiskt arbete. I stället skall man slåss och boxas för att få ett krypin på annat håll.

Om man skall lägga ned väsentliga kostnader, som uppgå till 5 miljoner eller därutöver, på den nuvarande byggnaden, bör ett oeftergivligt villkor vara, att plenisalarna få en helt annan anordning. Det visade sig emellertid, och detta vitsordades även av sakkunnigkommitténs byggmästare och arkitekt, att det icke var möjligt att slå ut väggarna, att göra utrymmena i det hela större, ty därmed skulle, sades det, dimensionerna i hela huset förskjutas. Jag har vid sådant förhållande sagt, att då är det bättre att hålla vägen öppen för ett nytt riksdagshus än att lägga ned omkring 5 till 6 miljoner kronor i ett hus, där man ändå alltjämt kommer att vantrivas.

När herr Magnusson i Skövde patetiskt åberopade, huru orimligt det skulle te sig ur allmänhetens synpunkt, att man i dessa tider övervägde att bygga ett nytt riksdagshus, så förstår jag inte, varför inte den svenska folkrepresentationen skulle ha ett intresse att åt sig utforma en värdig byggnad, som både i fråga om utsmyckning och bekvämlighet fyller alla rimliga anspråk. Man har elakt sagt, att l'ancien régime — det var den gamla regimen i Frankrike

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

— lyckades skapa byggnadsverk av skönhet och förblivande värde, medan republiken icke har skapat annat än Eiffeltornet. Man skulle kanske kunna säga något motsvarande även om oss här hemma. Ifrån statens sida ha vi sannerligen inte tagit allt för stora och alltför djärva grepp, när det har gällt att ordna dylika ting.

Det hedrar vår huvudstad att den haft framsynthet och djärvhet nog att kanske under mångas undran ute i landet och kanske under oro från de kretsar, som herr Magnusson i Skövde åsyftat, likvisst uppföra åt sig Stockholms stadshus, som har blivit landet till heder och som alla utlänningar, som besöka Sverige, äro glada åt att ha fått se och som efterlämnar minnen hos dem av det slag, att om man träffar dem därute i Europa, är det ofta Stockholms stadshus och det intryck det gjort på dem, som de tala om. Jag kan inte förstå, varför icke den svenska folkrepresentationen, som handlar å hela rikets vägnar, skulle kunna göra ett motsvarande grepp.

Jag har tänkt mig olika möjligheter till lösning av denna fråga. En möjlighet är, att man låter detta hus kvarstå som det är med respekt för den gamla och i och för sig goda regel, som säger, att ett konstverk — även om jag själv inte tycker, att det är något större konstverk — bör man behandla med en viss pietet. Det står där ändå som ett uttryck för sin tids dåliga eller goda smak, huru man nu vill säga. Ur denna synpunkt finnes det givetvis vissa skäl att låta huset kvarstå.

Ur praktisk synpunkt kan det också finnas vissa skäl, som tala för bibehållande av byggnaden. Herrarna veta lika väl som jag, att man är ute på jakt efter ökade utrymmen för diverse statsinstitutioner. Vi ha högsta domstolens, vi ha Svea hovrätts utrymmesfråga, och åtskilliga andra rätter, om jag så får uttrycka mig, ha sin utrymmesfråga olöst. Jag kan mycket väl tänka mig, att man även här övervägde den möjlighet, som man har realiserat t. ex. i Belgien, där man har ett justitiepalats, att i detta hus sammanföra sådana institutioner.

Sedan inställer sig frågan, var ett nytt riksdagshus skulle läggas. Jag har för min del närmast förkärlek att gå tillbaka till Riddarholmen. Jag har inte kunnat finna, då jag har promenerat på denna holme och tittat mig om under den tid, riksdagshuskommittén har varit i verksamhet, att denna fråga är olöslig. Alldeles tvärtom, det finns möjlighet att på Riddarholmen skapa ett fullt modernt riksdagshus, som tillgodoser alla rimliga anspråk på utrymme. Därmed vunne man också, att man finge den svenska riksdagsbyggnaden infälld i den gamla historiska miljö, där den en gång har funnits, om också på en annan kant av Riddarholmen, och som både historiskt och traditionsmässigt, såvitt jag kan förstå, utgjorde en naturlig ram för det svenska parlamentet. Om det ur någon synpunkt skulle befinnas olämpligt att lägga ett nytt riksdagshus på Riddarholmen, finnas även andra möjligheter. Jag hesiterar inte ett ögonblick att säga — jag har tvärtom tänkt på det åtskilliga gånger — att det vore en storstilad tanke, att på den underbara plats, där Mosebacke ligger, lägga ett riksdagshus, som dominerar infarten både utifrån Saltsjön och från Mälaren, som dominerar hela huvudstaden och synes åt alla håll.

I varje fall återstår möjligheten att förlägga riksdagshuset här på Helgeandsholmen. Professor Ragnar Östberg har som bekant tänkt sig, att man eventuellt skulle låta riksbanksområdet bli tomt för ett nytt riksdagshus. Puckeln på Helgeandsholmen, som inom parentes sagt är en vandalism mot denna holme, skulle kunna tagas bort, man finge holmen ned till sina naturliga ursprungliga former och det vackra Norrbrovalvet frilagt. Jag har den uppfattningen, att det även finns beaktansvärda skäl för en dylik lösning.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

Det beror naturligtvis på vad man anser väga tyngre: hänsynen till den tradition, som redan på kort tid knutits till detta riksdagshus, eller den ofantligt längre och vackrare tradition, som är knuten till en frilagd Helgeandsholme, som då kan ordnas ur skönhetssynpunkter. Överhuvud taget vill jag vara kättare nog att säga, att vi skola icke behandla frågan om arkitektoniska skönhetsvärden såsom lyxfrågor; skönheten är aldrig någon lyx i vår tillvaro. Se vi ut över folkens historia, skola vi finna, att kanske under de tider, då de som mest givit sina mått, ha de också sökt att i konst och i arkitektur utgestalta något av sina intensioner. Jag vet inte, varför den svenska riksdagen skulle vara så fruktansvärt blygsam, att den inte skulle ha känsla för vad detta betyder, och varför inte även den skulle kunna lämna sitt bidrag till uppförandet av ett dylikt byggnadsverk som ett värdigt hem för den församling, som vi få hoppas i oöverskådlig tid skall utgöra representationen för det svenska folket och vara hjärtat i det folkliga självstyre, över vilket vi med rätta äro så stolta.

Jag tycker därför att det är orimligt att, som utskottet här har gjort, stänga vägen för en närmare undersökning av denna fråga. Ser jag på utskottets motivering, finner jag på sidan 10 i andra stycket på slutet följande mening: »Vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tankes realiserande.» Det saknas visst inte förutsättningar, herr talman, det saknas varken ekonomiska eller arkitektoniska förutsättningar. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi för närvarande ha lyckan att ha i Sverige en grupp av unga, drivna arkitekter med lysande konstnärlig begåvning. Vi ha lyckan att ha ibland oss en gammal örn som Ragnar Östberg. Och jag kan inte finna, att vi vare sig med hänsyn till ekonomiska eller personliga tillgångar sakna att här åstadkomma ting, som fylla alla rimliga anspråk. Jag tycker därför, att det är alldeles för avvisande och spärrande, när utskottet här kategoriskt förklarar, att det för närvarande saknas förutsättningar för denna tankes realiserande. Dessa förutsättningar äro till i allra högsta grad, och just därför ber jag, herr talman, att få yrka, att den mening, som jag nyss har uppläst, måtte utgå ur utskottets motivering.

Jag har känt mig tveksam, huruvida jag borde utvidga detta yrkande till att omfatta även ett par ord i sista stycket på sid. 11, men jag måste säga, att jag vid ett närmare studium av texten finner, att den kan tagas såsom den är i all synnerhet som, därest ett beslut fattas enligt mitt förslag, det bör vara en självklar sak för den utredning, som skall taga vid, att beakta möjligheterna att skapa ett nytt riksdagshus vare sig på den här platsen eller på någon annan.

Herr andre vice talmannen **Magnusson** som nu erhöll ordet för kort genmäle yttrade: Herr talman! Att herr Engberg är en diktare, det känna vi alla till, och det visade den ärade talaren, då han föreslog att bygga ett nytt riksdagshus på Nedre Norrmalm, på Riddarholmen, på Mosebacke och vad det nu var för andra platser, som han nämnde. Då han emellertid tilldiktar mig i mitt förra anförande uttalanden av en innebörd, som de verkligen icke haft, måste jag protestera mot en sådan tilldiktning.

Jag vände mig mot den trafik, som här förekommit, att man från visst håll utan något bemyndigande för fram frågan om byggande av ett nytt riksdagshus, som om detta förslag skulle emanera ifrån riksdagsmannahåll och omfattas av stora grupper bland riksdagsmännen, ja rent av riksdagens flertal. Jag förmodar, att sådana planer från riksdagen skulle medföra, att allmän-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

heten reagerade mot riksdagen och riksdagsmännens anspråk, på ett sätt, som ingalunda vore nyttigt för riksdagens anseende. Jag vågar vidhålla, att detta mitt omdöme och denna min uppfattning äro riktiga, även om herr Engberg — han talar nu icke såsom statsråd — betecknar mitt uttalande som patetiskt. Jag tror, att när man anser sig företräda en verkligt demokratisk åskådning, skall man litet grand tänka på att de stora folkgrupper, för vars uppfattning herr Engberg väl icke bör vara okänslig, anse, att fastän vi andra blivit upphöjda till riksdagsmän, så kunna vi vara tämligen nöjda med det riksdagshus, vi ha.

Vidare anförde:

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! För undvikande av missförstånd anser jag mig böra säga ytterligare några ord.

Jag måste då för min del förklara, att få människor torde värdera ett arkitektoniskt vackert byggnadsförslag mer än jag gör. Det är få skapelser i vår tid, som jag hyser så stor respekt för som ett väl utfört byggnadsverk.

Jag blev uppmanad av min högt ärade kamrat herr Lithander att begära ordet och förklara mig instämma med honom. Jag måste då säga, att det var en sak i hans beräkningar, som jag kunde instämma i, nämligen, att det billigaste sättet för oss att få ordning och trevnad i lokalerna var, om vi kunde vara tysta. Jag ger honom fullkomligt rätt i att den beräkningen håller, men alla de andra hålla icke. Det är för mig ofattbart, att man skall kunna lösa frågan om kökslokalerna efter den beräkning, som herr Lithander framförde, och att man skulle försöka lösa frågan om tätning av taket efter hans beräkningar i denna del. Det må nu vara förklarligt, eftersom herr Lithander har ägnat sig åt köpenskap all sin tid. Jag har ägnat mig åt byggnadsverksamhet under fyrtio år och har således kanske en litet annan uppfattning om den saken än herr Lithander. Det förefaller mig omöjligt, att man kan få en tätning av denna barriär där uppe på annat sätt än genom att följa det förslag, som anges i herrar Nylanders och Bäckströms reservation, såvitt man icke vill fördärva byggnadens utseende genom att göra ett sadeltak på densamma. Det kan jag under inga förhållanden gå med på.

Sedan vill jag framhålla för herr Lithander, att det är icke enbart tätningen, som det här gäller, ty nästan hela barriärens pelare är sönderspruckcn, varför det icke går att få ihop den vare sig med asfalt, cement eller något annat. Jag tror således icke, att den beräkningen håller. Jag vill vidare säga, att det icke skulle bli så länge, som riksdagens ledamöter och köksdepartementet skulle känna sig tillfredsställda med att hissen skall sättas igång, så snart de önska erhålla en kopp kaffe eller en bit mat.

Vidare vill jag blott säga till herr Andersson i Rasjön, att det förslag, som kom fram förra året, icke avsåg att göra nya lokaler där uppe utan avsåg att täta barriären på ett särskilt sätt; men det var detta, som vi reagerade mot i bankoutskottet, då vi ansågo, att det icke gick att täta taket på det sättet. Jag kan icke finna, att man på det sättet fått fram de lokaler såsom här föreslagits, vare sig denna byggnad i en framtid skulle användas till riksdagshus eller icke. Men skall den ligga kvar, kan man icke få arbetslokaler för vilket ändamål det än vara må på ett billigare och fördelaktigare sätt än genom att utbygga takvåningen samt lägga ett ordentligt tak och sätta upp väggar runt omkring. Herrarna kunde gå upp och se, huru det ser ut, och då torde ni också få klart för er, att så är förhållandet.

Slutligen vill jag vända mig emot herr Leo. Han ville, att vi skulle intaga

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

en positiv inställning till tanken att i samband med att Stockholms stadsfullmäktige göra upp en plan för reglering av nedre Norrmalm, man skulle gå in för att reservera plats för ett riksdagshus där. Jag har svårt att tänka mig, att man skulle kunna vinna någon förståelse hos stadsfullmäktige för den saken. Jag kan icke heller tänka mig, att det blir möjligt att bland de fastighetsägare, som finnas i denna del av staden, kunna vinna förståelse för detta projekt, om vi på förhand ge på hand, att detta område skall användas till riksdagshus. Jag kan icke tänka mig, att man under den förutsättningen skall till rimligt pris kunna förvärva en tomt eller lösa till sig en byggnad eller överhuvud taget kunna få någon förståelse hos stadsfullmäktige för ett på förhand på det sättet utskisserat förslag.

Jag har därför den uppfattningen, som jag också förut framfört, att det är rimligast och riktigast att icke göra något uttalande åt det hållet. De må vara byggnadsstyrelsens och riksgäldsfullmäktiges plikt och skyldighet att följa denna fråga, så att om det blir något lämpligt uppslag, det också är deras plikt att göra upp ett förslag på ett sådant sätt, att det kan vara möjligt för riksdagen att söka realisera det.

Herr **Lindqvist:** Herr talman! Då jag tillhört den kommitté, vars förslag här föreligger, vill jag säga *några* ord, ehuru det kanske ur vissa synpunkter skulle vara riktigare, om jag berett mig på ett något längre anförande, men som hela frågan nu ligger till är det obehövligt.

Jag har med stor tillfredsställelse under debatten hört — och det från de mest sakkunniga håll — det erkännande, som givits åt kommitténs arbete och åt de arkitekter, som kommittén anlitat. Jag finner det fullt förklarligt, vill jag säga, att bankoutskottet ansett sig ha haft för kort tid för att taga ställning till denna stora fråga. Det är ju en mycket stor utredning, som här föreligger — så stor, att man ansett det vara behövligt att lägga fram den i två band.

När kommittén framkommit med sitt arbetsresultat, hade den vågat räkna med, att det skulle kunna bli något resultat av detsamma. Vi ha gått så tillväga, att vi icke nöjt oss med att utarbeta ett förslag, utan det föreligger olika alternativ. Det är helt naturligt, att det i riksdagen liksom också i kommittén kan finnas olika uppfattningar om vilket alternativ man helst bör välja och vilket som är det mest fördelaktiga. Dessa alternativ äro emellertid utarbetade på ett sådant sätt, att man kan, om man vill, kombinera olika alternativ. Man kan gå den väg, som herr Andersson i Falkenberg tänkt sig, man kan taga det förslag, som herrar Nylander och Bäckström kommit att stå antecknade för, och man kan förena sig i vissa delar om det förslag, som herr Pettersson i Rosta antecknat sig för. Inom kommittén fanns dock en majoritet, som ansåg, att det ur många olika synpunkter skulle vara fördelaktigast att taga det förslag, om vilket majoriteten enat sig.

Det har icke varit för oss obekant eller någon överraskning, att det från visst håll skulle framföras en mycket stark kritik mot detta förslag. Vi visste väl, att man skulle rikta anmärkningar mot förslaget i, vad det avsåg att tag bort den vackra entrétrappan, och likaså när det gällde vidtagande av vissa ändringar av sammanbindningsbanan. Det är dock att beklaga, att bankoutskottet behövt gå den väg, som det gått, och yrkat uppskov med avgörandet. Bristerna i huset äro nämligen mycket stora — ja, så stora, att fackmän påstå, att de skador, som uppstå genom att vi här dröja med nödiga reparationer, äro ganska stora. Att nu bota dessa stora skador och bristfälligheter, när det gäller köket och när det gäller taket, är nog icke möjligt, utan att man sam-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

tidigt bestämmer sig för hurudan den stora ombyggnaden skall bli. Därför hade det varit önskvärt — det vill även jag säga, såsom några andra kamrater inom riksgäldsfullmäktige sagt — om utskottets direktiv varit klarare än de nu äro i utskottsbetänkandet. Det är emellertid tydligt, att om riksdagen gör detta bankoutskottets uttalande till sitt, komma riksgäldsfullmäktige att fullgöra det uppdrag, de fått, och söka göra det bästa av dessa direktiv och därvid naturligtvis också taga nödig hänsyn till de anföranden, som hållits under denna kammardebatt.

Herr Engbergs klagomål rörande detta riksdagshus känner jag väl till från arbetet i kommittén. Jag kan emellertid icke dela herr Engbergs uppfattning. Jag kan icke inse, att vare sig plenisalar eller några andra lokaler äro så bristfälliga, som han vill göra gällande, men det är klart, att även om den saken kan man ha delade meningar.

Vad som särskilt tillfredsställt mig under denna debatt, var det uttalande, som herr Leo gjorde, när han sade, att någon tanke på att nu bygga ett nytt riksdagshus förefanns icke. Eftersom detta uttalande är fällt av byggnadsstyrelsens chef, vill jag livligt hoppas, att frågan om ett nytt riksdagshus för närvarande åtminstone icke kommer före.

Vi ha inom kommittén tagit fram några siffror på vad ett nytt riksdagshus skulle komma att kosta. Det är emellertid tydligt, att dessa siffror äro framkomna, utan att man gjort den grundliga undersökning, som skulle vara erforderlig för att siffrorna skulle vara av det värde, som de böra ha. Vi ha under den sista veckan sett ett annat förslag framläggas, som utarbetats av professor Östberg, och här har man också tagit fram siffror utvisande, huru man beräknat kostnaderna. I vissa tidningar ha dessa siffror tagits upp på ett sådant sätt, att läsarna skulle kunna tro, att vi kunna bygga upp ett nytt riksdagshus enligt professor Östbergs förslag till samma kostnader, som vad reparationen och ombyggnaden av det gamla riksdagshuset skulle gå till. Så är naturligtvis icke förhållandet. Det kan kanske icke skada utan vara till någon nytta, om jag till dagens protokoll anför några siffror om vad det skulle kosta att bygga ett nytt riksdagshus. Kostnaderna för det riksdagshus, som vi nu ha, och för riksbankshuset, som ligger nära intill, uppgingo till nära 12 miljoner kronor. Det var ett sammanlagt belopp av 11,956,000 kronor. I denna siffra äro då inlagda de utgifter, som man hade för inlösen av den gamla basarbyggnaden, dess rivning o. s. v. Om man bortser ifrån sistnämnda kostnader, drog riksdagshuset en kostnad av 5,543,000 kronor och riksbankshuset en kostnad av 3,030,000 kronor. För närvarande är riksdagshuset taxeringsvärderat till icke mindre än 15 miljoner kronor, och riksbankshuset är taxerat till 4,250,000 kronor. Det är således här taxeringsvärden på sammanlagt nära 20 miljoner kronor. Det är dessa byggnader, som tillsammans med tomterna, ha ett taxeringsvärde av nära 20 miljoner kronor, som enligt förutnämnda förslag skola rivas, och vi skulle sedan där på riksbankens tomt bygga det nya riksdagshuset. Det nya riksdagshuset skulle enligt det uppgjorda förslaget draga en kostnad, om man räknar i ett för allt, på över 15 miljoner kronor. Det blir således icke små summor, som riksdagen skulle komma att få anvisa, om riksdagen ginge in för detta nya riksdagshusbygge. Jag tror således för min del, att det skulle vara klokt av riksdagen att icke reflektera på detta.

Herr Hansson i Rubbestad yrkade avslag på bankoutskottets utlåtande och framhöll, att man här icke behövde göra något, då det endast var fråga om att vidtaga större bekvämligheter för riksdagens ledamöter. Ja, det senare är icke förkastligt, ty ökade bekvämligheter behövas, men det är dock icke

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

enbart ökade bekvämligheter för riksdagsmännen, som det här är fråga om, utan våra arbetslokaler äro för trånga och i vissa fall otillräckliga.

Vi ha inom kommittén gått så tillväga, att vi gjort en enquête bland en del personer och i första hand bland ledarna för de olika partierna. Om herr Hansson i Rubbestad skulle vilja läsa vad de svarat, skulle han finna, att det är icke blott fråga om större bekvämligheter utan även ökade arbetslokaler. Jag skall icke besvära kammaren med att läsa upp dessa svar, utan jag skulle blott vilja uttala den förhoppningen, att riksdagens ledamöter, intill dess de nästa gång få denna fråga på riksdagens bord, skola vara i tillfälle att i större utsträckning än hittills varit fallet studera de handlingar, som finnas här, och göra de detta, skola de säkerligen komma till den uppfattningen, att längre än till nästa år kunna vi icke dröja med ett beslut. Då måste ett beslut fattas, om icke för annat, så för att rädda denna byggnad, så att den icke må taga för stor skada av regn som vittrar sönder densamma, samt att vi i övrigt få lokalerna sådana att icke hälsovårdsmyndigheterna få anledning att anmärka på desamma.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Eftersom jag varit ledamot av riksdagshuskommittén, skall jag be att få säga några ord.

De största bristerna, som för närvarande vidlåda riksdagshuset, är dels det bristfälliga taket, som icke är tätt, dels köket, som icke är ändamålsenligt, modernt och tillfredsställande, och dels slutligen, att det är för små utrymmen. För att avhjälpa dessa brister måste man öka utrymmet genom att höja taket något, så att vi få en våning över den översta våningen, och på samma gång kan man göra ett nytt tak, antingen ett sadeltak eller ett sådant tak, som vi för närvarande ha. Jag för min del har gått med på ett sadeltak dels med hänsyn till kostnaderna och dels därför att, såsom vi veta, riksdagshuset under årens lopp sjunkit litet undan för undan. Genom att lägga ett sadeltak samt genom att plocka ned barriärprydnaderna skulle man lätta på taket och på det sättet enligt min mening minska sättningarna i huset.

Vad sedermera beträffar köket ha vi i kommittén föreslagit att flytta upp detsamma i samma våning som matsalen, för att riksdagsmännen därigenom skulle kunna bli litet hastigare betjänade, när de komma för att få sin mat. Nu har herr Lithander med stor entusiasm talat om en hiss från köket, men då kan jag icke underlåta att nämna en episod, som hände i Stockholm för några år sedan. Det var en modern restaurang, som skulle invigas, och stadens stormän voro inbjudna. När sedermera middagen skulle serveras — det var här anordnat med hiss från köket till matsalen — och kycklingen skulle hissas upp till matsalen, befanns det, att, när kycklingen var halvvägs uppe i hisstrumman, började såsen av någon anledning rinna ur såskoppen längs efter ledningarna, så att det blev motorstopp. Där stod nu kycklingen halvvägs uppe i hisstrumman. Det blev naturligtvis ett uppskov med den fina middagen, och man måste vända sig till en annan restaurang för att där få kyckling, såsom det stod på matsedeln. Detta visar, att hissar icke alltid äro så idealiska, som herr Lithander vill göra dem.

Sedermera har även föreslagits, att man skulle taga bort stora entrén och sammanbindningsbanan. Jag tänker då, bland annat, på alla främlingar, vilka komma hit och besöka riksdagshuset, och som anse denna entré och sammanbindningsbana såsom det vackraste, vi ha i riksdagshuset. Jag får också säga, att det skulle visa bra liten aktning för den arkitekt, som gjort upp ritningarna till detta hus, om vi på detta sätt slopade dessa båda. Därför har

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

jag för min del stannat för att man genom att göra någon höjning av taket skulle få ökade utrymmen för tillfället.

Skulle det sedermera i framtiden behövas mera utrymmen, har man att tillgå riksbankshuset här bredvid. Med hänsyn till det oroliga läget i Europa kan jag för min del för övrigt icke förstå annat än att svenska riksbanken måste ha ett bombfritt kassavalv. Eftersom ett sådant, såvitt jag förstår, icke kan anordnas under det nuvarande huset, måste man bygga ett nytt riksbankshus, och i så fall kan ju riksdagen mycket väl, om i framtiden mera utrymmen behövas, övertaga det nuvarande riksbankshuset.

Vad sedan angår frågan om nybyggnad, måste jag säga, att det nuvarande riksdagshuset ju ligger på den vackraste platsen i Stockholm, och det vore enligt min mening nästan ett helgerån att flytta bort riksdagshuset från denna vackra plats. Dessutom måste man väl ändå tänka litet på kostnaderna. Enligt i kommittén framkomna siffror skulle kostnaden för byggande av ett nytt riksdagshus jämte tomt belöpa sig till cirka 20 miljoner kronor, och jag måste säga, att man har bra litet respekt för miljonerna, om man vill gå in för dessa höga kostnader för ett nytt riksdagshus.

Utskottet har nu föreslagit, att man skall vänta med saken ett år, och det tycker jag för min del är välbetänkt. På grund av det myckna arbete, som har måst utföras i denna fråga, har den icke kommit fram tillräckligt tidigt. Hade man nu beslutat utföra exempelvis restaurering av köket och taket, så hade man icke kunnat hinna utföra några konstruktionsritningar för att med stöd av dem infordra entreprenadkontrakt utan hade måst låta arbetet utföras å löpande räkning. Varje praktisk människa vet emellertid, att skall man bara säga till en byggmästare, att han skall bygga, så blir det alltid dyrare.

Därför anser jag bankoutskottets förslag att skjuta på saken ett år vara välbetänkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Det av herr Holmbäck framställda yrkandet, i vilket herr Engberg instämde, finner jag vara välbetänkt. Herr Holmbäck begärde, att följande passus i utskottets utlåtande skulle utgå, nämligen »vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tankes realiserande». Jag ber för min del att få instämma i detta yrkande.

Herr **Frankenberg:** Herr talman! I sitt första anförande gjorde herr Andersson i Falkenberg gällande, att man inom utskottet icke hade framfört tanken på byggande av ett nytt riksdagshus. Så är emellertid icke förhållandet. Under diskussionen i utskottet framfördes även den synpunkten. Jag framhöll därvid för min del personligen, att det belopp av 7 à 8 miljoner kronor, som det stora omändrings- och reparationsförslaget beräknades kosta, sannolikt icke skulle visa sig tillräckligt, när man började ordna om i det nuvarande huset. Det förslag till utskottsutlåtande, som från början förelåg, var i vad avser frågan om uppförande av ett nytt riksdagshus mycket strängare skrivet än det nu föreliggande utlåtandet. Det har sålunda här skett en kompromiss. Jag vill meddela kammaren, att när man inom utskottet framställde yrkande om att denna passus helt skulle utgå ur utlåtandet, så kompromissades det fram, att orden »för närvarande» skulle inskjutas.

För min del ansåg jag mig icke böra reservera mig, bland annat med hänsyn till de stora kostnader, som en utredning om nytt riksdagshus skulle medföra. Å andra sidan är jag emellertid icke övertygad om att det är riktigt att på sätt utskottet föreslagit vilja binda utredningen om dessa ting.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

Herr Andersson i Falkenberg uttalade farhågor för att därest nu riksdagen icke skulle säga något om saken, skulle det medföra risk för vissa stegringar av markvärdena. Alla veta ju, särskilt efter herr Leos anförande, hur saken ligger till här i Stockholm, när det gäller att fastställa stadsplan. Jag tror för min del, att därest riksdagen stryker just den passus i utlåtandet, vars uteslutande har påyrkats av herr Engberg, garderar man sig i högre grad mot en blivande markvärdestegring. Därest riksdagen ger riksgäldsfullmäktige bemyndigande att undersöka dessa saker, så ha de ju i samband med frågan om ordnandet av stadsplan för den centrala delen av staden mycket stora möjligheter att, innan sådan stadsplan skall fastställas av Kungl. Maj:t, peka ut ett lämpligt område, och under sådana förhållanden äro farhågorna för en markvärdestegring säkerligen mindre än herr Andersson i Falkenberg menade.

Eftersom jag hela tiden haft den uppfattningen, att man icke bör binda en utredning utan att den även bör få omfatta frågan om uppförande av ett nytt riksdagshus, vill jag för min del förklara, att jag icke har något emot att andra kammaren stryker denna passus i bankoutskottets utlåtande. Jag känner mig också oförhindrad att rösta för det förslag, som framställts av herr Engberg, fastän mitt namn står under utskottets utlåtande.

Herr **Thorell:** Herr talman! Herr Paulsen vidrörde en sak, som såvitt jag hört icke sedan tagits upp av någon talare under debatten. Han talade om de takprydnader av olika slag, som finnas uppe på riksdagshusets tak. Det har vid många tillfällen framhållits av dem, som icke vilja ha någon ändring till stånd i detta avseende, att dessa prydnader utgöra ett prov på den tidens smak. Jag har för min del samma uppfattning som herr Paulsen, att dessa prydnader böra få vara kvar. Om emellertid mot förmodan den kommitté, som skall syssla med frågan, skulle komma till det resultatet, att de böra tagas bort och att taket på byggnaden därefter i enlighet med den modell, som visar hur huset skall se ut, skall te sig som på en bättra loge på svenska landsbygden, skulle jag vilja föreslå, att kommittén också framlägger förslag om att dessa prydnader mycket noga tagas till vara och lagras för tider, som komma.

Vi ha ju många prov på i vårt lands historia, hur den ena tidens smak har varit helt motsatt den andras. Det fanns exempelvis en tid, då de vackra eller kanske man skall säga mer eller mindre vackra väggmålningarna i våra landskyrkor skulle målas över och väggarna bli i dubbel måtto slätstrukna, och då en mängd föremål, som våra fäder hade i högsta grad värderat och samlat ihop, kastades ut i klockstaplarna eller lades i något hörn i tornet. Men det kom sedan en ny tid, som hade en hela annan uppfattning. Man har haft så besvärligt att knacka bort kalken från väggarna och taga bort den senare övermålningen för att få fram det, som tidigare hade anbragts, och man var mycket ledsen i de kommuner, där detta icke lyckades. Jag skulle därför tro, att om vi nu begå detta helgerån att efter 30 år plocka bort vad som på sin tid ansågs riktigt och vackert, så är det bäst, om vi icke skola få alltför stort ansvar hos våra efterkommande, att ändå ha alla dessa saker kvar, så att man, när smaken ändras på nytt och man tycker, att vi ha gjort något riktigt galet, skall ha tillfälle att plocka upp dem på nytt utan alltför stort besvär och kunna få dem i original och icke bara i plagiat.

När jag hörde herr statsrådet Engberg, kände jag mig verkligen ängslig. Jag tänkte, att det i alla fall var bra oroligt att på en så framskjuten plats i vårt land ha en person, som så litet tar sikte på de praktiska konsekvenserna av ett förslag och icke alls talar om de ekonomiska.

Statsrådet talade om att stadshuset var alldeles utmärkt, och att resande från

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

vårt land, som komma ut till utlandet, från alla håll få höra, att det är en så oerhört fin byggnad. Ja, det är i dag, man får höra detta, men efter 20 eller 30 år har man kanske en helt annan uppfattning även om den byggnaden. Jag tror för min del, herr statsråd, att de i vårt land, och det är de flesta, som med möda få arbeta ihop de medel, varöver vi sedan här i riksdagen bestämma användningen, ha mycket liten känsla för vad man anser om den ena eller andra saken i utlandet. Jag tror icke alls, att de ha sinne för detta, utan jag tror, att de ha den uppfattning, som herr andre vice talmannen och herr Hansson i Rubbestad givit uttryck åt.

Herr statsrådet sade, att vi ha så många unga arkitekter här i landet och vi ha professor Ragnar Östberg. När han sade detta, tänkte jag, att då är det verkligen välbetänkt av bankoutskottet att ha skrivit som det gjort. När vi ha dessa, som herr statsrådet pekade på, och därtill herr statsrådet själv, då håller jag före, att det är synnerligen motiverat att vi låta denna passus i utlåtandet stå kvar, att »vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tankes realiserande». Det bör nog stå kvar för att lägga en liten smula sordin på alla de sprakfålar, som hitta på en hel massa nya projekt, och på alla dessa arkitekter, som kanske äro mer eller mindre konstiga själva men som under alla förhållanden komma fram med mer eller mindre konstiga förslag. Det kan kanske hålla dem och deras representanter en liten smula tillbaka.

Jag ber att få yrka avslag på yrkandet om att förenämnda passus skall strykas ur utskottsbetänkandet.

Herr **Leo:** Herr talman! Sedan det nu framställts förslag av herr Engberg om jämkning av utskottets motivering, skall jag för min del be att få ansluta mig till detta förslag. Det är ju, herr Thorell, riksgäldsfullmäktige, som komma att få taga hand om denna utredning, och jag tror icke, att det föreligger någon fara för att riksgäldsfullmäktige skulle ge sig ut på några som helst äventyrligheter, ifall de skulle få frihet att granska frågan ur en mer omfattande synvinkel.

Herr **Kilbom:** Herr talman! Talar man med olika arkitekter om denna sak, skall man snart finna, att de icke ha enbart vänliga ord att säga om det utredningsresultat, som man har kommit till. Sympatierna äro stora för ett nytt riksdagshus. Under alla förhållanden skulle det väl vara bra underligt, om icke denna kammare skulle bifalla herr Engbergs förslag. Vad är det för mening med att fatta ett beslut, som binder de myndigheter, vilka i fortsättningen skola handlägga frågan, att icke med andra ord ge dem möjlighet att gå förutsättningslöst till frågans behandling? Det är ju ändå icke så, att man nu ur alla utgångspunkter är färdig med tanken på ett nytt riksdagshus. Tvärtom ha ju i debatten här i kammaren och även tidigare framkommit så många starka skäl därför, att saken under alla förhållanden borde ordentligt utredas.

Jag ber fördenskull att få yrka bifall till herr Engbergs förslag. Jag kan icke finna annat än att saken har att vinna på kammarens beslut i enlighet därmed. Någon risk föreligger ju inte, synnerligast som det är, som herr Leo nyss anförde, nämligen att riksgäldsfullmäktige ha ett ord med, och de lära väl icke ge sig in på några ekonomiska äventyrligheter.

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Utskottets yttrande är ingalunda skrivet på det sättet, att man tar avstånd från tanken på ett nytt riks-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

dagshus för all framtid. Utskottet har endast velat understryka, att förutsättningar *för närvarande* saknas för att upptaga frågan till behandling.

Jag är för min del en smula rädd för att om kammaren gör den av herr Engberg påyrkade förändringen, kan det ge dem luft under vingarna, som äro i färd med att fördröja hela detta ärendes behandling, till dess att en vidlyftig utredning hunnit verkställas om ett nytt riksdagshus. Jag tror, att vissa av de av herr Andersson i Falkenberg här förordade förändringarna äro så pass angelägna, att man icke i onödan bör uppskjuta dem i avvaktan på att en ny utredning skall komma till ett resultat. Jag tror därför, att det vore klokt av kammaren att bifalla bankoutskottets motivering i den form, som återfinnes i utlåtandet.

Herr **Engberg:** Herr talman! Jag skall be att i anledning av den siste ärade talarens yttrande få framhålla, att det finns ännu ingen som helst utredning verkställd beträffande kostnaderna för ett nytt riksdagshus. Den siffra, som nämndes i kommitténs betänkande, är nämligen tillkommen jag höll på att säga mera genom huvudräkning, verkställd vid bordet av experterna, än på basis av någon som helst utredning.

Det är vidare uppenbart, att om frågan, såsom här föreslås i klämmen under punkt 1), skall föreläggas 1938 års riksdag, ha vi att vänta motioner, som kräva utredning jämväl av spörsmålet om ett nytt riksdagshus.

Tycker ändå icke kammaren, att det man först behöver veta, innan man binder sig i ena eller andra riktningen, är kostnaden för ett nytt riksdagshus, men icke ens den kostnaden är utredd. Alla människor, som ha intresse av denna fråga, böra väl därför också med skäl kunna säga sig, att när nu riksgäldsfullmäktige skola taga upp och utreda frågan igen, böra de också verkställa utredning om vad ett nytt riksdagshus kostar.

Jag fäster också uppmärksamheten på, att därest huset skall vara kvar på Helgeandsholmen, blir det för statens vidkommande en rätt reducerad kostnad att bygga ett nytt riksdagshus, därför att vi ha nybyggnadsfrågor, som nu äro så brännande, att de måste lösas, för andra statliga institutioner. Så ligger exempelvis på mitt bord frågan angående nytt hus åt riksarkivet, vilket går löst på flera miljoner kronor. Riksarkivet är för närvarande sönder-splittrat på sju skilda platser, och frågan om ett nytt hus måste snart föras fram till en lösning. Jag tycker det vore skäl i att se på dessa saker i ett sammanhang, och att alltså taga upp statens övriga utrymmesfrågor i samband med spörsmålet om riksdagshuset.

Nog vore det väl ändå, herr Thorell, en skuggrädsla av besynnerligaste art, om man skulle vilja tillbinda ögonen på dem, som skola undersöka dessa problem, till den grad, att de skola icke ens få syssla, icke ens umgås med tanken på att man skulle bygga ett nytt riksdagshus. Den tanken är det många både inom och utom riksdagen, som icke vilja släppa, och den kommer säkerligen att föras fram år 1938 med all kraft. Då kommer givetvis det utskott, som skall handlägga saken den gången, bankoutskottet, i det dilemmat, att det icke kan yttra sig om motionerna beträffande nytt riksdagshus, därest icke någon utredning har verkställts åtminstone om vad kostnaden skulle bli. I så fall lärer det väl finnas goda skäl för att nu sörja för att åtminstone den delen av utredningen kommer till stånd, som kan ge kammaren någon som helst föreställning om vad ett nytt riksdagshus skulle kosta.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herrar *Holmbäck* och *Johnsson* i Kalmar instämde häruti.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen **Magnusson:** Herr talman! Jag är, såvitt jag kan se, den ende nu i kammaren närvarande av riksgäldsfullmäktige, och jag måste av denna anledning begära ordet, därför att det förefaller mig, som om man skulle gå den av herr Engberg anvisade vägen genom att stryka denna passus i utskottets utlåtande måste detta med hänsyn tagen jämväl till den diskussion, som föregått detta beslut, av riksgäldsfullmäktige tolkas så, att däri skulle ligga en av riksdagen uttalad önskan, att utredning om ett nytt riksdagshus skall verkställas av riksgäldsfullmäktige. Fullmäktige måste så mycket mera tolka det såsom ett sådant uppdrag, som herr Engberg i sitt sista anförande säger, att det vid nästa års riksdag vid utskottsbehandlingen av frågan eljest blir omöjligt att taga ståndpunkt till frågan härom och till då sannolikt framkommande krav om nytt riksdagshus, därest man icke genom en utredning åtminstone kan visa vad ett dylikt skulle kosta.

Skall man emellertid göra en dylik utredning, som med någon grad av säkerhet skall klarlägga, vad ett dylikt nytt hus skulle kosta, så måste bakom denna utredning ligga åtminstone vissa bestämda om icke förvärvade så dock till förvärv möjliga tomter, ty ingen förmår göra en någorlunda tillförlitlig utredning om kostnaden utan att veta, på vilken tomt huset skall ligga. Man måste ha ritningar över hur det skall se ut med planlösningar o. dyl. Annars kan man icke komma fram till någon hållbar kostnadsberäkning. Följaktligen blir det en utredning helt och hållet i det blå, där man supponerar så viktiga saker som tomtplatsen. Det blir en utredning av litet eller intet värde.

Sedan kom herr Engberg med ett uttalande, som kan vara ganska bestickande. Han sade, att dessa kostnader ej bliva så orimliga, därför att riksdagshuset skall stå kvar och att statsverket har behov av så många och stora nya lokaler, för vilka detta hus då kommer att användas. Det är gott och väl. Men, mina damer och herrar, vartill tjänar då allt detta tal om att detta hus är så fult och vanprydande på sin plats, när huset i alla fall skall stå kvar, fastän brukat till annat ändamål? Är det emellertid någon sanning i påståendet, att det är en misslyckad byggnad, som skämmer platsen, och att vi för den skull skola bygga ett nytt riksdagshus, då bör byggnaden naturligtvis ej få stå kvar. Men då bli kostnaderna av en helt annan storleksordning. Det lugnaste i föreliggande fall är därför att följa utskottet. Då nå vi ett resultat och göra, vad som är förnuftigt och nödvändigt, och giva oss ej alls in på några spekulationer och utredningar om ett nytt riksdagshus.

Herr förste vice talmannen gav nu ordet för kort genmäle till

Herr **Engberg:** Herr talman! Med anledning av andre vice talmannens sista yttrande ber jag att ännu en gång få framhålla, som jag gjorde i mitt första anförande, att jag ej tagit ställning till frågan, huruvida detta hus är vackert eller ej, anskrämligt eller icke. Jag sade, att det finns skäl för den uppfattning, som säger, att huset står som ett uttryck för sin tids smak eller osmak, och att det ur den synpunkten mycket väl kan få stå kvar. Spörsmålet, om huset ur estetiska synpunkter skall bort, har jag ej haft någon som helst anledning att dryfta.

Härefter anförde

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag känner mig föranlåten att erinra om den olika motivering, som föreligger i de yrkanden, som framställts av herr Engberg och herr Leo. Herr Leo vill taga bort ifrågavarande stycke ur motiveringen, därför att det vid uppgörandet av stadsplanen för Norr-

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

malm skulle kunna reserveras tomt för ett blivande riksdagshus. Statsrådet Engberg vill ha denna del av motiveringen struken, för att riksgäldsfullmäktige till nästa års riksdag skola kunna komma fram med en utredning om vad ett nytt riksdagshus kostar. De motiveringarna gå ej på något sätt ihop med varandra. Vilken av dessa skola riksgäldsfullmäktige följa vid sin utredning? Jag tror, att riksdagen gör klokast i att i en så invecklad situation följa bankoutskottet, till vars utlåtande jag yrkar bifall.

Herr andre vice talmannen **Magnusson** erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag ber att få erinra därom, att det uttalande som jag gjorde om att byggnaden skulle vanpryda platsen ej var riktat mot statsrådet Engberg. Det var i andra delar av mitt anförande, som jag vände mig mot honom. Jag ansåg det emellertid ej obefogat att i detta sammanhang, då det var fråga om att denna byggnad skulle stå kvar och användas för annat ändamål, fästa uppmärksamheten på att det talats om att denna byggnad skräpar på den plats, där den står.

Härpå yttrade:

Herr **Lithander:** Herr talman! Vad kammaren nu diskuterar, är frågan om att för ett rimligt pris kunna komma fram till något, som fyller behovet och avhjälper de olägenheter, som finnas. Vill man därtill koppla frågan om ett helt nytt hus, det må nu komma att ligga på Riddarholmen eller, som herr Engberg vill, på Mosebacke eller kanske någon annanstans, så får det väl bli föremål för en motion, som i sin ordning passerar bankoutskottet, så att bankoutskottet får tillfälle att taga ställning till densamma. Inte kan man taga en strykning i en motivering som utgångspunkt för något sådant. Det förefaller mig, att det klokaste man här i dag kan göra, om man ej vill fördröja denna sak ytterligare, och det har ju gjorts anmärkning på att så redan skett, är att följa bankoutskottet, till vars hemställan jag ber att få yrka bifall.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Motivet för att taga bort den mening i motiveringen, varom vi yttrat oss, är naturligtvis ej, att riksgäldsfullmäktige redan nästa år skola kunna komma med ett utarbetat förslag till nytt riksdagshus utan att riksdagen ej skall taga ståndpunkt emot tanken på ett nytt hus. Riksdagen bör ej binda sig för att ej inom avsevärd tid taga upp frågan om och undersöka möjligheten av att bygga ett nytt riksdagshus.

Herr andre vice talmannen sade, att om nu det gamla riksdagshuset skall stå kvar, även sedan ett nytt riksdagshus byggts, och det gamla riksdagshuset skall användas för ämbetslokaler o. dyl., då bortfaller alldeles den estetiska sidan i fråga om kravet på ett nytt riksdagshus. Det blir alldeles samma arkitektoniska struktur i dessa trakter. Mot detta vill jag göra en invändning.

Jag anser, att det vore mycket vackrare med en frilagd Helgeandsholme än med en bebyggd, i varje fall vackrare med en Helgeandsholme, där det endast fanns låga byggnader än med den nuvarande bebyggelsen. Jag har i dag haft här uppe i riksdagen en skiss av Desprez från slutet av 1700-talet, som visar, hur vackert det skulle bli med en låg bebyggelse. Enär jag har denna åsikt och vet, att varje miljon, som lägges ned på denna byggnad, förlänger dess livslängd, anser jag detta förslag betänkligt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 1), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan i berörda del.

Ang. förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m. (Forts.)

Vidare blev på därom av herr förste vice talmannen given proposition utskottets hemställan i punkten 2) av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som innefattades i det av herr Holmbäck under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmbäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner motiveringen till bankoutskottets förevarande utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt samma motivering med den ändring däri, som innefattas i det av herr Holmbäck under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmbäck begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 73 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 14.

Ang. giltigheten av vissa köp av andel i samfälld mark.

Härpå företogs till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion angående giltigheten av efter den 1 januari 1897 gjorda köp av på viss fastighet belöpande andel i samfälld mark.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Persson** i Undersvik: Herr talman! Jag har intet yrkande på denna punkt, men jag har begärt ordet för att till första lagutskottet uttala motionärernas tacksamhet för att utskottet ägnat denna svåra fråga så stor uppmärksamhet och åstadkommit den omfattande utredning, som utskottsutlåtandet bär vittne om.

Motionen innebär ju i sig själv en utredning, verkställd av en på området sakkunnig jurist, såsom torde framgå av motionens början. Härtill har utskottet fogat en promemoria av den kanske på området mest sakkunnige här i landet, nämligen professor Holmbäck, som här framför en annan uppfattning än den som framkommit i motionen. Härtill kommer lantmäteristyrelsens omfattande utredning i ärendet. Denna styrelse har funnit frågan vara av sådan betydelse, att den har ägnat den stor uppmärksamhet. Härigenom har förebragts ett rikt material, som belyser frågan, en utredning således, som jag tror

Ang. giltigheten av vissa köp av andel i samfälld mark. (Forts.)
har stor betydelse och är till nytta för dem, som här i landet på olika håll äro intresserade för saken. Jag ber att få säga, att då denna allsidiga utredning sålunda förebragts, är detta, vad motionärerna egentligen åsyftat. De ha ej haft annat intresse än att få en objektiv utredning.

Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på en passus i utskottsutlåtandet, där man i anslutning till ett uttalande av lantmäteristyrelsen yttrar sig på följande sätt: »En klar linje i rättspraxis synes emellertid vara önskvärd för undanröjande av den på området rådande osäkerheten.» Jag tror, att detta uttalande är ganska nyttigt, och på denna punkt torde motionärerna och utskottet vara tämligen ense.

Det var endast dessa ord, herr talman, jag vid ärendets behandling i dag velat foga till kammarens protokoll.

Häruti instämde herr *Nyblom*.

Herr **Holmbäck:** Herr talman! Det utlåtande av första lagutskottet, som föreligger, är märkligt på mer än ett sätt. Den motion, som avlämnats av herrar Persson i Undersvik och Nyblom, har första lagutskottet ägnat 70 tättryckta sidor. Det är i själva verket en liten doktorsavhandling, som här kommit till. Detta visar i första hand, vilken viktig fråga motionärerna dragit fram, och också — det vill jag särskilt uppehålla mig vid — att man på detta viktiga område inom juridiken har mycket skiftande meningar. Vad kan orsaken till detta vara?

Orsaken därtill är, att vår civilrätt på denna punkt är så gammal. Det är visserligen ej så, att just den svenska civilrätten är så utomordentligt gammal. Det finns utländsk lagstiftning, som går tillbaka till mycket äldre tider. Det hände för ett tjugutal år sedan i Skottland, att en person ställde in sin häst i en annans stall, så att de två hästar, stallägarens och den andra hästen, fingo dela samma spilta. På morgonen hade den främmande hästen blivit sparkad, så att han blivit halt och måste nedslaktas. Målet härom avdömdes 1922 i Skottlands högsta domstol. Samtliga trenne domstolar, som behandlade detsamma, uttalade att det lagrum, som skulle tillämpas, var ett stadgande, som formulerats i Rom under något av de två första århundradena efter Kristi födelse. Men även om vi ej i Sverige tillämpa så gamla regler, ha vi dock i många hänseenden ålderdomliga lagbud. Det lagbud, som vi här ha att göra med, är ett stadgande i 1734 års lag, första kapitlet 2 § jordabalken. Det är alltså ett 200 år gammalt stadgande. Efter 1734 har det vidare kommit en rad förordningar om lagfartsväsende, fastighetsböcker, jorddelning, jordregister och fastighetsregister. Något fastare samarbetande av dessa förordningar med det gamla lagbud, som så att säga ligger i botten på utvecklingen, har ej kommit till stånd.

Jag skulle vilja — och det är därför jag begärt ordet — uttala två önskemål. Det ena, som sammanfaller med vad herr Persson yttrat, är, att vi snart måtte i rättskipningen få klarhet på detta område genom ett utslag av högsta domstolen i plenum. Det är med andra ord det önskemålet, att det snart måtte komma en process, som gör, att högsta domstolen blir i tillfälle att i plenum uttala sitt avgörande ord i denna rättsfråga. Det andra önskemålet är, att när nu vår jordabalk inom en ej alltför långt avlägsen framtid kommer att omarbetas, man då också kommer att ägna synnerlig uppmärksamhet åt frågan om köp av andelar i samfälligheter. Jag tror, att det är nödvändigt, att man för framtiden skapar absolut klara regler i denna fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Härpå upptogs till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av väckt motion angående reformering av åklagarväsendet.

Ang. reformering av åklagarväsendet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 164, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindqvist* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till reform beträffande landsfiskaler, stadsfiskaler och med dem jämställda åklagare måtte, utan avbidan på resultatet av pågående utredning om uppbördsväsendet, framläggas om möjligt för 1938 års riksdag.

Utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga sådana åtgärder att förslag till reform beträffande landsfiskaler, stadsfiskaler och med dem jämställda åklagare måtte skyndsammast möjligt föreläggas riksdagen.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *S. Erik Anderson, Roos, Bergquist* och *Ewald Lindmark*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **Bergquist:** Herr talman! Till förevarande utskottsutlåtande har fogats en reservation av herr Erik Anderson m. fl., vari hemställes om avslag på den till grund för utlåtandet liggande motionen. Reservanterna ha funnit, att det ej finns någon verklig anledning att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga. Jag måste för min del säga, att jag anser att den föreliggande motionen är ganska säregen. 1935 års riksdag begärde, att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag till omorganisation av underåklagarväsendet i såväl städer som på landsbygd. I anledning härav tillkallade Kungl. Maj:t år 1935 särskilda sakkunniga, som utarbetade ett principiellt betänkande i denna fråga och avgav det på hösten 1935. Därefter har Kungl. Maj:t i början av 1936 inom finansdepartementet tillkallat särskilda sakkunniga för verkställande av en utredning angående en del av de frågor, som beröras i detta betänkande, nämligen om indrivningsväsendets omorganisation, och denna utredning, som alltså påbörjades i början av år 1936, pågår alltjämt. Resultatet kan ej väntas föreligga förrän i början av år 1938.

Nu har motionären i sin motion hemställt, att förslag till reform beträffande landsfiskaler, stadsfiskaler och med dem jämställda åklagare måtte utan avbidan av utredningen angående indrivningsväsendet framläggas för 1938 års riksdag. Motionären har ifrågasatt, att Kungl. Maj:t icke skulle avvakta eller bry sig om den utredning, som Kungl. Maj:t igångsatt just i denna fråga, utan oavsett vilket resultat denna utredning skulle komma till framlägga ett förslag till omorganisation redan till nästa års riksdag. Såvitt jag kan förstå, är det fullkomligt omöjligt att tänka sig, att Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t satt i gång en utredning på denna punkt, skulle framlägga förslag utan att avbida utredningens resultat.

Landsfiskalsorganisationen sammanhänger ju med de två olika grupper av arbetsuppgifter, som åvila våra landsfiskaler, nämligen åklagare- och polisväsendet, å ena sidan, och de exekutiva göromålen, däri inbegripet skatteindrivningen, å andra sidan. Man kan icke genomföra någon reform beträffande landsfiskalerna utan att hava dessa båda grenar av deras arbetsuppgifter klara och utan att veta, hur man skall ordna å ena sidan åklagarväsendet och å andra sidan indrivningsväsendet. Därför är det nödvändigt att avvakta resultatet av den pågående utredningen, innan förslag kan framläggas.

Första lagutskottet har i hög grad modifierat motionärens yrkande och en-

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)
dast begärt, att Kungl. Maj:t måtte skyndsammast möjligt framlägga förslag beträffande omorganisationen av åklagarväsendet. Det innebär en betydande inskränkning av motionärens yrkande. Man tycker kanske icke, att det är så mycket att säga mot vad första lagutskottet begär. Men såvitt jag kan finna strider en sådan hemställan, som första lagutskottets majoritet önskat göra, mot all praxis på detta område. Det brukar icke förekomma, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär framläggande av förslag i de fall, då Kungl. Maj:t har tillsatt en kommitté för att verkställa utredning. Man måste i det fallet helt enkelt utgå från, att om Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté för att utreda saken, kommer Kungl. Maj:t, i den mån kommitténs arbete kan läggas till grund för förslag, också att framlägga förslag för riksdagen.

Jag finner det därför fullständigt onödigt, att riksdagen skulle skriva och begära, att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag så fort som möjligt, när Kungl. Maj:t ändå har beaktat detta. Enligt min uppfattning innebär majoritetens yrkande här något av misstro mot Kungl. Maj:t. Man tyckes tro, att Kungl. Maj:t icke vill ägna denna fråga den uppmärksamhet, som motionären önskat, att Kungl. Maj:t skall göra.

Det har också innevarande riksdag förekommit uttalanden från Kungl. Maj:ts sida, som göra, att man saknar all anledning att hysa någon som helst misstro mot Kungl. Maj:t i denna fråga. Finansministern har fått ett särskilt anslag för att möjliggöra för 1936 års uppbördskommitté att mera effektivt än förut fullgöra sitt arbete. Och socialministern har i statsverkspropositionen direkt uttalat, att han anser, att denna fråga om landsfiskalernas omorganisation snarast möjligt bör bringas till lösning. Det är väl bra överflödigt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär, att frågan skall framläggas snarast möjligt, då man vet, att Kungl. Maj:t har frågan under utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Med herr Bergquist förenade sig herr *Lindmark*.

Herr **Lindqvist:** Herr talman! Herr Bergquist yrkade, om jag hörde rätt, bifall till sin reservation. För min del skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Nu säger herr Bergquist, att det är en ganska säregen motion, och att det skulle strida mot praxis, att ett utskott gör en hemställan sådan som den första lagutskottet här gjort. Jag tror, att herr Bergquist i det fallet har fel. Ty det är nog icke så ovanligt, att ett utskott gör en hemställan sådan som denna.

Herr Bergquist nämnde i början av sitt anförande, då han talade om motionen, att man begärt att få fram förslag redan till 1938 års riksdag, men att utskottet icke velat vara med därom utan kommit med en hemställan, som innebär en modifiering av motionärens yrkande. Ja, det är så. Utskottet har inte i allt följt motionen.

Mellan reservanterna och utskottets majoritet råda inga meningsskiljaktigheter i själva sakfrågan. Såväl reservanterna som utskottets majoritet äro nog fullkomligt överens om det stora behov som föreligger av en reform av åklagarväsendet. Denna fråga är så gammal och har varit uppe vid så många olika tillfällen, att även om meningarna äro delade om hur den önskade åklagarreformen skall genomföras, vi ändå äro överens om, att den måste komma till stånd och det snart.

Det har ju icke alls varit första lagutskottets mening, att man skulle gå fram här med denna reform utan att taga hänsyn till det förslag, som kan kom-

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)

ma från den kommitté, i vilken herr Bergquist är ordförande. Envar, som tar del av utskottets utlåtande, ser väl, att man anser nödvändigt med en kontakt mellan denna kommitté och den kommitté, som eventuellt kommer att tillsättas i fråga om åklagarreformen.

Denna fråga synes mig ligga så till, att det är önskvärt, att den framställning göres, som utskottet här hemställer om. Kungl. Maj:t är nog icke så ömtålig som herr Bergquist trodde, utan Kungl. Maj:t skall säkerligen förstå, att riksdagen har fortfarande samma intresse för denna reform som den uttalat tidigare.

Det var ju vid det tillfälle, då landsfogdereformen behandlades, vilken med mycket knapp majoritet genomfördes, som riksdagen på nytt gjorde en framställning om att denna åklagarreform skulle genomföras i sin helhet. Jag vill säga, att denna åklagarreform är önskvärd icke bara för en del av åklagarna, utan det är ett verkligt samhällsintresse, att man får denna sak ordnad på ett annat sätt än den är för närvarande.

Med dessa få ord, herr talman, och med hänvisning till vad utskottet anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Landgren.*

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skall bara be att till alla delar få instämma i vad herr Lindqvist anförde. Jag har anledning att göra det därför, att vi haft denna fråga under behandling vid prövningen av länsstyrelsernas organisationsförhållanden. Det har visat sig, att den grupp befattningshavare, som är beroende av denna omorganisation, har fått vänta ett tiotal år minst för att kunna få reda på, vilka befattningar de hava rätt att söka och få i framtiden. De tjänstemän, som äro anställda i 15 lönegraden på kansliet, hava tidigare gått ut som häradsskrivare. Den rätten har betagits dem. Andra personer få nu dessa befattningar. Men dessa personer, som anställts på grund av viss utbildning, äro icke på ordinarie stat. Jag menar, att det är icke riktigt, om riksdagen och Kungl. Maj:t ej bedriva denna sak så, att man kan lämna befattningshavarna en rättvis prövning av deras anställnings- och löneförhållanden.

Jag ber sålunda med dessa ord att få instämma i vad lagutskottet anfört. Jag vill även meddela, att statsutskottet för sitt vidkommande understrukit samma sak i ett utlåtande, som andra kammaren och riksdagen redan godkänt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bergquist:** Herr talman! Jag vill endast understryka, att reservanterna ingalunda hava mindre intresse för denna fråga än utskottets majoritet har. Vi äro fullständigt ense i den delen, att här behöves en reformering av åklagarväsendet. Vi önska lika starkt som majoriteten, att den skall komma fram så fort som möjligt. Vi hava endast ansett det fullkomligt onödigt att skriva till Kungl. Maj:t och begära detta, när Kungl. Maj:t på flerfaldiga sätt till årets riksdag meddelat, att reformarbetet pågår och att resultatet därav kommer att framläggas så fort som möjligt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag skulle icke blanda mig i denna diskussion, därför att såvitt jag förstår föreligger icke någon skillnad mellan utskottsbetänkandet och reservationen annat än i den, låt mig säga, grad av förtroende för Kungl. Maj:ts önskan att bedriva detta arbete med skyndsamhet, som kan läsas i de olika sätten att uttrycka saken. Jag förstår mycket väl herr Janssons i Falun intresse. Men om herr Jansson i Falun varit med om den förberedande behandlingen, då dessa frågor om åklagarväsendet varit föremål för utredning, och sett de vitt

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)
skilda meningar, som kommit till synes, och förstått, hur nödvändigt det är, att denna fråga om uppbörden går före, tror jag nog, att herr Jansson i Falun skulle erkänna, att man bör icke upptaga denna fråga till behandling förrän man kan överblicka frågan om uppbörden.

Eftersom detta också är utskottets mening, kan jag icke förstå annat än att vi äro fullständigt ense. Den ene bara säger: »Vi vilja skriva», och den andre säger: »Eftersom vi veta, att Kungl. Maj:t är intresserad, behöva vi icke skriva.» Mig är det fullständigt likgiltigt, om det är majoritetens eller reservanternas förslag, som går igenom.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag vill bara säga i anledning av herr statsrådets yttrande, att jag hyser icke något misstroende mot regeringen, men jag hyser misstroende mot att denna kommitté, som sitter, verkligen gör vad den kan göra och arbetar så snabbt som den borde göra.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag tror om det yttrande, som herr Jansson i Falun sist hade, att det enda, som kan förklara ett sådant yttrande, är en viss obekantskap med vad som försiggått. Det är riktigt, att på grund av de stora överskridanden av kommittéanslaget, som visade sig under den förflutna delen av budgetåret, hemställde jag till ordföranden i denna kommitté att bedriva arbetet något saktare för att slippa gå till riksdagen och begära ett mycket ökat kommittéanslag. Man kan naturligtvis ha delade meningar om huruvida det är riktigt att på det viset av sparsamhetsskäl något fördröja utredningar. Det ledde till, att man började bedriva arbetet i något långsammare takt. Men sedan det blev klart, att vi ändå måste begära en sådan förstärkning, och sedan denna förstärkning blivit av riksdagen beviljad, är jag för min del övertygad, att det icke längre kan vara tal om att ej utredningsarbetet bedrives med all den skyndsamhet, som överhuvud taget är möjlig.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 84 ja och 82 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion, I: 45, om central bearbetning av de vid inskrivningsförrättningarna inhämtade hygieniska uppgifterna, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 17.

Ang. ändring i vissa delar av lagen om sparbanker m. m.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker jämte vissa i ämnet väckta motioner m. m.

I en till riksdagen avlåten, den 13 mars 1937 dagtecknad proposition nr 243, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och i lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft nedannämnda inom riksdagens kamrar väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 65 av herrar *John A. Gustavson* och *Sköldén;* och
nr 280 av herr *Linder;* samt

inom andra kammaren:

nr 245 av herr *Andersson* i Grimbo;
nr 453 av herr *Paulsen;*
nr 525 av herr *Andersson* i Falkenberg; och
nr 526 av herr *Gustavson* i Västerås.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 243 framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets utlåtande intaget förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

B) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 280 och II: 525, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1938 års riksdag om ändring av 35 § lagen om sparbanker i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat; samt

C) att motionerna I: 65 och II: 245 ävensom II: 453 och II: 526 måtte anses besvarade med vad utskottet i förevarande utlåtande anfört.

Enligt utskottets förslag skulle 27 § fjärde stycket i lagen om sparbanker hava följande lydelse:

Såsom säkerhet må allenast godtagas inteckning i fastighet inom sparbankens verksamhetsområde, vilken är av beskaffenhet, som i 25 § sägs, samt ligger inom hälften av fastighetens uppskattningsvärde; dock må Konungens befallningshavande, efter sparbanksinspektionens hörande, i fråga om större städer eller delar av dem medgiva, att inteckning inom sex tiondelar av såväl taxeringsvärdet som uppskattningsvärdet må godtagas såsom säkerhet.

Ang. ändring i vissa delar av lagen om sparbanker m. m. (Forts.)

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Bjurström, Gustavson* i Västerås och *Åqvist* yrkat, att 27 § fjärde stycket sparbankslagen skulle erhålla följande lydelse:

Såsom säkerhet må allenast godtagas inteckning i fastighet inom sparbankens verksamhetsområde, vilken ligger inom sex tiondelar av fastighetens såväl taxeringsvärde som uppskattningsvärde samt i övrigt är av beskaffenhet, som i 25 § sägs.

Utskottets hemställan föredrogs och yttrade därvid:

Herr **Åqvist:** Herr talman! Som kammaren finner är till utskottets utlåtande fogad en reservation, undertecknad av herrar Bjurström och Gustavson i Västerås samt undertecknad. Jag ber, herr talman, att med hänvisning till reservationens innehåll få yrka bifall till densamma.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Jag skall försöka vara lika kortfattad som den föregående ärade talaren. Då utskottet ställt sig på en annan linje än den som den ärade talaren gärna velat, att utskottet skulle ha stått på, har det varit på den grund, att om man skulle medge sparbankerna rätt till belåning upp till 60 % av fastighetens värde, som här är ifrågasatt, måste man besinna, att hypoteksföreningar och andra liknande inrättningar endast få belåna intill 40 %. Det bleve en alltför stor skillnad mellan sparbankerna och de övriga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 18.

Vid härpå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 184) om understödsföreningar biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 19.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.

Slutligen upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 242, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående försäljning av rusdrycker;

2) förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker; samt

3) förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats följande, i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

inom första kammaren:

nr 241 av herr *Stendahl,*
» 242 av herr *Reuterskiöld,*
» 268 av herr *Eilif Sylwan m. fl.,*
» 269 av herr *Oscar Gottfrid Karlsson,*
» 270 av herr *Oscar Gottfrid Karlsson,*
» 271 av herrar *Lindmark* och *Karl W. Bodin,*
» 272 av herr *Holmström m. fl.*
» 273 av herr *Bjurström,*
» 274 av herrar *Rahmn* och *Borell,*
» 275 av herr *Bergman m. fl.,*
» 276 av herr *Bergman,*
» 277 av herr *Anders Andersson,*
» 278 av herr *Carl E. Eriksson m. fl.,*
» 279 av herr *Holmström m. fl.,*

inom andra kammaren:

nr 471 av herr *Paulsen,*
» 472 av herr *Paulsen,*
» 507 av herrar *Nilsson* i Landskrona och *Landgren,*
» 508 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.,*
» 509 av herr *Andersson* i Falkenberg,
» 510 av herr *Dahlbäck m. fl.,*
» 511 av herr *Henriksson m. fl.,*
» 512 av herr *Henriksson m. fl.,*
» 513 av herr *Liedberg m. fl.,*
» 514 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan,
» 515 av herr *Lindén m. fl.,*
» 516 av herr *Kilbom,*
» 517 av herr *Persson* i Norrby *m. fl.,*
» 518 av herr *Nilson* i Eskilstuna,
» 519 av herr *Lindberg* i Stockholm,
» 520 av herr *Nylander,*
» 521 av fru *Alvén m. fl.,*
» 522 av herr *Cruse m. fl.,*
» 523 av herrar *Cruse* och *Eriksson* i Sandby samt
» 524 av herr *Andersson* i Igelboda.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte — med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 242, i vad den avser förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, icke kunnat oförändrad av riksdagen bifallas — antaga i utlåtandet intaget förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker;

b) att riksdagen måtte — med bifall i dessa delar till Kungl. Maj:ts förevarande proposition — antaga vid propositionen fogade

1) förslag till förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker; och

2) förslag till förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd; samt

c) att ovan angivna motioner måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i förevarande utlåtande anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade:

dels en under 1) antecknad reservation beträffande utlåtandet i dess helhet av herr Johanson i Huskvarna, som dels yrkat avslag på föreliggande proposition i dess helhet, dels ock hemställt, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att för 1938 års riksdag framlägga förnyat förslag till rusdrycksförsäljningslagstiftning, därvid ej mindre i reservationen föreslagna ändringar borde vinna beaktande än även förslag till förbättrad nykterhetsvård föreläggas riksdagen; samt därjämte, därest detta huvudyrkande icke vunne bifall, framställt nedan delvis närmare omförmälda ändringsyrkanden beträffande olika författningsrum i utskottets förslag;

dels ock åtskilliga reservationer angående särskilda delar av föreliggande förslag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 28 hemställes,

att utskottets hemställan må föredragas punktvis;

att punkten a) må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages utskottets förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker kapitel- och paragrafvis med ingress och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan;

att vid det författningsrum, om vilket först uppkommer överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten a).

Utskottets förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker.

1 kap.

Efter föredragning av *1 §* anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Det förslag, som nu ligger på kammarens bord till avgörande, är resultatet av en nära tioårig utredning. Rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande är ett imponerande aktstycke. Det ligger ett oerhört arbete bakom detta. Och jag måste säga, att det är ett ganska beundransvärt prov på den utredningskonst, som är en säregenhet för det svenska samhällsskicket. När man ser det nu föreliggande resultatet av denna utredning, kan man ju tycka, att det är ett magert resultat, som avsatts efter en så grundlig utredning.

I stort sett innebär ju detta förslag, som nu ligger på riksdagens bord, ett bibehållande av status quo. Systemet med individuell kontroll och med på förhand begränsad tilldelning är bibehållet. Principerna för rusdrycksförsäljningen äro i det väsentliga orubbade. Men jag tror, man kan säga, att detta i och för sig självt är ett ganska märkligt resultat av utredningen. Jag vill erinra om att på sin tid, när denna utredning sattes i gång, voro kraven på väsentliga förändringar i det bestående mycket starka från olika sidor. Å ena sidan kommo kraven från den organiserade nykterhetsrörelsen, som ansåg,

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

att systemet var ägnat att utbreda och befästa dryckesseden och att sprida den till medborgare, som eljest varit oberörda av denna. Å andra sidan kom kravet på revision från sådant håll, där man betraktade detta system som ett obehövligt och obehörigt ingrepp i den personliga friheten. Från det hållet kom den skarpa kritiken mot motboken, spritbyråkratien o. s. v. Men det var icke bara i dessa mera vulgära former kritiken framfördes. I rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande finns ett synnerligen läsvärt aktstycke, som är författat av en av revisionens medlemmar, överläkaren i Malmö doktor Ljungdahl, som på ett mycket intressant sätt ger uttryck åt vad jag ville kalla den vederhäftiga kritiken emot en lagstiftning, som, för att citera doktor Ljungdahl, »behandlar alla, som om spriten vore deras herre».

Mer och mer har dock kritiken mot systemet mattats. Det är kanske vanans makt, som här tager sig uttryck. Men jag tror, att i flertalet fall insikten om, att betydande resultat till folknykterhetens fromma vunnits på detta systems grund, varit utslagsgivande. Ett visst närmande har också skett mellan de olika ståndpunkterna. Icke så få nykterhetsvänner ha accepterat systemet som grund för ett positivt nykterhetsarbete. Andra däremot ha kastat ögonen på Danmark och sökt ett föredöme i dess system med en hög alkoholbeskattning. Ytterst få äro dock de nykterhetsvänner här i landet, som direkt vilja förorda ett slopande av det svenska systemet och en övergång till det danska. På sin höjd rekommenderas en successiv övergång eller, allra helst, en kombination av båda systemen. Kritikerna på andra sidan ha också mattats mer och mer i sina angrepp mot systemet, och man har på olika håll i stället inriktat sig på att åstadkomma modifikationer och en fortgående anpassning. Man kan nog också säga, att numera har folkets flertal accepterat den nuvarande ordningen, ofta med missnöje men dock, vågar jag säga, med växande förståelse för de grundläggande principerna. Revisionsarbetet har sålunda genom alla instanser, revisionen, remissyttranden, finansdepartementet och nu utskottet, inneburit ett accepterande av det nuvarande systemet med individuell kontroll och den på förhand begränsade tilldelningen. Både revisionens majoritet och finansministern ha avvisat det danska systemet, och ingen av utskottets ledamöter har direkt velat förorda detta. Arbetet har alltså i alla instanser gått ut på att förbättra utformningen av det nuvarande systemet och att anpassa det efter vunna erfarenheter. Jag skall kanske också tillägga ytterligare en viktig uppgift för revisionsarbetet, nämligen den att i själva författningen reglera en del förhållanden, som hittills bestämts genom tillämpningsföreskrifter av kontrollstyrelsen och genom praxis. Detta gäller så viktiga anordningar som den individuella utminuteringskontrollen och utskänkningsrestriktionerna.

Tillgodoser då det föreliggande förslaget kraven på en sådan anpassning, som jag nyss talade om? Svaret kan bli ja, och svaret kan bli nej. Nykterhetsfolket anser, att man gått alltför långt i det föreliggande förslaget, och man protesterar emot de uppmjukningar, som här föreslagits. Jag kan mycket väl förstå de synpunkter, som framförts från de organiserade nykterhetsvännernas sida, men jag kan icke dela de farhågor, som från det hållet ha uttalats. Ty vad som här föreslås är dock mycket blygsamma eftergifter på punkter, där erfarenheten vitsordat behovet av jämkningar. Då tycker jag, att det snarare finns anledning för dem, som önska gå längre och som hoppats på betydligt större lättnader och uppmjukningar, att vara missnöjda. Förslaget går nu en medelväg. Det är icke alltid den mest hedrande positionen att ställa sig i mitten, men det är, som bekant, ofta den säkraste. Och i detta fall tror jag, det är klokt att icke gå längre, än man här föreslagit.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Det gäller här en anpassning steg för steg bort från den ransoneringsmentalitet, som man så ofta talar om, och fram mot en mera verklighetsbetonad och samtidigt *ansvarsbetonad* uppfattning av spritfrågan och dess sociala innebörd. Detta tror jag vara den riktiga ståndpunkten. Med stigande upplysning och förbättrad folkhygien kan man steg för steg lätta på restriktionerna — det är propositionens inställning, och det är också utskottets inställning till frågan. Jag ber särskilt få fästa uppmärksamheten på det uttalande, som utskottet gör på sidan 58, där utskottet säger, att det icke anser uteslutet, att »utvecklingen framdeles skall visa sig medgiva fortgående jämkningar i avseende å restriktionssystemets utformande».

Efter dessa allmänna reflexioner ber jag med några ord få beröra det föreliggande utskottsförslagets huvudpunkter. I stort sett har utskottet kunnat följa propositionen. I förhållande till den nuvarande ordningen äro de huvudsakliga nyheterna i det föreliggande förslaget följande. I själva författningen har man försökt att tydligt ange grunderna för restriktionssystemet; kontrollstyrelsen skall dock fortfarande meddela detaljanvisningar beträffande tillämpningen. I fråga om utminuteringen föreslås ett upphävande av det kommunala vetot, medan detta veto skall bibehållas i fråga om utskänkningen, dock med ett viktigt undantag. Det är den mycket omtalade turistutskänkningen; beträffande sådan utskänkning skall Kungl. Maj:t kunna medgiva rättigheter, även om de lokala myndigheterna ställt sig avvisande. Kommunernas befogenhet att föreskriva inskränkningar för detaljhandeln skall upphävas i fråga om utminuteringen och på visst sätt begränsas i fråga om utskänkningen. En smidigare tillämpning av restriktionssystemet i fråga om utminuteringen föreslås, i det att nu gällande ovillkorliga avstängningsgrunder i stort sett ansetts böra bortfalla och ersättas av befogenhet för systembolagen att efter fri prövning avgöra, huruvida avstängning eller inköpsbegränsning bör ske. I detta sammanhang ber jag få framhålla en nyhet av verkligt intresse; det är, att förslaget öppnar möjlighet att uttaga på viss månad belöpande tilldelning jämväl efter månadens utgång. Förbudet att sända spritdrycker per post föreslås upphävt, och fri försändning av rekvirerade spritdrycker medgives till köpare, bosatt å annan ort. Men utskottet har gjort en del förtydligande uttalanden och framhållit, att detta bör betraktas som en rättighet för bolagen men icke som en skyldighet. Genom dessa lättnader hoppas man kunna öka möjligheterna att motarbeta lönnbränning och spritsmuggling. I fråga om motboksåldern har utskottet icke accepterat Kungl. Maj:ts förslag, att inköpsrätt som regel icke skulle få meddelas den, som icke fyllt 25 år. Utskottet har i stället föreslagit, att åldersgränsen skall bestämmas till 21 år. Men man har betonat, att bolagen skola vara skyldiga förfara med all nödig urskillning vid meddelande av inköpstillstånd för yngre personer, och att tilldelningens storlek skall fastställas med hänsyn bl. a. till köparens levnadsålder. I fråga om restaurangdansen, som varit ett annat mycket omdiskuterat ämne i detta sammanhang, har utskottet något skärpt departementschefens förslag och velat bibehålla den prövningsrätt, som nu ligger hos länsstyrelserna.

I två avseenden innebär det föreliggande förslaget mera betydelsefulla förändringar. Det gäller å ena sidan systembolagens organisation och å andra sidan förhållandena till den enskilda restaurangrörelsen. Propositionen föreslår, såsom bekant, en mycket stark koncentration av systembolagens organisation enligt principen länsbolag. För närvarande ha vi icke mindre än 121 bolag. Det är obestridligt, att denna organisation i många avseenden är behäftad med stora svagheter, och de skäl, som anförts för en koncentration av organisationen,

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

måste i stort sett betraktas såsom giltiga. Men det förslag, som här föreligger, lämnar otvivelaktigt rum för både oklarhet och en viss tvekan om vad man egentligen åsyftar. Rusdryckslagstiftningsrevisionen hade föreslagit en strängare tillämpning av principen om länsbolag; den hade praktiskt taget föreslagit endast ett bolag i varje län med ett par undantag. Propositionen har gått något längre och har jämkat på detta förslag. Departementschefen betonar, att undantag från bestämmelsen om länsbolag bör kunna medges i större omfattning, än vad revisionen avsett, och utskottet har anslutit sig till denna uppfattning.

På denna punkt har jag varit tveksam och åtskilliga av utskottets ledamöter med mig. Vi anse, att det förslag, som här föreligger, är en ganska olycklig kompromiss. Om man håller fast vid att systembolagen alltjämt även i fortsättningen skola tillgodose nuvarande krav på försäljningsorganisationen och handhavandet av den individuella kontrollen, mena vi, att det är ganska betänkligt att göra en så stark beskärning i antalet systembolag, som här föreslås, i synnerhet som ju propositionen icke upptar det av revisionen förordade förslaget till nykterhetsvård med därmed förknippad organisation. Om man å andra sidan i kravet på en revision av systembolagens organisation inlägger de sparsamhetssynpunkter, som från vissa håll så starkt framhållits, måste man nog säga, att det föreliggande förslaget är en ganska otillfredsställande kompromiss. Det hade varit klokare att taga steget fullt ut och övergå till ett system med ett enda riksbolag, såsom också i en del motioner föreslagits. Nu har utskottet icke kunnat, av helt naturliga skäl, ägna denna fråga en mera ingående granskning. Därför ha vi ansett, att det varit bättre, att man i denna fråga dröjt med avgörandet och låtit verkställa en ytterligare utredning, vari även frågan om en organisation med ett riksbolag kunnat komma under förnyat övervägande.

Jag tror, att det kommer att visa sig förenat med mycket betydande svårigheter att inom den korta tid, som finansministern har på sig, innan denna organisation skall vara genomförd, avväga de olika synpunkter, de många skiftande lokala krav, som här göra sig gällande, mot varandra på ett sätt, som kan garantera en tillfredsställande lösning. Redan före augusti månads utgång i år skall den nya indelningen av landet i systembolagsområden vara verkställd, och sedan skall denna organisation träda i kraft den 1 oktober 1938. Jag tror, att det kommer att möta mycket betydande svårigheter att på denna korta tid finna en lösning av de säkerligen många och svåra problem, som komma att underställas finansministerns prövning.

Den andra stora huvudfrågan gäller förhållandet till den enskilda restaurangnäringen. Jag skall här fatta mig mycket kort, främst på grund av att tiden är så långt framskriden, men också därför att jag vet att åtskilliga efterföljande talare komma att beröra detta viktiga kapitel mera ingående. Som jag redan nämnt, innebär det föreliggande förslaget, att de nuvarande huvudgrunderna för utskänkningen skola bibehållas; därmed bibehållas också bestämmelserna att rätt till utskänkning skall efter prövning av länsstyrelsen tillkomma endast systembolag. Men dessa systembolag skola i fortsättningen som hittills kunna överlåta dem meddelade tillstånd till enskilda restauratörer. Det har anmärkts i ett par av de väckta motionerna på den dubbelställning, som systembolagen redan nu intaga gent emot den enskilda restaurangnäringen, vilken dubbelställning i fortsättningen kommer att bibehållas och kanske ytterligare skärpas. Systembolagen äro ju på en gång en kontrollerande och bestämmande organisation och samtidigt genom sin verksamhet såsom innehavare av restaurangföretag konkurrenter med den enskilda restaurangnäringen. Mot

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

denna kritik har man svarat med en hänvisning till den besvärsrätt, som tillkommer de enskilda företagarna.

Utskottet har icke ansett sig kunna biträda de motionsvis framförda yrkandena om att tillstånd till utskänkning må kunna direkt överlåtas åt den som skall driva restaurangrörelse, men däremot har utskottet ansett nödigt att söka få en något klarare definition på vad som menas med folkrestaurang, den typ av restaurang, som uteslutande skall få drivas av systembolag enligt det föreliggande förslaget. Det har givits en ganska svävande tolkning av begreppet folkrestaurang, en så pass svävande tolkning att man på vissa håll har velat däri inlägga den meningen, att med folkrestaurang skulle kunna avses även restaurang av s. k. högre klass. Utskottet har begärt och erhållit ett uttalande från aktiebolaget Stockholmssystemets styrelse, som finnes intaget i utskottets betänkande, där ett försök göres att definiera begreppet folkrestaurang, och till denna definition har utskottet anslutit sig.

Detta är, mina damer och herrar, ett svårt och ömtåligt område, och det torde vara befogat att här uttala den förhoppningen, att myndigheterna vid tillämpningen av de nya förordningarna skola framgå med varsamhet, så att icke den enskilda restaurangnäringens möjligheter onödigtvis komma att beskäras av systembolag och deras organ. Jag tror, att det är befogat att göra ett sådant uttalande. I all synnerhet är en sådan maning befogad, för den händelse riksdagen skulle bifalla det förslag om indragning av restauratörernas vinster å spritdrycker och starkviner, som upptagits i den kungl. propositionen och som också utskottsmajoriteten har förordat. Detta är ju som bekant den mest omstridda delen i det föreliggande förslaget. En sådan åtgärd skulle visserligen drabba även ett stort antal systembolag. Därom finnes intet tvivel. Men jag tror, att man har anledning säga, att dessa restauranger lättare skola kunna hålla sig skadeslösa för den lidna förlusten, under det att däremot de enskilda företagen i många fall skulle drabbas utomordentligt hårt.

Skälen för det här föreliggande förslaget äro skiftande. Det som kanske starkast framhållits under debatten i utskottet har varit, att det är ett gammalt krav att avveckla de privatekonomiska intressena från rusdryckshanteringen och framför allt från utskänkningen. Ja, att det är ett gammalt krav skall icke bestridas, men det är icke säkert, att det därför blir mera övertygande. Och huru är det i själva verket? Lyckas man genom ett bifall till utskottets hemställan avveckla det enskilda intresset? Naturligtvis icke. Först och främst föreslår ju utskottet en lång övergångstid, då förhållandena i stort sett komma att vara desamma som nu. Fastän i avtagande skala, kommer det att kvarstå ett enskilt vinstintresse. Men därtill kommer ju att även i fortsättningen mycket stora grupper av samhällsmedlemmar, som ha sin utkomst i denna näringsgren, komma att ha ett direkt vinstintresse av denna utskänkning. Jag syftar på den personal som är beroende av drickspenningsystemet. Ingen har föreslagit något system, varmed man kan komma ifrån denna vinst på spritutskänkningen som kommer en mycket stor samhällsgrupp till godo.

Det är klent med logiken, när det gäller att motivera det här föreliggande förslaget. Det har man nog märkt mer och mer, ju länge diskussionen framskridit. Det framförda kravet har blivit mera en trossats än en fråga grundad på sakskäl. Det har icke kunnat påvisas, att detta är ett nykterhetsintresse. De som framställa kravet på en avveckling av de enskilda spritvinsterna från restaurangnäringen ha förbisett den avgörande förändring, som har inträtt i restauranglivet under de senaste åren. En av vårt lands mest erfarna män på detta område, förre verkställande direktören i aktiebolaget Stockholmssystemet, kanslisekreterare Peyron, har i ett uttalande sagt bl. a. föl-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

jande: »Restaurangerna ha från att vara främst kaféer, där spriten var huvudsaken såväl för gästerna som för restauratören och där trevnad, hög klass och soberhet i de flesta fall i mer eller mindre grad åsidosattes, förändrats till verkliga restauranger, i vilka trevnad, god ton och jag drager mig ej för att säga: kultur, i samband med got mat, omvårdnad och skötsel utgöra det primära underlaget.» Det är den avgörande förändring som utskottet, liksom Kungl. Maj:t, icke har velat erkänna. Däremot har detta icke förbisetts i revisionens förslag, och jag ber att få särskilt understryka, att revisionens majoritet har icke framställt det förslag, som upptagits i propositionen. Propositionen bygger i stället sitt förslag på en minoritet inom revisionen, bestående av tre av revisionens medlemmar. Jag ber också att få fästa uppmärksamheten på, att revisionens majoritet har ansett sig efter en ingående prövning kunna föreslå ett bibehållande i stort sett av det nuvarande systemet med s. k. vinstkvantitet, ehuru i något modifierad form, och detta har tillstyrkts av bl. a. kontrollstyrelsen. Kontrollstyrelsens under ämbetsmannaansvar avgivna yttrande innebär icke något tillstyrkande av den avveckling av vinstkvantiteten, som föreslås i propositionen. Även Stockholmssystemets styrelse har ställt sig på revisionsmajoritetens ståndpunkt och föreslår bibehållande av systemet. Att detta är invecklat, skall icke bestridas, men detta är intet skäl för en åtgärd, som berövar den enskilda restaurangnäringen all handelsvinst på denna gren av dess verksamhet. Den logiska slutsatsen av talet om vinstkvantitetssystemets invecklade beskaffenhet borde ha varit, att man sökt att förenkla systemet eller komma fram till något som är bättre. I stället har propositionen föreslagit en avveckling, visserligen under 25 år, men dock en avveckling. Innebörden av denna 25-åriga avveckling kommer säkerligen att belysas av andra talare, och jag skall därför inskränka mig till att med några ord beröra den uppmjukning av propositionen, som föreslås av utskottet genom de uttalanden som utskottet gör på sid. 74, där man ställer i utsikt att därest, då vinstavvecklingen fortskridit tillräckligt långt för att verkningarna därav må kunna bedömas, särskilda skäl finnas påkalla, att frågan om ersättning för av utskänkningen föranledda kostnader tages under omprövning, utredning verkställes på vad sätt dylik ersättning kan beredas utan att densamma får karaktären av vinst. — Detta uttryck »ersättning utan karaktär av vinst» är väl, jag kan icke fria mig från intrycket, en lek med ord. Det rinner i tankarna ett annat litet trolleri, som man gjorde här om året, när en del av riksdagens medlemmar icke ville vara med på en föreslagen tull, men däremot utan någon större svårighet kunde vara med på den åtgärden, om den kallades för importreglering eller importavgifter. Nu vill man icke höra talas om »vinst» på spritutskänkning på restaurang, men »ersättning» i liknande former kan man diskutera, blott riksdagen i princip vill ge sin anslutning till finansministerns förslag. Det är, som en av regeringspartiets tidningar i går skrev, en liten »finurlighet», vars verkan torde kunna avläsas i voteringssiffrorna. Med den har man velat lugna en del och vinna de röster, som erfordras för att få förslaget i hamn.

Jag skall icke fortsätta att rida på ord, jag vill icke bestrida, att utskottets uttalande kan ha ett visst värde. Det beror dock rätt mycket på vad man från finansministerns sida är villig inlägga i detta uttalande, och jag förmodar, att kammaren under kvällens lopp får tillfälle att från finansministern höra en förklaring i detta avseende; — jag utgår från att en sådan förklaring måste komma att ges. Men även om man skulle få nöja sig med så pass allmänna uttalanden, som göras av utskottet, måste jag säga för min del, att jag anser

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

att vad utskottet här skrivit innebär i princip ett erkännande av att restaurangerna äro berättigade till ersättning och därmed har, såvitt jag förstår, utskottet ryckt undan den principiella grunden för hela sin argumentering på denna punkt.

I utskottets utlåtande har också pekats på, att dessa spritvinster i vissa fall ha kapitaliserats i form av höga hyror och höga inlösningskostnader för restaurangerna. Det är möjligt att så skett i enstaka fall, men jag tror icke att man bör generalisera alltför mycket. Och framför allt vill jag varna för att här underskatta de svårigheter, som en hel del städer komma att utsättas för genom ett bifall till detta förslag, som kommar att beröva särskilt en hel del av de mindre städernas restaurangföretag deras existensmöjligheter. Jag har här framför mig uppgifter för en mindre stad i mellersta Sverige, som under loppet av ett 20-tal år har nedlagt drygt $^1/_2$ miljon kronor på utbyggande av sitt stadshotell, men som i hyresinkomster endast har icke fullt 30,000 kronor från hotellet. Jag tror icke man kan tala om, att det är ett oskäligt hyresbelopp, men väl kan man visa på, att denna stad har gjort mycket aktningsvärda ansträngningar för att få fram ett hotell av den kvalitet som numera anses vara nödvändig för att den svenska landsorten skall kunna hävda sin ställning i konkurrensen, bl. a. i turisttrafiken. Att denna stad och många andra städer komma att försättas i betydande svårigheter, tror jag flertalet av utskottets medlemmar har fått fullkomligt övertygande bevis på. När utskottet säger i samma andedrag att systembolagen i allmänhet skola kunna övertaga sådana stadshotell som kunna komma i svårigheter, tror jag, att ett sådant yttrande öppnar ett farligt framtidsperspektiv, icke minst för systembolagen själva.

Ett antal av utskottets ledamöter, bland dem jag, ha avgivit en reservation, i vilken vi ha framhållit, att alla skäl tala för att denna fråga icke nu bör av riksdagen avgöras. Sedan revisionen avgav sitt betänkande, ha en hel mängd förslag och synpunkter på denna fråga framkommit, som förtjäna en mera ingående prövning. Majoriteten har ju också, som framgår av de uttalanden jag nyss citerat, tänkt sig möjligheten av en ytterligare utredning. Jag frågar: Varför då icke låta denna utredning föregå beslutet? Den osäkerhet, som man så tydligt känner i mycket vida kretsar inför detta avgörande, borde väl vara den allra starkaste maning till att nu icke fatta beslut utan låta en ny utredning verkställas. Men framför allt talar enligt min uppfattning en annan synpunkt för reservationen. Det är den, att den omläggning med vittgående konsekvenser, det här är fråga om, bör bli icke en provisorisk utan en definitiv anordning. Vad vi vilja ha och böra ha är icke ett 25-årigt osäkerhetstillstånd, som ställes i utsikt i propositionen. Vi vilja ha en definitiv lösning av denna fråga. Det må bli gärna en nedskärning av alltför höga vinstkvantiteter, vilket kommer att medföra omedelbart ökade inkomster för statskassan, men det bör bli en definitiv anordning så att alla veta vad de ha att rätta sig efter. Den är både med hänsyn till det allmännas intresse och med hänsyn till de enskildas intressen, som här beröras, det enda rätta och riktiga.

Herr talman! Det vore åtskilligt ytterligare att tillägga om denna sak och en del detaljer i utskottets utlåtande, men jag ber nu att få sluta med att på den föreliggande punkten, således § 1, yrka bifall till utskottets hemställan. Under detaljbehandlingen kommer jag sedan att framställa yrkanden om bifall till den reservation, som jag senast berört, liksom också till ett par andra reservationsvis framställda yrkanden.

I detta anförande instämde herrar *Nylander*, *Thorell*, *Sjögren*, *Hansson* i Vännäsby, *Persson* i Falla, *Olsson* i Staxäng, *Lithander* och *Bagge*.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande betänkande till kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdat anslag komme att fortsätta.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.55 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 29 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och lämnades därvid beträffande *1 kap. 1 §* av det av utskottet under punkten a) framlagda förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker ordet enligt förut skedd anteckning till

Herr **Johanson** i Huskvarna, som anförde: Herr talman! Då riksdagen 1928 avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en revision av rusdryckslagstiftningen i anledning av väckta motioner, framhöll riksdagen, att revisionens syfte skulle vara att vinna sådana bestämmelser, som i möjligaste mån gagnade nykterhetstillståndet och genom vilkas tillämpning konsumtionen förorsakade minsta möjliga skada och olägenheter. Därjämte framhölls angelägenheten av att genom lagstiftningen dryckesseden komme att motverkas, framför allt i dess mest anstötliga former. Jag är medveten om att bakom skrivelsen förefunnos olika meningar inom riksdagen. Dock enades såväl bevillningsutskottet som riksdagens kamrar om de nu nämnda direktiven för den blivande utredningen.

Den nu framlagda kungl. propositionen och bevillningsutskottets betänkande äro resultatet av denna revision av vår rusdryckslagstiftning. Frågan är nu: Motsvara den kungl. propositionen och bevillningsutskottets betänkande de av riksdagen givna direktiven? Enligt min mening är så icke förhållandet, och därför har jag anmält reservation.

I två avseenden innehåller propositionen ur min synpunkt en förbättring, nämligen den föreslagna avvecklingen av det nuvarande vinstkvantitetssystemet under en tid av 25 år framåt. Därmed fullföljes den princip, som alltid eftersträvats i vår rusdryckslagstiftning, nämligen att så långt som möjligt avkoppla det enskilda ekonomiska intresset vid försäljningen av rusdrycker. I vad mån detta förslags genomförande kan komma att verka till nykterhetens

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

fromma skall jag icke uttala mig om, dock har jag helt anslutit mig till förslaget, då därmed en gammal riktig princip genomföres.

Kungl. Maj:t har satt motboksåldern till 25 år, dock att, om särskilda skäl därtill föreligga, tillstånd till inköp skulle kunna meddelas dem som fyllt 21 år. I utskottets förslag har minimiåldern bestämts till 21 år. Därvid förutsättes enligt utskottets motivering, att varsamhet skall iakttagas vid meddelande av inköpsrätt för yngre personer. För närvarande tillämpas den ordningen, att inköpstillstånd endast i undantagsfall meddelas personer, som icke uppnått 25 års ålder. Enligt min mening blir Kungl. Maj:ts förslag mycket lättare att tillämpa och är ur nykterhetssynpunkt att föredraga framför utskottets förslag. Jag uttalar således härmed min tillfredsställelse med Kungl. Maj:ts förslag beträffande dessa två punkter.

Inom revisionen var jag på flera punkter av annan mening än revisionens majoritet, och har jag vid dess betänkande i en reservation framfört dessa avvikande meningar. Dessa mina yrkanden jämte en del andra önskemål ha framförts i motion av herrar J. Bergman och O. Dahlbäck. Motionen har avgivits i samband med detta ärendes behandling i år.

Såväl propositionen som utskottets förslag innebär den ändringen i 1917 års lag, att den kommunala självbestämningsrätten hädanefter endast skall gälla utskänkningen och icke heller detta för det fall, att det befinnes vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort bedrives utskänkning å hotell eller pensionat. I detta fall må Konungen, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkning avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen (turistutskänkning).

Sedan riksdagen 1853—1854 ha kommunerna ägt rätt att hindra inrättande av nya och bibehållandet av gamla utminuterings- och utskänkningsställen. Den svenska nykterhetsrörelsen har alltjämt slagit vakt om denna kommunala vetorätt. Detta underströks så sent som vid 1932 års förbudskongress, vilken dessutom uttalade sig för att möjlighet skulle skapas att genom folkomröstning förhindra inrättandet av försäljningsställen. I det nu framlagda förslaget är vid utminutering den kommunala medbestämmanderätten helt borttagen. Denna rätt för kommunerna har alltjämt skattats högt i vårt land och varit till gagn i vårt samhälles utveckling. Sist borde därför denna rätt för ortens befolkning att göra sin mening gällande borttagas i vår rusdrycks-lagstiftning, som på ett särskilt sätt berör hela folket. Jag vill erinra om att enligt detta förslag i en stad, en köping eller ett municipalsamhälle med 5,000 invånare kan ett utminuteringsställe inrättas, utan att kommunens fullmäktige ha något att säga till om. Samma är förhållandet i fråga om systembolagens rätt att anordna utlämningsställen utan kommunens bifall. Jag vet, att det kommer att sägas, att det kommunala vetot har missbrukats understundom. Det är möjligt i något fall, men då vill jag genast erinra därom, att ingenting är fullkomligt av vad vi människor kunna åstadkomma. För övrigt kunna icke enstaka fall vara utslagsgivande, då det gäller att taga ställning till frågan om bibehållandet av en så gammal och ur såväl praktisk som principiell synpunkt uppskattad tillgång som kommunernas rätt att bestämma, huruvida brännvinsförsäljning skall få förekomma i kommunen eller icke. Min reservation begränsar sig därvid till att utminuteringsfilial eller utlämningsställe icke må inrättas utan kommunernas tillstånd, och att kommunalt veto bibehålles rörande turistutskänkning.

Jag kan icke heller biträda, att det förbud, vi nu ha, att sända spirituosa

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

med post upphäves. Som skäl för att upphäva det framhålles, att då spritdrycker få sändas med ångbåt, järnväg och buss, kunna de likaväl få sändas med post. Jag tycker i motsats därtill, att, då det finnes så många sätt att skicka dessa varor, postverket borde vara befriat. Jag tänker därvid särskilt på de många små poststationerna på Sveriges landsbygd, som borde slippa att vara utlämningsställen för spritdrycker.

Många med mig se med bekymmer på de ändringar, jag här vidrört, och vilka inte kunna bidraga till att minska eller återhålla supseden utan tvärtom. Medelkonsumtionen av spritdrycker i vårt land är för övrigt nu hög jämförd med vad statistiken visar för våra grannländer.

I Norge har under senare år medelkonsumtionen pr individ och år varit omkring 2 liter, vilket är mindre än hälften av den svenska medelförbrukningen. I Danmark uppgick medelkonsumtionen pr individ och år: 1913 till omkring 8 liter, den sjönk ned till $2^1/_2$ liter omkring 1917 och har under senare år hållit sig mellan 1.5—0.7 liter pr individ och år, vilket lär vara lägsta konsumtionssiffran i Norden. I Sverige var 1935 medelkonsumtionen pr individ och år 4.95 liter. Inför sådana erfarenheter från hemland och grannland väcker propositionens förslag om underlättad i stället för försvårad åtkomst allvarliga farhågor, varför opinionen bland det organiserade nykterhetsfolket är både förklarlig och berättigad.

Att bruket av spritdrycker i många fall leder till missbruk, visar statistiken från våra alkoholistanstalter. Siffrorna äro från kungl. socialstyrelsen: år 1933 507 inskrivna personer, år 1936 1,034 inskrivna personer. Nykterhetsnämnderna ha dessutom uttalat, att det finns mer än fyra gånger så många, som behövde vård, men som icke ha kunnat få hjälp.

Såvitt jag kan finna, komma åtskilliga av de i propositionen och utskottsutlåtandet föreslagna bestämmelserna vara ägnade snarare att utbreda dryckesseden än att tillbakatränga den, bl. a. genom en alltmer underlättad åtkomst av rusdrycker — detta alltså tvärtemot vad riksdagen åsyftade, när den år 1928 avlåtna skrivelsen beslöts. Enligt min uppfattning kommer den förändring i nuvarande lagstiftning, jag här i korthet berört, att bli en försämring ur nykterhetssynpunkt, varför jag nödgats gå på avslag. Detta är, det må jag gärna bekänna, mindre angenämt för mig. Som jag deltagit i det utredningsarbete, som ligger bakom den kungl. propositionen, känner jag väl till hur mycket arbete, som lagts ned på frågans lösning, och det är därför, som jag antydde, nästan litet beklämmande att behöva yrka rent avslag på det föreliggande förslaget. Jag har redan i revisionen reserverat mig på de punkter, jag här berört, och likaså i utskottet. Mina synpunkter ha icke vunnit beaktande, och då återstår för mig, då jag icke vill taga ansvaret för det beslut, som här troligen kommer att fattas, ingen annan utväg än att hemställa om avslag.

Därtill kommer, att i rusdryckslagstiftningsrevisionens uppdrag ingick att utarbeta förslag till en bättre nykterhetsvårdslagstiftning, och revisionen var fullt enig, när det gällde utarbetandet av detta förslag. Denna lagstiftning står enligt min mening i så nära samband med systembolagsorganisationen, att starka skäl tala för att dessa båda frågor lösas i ett sammanhang.

Många förorda, att vi borde övergå till s. k. danskt system. Jag för min del tror inte, att det systemet är genomförbart för närvarande, men på samma gång anser jag, att lagstiftningen icke bort uppluckras på sätt som nu föreslås.

På grund av vad jag här i korthet anfört och vad som för övrigt i reservationen är påpekat, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min reserva-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

tion och avslag på den föreliggande kungl. propositionen och utskottets hemställan samt hemställer, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t måtte för 1938 års riksdag framlägga förnyat förslag till rusdryckslagstiftning, däri dessa mina synpunkter må vinna beaktande, och att då även förslag till förbättrad nykterhetsvård förelägges riksdagen. Om detta mitt huvudyrkande avslås av andra kammaren, ber jag, herr talman, få återkomma med yrkanden vid de olika punkterna.

Häruti instämde herrar *Mosesson*, *Olsson* i Rimforsa, *Carlström*, *Björling*, *Annér*, *Lindmark*, *Sandberg* och *Dahlbäck*.

Vidare yttrade:

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det har ju varit vanligt, när riksdagen gått att behandla spörsmål rörande rusdryckslagstiftningen eller maltdryckslagstiftningen, att detta skett under en hätsk stämning. Det är glädjande att kunna konstatera, att man, när riksdagen i år har att behandla en proposition om en reformerad rusdryckslagstiftning, under debatten i huvudsak förskonats från den hätskhet och bitterhet, som eljest i dylika debatter brukat komma till uttryck. Samtidigt som jag sålunda måste erkänna, att riksdagen i det avseendet i år kommit ett gott stycke fram på en god väg, måste jag konstatera, att hätskheten slagit ut i full blomning utanför riksdagen. Jag tror, att man så småningom skall komma underfund med att sådana omdömen som att både de, som uppgjort förslagen, och riksdagen, som står i begrepp att bifalla dem, sakna sunt förnuft, alltför mycket erinra om den kritik, som man i allmänhet har utövat emot nu gällande rusdrycksförsäljningsförordning. Det är det överdrivna sätt, varpå denna kritik utövats, som givit spritbyråkratien i vårt land en sådan ställning, som den innehaft under de sista femton åren. Kritiken emot lagstiftningen och dess handhavande har i regel skjutit så över målet, att det därigenom varit möjligt att komma ifrån även de berättigade sakliga erinringar, som vid vissa tillfällen framförts. Jag kan icke neka mig nöjet att säga, att jag har en känsla av att vi skulle kommit varandra betydligt närmare än vi befinna oss i dag, när vi gå att behandla detta lagförslag, om icke man under tiden närmast efter år 1922 på visst håll i vårt land haft så svårt att komma ifrån rollen av »samhällets räddare» vid omröstningen 1922. Hade man på det hållet en liten smula tidigare velat lyssna till allvarliga men icke fientliga röster från dem som velat komma till tals angående möjligheterna att avskaffa den ransoneringsmentalitet, vilken vidlåder vårt nuvarande restriktionssystem, så hade vi kanske i dag fått uppleva, att något avslagsyrkande icke framställts vid behandlingen av denna proposition.

Jag säger detta därför, att jag har en känsla av att man på systembolagshåll haft svårast att fatta innebörden av de försök, som gjorts att avskaffa ransoneringsmentaliteten. Jag vill visst icke påstå, att detta omdöme gäller alla, men de yttranden, som avgivits över rusdrycksrevisionens betänkande, vittna om att många på det åsyftade hållet ännu sakna förståelse för de synpunkter, som av vida kretsar av det svenska folket läggas på dessa spörsmål. När vi i dag gå att diskutera dessa ting, skola vi icke heller glömma, att många misstag under årens lopp ha begåtts, misstag, som i många fall skapat onödig irritation och medverkat till att framkalla ett läge, som många gånger erinrat om det fullkomliga skyttegravskriget. Jag har velat ge denna lilla bakgrund, då jag anser, att det är mot den som man skall se 1928 års enhälliga beslut om utredning av gällande rusdryckslagstiftning. Jag har velat ge den för att samtidigt konstatera, att man under de senare åren vid handhavandet av vår rusdryckslagstiftning lärt i mångt och mycket. Man har lärt utav vad som skett

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

omkring oss ute i världen. Många som förut fullkomligt reservationslöst stödde systemet ha under årens lopp gripits av allt större och större tveksamhet. Det är ingen, mina damer och herrar, som i dag tror, att vårt restriktionssystem med den individuella kontrollen ensamt har rätt att ta åt sig äran av den förbättring i nykterhetstillståndet, som faktiskt ägt rum i det att människorna i dag på ett sobrare sätt umgås med alkoholen än vid tiden före kriget. Genom såväl den utredning, som nykterhetsorganisationerna själva vidtagit, som genom den statliga undersökningen i rusdrycksrevisionen är det fastslaget, att vi här ha att göra med ett helt komplex av orsaker, och att härvidlag vår individuella kontroll endast varit en av dessa. När vi gå att bedöma orsakerna till det förbättrade nykterhetstillståndet, skola vi hålla i minnet vad — förutom nykterhetsrörelsen — fackföreningsrörelsens oerhörda tillväxt, folkbildningen, egnahemsrörelsen, biograferna, radion, idrotten och kanske inte minst motorismens utveckling härvidlag betytt i vårt land liksom på många ställen ute i världen. Man har emellertid bland systemfolket lärt något, och man har handlat. Man har under de senare åren bragt ur världen en mångfald irritationsanledningar och därmed skapat det faktiska läge där vi i dag befinna oss, och som föranlett bevillningsutskottet att uttala, att Kungl. Maj:ts förslag i det stora hela innefattar en under förhandenvarande förhållanden så tillfredsställande lösning som det överhuvud taget står att ernå.

Från nykterhetshåll har rests förslag om avslag å propositionen. Denna uppfattning avspeglas ju klart och tydligt i herr Johansons i Huskvarna reservation, i vilken man helst ser att förslaget faller under bordet. Man har ju sagt, att bakom detta önskemål stå i detta nu hundratusen medborgare i vårt land, som önska att förslaget faller, men som också önska, att ett förslag måtte komma tillbaka nästa år, då försäljningslagstiftningen skulle avgöras samtidigt med vidtagandet av åtgärder för en utvecklad samhällelig nykterhetsvård, och, såsom det står i resolutionen från nykterhetsfolkets dag, då andra regler för försäljning och beskattning av rusdrycker kunna genomföras än de som nu föreslås av riksdagen. Ja, man skall aldrig tvista, när det gäller att avge ett omdöme om vad som är möjligt. Herr Johanson i Huskvarna, och kanske många med honom, tror, att den väg han valt är framgångens väg. De övriga bland nykterhetsfolket i bevillningsutskottet tro emellertid motsatsen. Den som under dessa veckor suttit och knåpat med alla dessa detaljer, som förslaget till en reformerad lagstiftning innehåller, och som varit med där olika meningar ha gjort sig gällande och brutits mot varandra, tvekar inte att påstå, att uppskovslinjens män befinna sig långt borta från vad som är verklighet i den nuvarande situationen.

Det är nog, herr talman, möjligt att fälla det nuvarande förslaget. Men jag skulle med bestämdhet vilja understryka, att enligt min och mångas mening skulle i så fall det förslag, som skulle komma att föreläggas riksdagen under innevarande valperiod, och som skulle komma att antagas av riksdagen, inte komma att bli fördelaktigare för folknykterheten än det som nu föreligger. Jag tvekar inte att till det sagda lägga att jag tror, att sedan detta förslag har fallit, skulle det förslag, som komme att föreläggas riksdagen under denna andra kammares valperiod, tvärtom ge mindre än vad bevillningsutskottets här i dag föreliggande förslag gör. Kan man överhuvud taget i nuvarande läge vänta sig, att riksdagen skall vara beredd att avskaffa motboken? Kan man tänka sig, att riksdagen nu skall i motbokens ställe vara beredd att sätta en kraftigt verkande skattehöjning? Jag har önskat, och jag önskar än i dag, att det skall vara möjligt att vandra den vägen ett stycke för att kunna häva ransoneringsmentaliteten, men jag har inte kunnat bibringa mig själv den uppfattningen, att det skall vara möjligt att förmå Sve-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

riges riksdag, med den sammansättning den för närvarande har, att ersätta den individuella kontrollen och motboken i detta nu med en kraftigt verkande skattehöjning. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att det här föreliggande förslaget på intet sätt stänger vägarna för en utveckling i den riktningen. Det stänger inte möjligheten att i kommande tider ompröva detta system och successivt avveckla vad som utan skada för folknykterheten kan avvecklas i det restriktionssystem, som nu undergår reformering.

Herr Johanson i Huskvarna sade, att han tvivlade på, att förslaget skulle medföra den önskade nykterhetseffekten. Det gav för mycket av medgivanden, som han inte ville vara med om. På sina håll och särskilt i debatten i medkammaren i dag har man emellertid gått ännu längre och tvärsäkert påstått, att det här föreliggande förslaget skulle vara ägnat att bidraga till en försämring av nykterhetstillståndet ute i landet. Jag tror, att de av bevillningsutskottets ledamöter, som från ömse sidor ha gått till en prövning av detta problem, inte ha syftat till något sådant, detta oavsett vilken meningsriktning de än tillhöra, och jag kan försäkra, att de representanter för nykterhetssynpunkterna, som tillstyrka förslaget i dag, inte ett ögonblick skulle ha medverkat till denna reform, om det varit självfallet, att den skulle försämra nykterhetstillståndet ute i landet. Jag tror, att genomförandet av bland annat efterhandsinköpen kunna komma att bidraga till avskaffandet av det, som jag betraktar såsom en utav de största olyckorna uti det system som vi hittills haft, nämligen ransoneringsmentaliteten, och därigenom kunna beröva spriten ställningen av att vara det problem, kring vilket de flesta tankarna kretsa i detta land vid alla möjliga och omöjliga tillfällen. Om förhållandet blir detta, tvekar jag inte att säga, att en reform, som kan förväntas medföra en sådan sak, har man rätt att kalla nykterhetsbefrämjande i stället för nykterhetsförstörande. Ingen skulle högre än jag ha önskat, att på riksdagens bord i dag tillsammans med detta förslag till en ny rusdrycksförsäljningsförordning hade legat ett förslag till lag om samhällelig nykterhetsvård. Det har inte visat sig möjligt att kunna ordna den saken. Vi kunna ju beklaga, att det är så olyckligt, att dessa ärenden höra hemma i två olika departement, men jag skulle till dem som tro, att detta är hela orsaken, velat ha sagt, att vi å vår sida inte få glömma bort att bland anhängarna till lagen om samhällelig nykterhetsvård uppkommit så delade meningar om organisationen, att jag skulle vilja lägga en del av anledningen till dröjsmålet på tvisten ibland anhängarna själva. Jag vill också, herr talman, erinra om, att bevillningsutskottet fullkomligt enhälligt uttalat sig för en effektiv nykterhetsvårds genomförande och hemställt, att förslag i ämnet måtte föreläggas nästa års riksdag.

Om jag erinrar om de synpunkter, jag här framhållit, så tror jag, att jag vågar säga, att de starkaste skälen i detta nu tala *för* ett positivt beslut och *mot* avslag. Men när jag säger positivt beslut, herr talman, menar jag bevillningsutskottets förslag helt och odelat. Skulle det gälla att ge ett omdöme om ett söndersplittrat förslag, där värdefulla delar äro borta, så blir mitt omdöme, att jag inte kan medverka till en sådan lagstiftning.

Jag skall nu be att få beröra några av de punkter, där det under debatten har visat sig, att det har rått delade meningar. Jag börjar då med motboksåldern. I detta i det närmaste enhälliga utskottsförslag är förslaget om motboksålderns sättande till 21 år en kompromiss, men en kompromiss som skall ses i samband med en senare punkt i utskottets förslag, som berör restaurangdansen. Förslaget är för dem som medverkat på båda dessa punkter och till denna formulering i utskottsbetänkandet helt och odelbart. Det har såväl

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

inom som utom riksdagen och ej minst från föräldrahåll framförts allvarliga bekymmer i fråga om den uppluckring, som Kungl. Maj:t har gjort i fråga om restaurangdansen. Utskottet har i den kompromiss, som träffats på dessa punkter, ansett sig böra stanna vid en snävare tillståndsgivning än som återfinns i den kungl. propositionen. Men utöver vad jag sagt om denna kompromiss skulle jag såsom en synpunkt på åldersspörsmålet vilja framhålla, att det är mycket som i denna diskussion kan framföras till förmån för åldersgränsens sättande till 21 år. Frånvaron av inköpsrätt för de fyra åldersklasserna betyder inte — och det har ingen vågat bestrida — att dessa åldersklasser avstå från spriten. Dessa åldersklasser bli i många fall kunder hos de olaga försäljarna, och det är säkerligen på det sättet, att man litet varstans kan omvittna, att den stora försäljningen i andra hand av motbokssprit i många, många fall har skett just till dessa yngre åldersklasser. Det är också möjligt att ansträngningarna att anskaffa denna vara inriktar dessa åldersklassers tankar på spriten och dess åstundan efter densamma på ett sätt, som knappast kan vara nyttigt. Jag ber också, herr talman, att liksom utskottets ordförande gjorde få hänvisa till, att utskottet i sin motivering klart har framhållit, att bestämmelserna i 4 kap. 4 § skola äga tillämpning här, och att detta bör vara en garanti för att den uppmjukning som ägt rum inte skall kunna medföra några allvarligare faror.

Alla detaljerna i utskottsförslaget i fråga om begränsningen av den kommunala självbestämningsrätten, i fråga om turistutskänkningen, upphävandet av postförsändningsförbudet liksom också frågan om systembolagens organisation har utskottet ingående prövat och därvid funnit övervägande skäl tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag hänvisar i det avseendet till utskottets motiveringar på de olika punkterna. Då herr Johanson i Huskvarna nyss här erinrade om, att postförsändningsförbudets upphävande skulle kunna medföra fruktansvärda vådor särskilt ute på landsbygden, vill jag erinra om, att jag här i min hand har en uppgift på alla de postanstalter i riket, som inte beröras av motorfordonstrafiken. Det är ett försvinnande litet antal. I de olika länen är det 3, 2, 4, 5 och 6, och i mitt eget län, Gävleborgs län, är det bara ett enda. I de län, där det är några fler såsom i Jämtlands och Västerbottens län, är detta beroende på att motortrafiken där huvudsakligen bedrives av postverket och således inte kunna medräknas, då ju på postbussarna inte får medföras sprit enligt gällande bestämmelser. Jag tror, att det i praktiken skall komma att visa sig att upphävandet av postförsändelseförbudet i stället för att medföra några nackdelar skall medföra fördelar, ty det måste anses innebära en starkare garanti för att den vara som skickas på posten kommer i händerna på den som skall ha den än vad nu är fallet många gånger, ty vid denna skickning med busschaufförer och olika transportorgan, finnes det föga garanti för att varan kommer dit den egentligen skall.

Jag skall i detta sammanhang säga ett ord i anledning av att herr Anderson i Norrköping här under förmiddagen i sitt anförande framhöll att i systembolagets organisationsfråga borde man ha vilat på hanen och företagit en utredning gående ut på att sammanföra hela riket i ett enda företag, ett centralbolag. Jag tror inte att tiden ännu är inne för en anordning av den karaktären, utan att Kungl. Maj:ts förslag sådant som det här nu föreligger och där det lägges i kungens hand att träffa avgöranden, bildar en lämplig medellinje mellan det vi nu ha och det som en gång skall komma. Den tanken har icke varit främmande för bevillningsutskottet under behandlingen av den föreliggande propositionen, att utvecklingen så småningom skulle föra dithän, att hela denna handel i riket sammanfördes under ett enda centralbolag. Men vi skola inte

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

vara blinda för att detta å sin sida kommer att medföra, ja, måste medföra en hand i hand med denna utveckling fortskridande avveckling av åtskilliga av de bestämmelser som nu vidhänga den individuella kontrollen. Jag tror således att kammaren kan med mycket stor tillförsikt följa bevillningsutskottet även på punkten om systembolagens organisation.

Jag kommer så till den tvistefråga, som väl är den största, den som överskuggar alla de andra och som fångat intresset på ett sådant sätt att man nästan glömt bort att det fanns i Kungl. Maj:ts förordning någonting som rörde utminuteringen, d. v. s. 90 procent av konsumtionen i landet. Det är precis som om detta inte existerat utan som om det var de 5 procent, i runt tal, som serveras på de enskilda restaurangerna ute i landet som vore det centrala i hela detta problem. Frågan har gjorts stor och märkvärdig. Man skulle nästan tro att det var en nyhet som det här gällde, men egentligen är hela frågan en mycket gammal bekant. Det är ju möjligt, jag förnekar det ingalunda, att man från nykterhetshåll förstorat nykterhetseffekten i den föreslagna reformen, men, mina damer och herrar, det är ändå ingenting jämfört med den förstoring som kommer till synes från det andra hållet, där man ju nästan vill få oss att tro att detta spörsmål är ett spörsmål om samhällets bestånd eller undergång.

Man har talat om att man är inne på socialiseringsvägar. Rusdrycksrevisionen har själv givit upphov till talet om konfiskation. Man har talat om att det är ett ingrepp mot den enskilda näringsfriheten, och jag har också i debatten iakttagit att någon ansett sig kunna konstatera att finansministern nu har visat »sitt verkliga ansikte». Hur man än resonerar i denna sak, tycker jag att en sak skulle man kunna vara överens om, nämligen att hela detta spörsmål om vinstkvantiteternas avveckling inte har något att göra med det dagsaktuella spörsmålet om statsmonopol. Det har ingenting att skaffa med hela den strid och den debatt som förts vid olika valtillfällen om statsmonopol av ena eller andra arten. Vi skola komma ihåg när vi gå att ta ställning till detta problem, att rusdrycksnäringen i vårt land alltid befunnit sig i en särklass. Det har varit en näring som ständigt arbetat under en sträng statlig kontroll som inte har gällt några andra näringar. Om man nu ovillkorligen vill envisas med att kalla det socialisering, så må det vara hänt, låt oss kalla det socialisering, men då är det en socialisering som uppfanns långt innan vi i vårt land hade en enda organiserad socialist. Tanken härstammar från 1850, när man drog upp linjerna för rusdrycksförsäljningen i vårt land, och sedan dess har den konsekvent genomförts på alla de olika områden där vi mött rusdryckshanteringen. Jag skulle således vilja säga att älskar man att kalla detta socialisering, så skall man medge att det är en socialisering som är uppfunnen och från början genomförd av mycket goda borgare.

Vad det här gäller är en strid mellan tvenne principer, och hur mycket man än försöker komma ifrån det, sticker det ändå fram t. o. m. i den reservation som ifrån högerhåll har lagts inför kammaren, där det klart står att man önskar en utredning med ett principiellt fastslående av rätten till vinst. Den ståndpunkten förvånar inte mig, det är samma ståndpunkt som man ifrån högerhåll har iakttagit vid tillkomsten av den nuvarande bestämmelsen om de privatekonomiska intressenas avveckling i 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning. Det är samma ställning högern intagit när vi 1923 genomförde vinstavveckling i partihandeln. Jag förmenar således inte högern att även i dag hävda denna princip, men för alla dem som ansett att rusdryckshanteringen står i en särsklass, för alla dem som ha funnit det beslut vi ha fattat om vinstavvecklingen i utminuteringen, i partihandeln och stora delar av utskänknin-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

gen vara till gagn för folknykterheten, för dem finns det ingen anledning att icke fullfölja fastslåendet uti den nya rusdrycksförsäljningsförordningen av denna princip. Den är ju, såsom jag förut framhöll, genomförd i rätt stora delar av utskänkningen redan nu.

Jag skulle också vilja framhålla att man i denna diskussion inte skall glömma bort att uti 1917 års förordning är principen om det privatekonomiska intressets avveckling godtagen. I bevillningsutskottets motivering till sitt förslag vid det tillfället framhölls klart och tydligt principens genomförande i fråga om de enskilda rättigheterna men att det skulle ske med nödig varsamhet. Har det då inte iakttagits nödig varsamhet? Sedan den förordningen genomfördes, ha 17 år rusat hän, och under dessa 17 år har en vinstavveckling skett i ett mer eller mindre starkt tempo. Om Kungl. Maj:ts och bevillningsutskottets förslag här godtagas av riksdagen, sträcker man ut avvecklingen på en period av ytterligare 25 år. Om man således sammanslår hela denna avvecklingsprocedur, får man en period av 42 år, så man kan ändå inte säga annat än att här har iakttagits nödig aktsamhet om det privatekonomiska intresset. Jag ber för övrigt att till dem som nu tycka att det är så märkvärdigt att Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen detta förslag få säga att uti uttalandet ifrån bevillningsutskottet år 1928 krävdes det preciserade direktiv beträffande slutmålet för avvecklingen och takten för avvecklingsarbetet.

Vad riksdagen således i dag har sig förelagt är ingenting annat än ett infriande av vad man förut fastslagit och vad man önskat få sig förelagt. Jag skulle, herr talman, för övrigt vilja säga, att när man driver satsen att det är ett ingrepp i den enskildes rätt, så känner vår nuvarande lagstiftning överhuvud taget icke till någon enskilds rätt på här ifrågavarande område. Det finns ett bestämt förbud i nu gällande lagstiftning för den som beviljar tillståndet, således kommunen, att giva detta tillstånd direkt till en enskild. Dessa tillstånd som givas för högst tre år, skola givas åt av det allmänna kontrollerade företag, vilkas vinst skall tillfalla staten. Därtill kan jag inte underlåta att erinra om att i den nuvarande förordningen tillkommer det ju kommunalrepresentationen att genom ett enkelt beslut fullständigt häva möjligheten för utövande av en rättighet i kommunen. Man skall också komma ihåg att mot ett sådant kommunens beslut finns det ingen appell, ingen klagorätt, och ingen ändring kan företagas. Jag vill således, herr talman, bestämt hävda den principen, att alla rättigheter till utskänkning av spritdrycker och vin i vårt land äro allmän egendom, det allmännas egendom, och att det allmänna därför också har rätt förfoga över dessa rättigheter och den vinstavkastning som dessa rättigheter kunna ge, på det sätt som det allmänna önskar.

Man har sagt att det dock är så många praktiska ting som här spela in. Man har sagt att turisterna skola vi ta hänsyn till. Man har sagt att restaurangkulturen är i fara. Jag vågar inte yttra mig om i vilken fara restaurangkulturen kan vara, men jag har velat framhålla att jag minns den tid när disksupningen fanns i vårt land, och jag minns den tid när man minst av allt kunde tala om kultur när det gällde de breda folklagrens förhållande till spriten. Men jag skulle vilja säga att den kulturen, eller kulturgärningen — om jag får använda det uttrycket — att lyfta dessa breda lager i deras förhållande till spriten upp på en annan nivå än på disksupningens tid ha sannerligen inte dessa enskilda restauranger utfört. Den gärningen är utförd av folkrestaurangerna, av de restauranger där ingen vinstkvantitet utgår.

Jag fick i min hand i går kväll med posten ett aktstycke som belyser problemet ur Stockholmssynpunkt. Det framgår därav att ett visst företag i Stockholm, Sara, har ett trettiotal restauranger av olika klass, och jag tror

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

man kan säga, att dessa ställen i allmänhet äro sådana att vem som helst kan besöka dem. Om man ifrån dessa 30 företag skär bort de 267,000 kronor som de haft i ersättning av systembolaget för handhavandet av utskänkningen, kommer man ändå till det resultatet att det är ett gott företag med en vinst som överskrider hundra tusentals kronor. I denna berättelse finnas också några siffror som ge oss storleksordningen av detta problem när det gäller folkets förhållande till det. Och det är att utav de nära 13 liter per invånare av sprit som användes i Stockholm, så gäller det problem vi närmast diskutera en mängd av 0.8 liter per invånare. Jag tror således att man inte har någon anledning måla hin på väggen i detta sammanhang och säga att vad man här begår, om riksdagen skulle följa bevillningsutskottet, är en handling som kommer att få de fruktansvärdaste följder för restaurangväsendet i vårt land. Jag vill ingalunda förneka att uti mera än ett fall det kan komma att uppstå svårigheter vid genomförandet av avvecklingen. Jag är t. o. m. villig att medgiva att det i något fall kan komma att hårt och kanske orättvist drabba någon av de nuvarande restauratörerna, som utan egen förskyllan har kommit i ett läge där han haft att räkna med värden tillkomna på det sättet, att en föregångare vid överlåtandet av restaurangnäringen satt priset, köpeskillingen, i förhållande till spritvinsten. Jag vill inte förneka detta faktum utan starkt stryka under det. I många fall har det säkert varit så att restauranginnehavaren får den minsta delen av denna vinstkvantitet. Hyrorna för spritrestaurangerna ha i mycket hög grad påverkats av just vinsten på spriten, och i det fallet har man ingen anledning sticka under stol med att det finns kommuner i det här landet som inte alls skilja sig ifrån de enskilda när det gällt att passa tillfället och göra en god affär. Ja det finns ju t. o. m. kommuner som i sitt värnande om den kommunala självbestämningsrätten ha anfört såsom det egentliga skälet att de måste ha denna rätt obeskuren, så att de kunde bestämma, att systembolaget eller restaurangen skulle hyra i kommunens fastighet.

Bevillningsutskottet har också erkänt att sådana fall kunna förekomma. I det största antalet fall finnas inga stora svårigheter — jag har gjort en liten summering med utgångspunkt från en årskvot på 1,000 kronor och då ligga 123 företag i landet över och 266 under den årskvoten. Bevillningutskottet har velat ta hänsyn till de svårigheter som kunna inträffa. Det är intet eftersläppande, herr Anderson i Norrköping, det är ingen lek med ord, när bevillningsutskottet skrivit på det sättet att man är villig medverka till att när avvecklingen fortskridit så långt att verkningarna därav kunna bedömas och särskilda skäl påkalla en omprövning om ersättning för av utskänkningen föranledda kostnader, det då bör utredas hur en dylik ersättning skall utgå, utan att den får karaktären av vinst.

Det skall villigt medges att i denna hantering kommer det alltid att finnas en indirekt vinst. Denna indirekta vinst, pluset gentemot en annan restaurang som inte har rättighet att servera sprit, den kommer man inte åt med den anordning som här är föreslagen. Man har ju också velat göra gällande ifrån motsidan att när man nu inte kan få bort all vinst så skall man inte ta det här steget. Jag skulle vilja säga, att därför att man inte kan nå allt, finns det ingen anledning avstå från att nå det som i den givna situationen kan anses vara lämpligt och rimligt. Jag hävdar således, herr talman, att bevillningsutskottets förslag i vinstavvecklingsspörsmålet är ett tillmötesgående som även motsidan borde överväga.

Herr talman, då jag efter att ha berört dessa detaljer försöker att samla mina intryck av behandlingen av detta ärende under de sex veckor, som den

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

har ägt rum och jämför dem med behandlingen av liknande spörsmål under de 16 år, som jag tillhört riksdagens bevillningsutskott, har jag en bestämd känsla av, att jag kan skönja en avspänning. Jag bygger dessa mina intryck på att skrämseln för rusdrycksförbudet, som dominerade i vårt land mellan 1917 och 1922, är borta. Vidare bygger jag därpå, att övertron på den individuella kontrollen, vilken övertro behärskade diskussionerna här i landet under 10 års perioden 1923—1933, också till övervägande del har försvunnit. Jag bygger vidare dessa intryck därpå att efterhandsinköpen, som nu äro avsedda att genomföras i den nya lagstiftningen, torde komma att medverka till ransoneringsmentalitetens hävande, något som också kommer att beröva spriten dess ställning som centralt problem i samhällslivet. Jag bygger vidare därpå, att vi nu genom ett bifall till utskottets förslag avlägsna den sista delen av det privatekonomiska intresset, till följd varav ingen enskild människa här i landet förtjänar på om det drickes sprit i större eller mindre omfattning. Jag bygger vidare därpå att statsmakterna icke tvekat att gå skattevägen, när de statsfinansiella skälen krävt det. Det borde då icke vara omöjligt att tänka sig att man, om vissa socialreformatoriska spörsmål skulle träda i förgrunden i vårt land, kan gå ytterligare ett stycke på den vägen. Jag bygger slutligen, herr talman, på detta faktum att det i utskottsbetänkandet fullkomligt enhälligt fastslås att vi ha behov av en lag om samhällelig nykterhetsvård och att denna snarast bör genomföras.

Jag har också, innan jag lämnar talarstolen, ett behov av att i denna debatt säga, att jag har ett bestämt intryck av att man under dessa veckor från skilda håll och partier i bevillningsutskottet bemödat sig om att söka förstå varandras synpunkter i det föreliggande spörsmålet. Det har sett helt annorlunda ut vid meningsutbytet i bevillningsutskottet, än vad man skulle tro av skildringarna från dem, som lyssnat vid utskottets dörrar. Jag pekar slutligen på utskottets uttalande på sidan 58, varom utskottets ordförande här förut erinrat, där utskottet förklarat det icke vara uteslutet att utvecklingen kan medgiva fortgående jämkningar i avseende å restriktionssystemets utformande. Jag har förut framhållit att utskottet i det avseendet icke står främmande för tanken att nästa steg i utvecklingen kan bli tillskapandet av ett centralt bolag, som handhar försäljningen av dessa varor för hela riket. Det är, herr talman, min förhoppning att bevillningsutskottets förslag skall komma att läggas till grund för nykterhetslagstiftningen i vårt land och att vi sedan på grundvalen härav steg för steg skola kunna föras dithän, att man skall låta samhällets ingripande gälla endast den som behöver samhällets stöd i umgänget med spritdryckerna.

Jag ber, herr talman, att med anförande av dessa synpunkter, få hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Blomquist*, *Persson* i Undersvik, *Mäler* och *Lindahl*.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag skulle vilja anknyta till ett ord, som den senaste ärade talaren nämnde i sitt intressanta anförande. Han nämnde ordet avspänning. Det är alldeles riktigt att det vid bedömandet av detta stora och viktiga samhällsspörsmål under den senaste tiden inträffat en påtaglig avspänning. Vi förstå varandra på ett annat sätt än förut. Våra synpunkter ha mötts. Denna avspänning, denna objektivitet, denna lidelsefrihet har också präglat överläggningarna i bevillningsutskottet. Det vill jag mycket gärna här stryka under. Jag tror, att man kan våga säga, att något av

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

denna avspänningens anda även gör sig märkbar i det allmänna meningsutbytet ute i landet. Man ser förnuftigare på dessa ting nu än tidigare. Många vindar ha blåst sedan den februaridag år 1910, då Johan Thyrén stod i denna talarstol och höll sitt med rätta berömda tal för totalförbudet, ett anförande, som den gången, som säkert många veta, väckte ett sådant uppseende i kammaren, att en ärad ledamot fann sig föranlåten att resa sig och beklaga, att vi icke här i landet kände till det institut, som man har i Frankrike, att anslå dylika tal offentligt i landets kommuner.

Ingen eller i varje fall mycket få resa i dag här i landet förbudskravet. Det är icke praktisk politik, det är icke aktuell politik. Man frågar sig då, vilka anledningarna kunna vara till denna väsentliga förändring i tänkesättet. Anledningarna äro naturligtvis många. Men jag tror, att man kan samla dem i ett begrepp: det förbättrade nykterhetstillståndet. Motsättningarna äro nu begränsade. Tingen te sig på ett annat sätt. De siffror, som man läser i revisionens betänkande, tala för visso ett intressant språk. Jag vill bara nämna ett par av dem för att visa var vi stå i dag och var vi stodo exempelvis före kriget. Fylleriförseelserna äro nu omkring 30,000 per år mot omkring 60,000 per år före kriget. Genomsnittskonsumtionen av spritdrycker är nu omkring hälften mot vad den var före kriget.

Går man vidare och frågar sig vilka orsaker, som i sin tur kunna åberopas för detta märkliga förhållande, så finner man att även här samverkar ett helt komplex av olika förhållanden. Restriktionssystemet har naturligtvis spelat sin roll, men jag tror, herr talman, att vi icke skola överdriva den rollen och naturligtvis icke heller underskatta densamma. Ett positivt gott har ostridigt Ivan Bratts skapelse medfört. Hans system har — därom äro väl i dag alla ense — räddat oss från ett demoraliserande förbud i detta land. Däremot äro meningarna nog en smula skiljaktiga, när det gäller en del andra verkningar av detta system. Jag tillhör för min del icke dem, som utan vidare äro beredda att bryta staven över restriktionssystemet. Jag skulle om detta system kunna säga ungefär detsamma som många människor säga om parfymen; man säger att den är bra att ha, men att det är tråkigt att den skall behöva användas.

Utöver detta restriktionssystem finnes en hel del samverkande orsaker. Den förändrade livsföringen är en av de väsentligaste. Man bedömer i dag spriten och vad därmed sammanhänger på ett helt annat sätt än tidigare och det gör man överallt i hela världen, oberoende av om man där har restriktionssystem eller icke. Jag vill fästa uppmärksamheten på, herr talman, att Frankrike samt Schweiz måhända äro de länder, som ha den mest absoluta friheten på detta område och att alkoholkonsumtionen dock där gått ner på ett uppseendeväckande sätt under senare åren. Upplysningen har naturligtvis spelat en viss roll, vidare nykterhetsnämndernas intensifierade verksamhet, liksom organisationsväsendet, som en föregående ärad talade berörde, idrotten och icke minst motorismen. Vi ha numera mellan 350,000 och 400,000 körkort här i landet. Vad detta faktum betyder med hänsyn till nykterhetstillståndet låter sig kanske i dag icke alldeles överblicka, men jag tror, att det varit av ett utomordentligt värde.

Restriktionssystemet har dock sina nackdelar. Det har skapat irritation och givit anledning till olaga hantering och annat. Propositionen är naturligtvis icke blind för detta faktum, och propositionen syftar ju också till undanrödjande av en del av de orsaker, som kunna anföras i fråga om de icke önskvärda verkningarna av restriktionssystemet. Jag vill säga, att nog behöver detta system något justeras. Nog behöver, för att använda en term brukad

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

härom dagen, ekvationen hyfsas. Här åtgå för närvarande 3 à 4 millioner kronor om året till kontrollorganisationer. Officerare på övergångsstat ha, som man icke alldeles utan fog sagt, rik användning för hela sin skapande fantasi vid komponerandet av föreskrifter. En bolagschef lär till och med, enligt vad som upplysts, lyckats indela mänskligheten i 12 tilldelningsklasser från 1 till och med 12 liter i kvartalet. Märkligt nog lyckades han icke konstruera fram någon 11 liters gubbe. Dylika kineserier måste naturligtvis avlägsnas och departementschefen har inriktat sig därpå i det framlagda förslaget. Jag noterar tacksamt de särskilda steg i rätt riktning som tagits. Jag vill icke säga, att de äro så förfärligt betydande, men det är i alla fall något.

Den åtgärd som enligt min mening spelar den största rollen äro dessa efterhandsköp, som man nu kommer att medgiva. Turistutskänkningen är naturligtvis av viss betydelse liksom den fria försändningsrätten m. m.

Jag hörde en föregående ärad talare, herr Johanson i Huskvarna, beklaga att departementschefen även hade rubbat på det lokala vetot i frågan om utminuteringen. Jag tror icke, att det finnes anledning till farhågor på den punkten. Detta institut har använts i utomordentligt begränsad omfattning och, är jag icke oriktigt underrättad, har man under de senaste decennierna brukat det endast vid två tillfällen. Det ena tror jag var i Nybro, det andra i Östhammar. Det kan näppeligen innebära någon risk att företaga den åtgärd, som departementschefen här har ifrågasatt.

Utskottet har långa vägar följt propositionen och vi ha i rätt stor utsträckning varit ense. I ett avseende har emellertid majoriteten gått en annan linje än propositionen. Jag för min del tillhör icke majoriteten i detta hänseende. Jag håller nämligen före att departementschefen i detta fall har rätt. Det gäller 15 § avseende restaurangbolagen eller, vad jag med ett annat ord skulle vilja säga, systembolagens dotterdotterbolag. I 15 § 5 mom. har Kungl. Maj:t föreslagit att »restaurangbolag må ej äga aktie eller andelar i bolag eller ekonomisk förening». Utskottets majoritet har emellertid gjort en uppluckring i Kungl. Maj:ts förslag och tillsatt orden »utan samtycke av kontrollstyrelsen förvärva eller avhända sig aktier» etc.

Jag finner detta innebära en avgjord försämring i förhållande till propositionens förslag. Departementschefen har fullt fog för vad han här uttalar. Revisionen har på denna punkt gjort mycket bestämda uttalanden. Den har tagit fasta på den omständigheten att restaurangbolagen stundom utvidga rörelsen utöver gränserna för det egna verksamhetsområdet. Departementschefen understryker detta förhållande och ansluter sig till revisionens mening att restaurangbolag, som tillskapats för ett speciellt ändamål, bör begränsa sig till detsamma. På grund härav upptager han i detta 5 mom. som jag nyss talade om förbud för restaurangbolag att äga aktie eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Detta förbud skall gälla utan undantag och skäl har inte ansetts föreligga att, såsom från visst håll föreslagits, ens tillåta restaurangbolagen att vara delägare i sådana bolag eller föreningar, vilka bedriva en verksamhet, som sammanhänger med restaurangbolagens rörelse. Enligt revisionens mening, som sålunda delas av departementschefen, skulle nämligen härigenom lämnas möjlighet till en alltför stor expansion och därmed sammanhängande betydande ekonomiska risker samt svårigheter i fråga om övervakning och kontroll. Jag tror, som sagt, att departementschefen här har sett klart på förhållandena, anlagt ett verklighetspräglat betraktelsesätt, och jag beklagar att utskottet i detta fall inte velat följa propositionen. När vi komma till den punkten, ämnar jag biträda det yrkande om bifall till vad Kungl.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Maj:t här föreslagit, som då kommer att ställas, d. v. s. bifall till den reservation, som i detta avseende är framförd av herr Anderson i Norrköping m. fl. Jag tror det skulle vara av betydelse, om kammaren i detta fall ville justera utskottets utlåtande.

Så kommer jag då till det spörsmål, som har blivit centralpunkten i hela den diskussion, som har blommat och som ännu blommar kring detta ämne, nämligen frågan om de s. k. vinstkvantiteternas avveckling. När man studerar propositionen, finner man, att motiven för denna avveckling äro synnerligen vaga. Departementschefen hävdar väsentligen det förhållandet, att det här skulle gälla ett gammalt krav från den organiserade nykterhetsrörelsens sida, och den ärade talare, som kom närmast före mig, underströk detta genom att nämna årtalet 1850. Det är detta gamla krav, som nu äntligen skall genomföras. Det är den sista stenen, som skall fogas in i byggnaden, säger man. Enligt min mening räcker det emellertid inte för att genomföra ett krav att bara konstatera, att det är gammalt och att man har hävdat det under ett stort antal decennier. Man får väl undersöka, huruvida detta krav har någon anknytning till verkligheten, huruvida det täcker några reella förhållanden. Det finns ett annat gammalt krav, som man har slagit vakt omkring från nykterhetsrörelsens sida, som man har genomdrivit och som man pysslat om under många, många år, nämligen förbudet mot att sända sprit per post. Men icke dess mindre har, som kammarens ärade ledamöter veta, departementschefen ansett sig oförhindrad att i den nu föreliggande propositionen stryka ett streck över detta naturligtvis fullständigt meningslösa förbud. Tiden har gått förbi den saken, och man frågar sig naturligtvis, varför det skall vara mera omoraliskt att skicka sprit per post än att skicka den per buss, bil, båt, flyg eller något annat kommunikationsmedel. Men man ser, hur kravet alltjämt hävdas, och jag vill fästa uppmärksamheten på att i denna debatt i kväll har en talare beklagat att departementschefen här gjort en justering. Jag för min del beklagar, att han inte gått längre och gjort, såsom jag skulle vilja säga, rent bord också med det andra gamla kravet, nämligen vinstintressets avkopplande.

När jag ställdes inför detta spörsmål, gjorde jag mig naturligtvis den frågan: Om vi nu avskaffa detta vinstsystem, ha vi då anledning förvänta att nykterhetstillståndet inom den svenska restaurangnäringen kommer att bli bättre? Det skulle i så fall enligt min mening vara ett ganska starkt skäl för att åtminstone reflektera på saken. Jag ställde den frågan i utskottet. Tyvärr fick jag det svaret, att i det hänseendet spelar det ingen roll, huruvida vi behålla den hittillsvarande metoden eller vi avskaffa densamma. Ur nykterhetssynpunkt spelar det ingen roll, huruvida det blir det ena eller det andra.

Då tycker jag, att saken ter sig tämligen enkel. När man inte har något att vinna ur nykterhetssynpunkt med avvecklingen, varför skall man då tillgripa en så drastisk åtgärd? För dem av kammarens ärade ledamöter, som haft tillfälle att närmare studera dessa ganska omfattande handlingar, har det säkerligen uppenbarats att ett flertal av de myndigheter, som ha sakkunskap på detta område, avstyrkt ett upphävande av vinstsystemet. Den talare, som i förmiddags inledde debatten, underströk ju, hurusom kontrollstyrelsen varit inne på denna linje. Han visade, hurusom även Stockholmssystemet m. fl. givit uttryck åt en liknande uppfattning. Jag har här i min hand Stockholmssystemets yttrande i detta ärende. Där heter det bland annat: »Styrelsen delar revisionens uppfattning att en fullständig avveckling av det privatekonomiska intresset icke för närvarande lämpligen bör genomföras.»

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Och så säges det — och det vill jag särskilt fästa uppmärksamheten på: »Vid styrelsens överläggning i detta ämne har vidare anförts, att värdet ur nykterhetssynpunkt av det privatekonomiska intressets avveckling inom utskänkningsrörelsen vore tvivelaktigt, om statens ekonomiska intresse i utskänkningen ytterligare ökas.»

Ja, herr talman, det är precis det, som nu inträffar. Statens vinstintresse inte bara består utan kommer att ytterligare ökas. Då frågar man sig: Är det mera moraliskt att staten har ett starkt intresse i denna hantering än att den enskilde har det? Detta statsintresse är sannerligen inte av några blygsamma dimensioner. Häromdagen tillställdes kammarens ärade ledamöter de nya inkomstberäkningarna, som ju i vanlig ordning komma i slutet av maj. Om man studerar detta aktstycke, finner man bland ökningarna särskilt framträdande sådana på de s. k. rusdrycksmedelstitlarna. De öka med 1 miljon här och 1 miljon där, sammanlagt ett par miljoner kronor. Statens vinstintresse i hanteringen är nu snart uppe i närheten av siffran 175 miljoner. Vad skulle det betyda, om man avvecklade statens vinstintresse i rusdrycks-hanteringen? Jo, herr talman, det skulle betyda, såvitt jag förstår, en ekonomisk katastrof för staten. Ingen människa reflekterar heller längre på den saken. Men genom att staten på detta sätt sköter om *sitt* vinstintresse — och jag har inte funnit att finansministern har opponerat sig emot att rusdrycksmedlen flöda i allt större och större utsträckning — kan man inte undgå att göra den reflexionen, att det betraktelsesätt, som i propositionen kommer till synes, lider av en ganska besynnerlig halvhet.

Vad är det nu som skall ske, om restaurangnäringen berövas denna vinst? Jo, då bli restauratörerna statens skatteindrivare. Man inför på omvägar en restaurangskatt — det är det enda riktiga ordet i detta sammanhang. Ty, herr talman, det är ju inte meningen, att man skall minska spritpriserna. De skola vara oförändrade, men meningen är den, att den vinst, som hittills gått till restauratörerna, skall indragas till statsverket. Man inför alltså en skatt på omvägar, men skatteindrivarna, d. v. s. restauratörerna, komma i en ganska egendomlig ställning, en ställning, som skiljer dem från alla andra med skatteväsendet sysselsatta. De skola nämligen inte ha någon som helst ersättning för det bestyr de ha med dessa ting, inte ens ersättning för de kostnader, som äro ofrånkomliga, när de skola utföra detta skatteindrivningsarbete åt staten.

Den ärade talare, som hade ordet närmast före mig, framdrog ett exempel från Stockholm för att visa, hurusom det går att sköta ett ganska högt stående restaurangföretag utan spritvinst. Han läste upp vissa siffror, avseende S.A.R.A.-företaget här i staden med dess till ett 30-tal uppgående restauranger, vilka inte skulle ha någon spritvinst. De ha ingenting annat, sade han, än en till närmare 300,000 kronor uppgående ersättning av systembolaget för handhavandet av utskänkningen. Ja, mina damer och herrar, vad innebär det? Jo, det innebär, att deras rörelse går med uppemot 300,000 kronors förlust, ty annars behövde de väl ingen ersättning från systembolaget. Vad innebär vidare denna ersättning från systembolaget? Jo, att systembolaget blir ur stånd att till staten inleverera hela den vinst, det annars skulle kunna inleverera. Eller med andra ord och rakt på sak: denna ersättning av nära 300,000 kronor, som går till dessa restauranger, är skattebetalarnas pengar och ingenting annat. Jag kan inte finna annat än att den ärade talaren just med sitt exempel bevisade raka motsatsen till vad han tänkt sig bevisa.

Jag skulle vilja säga ett ord till om den princip, man nu vill knäsätta, principen att vissa människor skola utföra ett visst arbete utan att få någon som helst ersättning därför. Jag är mycket förvånad över att en dylik princip

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

lanseras av vår nuvarande regering. Man har ju, inte minst inom den organiserade arbetarrörelsen, i alla tider mycket energiskt och med mycket stor framgång hävdat den meningen, att en arbetare skall betalas för sitt arbete på ett skäligt sätt. Det är en riktig princip, och den följer man konsekvent. Men när det gäller just denna verksamhet, gör man ett avsteg från principen. Då anser man att ingen ersättning bör ifrågakomma, att ingen betalning för utfört arbete är att anbefalla. Jag kan inte hjälpa, att jag tycker, att detta resonemang lider av en mycket betydande svaghet. Jag vill heller inte underlåta att peka på att de tre socialdemokratiska reservanterna även för sin del understrukit just en av de synpunkter jag i detta fall velat hävda, när de säga, att de inte kunna dela den i propositionen framförda uppfattningen i fråga om avvecklingen av utskänkningsvinsten för enskilda restauratörer, därför att det enligt deras mening vore ett legitimt intresse, att dessa erhölle täckning för de kostnader av olika slag, som vore förenade med utskänkningen. Det är enligt min mening det alldeles riktiga uttrycket för vad det här gäller. Det är ett legitimt intresse, att dessa människor skola ha ersättning åtminstone för de kostnader de ha för denna verksamhet. Man må sedan kalla det för ersättning eller vinst eller vad som helst, det är ju bara en lek med ord.

Jag är också tillfredsställd över att finna, att även utskottsmajoriteten långt om länge och efter det att vi i veckor ha knåpat med detta problem i bevillningsutskottet trots allt har — något litet i allt fall — slagit in på samma principiella betraktelsesätt som vi för vår del anlagt på saken, då man i motiveringen skrivit, att man är villig att någon gång i framtiden taga upp frågan om ersättningen till förnyat övervägande. Här har man ju dock jämkat på det *absoluta* avvecklingskravet och medgivit, att det *kan* finnas fog för att även dessa människor skola sättas i samma läge som alla andra medborgare, nämligen att få rimlig betalning för det arbete, de utföra i samhällets tjänst.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa om bifall till § 1. Sedermera kommer jag att biträda de yrkanden, som komma att framställas i anslutning till de reservationer, som äro avgivna av herr Anderson i Norrköping m. fl.

Herr förste vice talmannen gav härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Olsson** i Gävle, som yttrade: Herr talman! För att det inte skall följa oss sedan i fortsättningen av debatten, vill jag omedelbart klara upp ett missförstånd. Då jag talade om de 30 restaurangerna, sade jag, att utöver det de fått i ersättning från systembolaget, 267,000 kronor, utgjorde vinsten mer än 100,000 kronor. Vinsten i S.A.R.A.-företaget för 1936 uppgick till 369,000 kronor. Om man skär bort hela ersättningen från systembolaget, 267,000 kronor, återstår sålunda en vinst på rörelsen av 102,000 kronor.

Vidare erhölls, likaledes för kort genmäle, ordet av

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag vill bara till den ärade talaren ställa den frågan: Om företaget gått med vinst — varför har då S.A.R.A. överhuvud taget fått någon ersättning?

Härefter anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! De flesta borde vara ense om att folknykterhet är ett eftersträvansvärt mål. Samma enighet torde råda om, att de åtgärder, som riksdagen i dag behandlar, ha föga gemensamt med strävanden att genomföra en verkligt nykterhetsvårdande politik i vårt land. I dag

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

gäller det nämligen inte någon genomgripande reform utan på sin höjd en avslipning av de fulaste kanterna i det nuvarande systemet, modifieringar, där man inte minst haft för ögonen att begränsa sig till sådana åtgärder, som inte nämnvärt rubba statens finansiella intressen av ett bibehållande av alkoholbruket. Alla erkänna, att det inte är bra som det är, och framför allt nykterhetsfolket har grundligt förändrat sitt ställningstagande till den nuvarande spritdrycksförordningens principer.

Den svenska nykterhetsrörelsen har tidigare åstadkommit stortag när det gällt att resa vårt folk ur spritmissbrukets förslöande och demoraliserande misär. Det fanns en tid, när Palmær med största rätt kunde docera:

»Kung Oscar sitter på Stockholms slott
och nickar och nickar och nickar.
Runt honom sitter hans trogna folk
och hickar och hickar och hickar.»

Svensk nykterhetsrörelse under pionjären Wieselgren åstadkom som sagt underverk. Under perioden 1870—1875 konsumerade vårt folk mer än 50 miljoner liter spritdrycker per år. På 20 år nedbringades denna konsumtion till 33 miljoner liter. Det var en period, som sammanföll med en snabb industrialisering, ökat välstånd och kulturellt uppsving.

Man känner sig hågad att påminna om en senare tids nykterhetsreformator, Ivan Bratt, den andlige fadern till den nuvarande officiella »nykterhetsvårdande» politiken. När vi startade Brattsystemet hade vi under perioden 1916—1920 en årskonsumtion av 19 miljoner liter spritdrycker och 97.7 miljoner liter öl. 1935 voro vi uppe i 26.6 miljoner liter spritdrycker och 131.5 miljoner liter öl. Vi började med 800,000 motböcker — nu äro vi uppe i 1,350,000. Denna utveckling har ägt rum i en tid, när de flesta länder uppvisa en exceptionell minskning av spritbruket.

Svenska folket har tätplatsen bland brännvinsdrickarna. Danskarna, som före kriget drucko en och en halv gång så mycket som svenskarna, dricka nu ungefär femtedelen så mycket som vi. I paritet med danskarna stå engelsmän och tyskar. Norrmän, finnar, holländare och belgier dricka ungefär hälften som svenskarna — i det avseendet äro vi alltså värst. Även om konsumtionen är $^1/_3$ mindre än förkrigstidens så är detta inte någon anledning till självbelåtenhet.

Trots detta återstår det naturligtvis en bit innan man når tillbaka till det gamla hickningsstadiet. Det saknas dock inte ansatser. Våra alkoholistanstalter ha en allt livligare omsättning — nedgången av fylleriförseelserna i städerna uppväges nästan av den hotande ökningen på vår landsbygd. Våra rusdryckssakkunniga konstatera att »antalet fylleriförseelser på landsbygden bringats upp nästan fullt i höjd med de högsta siffrorna under tiden närmast före världskriget». De konstatera vidare, att dubbelt så många motboksinnehavare sakfälldes 1930—32 som 1923, att sakfällda fyllerister bland äldre utan motbok ökade 90 procent medan ökningen sakfällda utan motbok bland åldersgrupperna under 25 år uppgå till inte mindre än 120 procent. Därjämte konstatera de en katastrofal ökning av ungdomsfylleriet — 42 procent av landsbygdens fyllerister utgöras av ungdom.

Ändå närmare hickningsstadiet når vårt kulturliv. Om den amerikanska kontinenten hade utplånats under de veckor våra 600 arbetare vid brännvinsbrännerierna lågo ute i strejk, hade säkert vår samhällsbevarande press inte ägnat det samma vanvettiga uppmärksamhet som denna lilla arbetskonflikt. I svensk radio och svensk pilsnerfilm hickas det redan besatt, och vad svensk

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

förströelselektyr beträffar så börjar den verka både hickig och lummig. Det drives en alkoholpropaganda av vidrigaste slag — utan »en sup som till stortån går» kan det snart inte bjudas svensk underhållning. Det är underliga resultat som den offentliga »nykterhetsvårdande» politiken avsatt.

Och ändå finns det väl inget folk, som ägnat mer omsorg än vi åt superiets reglementerande och tyglande. Vi ha indelat nationen i 1-, 2-, 3- och 4-litersgubbar och värdera våra i politiskt avseende jämställda kvinnor till 1 liter per kvartal. Vårt mattvång är något alldeles makalöst i världen, ett tvång, som hela landet skojar med. Vi ha lyckats lista ut att 7 centilitrar mellan kl. 12 och 3 står i överensstämmelse med vår nykterhetspolitiks höga anda, medan samtidigt ingen anständig restaurang väntar att gästen efter kl. 3 e. m. skall konsumera mindre än 15 cl. Vi anse att en kvinna bör få 7½ cl. till maten, när mannen skall ha 15. Vi ha s. k. folkrestauranger med billigaste mat och 8 cl., samt mellanfolkrestauranger med något bättre mat och 12 cl. Vi ha vinserveringar, där det inte serveras vin med mindre man tar för 25 öre kakor, men där vermut serveras hur mycket som helst utan tilltugg, som i alla fall ingen bryr sig om. På våra restauranger kan man pimpla vin hur mycket som helst till maten, bara man passar på att ta det före det mystiska konjakskaffet — glömmer man den detaljen blir man utan. Vi ha nått en sådan fulländning i fråga om regler, restriktioner och medgivanden att det närmar sig vetenskap. För en vanlig dödlig finns det i varje fall ingen möjlighet att behärska alla dessa förordningar.

Vi ha därjämte en stab spritspioner, som lura på de stackars uppassarna, vi ha en förhållandevis avancerad alkoholistvård, vi ha ett öl som myrvatten, rena Ekmansdrickat, vi ha en mycket vidlyftig lagstiftning rörande rusdrycks-surrogat och vi ha — av omtanke om spritförbrukarna eller var det av omtanke om statskassan? — höjt brännvinspriset från 1.50 till 4.30 per liter. Vi betala varje år omkring 5 miljoner kronor i löner åt en fulländad spritbyråkrati, i vilken nykterhetsfolket är väl företrätt, en byråkrati, som lusar i människornas privatförhållanden, registrerar deras konsumtion och mäter deras värde i pengar. Ty i fråga om motbokstilldelningen gäller fortfarande den graderade skalan på medborgarrätten; ju mindre pengar dess mindre blir den s. k. medborgarrätten i fråga om sprittilldelningen.

Svenska folket vet sannerligen att det finns nykterhetsvård här i landet. Kommer en stackars usling en aning överförfriskad, finns det genast en trimmad poliskår, som tar hand om honom — inte för att hjälpa honom hem, men för att inbura honom, kalla honom inför domstol för att chikanera honom och döma honom till böter — ett utomordentligt medel för att demoralisera folk.

Brattsystemet har givit svenska folket en ny melodi. Dess är väl främst förtjänsten att nykterhetsorganisationerna tappat ⅓ av medlemmarna och att absolutism numera betraktas som veklighet. Det säger sig företräda en åskådning, som betraktar alkoholet som ett gift, jämförligt med opium och kokain, men portionerar ut detta gift i en sådan utstuderad form att det blir allt mera begärligt. Som ersättning för att utminutera detta gift bärgar staten hem hundratals miljoner om året. Från statens officiella synpunkt borde detta betraktas som syndapengar, ett system fullt jämförligt med den förgångna tid, när staten tillät privata sjörövare härja sjöfarten och i gengäld tog viss procent av rovet från sjörövarna.

Vår nykterhetsvård är onekligen invecklad och obegriplig, och nykterhetsvännerna äro fullständigt förvirrade inför situationen. När några ärade motionärer avstyrka att man på flygmaskinerna i persontrafik skall ha rättighet att servera sprit till passagerarna och motivera detta med omsorg om männi-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

skorna nere på jorden — förmodligen inbillar man sig att passagerarna kliva ut på vingarna och kasta ut ungefär som de sjösjuka hänga vid fartygsrelingarna — ligger detta helt i linje med åtskilligt som från vissa välmenande nykterhetsvänner föreslagits.

De betänkligheter, som man hyser i anledning av uppgifterna om det officiella spritbrukets ökning, skärpas genom medvetandet om den oerhörda omfattningen av spritsmuggling och hembränning, som följt i restriktionssystemets spår. Omfattningen av denna verksamhet kan inte statistiskt fastställas med ledning av de fattiga krakar, som slagit sig på hembränning, eller det ringa fåtal av spritsmugglare, som åkt fast. En undersökning av denna trafik, därest den över huvud vore möjlig, skulle blotta förfärande fakta; på denna trafiks ansvarskonto har man att överföra många förlorade människoliv, många sjukdomar, inte minst sinnessjukdomar, ett elände, som trotsar all beskrivning.

Men alldeles oavsett detta visar ju den officiella statistiken på ett betydligt ökat spritbruk. Det var en tid, när det nästan ansågs genant att använda sprit. Nu anses det genant att vara absolutist. Motboken har blivit ett första klassens medborgarintyg, en skatt för många, nationens kelgris och inspirationskällan för dagspressens kåsörer. De psykologiska verkningarna av restriktionssystemet uppfyller en varje dag med ny förundran. En av systemets antagonister har liknat ransoneringsmetoden med en älskad kvinnas raffinerade metod att genom en lagom dosis avslag och eftergifter pressa uppskattningen av hennes ynnestbevis till en fantastisk höjd. Det är bara den skillnaden, att kvinnan har konkurrenter och snart blir gammal, medan spriten saknar jämbördiga konkurrenter och håller sig ständigt ung.

Om inte klassynpunkterna skulle träda så öppet i dagen, skulle man vara benägen att skratta åt den sorglustiga indelning av nationen i olika suparkategorier, som den individuella prövningen innebär. Ur nykterhetssynpukt tänkte man förmodligen gradera människorna efter deras förmåga att motstå spriten. En sådan gradering av människorna är hopplös när det gäller de flesta. Det finns många fyralitersgubbar, som i så fall skulle ställas i kvinnokategorien med en kvarts liter, och det finns å andra sidan många kvartslitersfigurer — kvinnor inte minst — som skulle klara de fyra litrarna.

I medvetande härom har man valt den sociala rangskalan och årsinkomsterna som graderingsmall. Det är enklare så. Exempelvis: 6,000 kronors inkomst = 4 liter; 4,000 kronors inkomst = 3 liter; 3,000 kronors inkomst = 2 liter; 2,000 kronors inkomst = 1 liter. Eller också: adliga, kapitalister, godsägare, företagsledare av högre grad, officerare, högre lärare, borgmästare och präster = 4 liter och sedan rangskalan ned. Klasskaraktären i ransoneringen träder omaskerat i dagen. Ju fattigare, desto mindre sprit, och den allra fattigaste får ingen sprit alls. Åtminstone får han nöja sig med smuggelsprit för 20 kronor litern. Den rikaste får sina 4 liter och extra tilldelning ungefär när han tycker det behövs. Det finns ju något som heter representationsplikter . . . Och skulle det någon gång inte räcka till, kan han ju gå krogrond — huvudsaken är att man har pengar; då finns det sprit så mycket som helst.

Jag tror alltså inte, herr talman, på det nuvarande systemet; inte heller på herr Wigforss' förslag att putsa bort de vederstyggligaste smutsfläckarna. Brattsystemet är ett klassystem, ett rationaliserande av supandet, en metod för att bringa statskassan en jämn, stor och säker inkomst. Jag fruktar för att herr Wigforss, som själv är absolutist, inte skulle våga förorda en åtgärd, som gör slut på det svenska folkets spritbruk eller väsentligt reducerar det-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

samma. Regeringen vågar det inte, ja inte heller de mest nykterhetsvänliga bland de borgerliga våga i dag förorda en sådan linje. Spritinkomsterna ha blivit en statens mjölkko nummer 1 — skulle man avstå från dem och täcka deficitet genom direkt beskattning, finge man höja utdebiteringen med 150 %. Därför är frågan ytterligt komplicerad.

Det är förmodligen därför som en massa nykterhetsvänner ha kommit på idén att väsentligt fördyra spriten, varmed man skulle bevara statens inkomster utan större rubbningar men vinna en något reducerad spritförbrukning. Det går i vart fall inte att förneka klasskaraktären i en dylik linje. Det är all anledning att tro, att varje reducering i den officiella spritförbrukningen skulle kompenseras av en ökad illegal sprithantering och att staten skulle få konkurrens i sin monopolställning som landets store krögare därigenom. Det är spritsmugglingen och lönnbränningen, som knäckt förbuden i de länder, där sådana praktiserats — är det då inte ganska naturligt, att man har att vänta en ökad illegal trafik, när man inte har förbud utan blott fördyrat spriten?

Från nykterhetsfolk ha under de senaste åren många erkännanden givits åt de stora framgångarna för den sovjetryska nykterhetspolitiken. I Sovjetunionen finns varken förbud, ransoneringssystem eller spritfördyring. Till de billiga varorna, som finnas där, höra spritdrycker och vin, varor som utan någon byråkratisk apparat försäljas fullt öppet i nästan varje matvaruaffär. Men trots att spriten är så billig och lättillgänglig, marscherar man med stora steg mot förhållanden, som i nykterhetspolitiskt avseende te sig ouppnåeliga för oss. Ungdomssuperiet vet man numera knappast av, och berusade människor ser man nästan aldrig. Det hänger samman med den allmänna inriktningen av folkets tänkande, med en vetenskaplig och på övertygelse grundad kamp mot spritbruket och med möjligheterna att ge folket ersättning för rusets fattiga glädje. Genom att taga upp kampen mot spritbrukets förhärligande i litteratur och konst, genom att göra kulturens skatter lätt tillgängliga för folket, genom bättre bostäder, bättre levnadsbetingelser, genom övertygelse och propaganda, där man framför allt lade an på det uppväxande släktet, har man möjligheter att nå resultat. I denna kamp har staten en rad uppgifter, bl. a. att taga itu med det öppna och förstuckna spritförhärligandet. Staten kan få bundsförvanter i de stora folkliga organisationerna, framför allt fackföreningarna, om den ginge in för en sådan politik. Det har pekats på den »högre spritkulturen». Det är min övertygelse, att ingenting har mera bidragit till den högre spritkulturen — om man nu kan använda ett sådant uttryck — än just den svenska fackföreningsrörelsen och de folkliga organisationernas liksom de kulturella organisationernas allmänna strävanden.

Som jag redan sagt, herr talman, innebär regeringens förslag en avputsning av de värsta skavankerna i kontrollsystemet. Att inköpsrätten bevaras i sex månader anser jag vara en fördel ur nykterhetssynpunkt. Att motboken förlorar sin karaktär av skatteindrivare och därmed i hög grad av medborgarintyg är också en fördel. Med hänsyn till att ungdomen för närvarande på illegal väg skaffar sig spriten, tror jag det är en fördel, att motboksåldern sänkes till 21 år. Avskaffandet av de dyrbara fraktkostnaderna för dem som måste taga spriten med tåg, liksom åtgärderna för att göra utminuteringen bekvämare, kan väl inte sägas vara ett nykterhetsintresse, men å andra sidan kan det ju inte vara ett nykterhetsintresse, att folk, som bor långt ifrån utskänkningssamhällena, skall behöva extrabeskattas därför.

Men om man frånser dessa putsningar och några andra, blir allt vid det gamla, och därför, herr talman, har dagens fråga egentligen ingenting gemen-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

samt med nykterhetsvården. Regeringens förslag är uppenbarligen anpassat till det parlamentariska läget, en kompromiss, kanske vad som i dag är parlamentariskt möjligt. Med hänsyn därtill, herr talman, få vi väl också gå med i det perfekta transportkompaniet, även om det känns som att släpa på 30 miljoner spritlitrar om året. Vi få väl försöka inbilla oss, att förslaget ändå skall vara ett första blygsamt steg hän mot en förnuftigare politik.

Herr **Henriksson:** Herr talman! Man kan naturligtvis ha olika uppfattning om orsak och verkan, när det gäller restriktionssystemets förhållande till folknykterheten. För min personliga del måste jag deklarera, att jag betraktar det nu föreliggande förslaget i den mån det avser *utminuteringen* som ett framsteg. Jag är också av samma uppfattning som herr Olsson i Gävle, när han talar om ransoneringsmentaliteten och dess roll i detta problem. Jag är övertygad om att ifall man kan koppla bort suggestionen kring kvantiteterna, man också kopplar bort en hel del av suggestionen kring spritdryckerna.

Däremot kan jag inte göra samma instämmande när det gäller den andra delen av förslaget, d. v. s. arrangemangen i samband med *utskänkningen*. Herr Olsson sade i sitt anförande, att han förvånade sig över att diskussionen hade så att säga centraliserats kring de procent — han nämnde visst siffran 5 % — som rörde de kvantiteter, som utskänkas på restaurangerna. Jag tycker inte alls, att det är så egendomligt, därför att beträffande arrangemangen angående de 90 procenten är man i stort sett överens, medan det är på den punkt, som gäller de 5 procenten, meningarna dela sig. Det är då också naturligt, att diskussionen kommer att röra sig kring den frågan.

På den avgörande punkten — den om restaurangernas vinstprocent — måste jag beteckna det framlagda förslaget som en orättfärdighet. Det är en orättfärdighet både mot den allmänhet, som besöker restauranger, och mot de personer, företagare och anställda, som ha sin utkomst av restaurangnäringen. Så länge som restaurangrörelse i förening med spritservering av samhället räknas såsom en legitim näring, så länge kan också denna närings utövare ha anspråk på, att av samhället behandlas lika rättfärdigt som andra medborgargrupper. Det är i känslan för detta, som jag för min del framfört motion om bibehållandet av en lämpligt avvägd vinst på sprit och starkviner för restaurangerna. Föregående talare ha redan lämnat åtskilliga argument för denna uppfattning, men jag vill tillåta mig att även framföra en del synpunkter. Jag skall begränsa mig till detta ämne och kanske även beröra en eller annan ytterligare omständighet, även om denna debatt rör sig om hela problemet.

Vad är syftet med en spritlagstiftning? Ja, hittills åtminstone har man väl haft den uppfattningen, att en sådan lagstiftnings syfte varit att befrämja folknykterheten. Detta vill man även angiva i nu föreliggande författningsförslag i första kapitlet tredje paragrafen där det heter: »All försäljning av rusdrycker skall ordnas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.» Ett bibehållande av den enskilde företagarens vinst på sådan försäljning kan alltså endast strida mot lagstiftningenes angivna syfte i den mån som en sådan ordning kan vara ägnad att skada nykterhetstillståndet.

Då framställer sig den andra frågan: I vad mån kan ett bibehållande av en skälig vinst på sprit och starkvin på restaurangerna ha betydelse för nykterhetstillståndet? Rusdryckslagstiftningsrevisionen säger om den saken följande: »Vid bedömande av frågan, huruvida ersättning för handhavande av utskänkningen bör utgå eller ej, måste vidare beaktas, att det icke är likgiltigt från allmän synpunkt, om ifrågavarande del av restaurangnäringen arbetar under goda eller dåliga ekonomiska betingelser. I detta avseende må erinras om

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

det ovan gjorda påpekandet, att utvecklingen i det nutida samhället synes medföra ökat behov av en högtstående restaurangrörelse. Men även från speciell nykterhetssynpunkt är det av betydelse, att restaurangerna med utskänkningsrätt icke hava en svag ekonomi. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att det ingalunda är lyckligt med hänsyn till en god tillämpning av de för utskänkningen gällande bestämmelserna, att restauranginnehavarna ha att kämpa med ekonomiska svårigheter.» Detta uttalande pekar på risken av ett försämrat nykterhetstillstånd såsom följd av genom vinstindragning sänkt restaurangstandard. Det har ju av en föregående talare, herr Hagberg i Malmö, framhållits, att han för sin del icke hade kunnat märka några övertygande bevis för att ett bibehållande av restaurangvinsterna skulle vara vådligt för nykterhetstillståndet. För min personliga del har jag heller icke vare sig hört eller sett några sådana bevis. Det är påtagligt, att de enskilda restaurangföretagens ekonomi skulle betänkligt rubbas, om staten konfiskerade all deras vinst på spritdrycker. Att det är ren konfiskation framhåller även revisionen i sitt betänkande, vilket också herr Olsson i Gävle påpekade. I bilagorna till bevillningsutskottets betänkande finnas tabeller, som visa vinstförhållandena för 53 enskilda restaurangföretag. Av dessa tabeller framgår, att den sammanlagda bruttovinsten av spritdrycker och starkviner för de medtagna företagen varit 3,564,000 kronor och företagens hela nettobehållning 1,378,000 kronor. Detta visar, att om man toge bort handelsvinsten på dessa drycker, så skulle de medräknade företagen gå med en förlust av 2,186,000 kronor. För samtliga enskilda företag måste siffran naturligtvis bli avsevärt högre.

Förhållandet är precis detsamma, då det gäller restaurangföretag av högre klass, som bedrivas av systembolag eller deras dotterbolag. Av kontrollstyrelsens statistik framgår, att icke ett enda av de stadshotell, som drivas av systembolag, skulle lämna något överskott utan tvärtom gå med avsevärda förluster, om de icke hade vinst å spritdrycker och starkviner. Kontrollstyrelsen har i sitt yttrande med anledning av rusdryckskommitténs förslag förklarat sig ansluta sig till rusdrycksrevisionens förslag att bibehålla vinstkvantitetssystemet i huvudsak. Aktiebolaget Stockholmssystemet har i sin inlaga den 27 mars 1935 förklarat, att »ehuruväl systemet är medvetet om svårigheten att fixera objektiva normer för fastställande av vinstkvantiteterna, styrelsen sett sig ur stånd att föreslå någon bättre och mera anmärkningsfri lösning, och då systemet säkerligen haft gynnsamma inverkningar, har styrelsen principiellt tillstyrkt revisionens förslag till bibehållande av vinstkvantiteten». Man får väl hoppas, att denna uppfattning var så väl genomtänkt och grundad på så stora erfarenheter, att den fortfarande förefinnes på det hållet. Det är emellertid ganska anmärkningsvärt, att detta förslag beträffande vinstkvantiteterna icke har skickats på remiss till kommerskollegium, handelskamrarna eller dylika institutioner, som det låge nära till hands att anmoda att yttra sig om ett sådant rent ekonomiskt spörsmål.

Det har i det här sammanhanget åberopats, bland annat av herr Bärg i Social-Demokraten för den 4 maj, att folkrestaurangerna, som ju systembolagen ha monopol på, icke ha någon vinst eller obetydlig sådan på sprit. Inom parentes kan nämnas — vilket ju även förut berörts i debatten — att systembolagen tillgodoskriva sig vinst på denna försäljning. Herr Bärg säger i den nämnda artikeln: »Detta betyder generellt sett att folkrestaurangernas kundkrets, vilken huvudsakligen består av kroppsarbetare, icke få njuta någon fördel av spritvinster medan detta är förbehållet kundkretsen å restauranger av högre klass.»

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Nu föreligger emellertid det anmärkningsvärda förhållandet, att dessa folkrestauranger även utan spritvinst lämna betydande vinster. Herr Olsson i Gävle nämnde en del siffror från SARA. Även om man toge bort det tillskott, som man fick från systembolaget, lämnade detta företag en strålande god vinst. SARA:s restauranger äro ju indelade i olika klasser, dels andraklassrestauranger och dels folkrestauranger. Just folkrestaurangerna, som icke ha någon spritvinst, visa mycket goda överskott. Så lämnade till exempel en sådan restaurang som Pilen en vinst på över 103,000 kronor. Jag tycker att detta är ett ganska gott exempel på hur av staten monopoliserade företag sköta sin prissättning gentemot en bredare publik.

Kontrollstyrelsens siffror visa, som jag förut nämnde, fullt tydligt, att restauranger av högre klass icke kunna drivas utan spritvinst. Hur skall man då kunna tänka sig, om Kungl. Maj:ts förslag i det här stycket antages, att de enskilda restaurangerna skola kunna bibehålla sin standard eller överhuvud taget drivas? Förhållandet för de enskilda restaurangerna blir än svårare därigenom, att de med dem konkurrerande systembolagsföretagen av högre klass kunna använda vinsterna från de folkrestauranger, som lämna goda resultat, för att kompensera förlusterna på den förstnämnda kategorien. Men hur ett sådant arrangemang skall kunna ligga i linje med det tal om de sämre lottades beskydd, som regeringens representanter ständigt föra på läpparna, det har åtminstone jag svårt att begripa.

Det har sagts, att restaurangerna skulle kunna kompensera sig för den indragna spritvinsten genom en förhöjning av priset på andra försålda varor. Det där verkar skrivbordskonstruktion och föga verklighetsbetonat. Redan nu äro priserna på mat, öl, kaffe, vatten och dylikt så pass höga, att man näppeligen skulle kunna tänka sig, att en ytterligare höjning skulle kunna försiggå utan en ganska betydande återverkan på omsättningen, vilket än mer skulle försämra restaurangernas ställning. Arrangemanget skulle därtill verka som en extra straffbeskattning på folk, som icke använda sprit, men som ändå av ena eller andra skälet besöka restaurangerna. Straffskatt på nykterhet är väl i alla fall en kuriös form av nykterhetsbefrämjande lagstiftning.

Men om sedan efter vinstkonfiskationens genomförande de enskilda restaurangerna genom sin försämrade ekonomi skulle sjunka i standard, vad sker då? Om nu kontrollmyndigheterna anse, att de sjunkit till folkrestaurangernas nivå, då få de enligt förordningen icke längre drivas såsom enskilda företag utan skola övertagas av systembolagen, som ha monopol på denna typ av restaurangföretag. Ha vi här måhända hittat pudelns kärna? Är det föreliggande förslaget dikterat inte bara av nykterhetsskäl, utan även av viljan att slå ihjäl den enskilda företagsamheten inom restaurangnäringen? Herr Olsson i Gävle ville försöka att svänga bort denna sak. Men jag kan inte finna annat än att genom detta monopol på folkrestauranger övriga restauranger, då de sjunka ned i klass, automatiskt måste falla under monopolet. Detta system måste alltså verka som en direkt utmanövrering av den enskilda företagsamheten från restaurangnäringens område. För övrigt känna vi sedan tidigare herr finansministerns intresse på denna punkt.

Det har varit av rätt stort intresse att följa de socialdemokratiska tidningarnas hållning i denna spritdebatt. I början av maj skrev tidningen Social-Demokraten: »En ökad indirekt beskattning genom spritvinstens totala indragning till staten och höjda restaurangpriser på mat kan omöjligt anses som en demokratisk reform». Ja, inte heller jag kan anse att det skulle vara en demokratisk reform, men det kanske inte heller är meningen. Tidningen fortsätter: »Vi kunna därför icke ansluta oss till förslaget och kunna icke finna de skäl

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

som herr Bärg förebragt vara övertygande. Någon nykterhetsfråga är det icke här tal om. Någon skattefråga borde det icke heller vara. Däremot har saken onekligen betydelse för restaurangkulturen, som bör främjas och icke försvåras, detta ej minst med hänsyn till gäster från främmande land, vilka ofta äro särskilt känsliga på den punkten, såsom våra turistsakkunniga redan omvittnat. Därför må man hoppas, att riksdagen i denna sak går emot regeringen och bevillningsutskottet.»

Även andra socialdemokratiska tidningar ha varit inne på precis samma tongångar. Den tidigare karskheten har emellertid märkbart avtagit ju närmare vi kommit den dag som är. »Ny Tid» har förklarat, att man blivit överbevisad om regeringens ståndpunkt, men jag har inte sett genom vilka argument denna överbevisning kan ha ägt rum. Jag tror att herr Höglund, som skrivit den av mig citerade ledaren, vid det här laget märkbart har måst pruta på sina förhoppningar på riksdagen, och detta har också kommit till uttryck i hans ledare i dag. Det verkar i denna fråga — liksom också i en del andra frågor tidigare — som om en viss likriktning skulle ha ägt rum, och man kan icke undgå att få vissa idéassociationer därvidlag, när vi befinna oss i detta här i dag förut omdebatterade Berlin-barockhus.

Jag kan icke finna det föreliggande förslaget beträffande vinsterna på sprit och starkvin för restaurangerna ur någon synpunkt tillfredsställande. Förslaget är, som jag förut sagt, en orättfärdighet både mot konsumenterna, icke brukare såväl som brukare av sprit, mot företagarna och mot de anställda. Jag och mina medmotionärer ha föreslagit, att restauratörernas rätt till handelsvinst å utskänkta spritdrycker och starka viner måtte bestämmas i enlighet med rusdryckslagstiftningsrevisionens alternativ 6. Jag är emellertid för min del villig att biträda det förslag om utredning, som föreslås i den reservation, som är avgiven av herr Anderson i Norrköping m. fl., och jag kommer vid denna punkt att instämma i yrkandet om bifall till denna reservation.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag endast säga ett par korta ord om den andra motion, som jag har tagit mig friheten attt avlämna. Där yrkar jag, att riksdagen måtte vidtaga sådana ändringar i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, att länsstyrelsen för de utskänkningsrättigheter, som avses i tredje kapitlet, sjätte paragrafen, tillerkändes alla befogenheter med rättigheternas meddelande och indragning och att sålunda utskänkningsrättighet, efter ansökan, av länsstyrelsen meddelas direkt till den — det må vara systembolag eller enskild person — som skall driva restaurangrörelsen. Bakom denna motion ligger samma känsla, som legat till grund för den första, nämligen kravet på rättvisa. Enligt nu gällande bestämmelser skall länsstyrelsen bevilja rättigheter men endast till systembolag, vilka i sin tur få överlåta dem till enskild företagare och bestämma villkoren för överlåtelsen. Det kommer då att inträffa, att systembolagen, som själva bedriva restaurangrörelse i rätt stor omfattning, bli konkurrenter till de enskilda restaurangerna, som de dessutom ha att övervaka. Det har ifrån systembolagens sida förekommit tämligen uppenbara orättvisor i detta avseende, vilket även har påtalats av andra myndigheter. Det skulle enligt min uppfattning otvivelaktigt ha varit en bättre tingens ordning, om länsstyrelserna, som bevilja rättigheterna, hade fått befogenhet att överlämna dem direkt till den, som skall begagna dem, och samtidigt bestämma villkoren. Utskottet har åberopat, att restauratörerna numera ha besvärsrätt och därigenom kommit i en bättre situation än tidigare. Jag tror emellertid, att detta icke kan anses vara fullt betryggande för dem, utan att det skulle vara lämpligt med ett annat arrangemang. När utskottet icke har velat taga hänsyn till detta, skall jag heller icke

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

framställa något yrkande, i detta avseende. Jag har emellertid velat påpeka och understryka min uppfattning härvidlag.

Till slut, herr talman, vill jag ännu en gång instämma med herr Höglund, då han i sin ledare uttalar den förhoppningen, att riksdagen i fråga om vinstkvantiteterna måtte gå emot regeringen och bevillningsutskottet.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Ehuru jag hade kunnat nöja mig med att blott instämma i det avslagsyrkande, som framställts av herr Johanson i Huskvarna, vill jag dock såsom motionär i frågan med några ord motivera min ståndpunkt. Denna ståndpunkt förefaller möjligen såsom egendomlig efter de lovsånger över bevillningsutskottets betänkande som ha hörts i kväll. Jag tänker då särskilt på herr Olssons i Gävle och herr Hagbergs anföranden.

Syftet med hela vår rusdryckslagstiftning är väl ställt utanför all diskussion, ty även om vår personliga inställning till själva bruket av spritdrycker är påtagligt olika, önska säkerligen alla att genom lämpliga lagstiftningsåtgärder främja en ökad folknykterhet. Ingen annan argumentering har heller hörts i detta sammanhang eller i den senare tidens ganska temperamentsfyllda diskussion. Frågan är då, på vilka vägar detta mål skall kunna nås, och om de gjorda erfarenheterna säga oss, att ett fortgående på den sedan ett tjugutal år beträdda vägen kan leda till detta mål. Här skifta meningarna.

Enligt min uppfattning, och den delas av ett stort antal av landets medborgare, fjärmar oss den beträdda vägen alltmer från målet. Det av många beprisade ransoneringssystemet med all dess sinnrikhet har i stället för att motverka dryckesseden utbrett och befäst den på ett i högsta grad oroväckande sätt. Bruket av starka drycker har såsom aldrig förr blivit legaliserat, och systemet har ovedersägligen skapat fram en ny mentalitet bland vårt folk. Motboken är onekligen numera det mest åtråvärda vederhäftighets- och myndighetsbeviset för ett stort antal medborgare, såväl män som kvinnor. Man kan finna sig i en hel del restriktiva åtgärder på andra områden, men vägras inköpsrätt eller indrages motboken, anser man sig kränkt över alla gränser. Ett exempel må anföras. Jag träffade för någon tid sedan en person, som tillhör sin sockens nykterhetsnämnd. Man hade där att handlägga en ansökan om inköpsrätt, och nämnden var enig om, att sökanden inte på något sätt var kapabel att sköta sprit, varför ansökan blev avstyrkt och sedermera avslagen. Men mannen blev så förtvivlad eller upprörd över utgången, att han använde dag efter dag till att gå omkring i socknen och på en lista samla namn, där man intygade, att var det någon, som kunde sköta en motbok, så var det han. När man kommer så där personligen till människor, kan man få dem att skriva under nästan vad som helst. Förr var det på vår landsbygd nästan något nedsättande att köpa och konsumera rusdrycker. Man skötte inköpen i smyg och ville inte vara känd för att konsumera sådana drycker annat än vid ofta påkommande opasslighet. Nu bär man med högburet huvud sin motbok och hämtar sin ranson och drar sig inte för att vidgå sitt innehav av spritdrycker. Denna förändrade mentalitet kommer att för framtiden medföra vida allvarligare konsekvenser än man kanske i dag är villig att medgiva.

Det lär inte finnas något land i världen, som kostar på sig ett så underbart och sinnrikt ransoneringssystem som vårt, och det lär inte heller finnas något land, som funderar på något liknande. Det är sannerligen inte underligt, ty trots denna vår sinnrika apparat, trots all den byråkratiska handläggning dessa ärenden få, trots att ett helt ämbetsverk vuxit upp för att sköta

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

denna hantering, och trots alla lovsånger över systemets förträfflighet är vårt land i fråga om spritkonsumtion en god trea i världen. Den hedersplatsen och den bronsmedaljen, för att tala idrottsspråk, borde vi inte yvas över. Detta förhållande visar med all tydlighet, hur kapitalt vi misslyckats att på den vägen tillbakaträngа bruket av starka drycker. Det har förvånat mig, herr talman, att inte finna detta spörsmål upptaget till verklig omprövning vare sig i Kungl. Maj:ts proposition eller i det föreliggande utskottsbetänkandet. Saken är väl ändå så pass allvarlig, att man borde ha ställt under diskussion frågan, hur vi skola kunna bringa ner konsumtionen och på sådant sätt förbättra nykterhetstillståndet. Men i stället har man lagt ner all sin kraft — och den har i detta sammanhang inte varit ringa — på att putsa till systemet genom att lätta på en del punkter och kanske i någon mån skärpa på andra.

Vårt lands nykterhetsvänner hade väntat sig, att då statsmakterna för en gångs skull givit sig i kast med denna stora välfärdsfråga, man inte betraktat systemet såsom tabu verkligen ställt under diskussion frågan om dess berättigande eller icke, om det gagnar land och folk eller icke. Denna sak har man uraktlåtit av tillgängliga handlingar att döma, och därför är besvikelsen stor i nykterhetsfolkets djupa led denna vår. Det beslut, som riksdagen torde komma att fatta enligt föreliggande förslag, har föga om ens någon resonans ute i landet. Det har i dag i medkammaren fällts ett uttryck om att det inte är möjligt att få en samling i nykterhetsfrågan. Det är i riksdagen denna samling synes omöjlig, men ute i landet finnes en enhällig opinion mot det föreliggande förslaget. Någon tidning ute i landet, som vid lämpliga tillfällen anger sig företräda nykterhetsfolkets synpunkter, har under veckan sagt, att avslagslinjen är nykterhetsfolkets officiella ställning, men att bifall till detsamma torde bli riksdagens beslut. Uttalandet vittnar med mer än önskvärd tydlighet om, hur man i det för dagen makthavande lägret resonerar och handlar. Dock torde det vara tämligen odisputabelt, att även utanför dessa väggar många finnas, vilka studerat frågan lika grundligt som riksdagsmajoriteten och ha en lika klar uppfattning om läget, ehuru de inte ha säte och stämma i denna församling. Man kan därför inte tala om en oupplyst och uppagiterad opinion.

Ett avslag å det föreliggande förslaget innebär enligt min mening inga som helst risker. Det nuvarande systemet är ju kvar. Men ett bifall till förslaget har stora konsekvenser. Därigenom fastlåses frågan för en lång tid framåt och möjligheterna att med framgång lansera ändringsförslag äro de minsta tänkbara. Vi ha ju flerfaldiga bevis från denna riksdag, hur ivrigt den nuvarande majoriteten går emot alla ändringsyrkanden i fråga om beslut som fattats under senare år, när dessa förslag inte gå i stil med majoritetens mening. Och det slagträet kommer man utan tvivel att använda med frejdigt mod mot försök att i minsta mån rucka på de beslut, som i dag fattas. När därför meningarna äro så delade som fallet är, torde det inte få anses omotiverat att föreslå riksdagen att avslå hela det föreliggande förslaget. Den nu sittande regeringen finge då både tillfälle och anledning att från förutsättningslös utgångspunkt taga frågan under förnyad omprövning.

Då denna fråga i dag föreligger till avgörande, torde det inte anses ur vägen att erinra om, att alla nykterhetsbetonade sammanslutningar i landet — och dessas medlemsantal är ju inte ringa — som yttrat sig i ärendet, ha enhälligt avstyrkt det föreliggande utskottsförslaget. De av riksdagens ärade ledamöter, som anse sig vilja och kunna i denna församling företräda en nyk-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

terhetsvänligt betonad väljarkår, böra inte vara okunniga om läget ute i landet, när de avgiva sitt votum.

Ännu ett ord om själva systemet. Det har tydligt visats, att varken nykterhetsfolket eller rusdryckskonsumenterna äro belåtna med den nuvarande ordningen. Den ena parten anser sig ha klara bevis för att den nuvarande ordningen motverkar deras strävanden och vänjer vårt folk mer och mer vid bruket av starka drycker, och konsumenterna anse sig vara otillbörligt trakasserade. Under sådana omständigheter borde alla kunna förenas i ett beslut att underkasta själva systemet en grundligare undersökning än vad fallet hittills varit. Kanske parterna kunde ena sig sedan om att söka sig fram på nya vägar. Någon har menat, att vårt avslagsyrkande bottnar i önskan att på katastrofens väg kunna skapa stämning för en i sinom tid effektiv lagstiftning. Har systemet misslyckats så kapitalt, att en sådan fara skulle förefinnas, då är det på hög tid, att vi välja andra vägar. Och det böra vi göra, medan det ännu finns några kvar i livet, som minnas den tid, då inte staten ordinerade, utan den enskilde medborgaren hade att, mer än vad fallet är i dag, under eget ansvar sköta sin alkoholkonsumtion. Ett par decennier till under nuvarande förhållanden och all möjlighet att se frågan ur annan synpunkt än det nuvarande systemet är slut.

Bland systemets avigsidor, som jag hade väntat, att utskottet skulle ha tagit en smula allvarligt på, är det förhållandet, att den övervägande procenten av fylleriförseelser begås av motbokslösa personer. Detta visar systemets oförmåga att kontrollera bruket av rusdrycker. Det verkar endast i fråga om sådana medborgare, som säkerligen utan denna statens åtgärd skulle sköta sig oförvitligt. Det andra är, och den saken har fruktansvärda konsekvenser, den allmänt florerande överlåtelsen av motböcker och spritransoner, som äger rum i vårt land. En mängd annars laglydiga medborgare, som inte på minsta sätt skulle tillåta sig att bryta mot gällande författningar och bestämmelser, ha inga skrupler för att genom sådana överlåtelser bryta mot bestämmelserna och därigenom tjäna en slant. På det sättet kommer i tidens längd känslan och respekten för lagarnas efterlevnad att rubbas på det allvarligaste. Systemet innebär den mest allvarliga moraliska fara.

Jag tillåter mig också, herr talman, att uttala min förvåning över att det s. k. postförsändningsförbudet föreslås upphävt och likaså över fraktutjämningen, den fria försändningen. Det torde inte vara någon i denna kammare obekant, och det har vidrörts förut, hur en hel del av landsbygdens postanstalter äro belägna långt från andra gårdar och att ej få av dem äro inrymda i skolhus o. s. v. Hur tro kammarens ärade ledamöter att det skall te sig en lördags- eller helgdagsafton, när de anlända ransonerna avhämtas? Ämnar man ha statspolis vid varje sådan anstalt? Det finns en del postanstaltföreståndare, som mena, att efter en sådan förändring måste de lämna sin befattning. De anse läget bli så pass odrägligt. Sedan, varför börjar man med fri försändning av rusdrycker och inte å verkliga nödvändighetsartiklar? Är litern i samma klass som brevet och ett vanligt postpaket? Har man tänkt införa fri försändning av medicin, födoämnen m. m. sådant, som ingen torde bestrida tillhöra livets nödvändigheter. Denna uppluckring av systemet och detta underlättande av åtkomsten förefaller så gåtfull, att man knappast ville tro ryktena därom. Det är ju att på ett synnerligen verksamt sätt trubba av det väsentliga i försök till hämmande av dryckesseden.

En talare har här förklarat, att bevillningsutskottet med sitt betänkande inte syftat till en försämring av nykterhetstillståndet utan tvärtom. Jag tror

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

honom visserligen, men förhållandena kunna ibland göra, att en fråga kan bli en partipolitisk prestigefråga, då det gäller att få igenom det mesta möjliga av en framlagd proposition. Även om jag inte betvivlar den ärade ledamotens uttalande, måste jag dock säga, att bevillningsutskottet har verksamt bidragit till en försämring av nykterhetstillståndet för framtiden. Att en demokratisk regering och ett av demokratiens förkämpar behärskat utskott föreslår borttagande av den kommunala självbestämningsrätten i vissa fall tillhör det mest svårtydda i hela förslaget. Ty likasom Konungen inte må enligt grundlagens bud någons samvete tvinga eller tvinga låta bör inte riksdagen vidtaga åtgärder, som beskära, ja, rentav våldföra sig på den enskilda kommunens sedan ålder lagstadgade frihet och rätt att besluta i dessa frågor. Och börjar riksdagen att på detta sätt urvattna vår demokrati, är gärdet upprivet, och snart kan den kommunala självbestämningsrätten utefter hela linjen höra det förflutna till.

Herr talman! Skulle andra kammaren avslå avslagsyrkandet, kommer jag givetvis att på de olika punkterna stödja de yrkanden, som synas mig minst skadliga ur folknykterhetens synpunkt. Men jag har genom en mera allmän belysning av vårt nuvarande försäljningssystem och dess obestridliga skadeverkningar velat rädda min själ. Jag ber, herr talman, att med all kraft få instämma i det tidigare framställda yrkandet om avslag å det föreliggande förslaget.

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Herr talman! När Kungl. Maj:ts förslag om reviderad rusdrycksförsäljningsförordning framlades, var det naturligt, att vi organiserade nykterhetsvänner på ett intresserat sätt togo del av vad det innehöll. Vi väntade inga radikala förslag och det innehöll inte heller några sådana. Det var en serie praktiska justeringar som vidtagits, och jag fattade detta förslag alltså som en oss organiserade nykterhetsvänner ganska ovidkommande angelägenhet. Jag har i varje fall under den tid vi haft denna fråga på tal här i riksdagen inte kunnat få någon entusiasm vare sig för eller emot densamma. Där finnas vissa vinningar att göra, men där finnas också vissa fördelar att förlora. Därför tror jag, att vi kunna svälja detta förslag. Jag gör det inte med förtjusning, det skola gudarna veta, men med jämnmod. Eljest är det uppenbart, att vi organiserade nykterhetsvänner, som knutit vårt arbete vid att tränga tillbaka alkoholkonsumtionen och skapa en opinion för samhällets och folkets avalkoholisering, ha åtskilligt att invända mot det föreliggande förslaget. Jag skall nöja mig med att anmäla mitt missnöje med en punkt nämligen motboksålderns fixerande i utlåtandet. Därom säger utskottet: »Utskottet vill härutinnan hänvisa till rusdryckslagstiftningsrevisionens uppfattning, att frånvaron av inköpsrätt för yngre personer på sina håll kan ha främjat uppkomsten av olaglig hantering.» Herr Olsson i Gävle sade med hänsyftning på dem i åldersklasserna mellan 21 och 25 år, att de lätt bli kunder hos den olagliga försäljningen. Jag skall villigt erkänna, att det ligger något i detta sätt att resonera. Visst kan man ha anledning att befara, att ungdomen i denna ålder lätt blir ett byte för förmedlarna av illegal åtkomst av sprit, men detta gäller ju också för ungdomen intill 21 år, som befinner sig i slyngelåren, i 17, 18, 19 eller 20-årsåldern. För en stor del av denna brådmogna ungdom utgör alltid spriten en lockelse därför att det är äventyrets tjusning, som är med i spelet. Att ungdomen utan motbok kan få sprit på restaurangerna är intet skäl för att fixera motboksåldern till 21 år. Den stora massan av vår ungdom har ju mycket få tillfällen att besöka restauranger. Men vi kunna vara övertygade om, att en stor del av denna manliga ungdom

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

på landsbygden, om det finns möjlighet därtill, kommer att skaffa sig motbok. Och har denna ungdom en gång fått motbok, är den inne i en alkoholvana, som den inte lätt kommer ifrån.

Det är två skäl, som starkt tala för att utskottet bort följa Kungl. Maj:ts förslag i detta fall. För det första har ungdomen vid 21 års ålder inte nått full stadga i karaktär, omdöme och uppfattning. Den bör därför inte så tidigt lägga sig till med alkoholvanor. Här legaliserar man emellertid spritbruket hos ungdomen fyra år tidigare än förut. Jag ser däri medverkande moment till ökningen av ungdomens fylleri. Det andra skälet är, att nykterhetsrörelsen kommer att få mycket svårt med rekryteringen till sina organisationer, ty rörelsen rekryteras i stor utsträckning just med människor från åldersklasserna intill 25 år. Nykterhetsrörelsens möjlighet till att få ett grepp omkring ungdomen minskas därför genom sänkning av åldersgränsen för motboksinnehav. Är det så, att statsmakterna hysa någon uppfattning om värdet av den opinionsbildning, som nykterhetsrörelsen utför, är det uppenbart, att motboksåldern bör bibehållas vid 25 år. Jag finner alltså, att Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 4 kap. 2 § är att föredraga framför utskottets förslag.

Jag ber att få på denna punkt yrka bifall till den av herrar Bärg och Elof Andersson avgivna reservationen. I övrigt kommer jag att rösta för utskottets förslag.

Herr **Sandberg:** Herr talman! Jag instämde för en stund sedan i det yttrande, som hölls av herr Johanson i Huskvarna, och i hans yrkande, och jag kan också i allt instämma i vad som nyss yttrades av herr Nilson i Eskilstuna. Då kunde man ju tycka, att det kunde räcka med detta. Jag ber emellertid att ändå få säga några ord, då jag haft tillfälle att följa frågans behandling i bevillningsutskottet.

Bevillningsutskottets ärade ordförande började sitt anförande med att konstatera, att av det imponerande utredningsarbete, som presterats i nykterhetsfrågan under de senare åren, det i alla fall blivit ett ganska magert resultat. Det blir, menade han, i huvudsak samma restriktionssystem, som man tidigare haft fastän i ett något tillputsat skick. Detta är givetvis en följd av det förhållandet, att bakom direktiven för 1928 års utredningsarbete stodo mot varandra rakt motsatta meningar, och dessa motsatta meningar ha också gjort sig gällande under arbetets gång. Det är dock tydligt, åtminstone för mig, och så torde det vara för stora delar av landets nykterhetsfolk, att krafterna från det håll, som önskat eftergifter i lagstiftningen till förmån för lindrigare restriktioner, varit de starkare.

Det nu föreliggande förslaget kan icke antagas komma att leda till minskad konsumtion av rusdrycker och till ett förbättrat nykterhetstillstånd i landet. Det är därför jag för min del icke kan biträda detsamma. Förslaget innebär obestridliga eftergifter i fråga om försäljningsrestriktionerna. Det erkänner också utskottet, bl. a., på sid. 59, där utskottet inleder sitt uttalande i fråga om lagstiftningen angående nykterhetsnämnder med att säga: »Icke minst med tanke på att eftergifter i fråga om försäljningsrestriktioner lättare skulle låta sig genomföras, därest nykterhetsnämnderna sättas i stånd att utöva en verkligt effektiv nykterhetsvård o. s. v.» Jag har mycket svårt att tro, att man genom sådana eftergifter, som man kan konstatera att man gått in för, i det man gör spriten lättillgängligare och populariserar dryckesseden, att man genom allt detta skall gagna nykterhetstillståndet och ordna det så, att konsumtionen förorsakar minsta möjliga skada, vilket direktiven av år 1928

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

angåvo som mål för revisionen av nykterhetslagstiftningen. Den enda egentliga förbättring, som förslaget innehåller, nämligen det gjorda uttalandet om avveckling av det enskilda vinstintresset i restaurangnäringen — det är guldkrogarna, kanske man kan säga, som det närmast gäller — kan icke uppväga försämringen på andra punkter, jämfört med den nuvarande ordningen. För resten skall denna avveckling ske så långsamt som möjligt och kanske till och med icke till fullo genomföras. Utskottets motivering öppnar en sådan möjlighet till omprövning. Därom finns ett uttalande på denna punkt. Det kan således hända, att denna förbättring, som skulle innebära förverkligandet av ett gammalt nykterhetskrav kanske, då allt kommer omkring, icke är så mycket att hurra föra. Nu har man velat göra gällande, att effekten i nykterhetsavseende av en avveckling av det enskilda vinstintresset i restaurangrörelsen icke skulle vara så stor, och jag tror nog, att man icke skall överdriva nykterhetseffekten av den åtgärden, men å andra sidan är jag övertygad om att den icke heller saknas utan tvärtom är förhanden i viss utsträckning.

Såsom avgjorda försämringar måste anses borttagandet av det kommunala vetot i fråga om utminuteringen och i viss mån även beträffande utskänkningen. Beträffande utminuteringen blir det ju så, att kommunerna förlora sin rätt till att avgöra huruvida utminutering skall få förekomma inom en kommun, likasom de också förlora sitt inflytande på villkoren för denna utminutering. Nu har man gjort gällande, att detta sistnämnda lett till olikformighet och godtycke, och det är bland annat ur synpunkten att åstadkomma större likformighet utskottet förordar borttagande av kommunernas medbestämmanderätt i fråga om villkoren för utminuteringen. Ja, det må nu vara, att sättet haft sina olägenheter, men det har dock haft det obestridligt goda med sig att verka starkt restriktivt inom stora områden. Efter den nya ordning, som nu sannolikt kommer till stånd, blir tilldelningen säkerligen ökad i betydande grad på sina håll. I det län, som jag representerar, nämligen Västerbottens län, är inköpsrätten — med undantag för vissa lappmarkskommuner, vilka höra till Östersunds kontrollområde — endast en liter per månad, och där kommer systembolagsstyrelsen att vara oförhindrad att tilldela den övervägande mängden kunder fyra liter i månaden. Det är svårt att tro, att detta skall förbättra nykterhetstillståndet, även om givetvis alltfort många kunna på ett relativt måttligt och ofarligt sätt nyttja sina rättigheter.

Vidare är upphävandet av postförsändningsförbudet i hög grad beklagligt. I flera yttranden har man framhållit detta. Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller t. ex. i sitt yttrande med stor styrka och rätt utförligt de olika olägenheter, som skulle komma att bli följden av postförsändningsförbudets upphävande. Jag skulle ha lust att till kammarens protokoll införliva länsstyrelsens yttrande i det avseendet, men jag vågar icke taga upp tiden med att citera detsamma utan hänvisar till nämnda yttrande på sid. 111 i Kungl. Maj:ts proposition.

Sänkningen av åldersgränsen för utminutering — motboksåldern, som man brukar säga — är också en sak, som är betänklig. Utskottet har gentemot Kungl. Maj:t förordat en sänkning av motboksåldern till 21 år. På denna punkt vill jag nöja mig med att tillfullo instämma i vad den föregående ärade talaren herr Gustafson i Dädesjö anfört.

Likaledes är det betänkligt, att gällande ovillkorliga avstängningsgrunder bortfalla. Nu skall endast *prövas*, om t. ex. den, som icke betalat skatt, skall avstängas från inköp av spritdrycker eller icke. Jag kan inte tycka, att det är så upprörande, om den, som icke kunnat eller icke velat fullgöra sin skyldighet mot det allmänna, skulle förvägras rätt att köpa spritdrycker.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Bestämmelsen om rätt till inköp i efterhand skulle, såsom man förmenar, gagna nykterhetstillståndet och i någon mån motverka den s. k. ransoneringsmentaliteten. Det kan hända, att den gör det i en del fall, i det att vederbörande icke känna sig tvungna att månadsvis uttaga hela sin ranson utan man kan göra sitt inköp mera när man önskar och då kanske till mindre än maximikvantiteten. Men det är väl ändå troligt, att det i många fall leder till ökat missbruk, just genom möjligheten att vid vissa tillfällen uttaga en samlad stor kvantitet spritdrycker. Jag tror för min del, att det omskrutna värdet av denna åtgärd är mycket tvivelaktigt.

En allmän mening bland nykterhetsfolket är, att det rådande systemet bidragit till att *utbreda och befästa* bruket av alkohol. Herr Nilson i Eskilstuna var inne nyss på den saken, och jag ber att få instämma i vad han sagt. Jag skall icke upprepa vad man många gånger framhållit om huruledes statistiken visar en ökad konsumtion, ett ökat antal motböcker, ökade alkoholskador o. s. v. Det är i alla fall en olycklig verkan av restriktionssystemet detta, även om systemet haft vissa förtjänster, genom att det bidragit till att avlägsna något av det värsta missbruket.

Beträffande detta utbredande och befästande av dryckesseden vill jag säga ett par ord ytterligare. Då man talar här om ransoneringsmentaliteten och ransoneringseffekten, har man måhända i första hand just menat det förhållandet, att den ransonerade varan alltid kommer att framträda såsom mera begärlig, och att på det sättet inköpen och förbrukningen av spritdrycker stimuleras.

Det är emellertid även en annan sida av saken, som jag också vill understryka, nämligen att restriktionssystemet obestridligen verkar på det sättet, att dryckesseden har fått ett *bättre anseende* än den tidigare haft. I den mån som de grövsta formerna av missbruk undanröjts och alltså dryckesseden i någon mån hyfsats, har också bruket av alkohol i allmänhet kommit att framstå såsom moraliskt mera försvarligt. Före systemets införande hade genom det frivilliga nykterhetsarbetet särskilt på en del håll i vårt land skapats en stark och allmän mening mot rusdrycksbruket, som stämplade detta bruk såsom etiskt och socialt mindervärdigt. Denna för nykterhetstillståndet hälsosamma mening har nu i stor utsträckning försvunnit, som jag tror, icke minst genom ransoneringssystemets effekt att legalisera rusdrycksbruket. Lagen har reglerat supandet, och det har blivit en sorts laglig helgd över detsamma. Det är nu snarast ett bevis på medborgerlig oförvitlighet och mogenhet att äga motbok och begagna spriten inom ransoneringens råmärken. Man menar, att håller man sig bara inom ramen av den gällande ordningen i fråga om kvantiteten konsumerade rusdrycker, så är detta måttligt och ingenting att därom säga. All erfarenhet visar emellertid, att bruket lätt leder till missbruk, och farorna i det hänseendet äro större, ju mindre reaktion som visas mot rusdrycksbruket och ju lättare tillgänglig spriten blir.

Det finns, såsom också tidigare mycket riktigt påpekats, krafter i tiden, som verka nykterhetsfrämjande. Dit höra — utom det frivilliga nykterhetsarbetet och upplysningsverksamheten, som ju är den allra betydelsefullaste — sådant som förändrade och förbättrade levnadsförhållanden, möjligheter till ett rikare kulturellt liv för flertalet än tidigare o. s. v. Motorismen med sitt krav på klar hjärna är en kraftigt verkande faktor i samma riktning. Då emellertid t. ex. motorismen just skulle kräva en strängare rusdryckslagstiftning, går man i stället in för att öka frestelserna och farorna.

Ett uppluckrat ransoneringssystem av den art, som nu föreslås, vilket ännu mer än vad hittills varit fallet kommer att utbreda, öka och befästa dryckes-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

seden, är ägnat att motverka den förbättrade folknykterhet, som på andra vägar främjas. Man måste därför, anser jag, beträffande lagstiftningen på detta område söka sig fram på bättre vägar än nu gällande restriktionssystem. Landets nykterhetsfolk kräver med stor enighet och i stort antal, att till kommande riksdag framläggas förslag om nykterhetsvård och sådana ändrade regler för försäljning och beskattning av rusdrycker, som äro ägnade att verksamt motverka den i oroväckande grad utbredda dryckesseden, stegringen av alkoholkonsumtionen och ökningen av alkoholskador.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Johanson i Huskvarna avgivna reservationen för avslag. Därest detta yrkande avslås, kommer jag att rösta för de förslag i olika punkter, som i nämnda reservation vidare angivits.

Herr **Sundström** i Vikmanshyttan: Herr talman! Såsom motionär i denna fråga skall jag be att få säga några ord, men jag måste förutskicka, att jag i ett par punkter blivit förekommen av den siste ärade talaren. Jag skall i alla fall erinra om ett par synpunkter, som jag har på denna fråga.

Det föreliggande förslagets 1 kap. 3 § utgör den egentliga huvudgrunden för all försäljning av spritdrycker här i landet. Den grundsats som innehålles i denna paragraf och även hittills gällt lyder: »All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.» Det förvånade mig att höra en del yttranden här om en ransoneringsmentalitet, som hittills hade gjort sig gällande och som hade varit att beklaga; denna ransoneringsmentalitet hade i stället för att stödja nykterhetsintresset bidragit till att försämra detsamma och öka kravet på en mera fri tillgång till sprit. Jag måste uttala min förvåning över att samtidigt som utskottet och även reservanterna enhälligt understryka den meningen, att spritförsäljningen skall på det sättet skötas, att minsta möjliga skada uppkommer, man likväl i denna lag skriver paragrafer, som enligt min och mångas mening komma att verka i rakt motsatt riktning. Det är också betecknande, att i nämnda paragraf anges allmänt, att med förtärandet av rusdrycker stor risk föreligger för att skada skall uppkomma. Jag skulle egentligen vilja utbyta ordet »skada» mot ordet »olycka». Huru många gånger ha vi icke erfarit, att svåra olyckor inträffat på grund av spritförtäring, och i all synnerhet bevittna vi sådant nu i motorismens tidevarv. Vi få också bevittna, hurusom hem ruineras och förstöras på grund av förtäring av spritdrycker. Med hänsyn till dessa förhållanden måste man därför se till att rusdryckerna användas på ett sådant sätt, att minsta möjliga skada uppkommer. Detta kan, såvitt jag förstår, icke tillgå på annat sätt än att systembolagen i fortsättningen som hittills få behålla möjligheten till individuell kontroll. Därigenom kan man hämma verkningarna av spritkonsumtionen. Jag tror icke, såsom det sagts i utskottet, att det är lyckligt, att systembolagen börja syssla med nykterhetsupplysning. Systembolagen skola enligt min mening ha kraftigare medel till sitt förfogande. De skola ha möjlighet både till att inskränka konsumtionen och till att helt avstänga vederbörande från tillgång till sprit, om de anse så önskvärt och nödigt.

I fråga om den sänkta åldersgränsen för inköpsrätt delar jag fullständigt herr Sandbergs mening. Kungl. Maj:t har ju föreslagit samma åldersgräns som hittills eller 25 år och att bolagen endast i undantagsfall skola kunna medge rätt till inköp vid 21 års ålder. Nu säger man, att man icke skall avstänga dessa fyra åldersklasser, ty de skaffa sig i alla fall sprit på annat sätt, och då tycker man det är bättre att ge dem motbok än att hänvisa dem till olaglig sprit. Skulle man emellertid falla undan för en dylik motivering, borde

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

man nog sänka motboksåldern till 17 eller 18 år. Även dessa ungdomar falla ju offer för den olagliga spriten. För min del har jag emellertid den uppfattningen, att just i åldern 21—25 år är det farligast för ungdomen att få tillgång till denna vara och tillgång till densamma på sådant sätt, att de kunna säga, att de ha laglig rätt att köpa varan. Personer i 21—25 årsåldern stå också i närmare kontakt med 17—18 årsynglingar än vad de göra, som äro över 25 år. Resultatet tror jag därför kommer att bli, att den sprit, som tages ut av dessa personer på 21—25 år, kommer att delas ut även till de yngre årsklasserna, till 17- och 18-åringar. Jag tror därför, att resultatet kommer att bli ett sämre nykterhetstillstånd just hos denna ungdom än vad vi för närvarande ha.

För min del tror jag, att det beror på folket i dess helhet, att denna ungdom och även andra kunna få tillgång till den olagliga spriten. Vore det så, att vi litet till mans försökte gripa in för att hindra överlåtelse av sprit och överlåtelse av motböcker till denna ungdom, skulle man i stor utsträckning kunna hämma möjligheten för densamma att komma över sprit, men på detta område ser folk i allmänhet genom fingrarna, här få olagligheter förekomma i nästan hur stor utsträckning som helst på ett sätt, som icke får ske på andra områden. Jag har den bestämda uppfattningen, som jag alltid har hävdat och också hävdar inom den systembolagsstyrelse, som jag tillhör, att om man får reda på att en motboksinnehavare har överlåtit sin motbok på en icke-motboksinnehavare, skall boken omedelbart indragas. Ginge man till väga på det sättet överallt, skulle man vinna åtskilligt i nykterhetshänseende. Här resoneras det i stället överallt lättsinnigt, på arbetsplatserna, i allmänna folksamlingar o. s. v. om hur utmärkta egenskaper denna sprit har, vilken feststämning den medför i olika sällskap. Vid 50-årsjubiléer och över huvud taget på fester finns det ett levande intresse bland festdeltagarna för om det finns sprit att tillgå eller ej, om man verkligen kan räkna med att det skall bli en verklig feststämning eller om det skall bli en död stämning över festtillställningen. Detta intresse eggar även de unga att komma åt denna egendomliga vara. Jag anser fördenskull, att det vore lyckligt, om de äldre och ansvarsmedvetna människorna i samhället försökte inrikta ungdomens intresse på andra saker än just på spriten.

Ej heller i fråga om efterhandsinköpen har jag kunnat dela utskottets uppfattning. Man säger, att även detta skall vara en nykterhetsfrämjande åtgärd. Jag tror för min del, att ingen motboksägare här i denna kammare och ej heller i första kammaren kommer att i allmänhet inköpa sin sprit i sexmånaderskvantiteter, ifall vi genomför rätt till efterhandsinköp. Säkerligen komma spritinköpen i stället att ske på samma sätt som hittills. Risken med dessa efterhandsinköp anser jag emellertid vara rätt stor, och den bör förebyggas. Det finns, och den saken har jag belägg för, många motboksägare i vårt land, som ha intresse av att avhända sin sprit till icke-motboksägare för att på det sättet tjäna en slant. Jag tror också, att dessa motboksägare komma att utnyttja dessa sexmånaders efterhandsinköp på så sätt, att de vänta med inköpen till helgerna, då de ha större möjlighet att få avyttra sprit åt dem, som icke ha motbok. De risker, som här föreligga, tror jag för min del rätt snart komma att framträda. Det är av denna anledning, som jag även kommer att rösta för mera restriktiva åtgärder i fråga om efterhandsinköp.

Jag tror icke, att faran är så stor, om någon liter skulle frysa inne, ifall man icke skulle få rätt till dessa sexmånaders efterhandsinköp. Det kan i själva verket icke betyda något. Är man icke angelägen om att taga ut det antal liter, som man har rätt att köpa, så betyder det väl ingenting, om man tar ut vad man behöver per månad eller över sex månader. Risken med detta

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

förslag ligger emellertid som sagt just däri, att man får större möjlighet att avyttra sin sprit till andra. Något sådant vill jag för min del icke medverka till.

På de skäl jag här anfört kommer jag för min del att gå emot såväl sänkningen av inköpsåldern till 21 år som efterhandsköpen.

Jag vill slutligen även nämna ett par ord i anledning av den motion, som jag har avgivit i denna fråga. Denna motion tillkom med hänsyn till eventualiteten, att riksdagen skulle kunna ändra på Kungl. Maj:ts förslag genom att bestämma det antal bolag, som skall inskrivas i den nya förordningen. Jag vet också, att inom bevillningsutskottet den tanken var uppe, att man skulle underlätta regeringens arbete i detta avseende genom att låta riksdagen fastställa det antal bolag, som skulle finnas i fortsättningen. När emellertid bevillningsutskottet nu har gått in för den linjen, att Kungl. Maj:t skall äga rätt bestämma det antal bolag, som i fortsättningen skall finnas, vill jag hemställa till Kungl. Maj:t och regeringen, att den ville taga hänsyn till de synpunkter, som jag har framfört i min motion beträffande antalet systembolag i Kopparbergs län. Jag har den bestämda uppfattningen, att om vi få endast ett länsbolag, detta icke kan utöva den sociala uppgift, som åligger ett bolag i fråga om nykterhetstillståndet. Kopparbergs län är nämligen alltför stort. Distriktet är för stort och folkmängden är också för stor för att ett länsbolag skall kunna utöva tillsyn över motboksinnehavarna och kunna vidtaga de restriktiva åtgärder, som i många fall äro nödvändiga.

Jag vill till protokollet ha denna min mening uttalad och jag kommer i fortsättningen att rösta på det sätt, som jag tidigare har nämnt.

Herr **Svedman:** Det berättas, herr talman, att den romerske kejsaren Caligula indelade sitt folk i två kategorier, den ena, som lagade mat, och den andra, som åt maten. Bägge voro säkerligen lika intresserade av maten. Man skulle kunna indela svenska folket i två kategorier, den ena, som använder s. k. rusdrycker, och den andra, som icke använder s. k. rusdrycker. Bägge torde vara lika intresserade av det förslag till lagstiftning, som här föreligger, något som den långa talarlistan i sin mån vittnar om. Det kan därför sägas, att den föreliggande frågan är en verklig folkfråga.

Sedan ett par decennier ha vi här i landet praktiserat ett restriktionssystem, och det gläder mig, att både Kungl. Maj:t i sitt förslag och utskottet i sitt betänkande bevarat detta system, ty i olikhet med flera talare i kammaren anser jag, att detta system, låt vara att det långt ifrån är fullkomligt och väl tål vid kritik och revision, dock har medfört nytta för vårt land och främjat nykterheten bland vårt folk.

Detta system har varit föremål för organiserade anfall särskilt från två håll, å ena sidan från dem, som vilja ha sprithandeln fri som den var i den gamla goda tiden före Bratt, och å andra sidan från nykterhetssammanslutningar, som anse, att detta system konserverar alkoholförbrukningen, och som i stället vilja rekommendera det s. k. danska systemet, d. v. s. de höga spritprisen, under påvisande av att i Danmark har spritkonsumtionen under de senare åren avsevärt avtagit. Man glömmer därvid, att ölkonsumtionen där så mycket mera tilltagit, och detta gäller konsumtion av ett öl, som är vida starkare än det, som bjudes det svenska folket.

Jag vill i förbigående säga, att om de bägge organisationer, som jag tidigare nämnt, skulle kunna realisera sin avsikt, om de verkligen skulle kunna avskaffa systemet, så vore därmed deras samverkan slut, ty efteråt skulle de gå helt skilda vägar.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Även från andra håll har på sistone det nuvarande systemet varit utsatt för kritik. Jag läste häromdagen en broschyr, spirituellt skriven med ett fängslande innehåll, där man på första sidan presenterade författarens porträtt och på den sista sidan frammanade en annan bild, dock icke följd av något illustrationsprov, bilden nämligen av ett nytt vapen för Svea rike, där den heraldiska utformningen skulle utgöras av fyra litrar. Det förefaller mig, som om detta raljeri vore olämpligt. Det bottnar icke i tillräcklig sakkunskap och tillräcklig ansvarskänsla. Jag har tagit del av andra dokument, som givit uttryck åt helt andra omdömen om restriktionssystemet. Det har varit brev från hustrur till män, som varit djupt sjunkna i alkohollasten men som tack vare en samverkan mellan systembolagsstyrelse, nykterhetsnämnd och ordningsmakt kunnat föras till räddning och bättring. I dessa dokument framlyser en helt annan och allvarligare stämning än i den nämnda broschyren.

Det föreliggande förslaget visar drag av både framsynthet och vidsynthet. Särskilt är det tre punkter som jag ur mina synpunkter anser vara synnerligen tacknämliga. Den första gäller det kommunala vetots upphävande vad beträffar utminutering. Detta har nämligen mångenstädes mera varit en källa till trakasserier och irritation än det har verkat främjande av nykterheten. Den andra punkten, rätten till efterhandsköp, innebär endast en eftergift åt förnuftet. Den tredje punkten avser sänkning av motboksåldern till 21 år, vilken, eftersom man har en »utskänkningsålder» av 18 år, är fullt motiverad.

Härefter måste jag med några ord vidröra den svaga punkten, nämligen förslaget om indragning av restaurangvinsten. Vi ha här i landet under de 20 à 30 senaste åren fått en restaurangkultur, som torde kunna jämföras med vilket annat lands som helst. Vi ha numera nästan i varje svensk småstad ett stadshotell, som fyller alla rimliga anspråk. Om herr Nilson i Eskilstuna och herr Sandberg i Böle komma till vilken liten stad som helst för att hålla ett nykterhetsföredrag, kunna herrarna bo bekvämt och trevligt på stadshotellet och äta bra till relativt billigt pris på dess restaurang, till icke ringa grad beroende just på att hotellinnehavaren har vinst på den sprit, som han säljer.

Här ha en hel del stora och även mindre restauranger uppkommit under bland annat den förutsättningen, att restauranginnehavaren skulle få tillgodogöra sig en viss vinst på spriten och starkvinerna. Man har investerat kapital, man har uppfört byggnader och anlagt vägar, man har engagerat personal o. s. v. under som sagt en viss bestämd förutsättning. Så komma statsmakterna efteråt och eliminera denna förutsättning, låt vara att det sker långsamt och under en följd av år, men det är dock ett ingripande, som jag för min del har svårt för att icke förbinda med ett ingripande i själva vår rättsordning. Lagarna skola vara ett uttryck för rättsuppfattningen samt inrymma logik, förnuft och rättfärdighet. Man har emellertid en känsla av att denna rättskänsla allt mer fått vika för *intressen*, som söka göra lagar och förordningar sig bevågna, och det är ur den synpunkten, som jag finner denna attack mot restaurangvinsterna vara allvarlig, mera allvarlig än det tillfälliga ekonomiska intresse, som beröres av detta ingripande, i och för sig uttrycker. Jag har svårt att förstå, att man av en näringsidkare, av en yrkesutövare, som bedriver en lovlig och laglig rörelse, kan begära, att han skall tillhandahålla en handelsvara, att han skall rekvirera, transportera, härbärgera, expediera och servera en vara utan den ringaste kontanta erkänsla, denna vara må nu hämtas från spritcentralen eller från mjölkcentralen.

Jag skall, herr talman, nöja mig med dessa små påpekanden. Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställdes av bevillningsutskottets ordförande.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Herr **Lövgren:** Herr talman! För tio år sedan hade jag ett par utredningsuppdrag, som föranledde resor särskilt i Lappmarken, och ungefär samtidigt hade jag tillfälle att under ett par veckor resa i Finland. Under dessa resor kom jag underfund med att den illegala rusdryckshanteringen florerade i en utsträckning mycket, mycket större än vad man i allmänhet gjorde klart för sig. De väldiga museer av beslagtagna bränneriapparater, som landsfiskalerna uppe i Lappmarken hade, buro vältaliga vittnesbörd om trafikens utbredning. I anledning härav tillät jag mig att vid 1928 års riksdag framlägga en motion, i vilken jag yrkade, att man på grundval av de erfarenheter, som hade vunnits under ett tiotal år och med olika restriktionssystem i Finland, Sverige, Norge och Danmark, skulle försöka verkställa utredning om de olika systemens verkningar och försöka komma fram till något, som var rationellare än den ordning, som då rådde.

Utredningen har ju dröjt både länge och väl. Det är snart ett decennium sedan den började. Under tiden har åtskilligt hänt. Bland annat har det hänt, att man i Norge och i Finland har släppt den extrema förbudslagstiftning, som man tidigare hade. Jag har förlidet år haft tillfälle att vara i Finland ett par veckor. Jag tror mig kunna säga, att förhållandet var sundare nu än vad det var för tio år sedan.

Här i Sverige har ju också åtskilligt hänt under dessa tio år eller nio år, noga räknat. Det förefaller mig, som om Brattsystemet skulle hava undergått en viss förändring under årens lopp. Man är icke lika småkitslig nu gentemot allmänheten som man var förr. Undan för undan har man uppmjukat bestämmelserna. När nu utredningen föreslår — och regeringen upptar förslaget och bevillningsutskottet godkänner det — en revision, som går rätt långt, så väcker det icke alls något stort uppseende, därför att i själva verket ansluter det förslag, som nu föreligger, sig i allt väsentligt till vad som är gällande praxis i större delen av landet. Det finnes naturligtvis vissa trakter, vissa systembolagsområden här i landet, där restriktionerna ännu äro småkitsliga, såsom de voro längre tillbaka nästan överallt.

Jag skulle vilja säga till herr Sundström i Vikmanshyttan, att hans anförande var ett belägg för att det finnes systembolag och styrelseledamöter i systembolag, som ännu se litet grand för snävt på denna fråga. Förslaget t. ex. att sänka motboksåldern från 25 till 21 år utgör enligt mitt sätt att se icke någon våda ur moralisk eller nykterhetssynpunkt. Bibehållandet av tjugufemårsåldern däremot gör det. Jag hade för några månader sedan tillfälle att taga del — det hade för resten hela landet, ty det cirkulerade i alla våra tidningar — av upplysningar om en process, som fördes mellan allmänna åklagaren uppe i Norrbotten vid en häradsrätt gentemot en mycket betydande del av chaufförkåren inom distriktet. Nykterister eller icke nykterister voro chaufförerna engagerade i en illegal trafik. Och vilka var det, som voro deras kunder? Det var den ungdom, som icke kunde köpa sprit på legal väg och framför allt den ungdom, som på lördags- och söndagskvällarna samlades vid någon dansbana eller någon danslokal.

1927 sade en finsk domare till mig, att den största kräftskada, som finnes i förbudet, är just detta, att till den illegala trafik, som det uppammar, knyter sig den rena kriminaliteten. Man uppfattar det som ett skämt, som någonting ganska ofarligt att överträda en förbudsförordning. Men har man väl kommit in i den trafiken, finnes det hänsynslösa individer, som utnyttja situationen. Och han förklarade för mig, att det fanns uppenbara mördare, som gingo fria helt enkelt av den anledningen, att hela byalaget vore intresserat i denna illegala trafik, och en process mot dråparen skulle leda till, att hela byalaget stode

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

där anklagat för illegal trafik. Så sprider denna omoraliska trafik sig undan för undan och blir som ett kräftsår på samhället.

Herr Sundström i Vikmanshyttan kan vara övertygad om, att det är icke alldeles utan orsak, som man i Norge, i Finland och i Förenta staterna har sett sig tvungen att revidera den extrema förbudslagstiftning, som man har haft.

Jag måste, herr talman, säga, att det nu föreliggande förslaget innebär enligt mitt sätt att se ett tillmötesgående i allt väsentligt av de önskemål, som jag framförde i min motion 1928. Jag var ju övertygad redan den gången, att man icke kan komma fram till ett renodlat danskt system, till en absolut frihet, därför att ett system, där man genom höga priser skulle inskränka konsumtionen, såsom man gör i Danmark och England, kan med den utsträckning vårt land har icke leda till samma resultat som i de länderna. Jag rekommenderade därför ett modifierat danskt system. Jag anser, att man med det förslag, som nu föreligger, får ett modifierat danskt system. Under åren efter 1928 hava vi haft rätt kraftiga skattehöjningar. Renat brännvin kostar ju nu 4 kronor 30 öre per liter. Lägger man till försäljningskostnaderna eller resor och sådant, som kommer till, går det nog i regel till 5 kronor per liter. Detta är ju i och för sig ett högt pris. Jag tror, att försäljningsstatistiken också visar, att man icke gärna kan gå mycket högre utan att den illegala trafiken vinner terräng.

När man då samtidigt öppnar möjligheter till legala inköp genom en mindre rigorös tolkning, ett mindre rigoröst förfarande, tror jag, att man vinner väsentliga fördelar.

Jag skall icke uppehålla mig vid alla dessa detaljer — herr Adolv Olsson i Gävle har ju tidigare redogjort för hela denna sak — men jag skall tillåta mig att anmäla en avvikande mening på en punkt ifrån den linje, som utskottsmajoriteten har följt. Det är den punkt, som gäller vinstkvantiteterna för de enskilda restauratörerna.

Rent principiellt anser jag, att det är oriktigt att begära av någon enskild person eller någon grupp av enskilda personer, att de skola sälja en vara utan att för denna försäljning erhålla en förtjänst, som täcker åtminstone de kostnader, som äro förenade med att tillhandahålla varan. För restaurangnäringen spela spritvinsterna en betydande roll. 389 företag hade under 1936 en bruttovinst på spritförsäljning på något över 9 miljoner kronor. Ingen skall inbilla mig, att man kan taga bort 9 miljoner kronor, vare sig man gör det direkt eller man gör det successivt, utan att den personal, som är anställd inom näringen, blir lidande.

Från dessa utgångspunkter har jag försökt i utskottet att få fram en kompromisslinje, som å ena sidan skulle tillgodose vissa av de önskemål, som från nykterhetshåll framförts, och å andra sidan ändock giva åt restauratörerna en rimlig ersättning för de besvär och kostnader, som äro förenade med utskänkningen. Jag hade tänkt mig, att om man lade de fem sista årens försäljning till grund och sedan lämnade en vinst på 75 procent av denna, alltså topphögg vinstkvantiteten med 25 procent, så skulle man kunna avkoppla restauratörens intresse från en ökad försäljning av spirituosa. Ty sedan det vinstkvantum var fyllt, på vilket han hade rätt att räkna vinst, hade han icke längre något intresse av att öka försäljningen. När det sedan gällde att finna en lämplig form för vinsten eller ersättningen, så förefaller det mig, som om man kunde taga tobakshandeln till förebild. Tobakshandeln har nu en fastställd vinstprocent. På samma sätt kunde man göra beträffande sprit och starkviner och säga 30 eller 35 procent. 35 procent på 75 procent av den

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

sålda kvantiteten skulle innebära en minskning för restauratörerna på sammanlagt ungefär två och en halv miljoner kronor. Det skulle innebära, att de städer, som nu profitera genom att taga höga hyror för sina stadshotell, skulle tvingas revidera sina hyror till en normal nivå. Överhuvud taget skulle det innebära, att de enskilda restauratörerna arbetade på en likartad basis. Det bleve rättvisa olika företag emellan i stället för den ordning, som nu råder och som ju egentligen icke är någon ordning utan är en på gammal hävd och på slentrian och godtycke vilande oordning och orättvisa olika företag emellan.

Under behandlingen av denna fråga i bevillningsutskottet har det visat sig, att det icke var möjligt att vinna en så stor anslutning, att man kunde räkna med, att detta förslag från min sida skulle vinna majoritet i kamrarna. När jag då hade att välja ståndpunkt, så ansåg jag, att propositionen i övrigt i vad den gällde de 90 procent av spritkonsumtionen, som sker genom utminutering, var så tillfredsställande, att jag ej ville, att den skulle falla. Därför har jag nöjt mig med att tillsammans med två kamrater i ett särskilt yttrande deklarera vår principiella uppfattning i fråga om vinstkvantiteterna men icke ställt ett positivt yrkande. Jag har därvid resonerat som så: Sedan utskottsmajoriteten har ställt i utsikt, att denna fråga, när avvecklingslinjen har verkat under något år, kan bliva föremål för utredning, så är en möjlighet öppnad för att återkomma till denna fråga och att få en lösning av den på rationella linjer.

Ty det är ingen rationell linje denna tjugufemtedelsavveckling, som år från år kommer att ligga som ett irrationsmoment över denna näring!

Jag ser denna fråga icke minst ur fackföreningssynpunkt. Jag har gjort mig den frågan, om det kan vara rimligt, att i samma ögonblick som riksdagen voterar igenom en löneregler för lärarna, som ökar deras inkomst med i runt tal 19 miljoner kronor, och som man är beredd på en provisorisk löneregler i år och en definitiv löneregler nästa år, vilken kommer att öka statens utgifter för statstjänarlöner med ganska säkert 50—60 miljoner kronor, man på samma gång skall beröva en näringsgren, som har 6,000—7,000 anställda — jag skulle tro att det är någonting sådant i de 389 privatföretagen — successivt en inkomst på 9 miljoner kronor. Det skall ju finnas litet grand rättvisa i fördelningen av gåvor mellan olika medborgarskikt.

Den omständigheten, att det här gäller en lyxvara, en vara som kan undvaras, om det kniper, är icke ett tillräckligt motiv för att beröva dem en rimlig ersättning för de med utskänkningen förenade omkostnaderna. Ty har samhället legaliserat själva försäljningen bör det också rimligen taga konsekvenserna och liksom beträffande tobaken giva en tillfredsställande ersättning för detta arbetes utövande. När allt kommer till allt, är det ändock ett arbete, som utföres. Som gammal fackföreningsman protesterar jag lidelsefullt mot en lagstiftning, som skulle göra det omöjligt att under lång tid framåt överhuvud för denna grupp driva en lönerörelse med fördel.

Det här är ingen nykterhetsfråga i egentlig mening. Talet om att man skall koppla av spritvinsterna är, när allt kommer till allt, ingenting annat än fagert snack. Det vinner man icke genom det förslag, som nu föreligger, lika litet som med något annat förslag. Men om man går in för en linje sådan som den jag skisserat här och kompletterar den med den regeln, att restauranter, som utvecklat sig till andra klass eller vad jag skulle kalla sylt-klass, få en bestraffning på det sättet, att när utskänkningen överstiger t. ex. 60 liter per 1,000 kronors matkassa, sjunker vinstprocenten med en halv procent för varje liter, som utskänkes däröver. Det skulle vara en ganska kännbar åderlåtning

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

och göra, att restauratörerna ganska säkert skulle se till att hålla en god standard på sina restauranger.

Så har jag sett på denna sak. Men när det visade sig omöjligt att få en rationell lösning på denna detalj i år, har jag nöjt mig i alla fall med att endast foga ett särskilt yttrande till bevillningsutskottets betänkande. Jag resonerar som så, att har utskottsmajoriteten öppnat en glugg genom medgivandet, att denna fråga om ersättning kan tagas upp till prövning sedan avvecklingslinjen verkat något år, komma nog de, som äro intresserade av denna sak, både fackföreningsfolket och restauratörerna själva, att sörja för den nödvändiga agitationen, så att frågan kommer upp igen och vinner en lösning, som är rimligare än den, som man nu ger densamma.

Jag har så mycket hellre kunnat gå på den linjen som ett bifall till det förslag, jag här skisserat, skulle hava inneburit något omkring fem eller sex tjugufemtedelars minskning av restauratörernas vinst. Det vill med andra ord säga, att den linje, som utskottet nu föreslår, medför att det dröjer fem, sex, kanske sju år, innan restauratörerna förlora lika mycket som vad de skulle förlora med det kompromissförslag jag lagt fram. Alltså hava de ju tid på sig att göra den nödvändiga propagandan för att vinna det beaktande, som de icke nu kunnat vinna.

Men klart är, herr talman, att jag helst skulle hava sett, om vi fått en rationell lösning av frågan nu. Ty det är icke roligt att få en fråga löst på ett sådant sätt, att den ovillkorligen skall komma tillbaka och bliva en politisk fråga, ett irritationsmoment i stadsfullmäktigförsamling efter stadsfullmäktigförsamling i hela landet under lång tid framåt. Bättre borde man kunna lösa denna fråga än vad nu sker. Men jag förmodar, att det är beroende på den omständigheten, att man på ena sidan icke velat släppa någon av det nuvarande systemets fördelar och på den andra sidan icke velat giva efter någonting på den avvecklingslinje, som herr Adolv Olsson i Gävle rekommenderade. Man har grävt ner sig i var sin skyttegrav i stället för att vid lämplig tidpunkt göra en kompromiss, som kunde vara någorlunda tillfredsställande för bägga parter.

Det är ingen nykterhetsfråga. Det vill jag betona. Det är en lämplighetsfråga i högsta grad. Jag är övertygad, att den kommer tillbaka och vinner en rationell lösning om någon tid.

Jag kommer, herr talman, att rösta för bifall till utskottets förslag, trots vad jag har invänt på denna punkt.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Kristinehamn och *Frankenberg*.

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Den förste talaren i denna debatt, utskottets ärade ordförande, herr Anderson i Norrköping började sitt anförande med att säga, att det här föreliggande förslaget var magert. Jag ger honom rätt däri. Han förklarade vidare, att kritiken mattats av, och även däri vill jag giva honom rätt. Jag skulle kunna tillägga, att det ej är så mycket att förundra sig över, och ytterligare tillägga, att detta kanske är beroende på nykterhetsfolket självt. Ty så länge som nykterhetsfolket ej äger förmåga att få fram en linje att samla sig på och få något fast program och några hållpunkter, när det gäller att slå ett slag i denna stora fråga, då är det alldeles givet, att vi ej kunna begära, att våra motståndare skola få den respekt för vår inställning, som vi annars hade rätt att fordra. Hur skall det vara möjligt, att få en enande linje, då så olika intressen göra sig gällande bland nykterhetsfolket, där man vill ha fri försäljning och bort med Brattsystemet å ena sidan och å andra sidan är

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

anhängare av Brattsystem och kontroll, till vilken grupp jag personligen räknar mig. På ett tredje håll är man anhängare av det danska systemet.

Jag har givetvis ej anledning eller rätt att klandra andras mening, och det må var och en ha rätt att hysa den uppfattning han vill, men jag kan å andra sidan ej uraktlåta att framhålla, att de inom nykterhetsfolket, som särskilt propagera för det danska systemet, de känna ej stämningen bland de breda massorna av nykterhetsfolket. Jag har under snart 40 år deltagit i arbetet och står ännu i närvarande stund med i ledningen samt håller daglig kontakt med det samlade nykterhetsfolket på olika håll. Jag vågar påstå, att det ej finns någon verklig grund, som bär upp intresset för det danska systemet. Låt oss tänka oss in i det förhållandet, att vi nykterhetsfolk skulle gå ut till allmänt val och slåss för det danska systemet mot Brattsystemet. Jag behöver ej spå, hur utgången skulle bli.

Jag har för min del i en motion givit uttryck för tvenne rent principiella synpunkter. Jag har å ena sidan hävdat den uppfattningen, att det nuvarande restriktionssystemet i stort sett med dess tillämpning har vuxit sig så in bland den stora massan av folk, som använda rusdrycker, att de klagomål, som riktas mot det, ej haft någon vidare resonans. Jag har vidare gjort den erfarenheten, att detta system med dess lokala bolag samt den kontroll och kontakt man håller med omkringliggande trakts befolkningsgrupper, utgör en av de bästa möjliga organisationsformerna för att kunna utöva en ordentlig kontroll utan att denna kontroll behöver drivas till kitslighet. Jag vågar vidare hävda, att denna kontroll har utvecklat sig och verkat bäst inom områden, där vi haft medelstora bolag. Där har ledningen för dessa företag varit koncentrerad inom så begränsade befolkningsgrupper och så begränsade områden, att man haft möjlighet att få kontakt dels med den stora breda massan av folket, dels med andra organ såsom nykterhetsnämnderna, vilka kunna hjälpa till med denna kontroll på det allra bästa sätt, man kan önska sig.

Jag har vidare kommit till den uppfattningen, att det enligt min åskådning bästa sättet för drivande av restaurangrörelse här i landet, är genom de olika systembolagen, från att börja med i liten utsträckning, sedan i större, varigenom det enskilda intresset avkopplats, utan att de enskilda arbetsintressena behövt sitta emellan. Den verkliga vinst, som uppkommit, har på det sättet överförts till staten, till det allmänna, på ett enligt mitt förmenande förnuftigt sätt. Det föreliggande förslaget innebär ju, att vi skola slopa det största antalet av våra systembolag och gå in för länsbolag. Orsaken härtill har angivits vara, att man skulle få en mera enhetlig ledning och att man skulle få fram dugliga styrelser för dessa systembolag. Man skulle vinna besparingar för staten, och man skulle koncentrera rörelsen till de större platserna. Därigenom kunde man få en mera enhetlig överblick över det hela. Jag för min del betvivlar riktigheten därav. Jag tror, att det går an att få dugliga ledningar för systembolagen, även om man lägger dem på andra platser än i residensstäderna. Jag tror också, att det är mycket tvivelaktigt, att den förhoppning man hyser om besparingar kommer att gå i uppfyllelse.

Vidare är det för mig fullständigt omöjligt att i denna fråga liksom i så många andra, som kommit fram här i riksdagen, giva min principiella anslutning till en koncentration till de större samhällena. Jag har här förut vid olika tillfällen givit uttryck åt denna min uppfattning. Den väg som vi nu äro inne på går i samma riktning, och det finner jag vara oriktigt. Det kan häremot invändas att detta är lokala synpunkter. Man må säga vad som helst om denna uppfattning. Var och en, som vuxit sig in i ett samhälle och som har ansvar för dess utveckling och ekonomiska skötsel samt invånar-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

nas trevnad vet, att varje ansvarig förtroendeman växer sig in i det samhälle, där han bor, och känner ett ansvar för detsamma. Jag tycker, att detta är en tillgång för ett samhälle, att det finns de som värna om även de små samhällenas möjlighet att existera. Jag vill därmed givetvis ej säga, att våra små samhällen existera på spriten, utan har velat erinra om detta såsom ett led i den större pågående utvecklingen mot koncentration till de större samhällena på de små samhällenas bekostnad.

Då jag ej haft någon förhoppning om att vinna förståelse för bibehållande av den nuvarande organisationen, utan tänkt mig, att denna strävan till koncentration är så stark, att den ej går att motarbeta, har jag för min del i den motion, jag framlagt, gjort ett yrkande på att denna koncentration skulle sträcka sig ännu längre, så att vi skulle gå in för ett riksbolag. Det kan däremot invändas, att om man är motståndare till länsbolag, kan man givetvis ej vara med om ett större riksbolag. Jag vill då erinra om att det är för mig självklart, att om man vill ha en enhetlig ledning och enhetliga principer såsom vägledande för koncentrationen, vinner man detta lättare och bättre genom att bilda ett riksbolag, som leder och styr det hela. Jag vill vidare framhålla, att det är självklart, att om man går in för ett riksbolag, får man ha lokala förtroendemän eller styrelser på flertalet platser, där man har försäljningsställen. Jag finner detta vara fördelaktigare än den nu föreslagna organisationen med länsbolagen. Man vunne vidare genom denna organisation, att man kunde bibehålla den lokala kontrollen och den personliga kännedomen inom de orter, där försäljning förekommer.

I fråga om den mycket omdiskuterade frågan angående vinstintresset kan jag för min del ej uraktlåta att säga, att den frågan är överreklamerad på ömse håll. För mig står det självklart, att tillämpningen av det beslut, som här kommer att fattas, kommer som så mycket annat att i första hand gå ut över de små samhällena, därför att det för dessa små samhällen är svårare att upprätthålla en något så när ordentlig hotellrörelse än vad det blir för de större samhällena med den där befintliga större befolkningen. Jag kommer åter till vad jag förut nämnde, att systembolagens drivande av restaurangrörelse är den väg, som man kan använda för att avkoppla det enskilda vinstintresset. I den mån man ej vill använda den vägen, kan man gå en annan väg genom att göra en beskärning av den vinstkvantitet av spritdrycker, som respektive bolag lämnar åt restauranginnehavaren. Jag tror, att man på detta sätt även skulle kunna vinna en avveckling av det enskilda vinstintresset, som ej föranledde så mycket motstånd på ömse håll, som nu gör sig gällande. Däremot har jag givetvis ej haft något principiellt att erinra mot att man, när oskälig vinst förekommer, ej skall låta det fortsätta på sätt som hittills skett. Jag tror vidare, som jag förut nämnde, att man genom att låta systembolagen driva restaurangrörelsen avkopplar den spänning och den risk, som föreligger för den anställda personalen i fråga om dess möjlighet till rimliga anställningsvillkor, på vilket herr Lövgren förut var inne.

Herr Anderson i Norrköping yttrade i sitt anförande, att han kunde förstå de synpunkter, som framförts från nykterhetsfolket, men att han ej kunde förstå de farhågor, som hystes på detta håll. Jag vill säga, att för dem, som ej stå mitt uppe i denna rörelse och ej känna mentaliteten i den stora grupp, som rekryterar nykterhetsfolket, är det givetvis omöjligt att förstå de farhågor, som från vårt håll hysas gentemot det förslag, som här föreligger. Jag måste å min sida säga, att det är motbjudande, ja en ren självövervinnelse, om man t. ex. här skall vara med om att biträda ett förslag om uppgivande av den

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

kommunala självbestämningsrätten, då man under många år har varit med om att kämpa för den allmänna och lika rösträtten samt den fria och fulla kommunala beslutanderätten. Nog är det motbjudande, att man då skall vara med om en första uppgivelse av denna kommunala självbestämningsrätt för spritens skull. Det är för mig den mest motbjudande av de eftergifter, som ligga i detta förslag.

Herr talman! Då jag har den uppfattning, som jag här sökt göra mig till tolk för, är det givet, att jag för min del yrkar bifall till den reservation, som fogats till utskottsbetänkandet av herrar Velander och Sylwan och vilken återfinnes på sid. 115—119. I denna reservation har det hemställts om, vad jag har yrkat i den motion, som jag framlagt, nämligen en skrivelse med begäran om utredning och förslag till åstadkommande av ett riksbolag. Det är en tankegång, för vilken jag gjort mig till tolk i min motion. Jag hemställer således, herr talman, om bifall till denna reservation.

Häruti instämde herr *Nilsson* i Landskrona.

Under detta anförande hade herr talmannen uppkommit och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Bergvall:** Herr talman! Av naturliga skäl hör jag till dem, som anse sig ha åtskilliga synpunkter att framföra i denna fråga. Jag har emellertid också en känsla av att diskussionen fortskridit så långt, att en allmän debattrötthet inställt sig. Jag skall därför försöka fatta mig så kort som möjligt. De flesta synpunkterna äro förut tröskade fram och tillbaka. Jag kan emellertid icke underlåta att göra ett par små korta historiska anmärkningar.

Jag skulle då vilja säga, att om man går tillbaka 20—25 år, kan man säkerligen utan vidare konstatera, att det då, tämligen oberoende av nykterhetspolitisk åskådning, fanns en stark tro på lagstiftningens förmåga att snabbt åstadkomma resultat i form av förbättrat nykterhetstillstånd. Man trodde i stort sett, att man skulle kunna i praktiken effektuera den nykterhetslagstiftning, som man antog. Därmed skulle också de stora resultaten vara vunna och målet nått. Den erfarenhet, vi ha gjort under de år som gått, har nog lärt oss, att det är klokare att begränsa tilliten till lagstiftningens förmåga i detta avseende. Jag tror, att man rimligen bör fixera målet på det sättet, att vad man kan vinna med en nykterhetslagstiftning, är en grovputsning av förhållandena på förevarande område, d. v. s. ett reducerande av de grövre alkoholskadorna. Finpoleringen av dryckesvanorna, den tror jag att andra krafter i samhället i stort sett få styra om. Men även med en sådan begränsning av uppgiften för nykterhetslagstiftningen har den en mycket betydande uppgift att fylla. Det är också självklart, att när man skall ta ställning till en viss nykterhetslagstiftning, man ständigt måste fråga sig, icke hur man vill ha den för att få allt ordnat på ett fullkomligt idealiskt sätt, utan vilka möjligheter till åtgärder, som i praktiken stå till buds. Det betyder med andra ord, att när man skall ta ställning till nuvarande lagstiftning, måste man fråga sig: om vi avstå från denna, vad ha vi då att sätta i stället? Jag hör nämligen icke till dem, som tro, att vi äro mogna här i landet att gå åter till fri försäljning. Ingen skulle livligare än jag vilja hoppas, att den dagen skall komma, ty det är klart, att det är ett önskvärt och idealiskt tillstånd, men jag tror att vi ha mycket lång väg att gå, innan vi komma därhän.

Om jag tar hänsyn till vad som sagts i denna debatt och vad som sagts i annat sammanhang, är det lätt att konstatera, att det närmast är det s. k. danska systemet, som vi ha att sätta emot de nuvarande. Beträffande detta kan jag

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

kort och gott konstatera, att jag icke tror att det finns resonans för detta system här i landet, och dessutom tror jag icke, att det är det tjänliga medel för åstadkommande av förbättrat nykterhetstillstånd, som man på många håll ansett och anser. Man kan med det danska systemet, d. v. s. om man höjer priserna åstadkomma en sak, nämligen en reducering av den legala alkoholförsäljningen, men jag tror icke man når lika långt i bekämpandet av missbruket, ty det ligger ändock så till, att de som längta mest efter sprit, de som ha svårast att sköta den på ett hyggligt sätt, äro lättast beredda att åsidosätta de ekonomiska synpunkterna och ta djupare grepp i portmonnän än andra. Jag tror således, om man ser på situationen, som den föreligger, att det naturliga för närvarande är att gå den väg, som Kungl. Maj:t gått och som bevillningsutskottet anslutit sig till, nämligen att i allt väsentligt bibehålla den nuvarande lagstiftningen. Det är för mig vid sådant förhållande en tillfredsställelse att kunna konstatera, att de ändringar, som man föreslagit i denna lagstiftning, i stort sett måste anses vara förbättringar.

I motsats till åtskilliga andra talare i debatten sätter jag sålunda ett stort värde på den begränsning av det kommunala inflytandet, som man får vid ett genomförande av utskottets förslag. Vi få komma ihåg, att detta kommunala inflytande icke bara inneburit rätt att vägra nya utminuterings- och utskänkningsställen, utan det har också inneburit möjligheter att fastställa en serie av olika restriktiva bestämmelser för utminuteringens och utskänkningens vidkommande, att sätta ned maximikvantiteten till en, två eller tre liter, att införa skattestreck, fattigvårdsstreck o. s. v. I det individuella kontrollsystemets natur ligger ju, att olikartade fall skola behandlas olika. Det skall vara en individuell kontroll. Men det vidsträckta kommunala inflytande, som lett till den kommunala restriktionsfloran, har inneburit, att man kommit att behandla likartade fall olika, och det är icke ett klokt och förnuftigt tillvägagångssätt. För min personliga del anser jag också, att exempelvis brytandet av det kommunala vetot för turistutskänkningens vidkommande är riktigt. Jag har ingen invändning att göra mot fastställande av motboksåldern till 21 år med hänsyn till den motivering för denna åldersgräns, som utskottet lämnat; jag tror, att postbefordringsförbudets slopande är en fördel; jag tror nämligen, att det ur nykterhetssynpunkt är bättre, och det har också sagts förut av någon talare, att sända varorna den vägen, därför att kontrollen där är större, än att sända dem en annan väg.

I stort sett kan jag därför, som jag nyss sagt, för min del med tillfredsställelse ansluta mig till det förslag, som man nu, i allt väsentligt i överensstämmelse med den kungl. propositionen, har kommit fram till. Jag skulle kunna inskränka mig till detta, men jag vill dock säga ett par ord om det spörsmål, som i dag varit föremål för den kanske ivrigaste diskussionen, nämligen om den privata restaurangrörelsens ställning. Från något håll har gjorts gällande, att det nu framlagda förslaget icke skulle vara föranlett av blott de synpunkter som kommit fram, utan också emanera från en vilja att komma den privata restaurangnäringen till livs. Jag känner icke motiven för förslagets framläggande, men när jag för min personliga del kommer att biträda det, måste det ske under konstaterande av, att jag för min del anser det vara ett betydande värde, att vi alltjämt här i landet bibehålla en fri restaurangnäring. Jag är övertygad om, att denna fria restaurangnäring har betytt åtskilligt av värde för vårt land, och att den även i framtiden har mycket av värde att ge. För min del är det sålunda ingalunda något önskemål, att systembolagen utvidga sin verksamhetskrets i någon större omfattning utöver det område, som är det för dem naturliga, nämligen folkrestaurangrörelsen. När jag biträder försla-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

get om vinstavskrivningen, gör jag det därför, att själva utgångspunkten för varje resonemang i den frågan måste vara, att det här gäller en koncessionerad näring. Det gäller utlämnade utskänkningsrättigheter, som endast komma ett fåtal till godo. Av alla dem, som vilja öppna restaurangrörelse eller driva restauranger av den ena eller andra typen, är det bara ett litet fåtal som få rätt att servera spritdrycker. Det förefaller mig under sådana omständigheter vara naturligt med hänsyn till konkurrensläget mellan olika restauranger, att de restauranger, som få den betydande fördel som ligger i själva rätten att utskänka sprit, som ju medför att de få till gäster icke bara dem som vilja förtära spritdrycker själva utan alla dem, som äro i deras sällskap, att dessa restauranger icke därutöver få den fördel som ligger i betydande vinster på spriten. Jag måste också framhålla, att folkrestaurangerna, vars publik är den minst köpkraftiga, ju i stort sett få reda sig utan tillgång till spritvinster, medan de restauranger som besökas av den köpkraftigare publiken kunna bjuda förmåner delvis baserade på dessa spritvinster. Det förefaller mig, som om detta icke skulle kunna anses vara en rättvis och rimlig ordning. Jag förstår emellertid väl dem som säga, att det är naturligt, att när man ger en viss funktion åt en näringsidkare, men också ser till, att han får täckning för sina omkostnader, och jag hälsar med tillfredsställelse den antydan eller det uttalande i utskottets utlåtande, som visar, att man under vissa angivna förutsättningar tänkt sig att en utredning skall komma till stånd, som gör det möjligt att lämna ersättning för de direkta utskänkningsomkostnaderna. Jag måste emellertid i detta sammanhang betona, att jag hoppas, att den utredningen icke leder till det resultatet, att vi få något som liknar det nuvarande vinstkvantitetssystemet. En långvarig erfarenhet har nämligen lärt mig, att vinstkvantitetssystemet, sådant det nu tillämpas, icke är en lämplig basis för ordnande av denna fråga. Jag tror mig om att kunna påstå, att det icke finns en sådan grundval för vinstkvantiteternas utmätande för närvarande, att det står i mänsklig förmåga att därvidlag åstadkomma rättvisa, utan att utmätandet av vinstkvantiteterna måste bli mer eller mindre godtyckligt. Jag måste också till min ledsnad konstatera, att det av herr Lövgren framlagda förslaget, som han tror är ett nytt förslag, i realiteten icke är något annat än det nuvarande vinstkvantitetssystemet i ny form. Han vill, att man skall ta ett genomsnitt av försäljningen under en femårsperiod som utgångspunkt. Det nuvarande vinstkvantitetssystemet är grundat på försäljningen år 1920. Ett förfaringssätt av denna art måste bli godtyckligt, därför att restaurangnäringen är något som lever och utvecklar sig och är icke något dött och stillastående ting, så att vad som är rättvist och rättfärdigt i år är felaktigt om några år. Nej, en annan och solidare grund måste man finna ut, om man skall kunna komma fram till den lösning, om vilken det finns en antydan i bevillningsutskottets förslag och som innebär en ersättning till restauratörerna för de omkostnader de ha för utskänkningens bedrivande.

Min uppfattning är sålunda, om jag i korthet skall sammanfatta vad jag sagt, att jag, då jag måste konstatera, att det nuvarande restriktionssystemet åstadkommit mycket värdefulla resultat ur folknykterhetssynpunkt — även om givetvis andra krafter vid sidan av detta system bidragit till den utveckling som ägt rum — och då intet förslag om någon ersättning för det nuvarande systemet framkommit, som jag tror är värt att rekommendera, då vidare de ändringar i det nuvarande restriktionssystemet, som föreslås i den kungl. propositionen och utskottets utlåtande, synas mig väl motiverade, kloka och ändamålsenliga och ägnade att undanröja åtskilliga av de olägenheter, som de som arbeta med detta system haft känning av under de år som gått — åtskilliga

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

ändringar ha ju för övrigt tillkommit ursprungligen på initiativ från det hållet — herr talman, med tillfredsställelse kan hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Det har i den förda debatten talats mycket kraftigt emot förslaget, t. o. m. med darr på rösten, och förslaget har av en del talare framhållits såsom något i grund och botten enastående fint. Det finns emellertid vissa punkter i detta förslag, som jag icke kan gilla. I detta förslag — både Kungl. Maj:ts och utskottets — föreslås att man skall servera sprit till 18-åringar. Det är väl ändock något i högsta grad osmakligt att se dessa unga människor sitta på en restaurang och förtära sprit och detta med fullt laglig rätt. I en annan lagstiftning lyda de under barnavårdsnämnden, men i detta fall betraktas de som vuxna och ha rättighet att sitta på en restaurang och förtära sprit. Nu blir det väl vad flickorna vidkommer så, att, när de på restaurangen förtärt sprit och därigenom mist kontrollen över sig, så blir följden den, att de i sinom tid få avkomma, som barnavårdsnämnden får taga hand om.

Men utskottet har varit förnuftigt, när det gällt motboksåldern, och gått ned till 21 år. Det anser jag vara klokt, det borde ha skett för länge sedan, för att motarbeta smugglingen. Ty det är ett faktum, att det är dessa unga människor, mellan 21 och 25 år, som framför allt skaffa sig smuggelsprit. Just i denna ålder, efter 21 år, vilja de unga männen ha sprit, men de kunna icke få motbok. Det finns då andra vägar att skaffa sig den på. Det hade varit klokt, om vi hade haft det systemet för länge sedan, ty nu är det så — det skall kammarens ledamöter komma ihåg — att när de nu en gång få motbok vid 25 år, ha de dessförinnan haft förbindelse med sådana personer som anskaffat smuggelsprit, och den förbindelsen bibehålles även sedan de fått motbok. De räkna detta som en extra tilldelning. Det är där faran ligger av att ha motboksåldern för hög.

Jag har väckt en motion om en differentiering av prissättningen på brännvin. Jag har föreslagit, att den första litern skulle kosta 1 kr. 20 öre, den andra 2 kr. 40 öre, den tredje 4 kr. 80 öre och den fjärde 9 kronor, och varför har jag gjort detta? Jo, därför att fattiga människor skola också kunna komma åt att få sig en billig sup. Som det nu är, är det bra kännbart för dem som ha små inkomster, när de skola köpa sig brännvin. För dem som äro förmögna betyder det ingenting, de kunna gärna taga hem sin sprit av de dyraste sorterna, det spelar ingen roll, men de fattiga få se efter i börsen, huru det är ställt, om det går an. Borde det icke vara så, att en vara som man har för att njuta av, bör kunna stå till buds även för människor med små inkomster. Jag har sett saken på det sättet, att det vore riktigt att prissätta varan så, att även fattiga människor skulle, utan att de kände det, kunna få en liten smula sprit. Jag vet väl, att man på extremt nykterhetshåll tycker, att det är en skam att förtära sprit. Jag menar icke, att alla nykterhetsmänniskor göra det, utan det är dessa fanatiska, om vilka jag för min del tror — jag vet det icke, men jag tror — att de äro sådana som i sin ungdom varit rent av söndersupna och som genom i fyllan begångna dumheter hållit på att falla i polisens händer. De bli sedan så fanatiska nykterhetsmänniskor, att de tycka, att det är en väldig skam att en människa tar sig en sup, och det är de som ligga bakom det riktiga nykterhetsfolket och köra på och komma med allt strängare och strängare bestämmelser. Jag tycker för min del, att det är icke mera skam att ta en sup än att dricka ett glas vatten.

Så föreligger här ett förslag, att man skall ha länsbolag i stället för de

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

bolag som vi nu ha. Hur går det då, mitt herrskap, med den individuella kontrollen? Är det någon, som inbillar sig, att man i Stockholms stad, på bolaget här, skall kunna känna den stora rayonen ute på landsbygden? Finns det någon som tror därpå? Eller i Göteborg, eller Malmö, eller överhuvud vilket län man vill taga? Eller vill man tro, att nykterhetsnämnden skulle kunna göra mera till den saken? Det är väl ändå meningen. Det blir säkert mycket olika. Ty är det en human och vidsynt nykterhetsnämnd, få människorna sin sprit tämligen hyggligt och bra, men är det en oförstående nykterhetsnämnd, då vankas det icke många pärlor.

Jag skall icke säga mera om denna sak utom angående en restriktion, som jag tycker är mycket underlig. Jag skulle gärna vilja höra, vad herrarna i kammaren skulle svara på den saken. Vad är det för mening i, att när man går på en restaurang och där intar måltid, man icke kan få en sup förr än kl. 12? Är det verkligen någon mening i en sådan bestämmelse? Det är väl det mest vanvettiga man kan tänka sig att sätta en tid som exempelvis klockan 12. — När restaurangen öppnas, borde den få sälja vad den har att sälja.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den motion som jag väckt.

Herr **Lundstedt:** Herr talman! I likhet med herr Paulsen anser jag, att den fattige bör ha sin sprit så billigt som möjligt. Men jag anser, att i så fall önskemålet bör vara, att han får sina samtliga fyra liter för 4:80 kronor, alltså för 1:20 kronor per litern. Med den stigande skalan skulle syftemålet avsevärt förfelas.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet. Jag skall endast tala om vinstavvecklingen, och jag skall fatta mig så kort som möjligt. Jag måste emellertid göra några allmänna anmärkningar. Först vill jag till undvikande av missuppfattning nämna två saker. Jag utgår ifrån att varje riksdagsman har den inställningen, att han finner folknykterheten vara en social angelägenhet. Vidare anser jag, att numera en betydande avspänning ägt rum mellan motståndarna inom nykterhetspolitiken, och att detta väsentligen har skett därigenom, att de extrema nykterhetsvännerna ha modifierat sig, för vilket vi andra stå i tacksamhetsskuld till dem. Jag säger detta, på det att man må förstå, att jag icke i mitt lilla anförande riktar någon udd åt något håll.

På alkohollagstiftningens område i vårt land ha problemen tillkrånglats på ett alldeles extraordinärt sätt. Ideella strävanden ha här kämpat sig fram på bekostnad av hänsynen till de realiteter, som oundgängligen måste beaktas i lagstiftningsarbetet, därest icke ett bakslag av ena eller andra arten skall bli följden. Under de första decennierna av innevarande sekel hade förbudsideologien vuxit sig mycket stark i Sverige. Ehuru icke absolut dominerande hade den likväl genom sina aktiva och högröstade talesmän förskaffat sig ett betydande inflytande på lagstiftaren. Man torde kunna påstå, att 1917 års s. k. rusdryckslag kom till stånd under förbudsideologiens tryck. En lagstiftare, frigjord därifrån, skulle näppeligen ha velat prestera ett sådant trakasseringssystem, som vi nu fått dragas med och som i släptåg fört med sig denna alkoholbyråkrati, som blivit nödvändig för lagens uppehållande. Jag behöver icke närmare gå in på den saken; iakttagelserna kunna här göras av vem som helst. Jag kan för övrigt hänvisa till de skildringar, som gåvos av herr Hagberg i Luleå och, efter vad jag vill minnas, herr Nilson i Eskilstuna. Likväl kommer jag icke att yrka avslag på förslaget i dess helhet. Jag anser, att lagförslaget i det hela är något bättre än den nu gällande lagen, och jag tror icke, att man med t. ex. herr Nilsons i Eskilstuna hjälp skulle kunna få fram

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

något, som skulle verka mindre demoraliserande ur lagefterlevnadssynpunkt än det, som nu föreslagits.

Det är nämligen så, att den extrema nykterhetspolitiken aldrig har beaktat, att det finns gränser för lagarnas förmåga att realisera de ideella strävandena. Förbudsvännerna förstodo icke, att gagnet av en totalförbudslag skulle mångfaldigt överflyglas av det ohägn, som den skulle föra med sig i form av ökad brottslighet, olydnad mot och missaktning för lagarna. De endast hånlogo mot mig, när jag i förbudsstriden år 1922 kunde förutsäga, att det blott var en tidsfråga, när Amerika på grund av den tilltagande laglösheten skulle bliva *nödgat* att upphäva förbudet.

Ehuru icke tillnärmelsevis så utmanande som en totalförbudslag har dock, som antytts, den svenska restriktionslagen stundom gått längre än som varit överensstämmande med lagens bärkraft. Systemet har icke sällan fungerat på ett sådant sätt, att allmänheten uppfattat detsamma såsom onödiga och därför orättvisa ingrepp i den personliga friheten i stället för av hänsyn till det allmännas väl nödvändiggjorda inskränkningar i densamma. Följden har också blivit, att lagöverträdelser i skilda former höra till ordningen för dagen. Och den egendomliga situationen har inträtt, att, såsom herr Nilson i Eskilstuna nämnde, eljest laglydiga medborgare ofta med fullkomligt gillande se, att dessa lagöverträdelser ytterst sällan bliva beivrade.

Jag tror, att dessa anmärkningar kunna bidraga till den bakgrund, mot vilken man har att se propositionen och utskottsutlåtandet om avvecklingen av restaurangernas vinst å sprit- och starkvinsförsäljningen. Det är sant, att principerna för den nuvarande vinstkvantitetsbestämningen icke äro tillfredsställande. Här ha vi alltså behov av en nyreglering. Men man kan alldeles icke påvisa något allmänt intresse i nykterhetsavseende därav, att restauratörerna skulle berövas skälig handelsvinst å försäljningen ifråga. Å andra sidan synes det ligga i öppen dag att denna vinstavveckling innefattar en fara för att den nuvarande standarden å en betydande kontingent av våra restauranger skall komma att sänkas. Jag vågar påstå, att det verkligen föreligger ett allmänt intresse, att denna standard uppehålles. Trivseln på de ifrågavarande restaurangerna är i högre eller lägre grad en direkt angelägenhet för största delen av den vuxna befolkningen. Indirekt spelar den dessutom roll både för turisttrafiken och för restaurangpersonalens ekonomiska villkor. Tanken att standardsänkningen skulle kunna motverkas genom att höja de redan nu ganska höga motpriserna, förefaller vara allt annat än demokratisk. Dessutom synes den efter vanliga ekonomiska beräkningar icke heller vara realiserbar. I den mån matpriserna på restaurangerna överhuvud kunna höjas, sker detta säkerligen oberoende av indragning av förtjänsten på starkvaruförsäljningen.

Nu förstår man bättre vad jag ville med min allmänna anmärkning om alkohollagstiftningen. Om intet särskilt socialt intresse kan påvisas, varför just dessa näringsidkares ifrågavarande försäljningsvinster skola indragas till statskassan, så stå vi här inför ett projekt om en ren undantagslag, riktad emot en viss kategori, ja, varför icke emot en viss klass, nämligen dem, som enskilt driva restaurangrörelse. Då man väl icke kan vilja giva sig till att stämpla denna klass såsom särskilt undermålig i jämförelse med andra närings- eller yrkesidkare, så reser sig den frågan, hur det har kunnat komma därhän, att man är i färd med att just här stifta något så förhatligt som en *klasslag*. Svaret är enligt min mening — och det var därför jag gjorde den långa anmärkningen i början av mitt anförande — att på hela detta område har vårt land under trycket av de extrema nykterhetsvännernas strävanden blivit inställt på att tolerera

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

vad som helst, även lagar, som stå i strid med sunda lagstiftningsprinciper. Den gamle rusdryckspotentaten står där visserligen icke så drastisk och bombastisk som förut, innan förbudet kollaberade i de forna förbudsländerna. Men en viss, om jag får säga konventionell skräck för honom finns ännu kvar hos stora befolkningsskikt, och våra lagar ha varit ägnade att hos mången god medborgare helt generellt inprägla, att utskänkningens utövare icke kunna påräkna samma hänsyn från lagstiftarens sida som andra yrkesutövare. Denna inställning hos stora delar av befolkningen är sålunda visserligen ett faktum, som man icke kan komma ifrån. Men jag anser, att en *klok* och *rättrådig* lagstiftare icke bör utnyttja ett sådant faktum. Det är i själva verket uteslutande för att understryka detta, som jag begärt ordet. Eljest hade jag kunnat tiga, ty allt annat har sagts här förut. Och jag ber den ärade kammaren beakta, att godtyckliga åtgärder från lagstiftarens sida aldrig kunna föra något gott med sig, även om räckvidden av de skadliga konsekvenserna icke alltid kan på förhand framläggas.

Jag talar icke för några spritintressen. Jag har icke någon förbindelse med några restaurangägare, och den alkohol, jag själv kan ha lust till, kommer jag i besittning av, huru än denna fråga utfaller. Jag talar uteslutande såsom ledamot i en lagstiftande kammare och utifrån den uppfattning, jag förvärvat mig angående lagarnas funktion i samhället och principerna för lagstiftningen. Med den uppfattningen är det oförenligt att stifta en sådan lag som den föreslagna i nu förevarande avseende.

Herr talman! Jag lovade att fatta mig kort. Jag har talat i tio minuter, och jag skall därför omedelbart sluta. Min närmare inställning till denna fråga behöver jag icke vidare uttala mig om; det har varit flera andra talesmän här för samma ståndpunkt, som den jag förfäktar. Jag skulle i det stora hela kunna skriva under den reservation, som under nr 5 avgivits av herr Anderson i Norrköping m. fl. Jag kommer, herr talman, att ge min röst, när vi komma så långt, för bifall till denna reservation.

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Beträffande den siste ärade talarens anförande vill jag endast säga det, att det är nog så, att professor Lundstedt icke har talat såsom någon annan än den svenska representant, som han är. Varför skulle just någon drabbas av hotet att förlora vinsten av sitt arbete? Efter det anförande, som herr Bergvall nyss höll, är det nästan egendomligt, att den frågan kunde ställas. Det må emellertid tillåtas mig att såsom en enkel och, jag medger det gärna, osakkunnig ledamot av utskottet få ange en anledning till att vi anse, att vinstkvantiteten bör avvecklas.

Det finns i vårt land 489 företag, som ha dessa vinstkvantiteter. Det finns utav 389 överlåtna restauranger ett femtiotal, som få en vinst på spritförsäljningen av över 50,000 kronor. För 11 företag överstiger vinsten 100,000 kronor, och den högsta vinsten på en restaurang är 193,000 kronor per år. Jag frågar: är icke detta, när det gäller en monopoliserad rörelse, rena statssubventionen? Och när man talar om att detta skulle vara att taga vinsten från företagarna, vill jag bara fråga: finns det någon människa, som tror, att dessa stora subventioner, som i de enskilda fallen kunna röra sig om hundratusentals kronor, icke kapitaliseras i rörelsen? Det blir icke företaget ensamt, som får vinsten, utan den slås ut på flera händer och fördyrar företagarens omkostnader på ena eller andra sättet. Det har t. ex. lämnats otaliga exempel på, huru oskäliga hyresbelopp ha debiterats för de lokaler, där dessa företag äro inrymda. Det har påvisats och t. o. m. i skrivelse till utskottet framhävts, att dessa restaurangföretag skulle vara nödvändiga för att man skulle få god

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

kapitalplacering i ännu ofullbordade hus. Jag tror, att även något annat, som visserligen är i lag förbjudet, nämligen goodwill på rörelsen, icke är så fullständigt okänt, som det skulle vara. Men det måste naturligtvis förekomma under maskerade former, därför att något sådant enligt lagen icke får förekomma.

Det var någon, som tidigare sade, att ett dylikt krav på avkoppling av det enskilda vinstintresset från utskänkningsrörelsen var betydelselöst, emedan detta intresse tidigare blivit bannlyst i större omfattning, då det gällt utminuteringen, detta krav evad det gäller utskänkningen blir icke rätt därför att det är gammalt. Det är sant, men det blir heller icke orätt därför att det är gammalt och omfattas av det stora flertalet av dem, som ha kämpat sig fram, och som kanske ha den största hedern och äran av att vi kommit dit, där vi nu äro, i fråga om det allmänna nykterhetstillståndet.

Jag skulle kunna fortsätta, men jag skall icke längre vidröra just denna punkt, därför att den tidigare har blivit sakkunnigt belyst så mycket. Jag vill endast säga några ord till dem, som nu tro, att de skulle göra en nykterhetsgärning genom att fälla förslaget. Det var verkligen intressant att höra dem, vilkas uppfattning jag respekterar, och som jag under årtionden har samarbetat med. Jag tänker på de religiösa nykterhetsvänner, vilka bl. a. äro representerade av herr Nilson i Eskilstuna, som står här bredvid, och som sade någonting om att vi skulle komma dit, där individen hade att under eget ansvar sköta konsumtionen, eller något dylikt. När jag sedan hörde herr Paulsen strax efteråt tala om sitt projekt, att man skulle införa en sorts accislösning, kunde jag icke underlåta göra den reflexionen, att här var det två själar, som funnit varandra i motståndet mot utskottets förslag. Jag får säga, att jag kan förstå bådas synpunkter. Men skulle man icke, när man nu står inför en reformering av lagstiftningen, sådan den här ligger på bordet och tämligen säkert kommer att bliva genomförd, kunna se litet mera verklighetsbetonat på läget, sådant det i dag är. Den talare, som jag citerat, talade strax efteråt om de många motbokslösa lagbrytarna. Det finns något, som heter illegal spritförbrukning. Det kan tänkas, att ett system med prisfördyring av varan i enlighet med det danska systemet eller ett system med restriktiva åtgärder såsom det dominerande i stället för att förbättra nykterhetstillståndet skulle kunna leda till raka motsatsen.

Här har även talats om att det skulle vara så omoraliskt att upphäva det nuvarande förbudet mot postförsändelser av rusdrycker. Jag kan icke förstå detta. Här har tidigare sagts — och jag vill understryka detta — att sådan försändning åtminstone under alla förhållanden ger en större kontroll över att varan kommer till den verklige rekvirenten. Det finns exempel på att det nuvarande systemet med ombud för inköpen icke verkat i nykterhetsfrämjande syfte. Det har påvisats, att när ett dylikt ombud måst anlitas, har han trugats att taga ut hela kvantiteten. Man har icke haft någon möjlighet att kontrollera, att köparen verkligen själv velat ha hela den kvantitet, varpå den utskrivna fullmakten gällt. Vi ha på det sättet vid sidan av den legala fått en illegal trafik, som kanske gjort större skada än den del av rekvisitionen, som kommit den verklige rekvirenten till godo.

Vad beträffar det kommunala vetot, tror jag, att även detta numera icke får överskattas. Det fanns en tid, när detta kommunala veto hade sin stora mission och bl. a. åstadkom, att man verkligen kunde torrlägga stora områden. Erfarenheten har emellertid visat, att vi numera äro långt därifrån. Det kommunala vetot har och kan användas för att förhindra en servering på en plats. Men även i städer och samhällen, där nykterhetsvänner ha absolut majoritet,

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

utlöser sig numera ofta den kommunala självbestämningsrätten i en kamp för att få ett bolag just i den egna orten. Det är andra intressen, affärsintressen och dylikt, som göra sig gällande. Man anser, att man har ett visst intresse att få folkströmmen just till sin ort o. s. v. När bestämmelsen kan verka på detta sätt i fullständig motsats till den uppfattning, som vi hade under tidigare decennier, tror jag icke, att det är ett så stort helgerån, om man i detta avseende skapar en annan organisation än den nuvarande. Jag kan för min del icke se, att detta i och för sig skulle vara något brott mot de ideal, som vi sträva att uppnå.

Här har också talats om länsbolag och anledningen till att man borde slopa de mindre bolag, som nu finnas. Det medför besparingar och enhetlighet, sade herr Andersson i Falkenberg, och han ansåg ett riksbolag vara det allra bästa. Det kan tänkas, att länsbolag just äro ett steg emot riksbolag. Men bevillningsutskottets ledamöter ha dock icke kunnat övertygas om att detta riksbolag skulle vara den lämpligaste lösningen just nu.

Vi få kämpa för att försöka behålla det bästa av vad vi för närvarande ha. Och jag hoppas, att de nykterhetsvänner, som i dag tro, att de göra en tjänst med att fälla förslaget, skola inse, att *vilja* är en sak, och *kunna* är en annan. Om detta förslag fälles, vem vet då, huruvida resultatet blir nästa gång frågan kommer på kammarens bord? Eller skola vi ha tillbaka de förhållanden, som rådde före år 1928, då vi varje år här måste debattera och besluta i detaljsaker, och få reformen undanskjuten för en lång tidsperiod utan den kontroll och den enhetlighet, som ligger i det förslag, som revisionen här utarbetat?

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindmark:** Herr talman! Det var på grundval av en framställning år 1928 som rusdryckslagstiftningsrevisionen tillsattes. 1928 års bevillningsutskott gjorde en del uttalanden angående grunderna för denna revision och framhöll som revisionens syfte, att det skulle vara att i möjligaste mån gagna nykterhetstillståndet i landet, varjämte framhölls angelägenheten av ett bekämpande även av själva dryckesseden. Nu ha vi resultatet av revisionens arbete på kammarens bord. Kungl. Maj:t har visserligen icke i allo följt detta, utan gjort vissa ändringar, men har i stort sett grundat sitt förslag på revisionens förslag. Jag är färdig med att beteckna resultatet såsom varande icke i överensstämmelse med bevillningsutskottets uttalande av år 1928. Jag finner tvärtom, att här ha vi att göra med bestämmelser, som *underlätta* åtkomsten av starka drycker. En ökad förbrukning av rusdryckerna kommer att bli följden av den lagstiftning, som vi nu gå att genomföra. Jag förutsätter nämligen, att majoriteten i kamrarna är sådan, att förslaget kommer att genomföras. Det är likväl en mycket betänklig sak. Redan tidigare under debatten har en hel del statistik anförts från våra angränsande länder beträffande spritförbrukningen och även beträffande spritförbrukningen inom vårt eget land, och av denna statistik framgår det, att svenskarna stoltsera med de högsta siffrorna i fråga om spritförbrukning. Jag vill bara erinra om några siffror. Medeltalet per individ för år 1935 gick upp till 4.96 liter, en siffra som ju är mycket hög, om man t. ex. gör en jämförelse med förbrukningen av spritdrycker i Storbritannien, som stannar vid omkring 1 liter i medeltal.

Vad som nu föreslås till kammarens godkännande lider av väsentliga brister. Det kan inte falla mig in att upprepa alla deklarationer om dessa brister som tidigare under debatten framförts, utan jag skall endast beröra ett fåtal av dem. Såsom en av olägenheterna med detta förslag anser jag den omstän-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

digheten vara, att den kommunala självbestämningsrätten inte skall få samma omfattning som den hittills haft. Enligt förslaget kommer beslut om anordnande av utminuterings- och utlämningsställen att kunna fattas utan att kommunerna själva blivit satta i tillfälle att uttala sin mening. Nog är det väl ändå bra underligt, att befolkningen i en bygd, som på ett alldeles särskilt sätt kommer att beröras av ett dylikt beslut, inte skall kunna bli satt i tillfälle att göra sin mening gällande. Det är ju dock så, att en bygd med övervägande nykteristisk befolkning, som är mån om sin ungdoms fostran och framtid, kan ha anledning till mycket stora bekymmer, då den finner, att mot dess vilja anordnas dylika utminuterings- och utskänkningsställen, som sannerligen inte befordra nykterheten i trakten, utan som tvärtom befordra supseden. Det måste vara en mycket smärtsam historia att se en sådan utveckling i sådana trakter.

En annan brist i förslaget är, att man enligt bestämmelserna i 4 kap. 4 § över hela landet skall få rätt inköpa 4 liter. En viss begränsning finns ju visserligen. Det heter nämligen, att vid fastställandet av, hur stor kvantitet vederbörande skall få köpa, hänsyn skall tagas till köparens ålder och levnadsförhållanden. Alla veta vi emellertid, att huvudregeln kommer att bli, att alla få rättighet att köpa 4 liter. I Västerbotten, för att nu nämna ett exempel, har hittills på grund av den allmänna inställningen bland befolkningen liksom också på grund av länsstyrelsens hållning endast en liter fått inköpas. Med ens kommer nu denna siffra att ökas till 4. Tror någon, att det allmänna nykterhetstillståndet efter den betan kommer att på något sätt förbättras eller ens kunna jämföras med det som varit? Nej, förvisso inte. Utvecklingen kommer i stället att gå en annan väg, och detta måste vi givetvis beklaga.

En annan punkt måste jag också peka på, nämligen bestämmelserna i 4 kap., 7 § om försändning av spritvarorna till köparens post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. Redan enligt nu gällande lagstiftning finns en sådan försändningsrätt per järnväg och per ångbåt. Nu komma även omnibusarna att transportera dessa varor, och posten blir skyldig att befordra och utlämna varorna. Jag erinrar också om, att för detta försändningsarbete ingen särskild avgift skall utgå. Vad betyder nu detta? Jo, att staten själv träder in för att vara behjälplig med att spritvarorna skola kunna spridas på lättast möjliga sätt till landets olika delar. Det blir med andra ord i själva verket ett det allmännas betyg, att var och en har rättighet att bruka dessa varor. Ja, varför skall man inte ha denna rättighet? Om vi emellertid betänka, att vi tidigare haft en begränsning i möjligheterna att kunna skaffa sprit, är det enligt mitt sätt att se en tillbakagång att nu öka dessa möjligheter, så att staten så att säga ställer spritdunken utanför vederbörandes dörr, vilket faktiskt i sin tur innebär en inbjudan: var så god och drick! Måhända menar Kungl. Maj:t och vederbörande utskott, att »förbudet väcker all begärelse», att om man går den motsatta vägen och bjuder ut spriten på detta sätt, kommer detta faktiskt att verka därhän, att vederbörande känner vämjelse vid drycken. Om vi emellertid gå tillbaka till den tid, då spriten var mycket lätt tillgänglig, finna vi, att missbruket av spritdryckerna då var fruktansvärt. Det är tack vare de senare årens lagstiftning och restriktionerna som nykterhetstillståndet blivit förhållandevis bra här i landet. Nu kan man också säga, att åtgärden att avgiftsfritt ställa dessa varor var som helst och när som helst till vederbörandes förfogande innebär en åtgärd av social rättvisa. Jag kan till viss del godkänna detta resonemang. Är det meningen, att varan skall spridas på detta sätt, måste man ju medge, att den omständigheten, att vederbörande bor avlägset, inte i och för sig bör motivera en större svårig-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

het att åtkomma varan. Jag ställer emellertid frågan: varför skall man börja tillämpa denna nya princip, just när det gäller att tillhandahålla spritvaror? Finns det inte större anledning att komma obygdens folk och den fattiga befolkningen till hjälp med att på billigaste sätt tillhandahålla *nyttiga* varor? Varför skall man just införa sådana här bestämmelser, när det gäller så onödiga ting som spritdrycker? Vill man verkligen gå in för en sådan social åtgärd som att tillhandahålla varor fraktfritt för befolkningen i olika delar av landet skall man väl välja andra varor än just spriten.

Jag tror också, att vad som här föreslås ifråga om den ändrade åldern för inköpsrätt är en betänklig reform, som inte kommer att visa sig lycklig. Herr Olsson i Gävle påstod i sitt anförande här i afton, att förslagets genomförande skulle komma att innebära, att spritlagstiftningen upphör att vara ett centralt problem i vårt politiska liv. Jag delar inte den uppfattningen. Kommer det att gå som jag tror att det kommer att gå, nämligen att spritbruket kommer att öka efter denna lagstiftnings genomförande, så kommer det åtminstone på ansvarskännande håll att bli ett centralt problem, att åstadkomma en förbättrad lagstiftning. Det kommer att bli ett rop från många hem, från sorgsna mödrar och från bedrövade syskon med begäran, att samhället skall försöka sätta en damm för den spritflod, som går ut över landet.

Professor Lundstedt vände sig emot kravet på ett avvecklande av vinstmöjligheterna för restauratörerna, och han förklarade, att förslaget i denna del är en klasslagstiftning. Det är ganska intressant att höra detta från socialdemokraten herr Lundstedt. Det kanske vore att rekommendera, att han och andra herrar socialdemokrater även på andra områden visade nödig respekt för näringsfriheten och inte just när det gäller sprithanteringen.

Det förekommer ju understundom omständigheter som göra, att man får lov att lagstifta tvärt emot vad man i vanliga fall skulle kunna anse vara en idealisk lagstiftning. Jag tar ett exempel. För några år sedan fann riksdagen anledning att gå in för den s. k. norrlandslagstiftningen. Riksdagen genomförde då förbud mot bolagen att förvärva skogsfastighet. Detta var ett svårt ingrepp i den fria förfoganderätten eller rätten att köpa och handla med varandra. Emellertid skulle jag tro, att ingen i dag kritiserar denna åtgärd, utan att man endast har att konstatera vikten och nödvändigheten av att detta förbud genomfördes. Under vissa förhållanden kan det som sagt vara en samhällelig angelägenhet, att samhället skyddar sig självt. På så sätt motiveras en klasslagstiftning. Vi kunna gärna kalla det så. Jag menar, att när man försöker eliminera vinstintressena för restauratörerna, är detta endast en åtgärd i samhällets eget intresse i syfte att skapa förutsättningarna för att någon personlig påverkan inte skall vara förhanden, då det gäller att bjuda ut spritdrycker till förtäring.

Den gamla lagen har givetvis haft sina brister, och det är svårt att kunna komma med något nytt. Vi kunna emellertid inte förneka, att den gamla lagstiftningen haft en ganska stor nykterhetseffekt. Denna lagstiftning har möjligen bidragit till förekomsten av smugglare och hembrännare. Men dem skall samhället hålla efter, och möjligheterna därutinnan växa i samma mån som kunskapen om vikten av nykterhet sprids bland vårt folk och folket enigt går in för att kasta av sig spritmissbrukets ok. För övrigt har det också rent statistiskt påvisats en minskad smuggling. Den lag som nu föreslås till antagande kommer måhända att medföra, att antalet smugglare och hembrännare blir mindre än vad det för närvarande är. Jag håller för troligt att så kommer att ske, men jag tror också, att vi skola få konstatera en ökad spritförbrukning bland vårt svenska folk, och att dryckesseden kommer att bli mera allmän.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Under sådana förhållanden och då jag har den uppfattningen, att den revision av den gamla lagstiftningen, som nu kommer att beslutas, skall ha dessa följder, finner jag mig föranlåten yrka avslag såväl å Kungl. Maj:ts proposition som å utskottets utlåtande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag vet inte om det vid denna sena timme finns tillräcklig anledning att närmare utlägga de synpunkter, som varit vägledande för revisionen. Jag förmodar, att man även under dagens debatt ifrån utskottets sida har i denna kammare klargjort den saken, då ju utskottsutlåtandet väsentligen ansluter sig till propositionen.

Det är egentligen de frågor, som ställts rörande innebörden av den motivering, som utskottet har lämnat, när det har föreslagit, att man skulle godkänna propositionens förslag om avskrivning av vinstkvantiteterna, som närmast ger mig anledning att begära ordet. Men då jag ändå nu på detta vis tar kammarens tid i anspråk, kanske jag kan få säga några ord om själva huvudlinjerna i det här förslaget. Förslaget som sådant är i själva verket mycket litet vittgående. Man kan säga, att det hela från många synpunkter bara är några små justeringar i den nu gällande lagstiftningen. Det väsentliga ståndpunkttagandet i propositionen och i utskottsutlåtandet består däri, att man förklarar, att man för närvarande inte anser det vara lämpligt att försöka slå in på några nya vägar vid bekämpandet av rusdrycksmissbruket eller rusdrycksbruket. Man har sålunda avvisat både den linjen, som innebär att avskaffa alla restriktioner utan någon ersättning, liksom också den linjen, som innebär att avskaffa restriktionerna och att ersätta dem med en stark förhöjning av priserna. Om man är övertygad om att det i nuvarande läge inte skulle vara praktiskt att försöka gå över till någon av dessa vägar, återstår i grund och botten ingenting annat än att försöka göra det bästa möjliga av det system, vi för närvarande ha, i syfte att undanröja vissa svaga sidor hos detta system som gör det onödigt impopulärt inom vissa kretsar. På den punkten skulle jag vilja säga, att den organiserade nykterhetsrörelsen har visat sig tillmötesgående genom att i stor utsträckning åtminstone inte motsätta sig det som kan kallas för uppmjukningar. Vidare innebär propositionen en anmodan till det, som möjligen kan kallas den andra sidan nämligen till vissa medgivanden att hjälpa till att det bland allmänheten blir klargjort, att alkoholen är en särskild vara, som man får umgås med med större försiktighet än med andra varor, och att den på grund härav kan sättas i den särställningen i förhållande till andra varor, att man anser sig böra så småningom avveckla till och med den vinst, som enskilda kunna ha av att försälja varan. Det är den sista punkten som upptagit en mycket stor del av kamrarnas debatter. Jag skall till den argumentering för en avveckling, som redan framförts, inte försöka foga något nytt. Då utskottsutlåtandet på den punkten har föranlett frågor om hur länge det kan dröja, innan en sådan utredning, som utskottsutlåtandet förutsätter, kan komma till stånd, vill jag på dessa frågor bara svara, att jag för min del ingenting har emot att man stryker det där »om», som står i utskottsutlåtandet. Utskottet utlåter sig nämligen på det sättet, att om det skulle visa sig under avvecklingens gång, att sådana olägenheter inträda, bör en förutsättningslös utredning sättas i gång. Jag är för min del övertygad om, att man inte kan konstatera, huruvida sådana olägenheter inträtt, utan att man först gör en utredning. Detta visar sig nämligen inte av sig självt, och därför kan jag utan förbehåll säga, att för den händelse jag själv skulle få något att i fortsättningen skaffa med dessa frågor, jag är beredd att göra

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

en sådan utredning för att överväga om det finns något sätt att ge ersättning åt restaurangerna, som inte har karaktär av vinst. Hur länge det kan dröja, innan en sådan utredning sättes i gång, kan ingen på förhand säga. Det hela måste vara beroende på, hur hastigt man anser sig böra antaga att dylika olägenheter kunna inställa sig. Jag tror, att med en sådan förklaring de farhågor, som från åtskilliga håll uttalats, böra kunna i åtminstone väsentlig mån försvagas. Jag skall därför till sist endast uttrycka den förhoppningen, att det försök som från Kungl. Maj:ts sida gjorts i syfte att här åstadkomma en så bred plattform som möjligt för det fortsatta arbetet till främjandet av svenska folkets nykterhet, och som utskottet väsentligen anslutit sig till, även skall vinna kammarens bifall.

Herr **Liedberg:** Herr talman! Jag skall inte ta upp frågan om restaurangvinsten och vad därmed sammanhänger. Jag kan därvidlag ansluta mig till vad herr Anderson i Norrköping redan har yttrat.

Saken är emellertid den, att jag tillsammans med några andra medlemmar av denna kammare väckt en motion, som berör några begränsade avsnitt av det här omdebatterade ämnet. Vi ha först riktat oss emot benämningen rusdrycker och yrkat, att denna benämning skulle ersättas med en annan, till exempel starkdrycker. Det kan vara relativt betydelselöst vad man kallar en sak för, bara man vet vad som menas med termen ifråga. Men den här benämningen är väl ganska missvisande å ena sidan och ganska tendentiös å den andra. Det är ju inte så, att de så kallade rusdryckerna under alla förhållanden medföra rus, utan det är tvärtom så, att det bara är när förtäringen sker över vissa gränser, som ett rus inställer sig. Men var går gränsen mellan rusdryck och icke rusdryck? Ja, det finns mat och dryck av olika slag som kan bli till skada, om förtäringen går till överdrift, utan att därför kunna stämplas såsom berusande eller förgiftande. Det ligger väl också i ordet rusdryck en tendens, som är obefogad och orättvis. Benämningen starkdryck är sakligare och neutralare. Det kan ju hända, att en uppdelning i till exempel sprit och vin är riktigare. Man har ju redan brutit ut maltdryckerna ur rusdrycksbegreppet. I alla händelser kommer väl frågan, om än icke så betydande, att få tagas upp vid den revision av den nu föreslagna revisionen, som icke så länge lärer komma att låta vänta på sig.

Vi ha vidare påyrkat — och det är litet mer betydelsefullt — vissa ändringar i försäljningsförordningen kap. 4. Vi ha haft den uppfattningen, att motbokssystemet visserligen har sitt värde och att det för närvarande ingalunda bör slopas, även om förbättringen i folknykterheten i mycket stor utsträckning nog beror på andra orsaker än ransoneringen, men vi ha ansett, att systemets värde bör ligga däri, att ingrepp i inköpsrätten kan göras, då missbruk föreligger. Att däremot lägga sig i vad den oförvitlige köper det finna vi fullkomligt obefogat och föga ägnat att framkalla det självansvar, som är och säkerligen också förblir det säkraste värnet mot missbruk. Det nuvarande systemet med ransonering för ju också med sig — som kammarens ledamöter säkert veta — otaliga mer eller mindre olagliga överlåtelser. Det innebär efter vår uppfattning ett olämpligt förmynderskap, som borde vara ovärdigt ett folk, vilket nått den kulturella standard, vårt folk intager. Om man nu, som förslaget går ut på, får samla ihop 6 månaders inköpskvantitet och har fyra liter i månaden, kan man alltså gå och lyfta 24 liter på en gång. Exemplet är åtminstone teoretiskt tänkbart. Då ha vi mycket svårt att förstå vad det överhuvud taget skall tjäna till att bibehålla individuell ransonering beträffande dem, som icke på något sätt missbrukat sin inköpsrätt. Systemet har ju

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

dessutom medfört och kommer väl fortfarande att medföra en uppdelning av medborgarna i olika klasser alltefter inköpskvantiteten, en uppdelning, som icke alltid överensstämmer med rättvisan och som på intet vis kan anses demokratisk.

Vår motion har, trots att den avstyrkts, fått en ganska välvillig behandling i utskottet. Utskottet skriver på sid. 61: »Vad angår det först omnämnda yrkandet, varmed alltså åsyftas ett upphävande av den generella förhandsbegränsningen, anser utskottet tillräckliga förutsättningar för en reform i denna riktning ännu icke föreligga.» Jag hoppas verkligen detta varslar om att man så småningom skall finna tiden vara inne att genomföra reformen. För framtidens svenskar torde det komma att te sig ganska egendomligt, att vår tids svenskar funnit sig i den sortens förmynderskap och därmed erkänt sig vara stora barn.

Slutligen ha vi yrkat, att minimiåldern för rätt till erhållande av motbok skall bestämmas till 21 år. På denna punkt har utskottet tillmötesgått oss och övriga motionärer, och jag har alltså bara att uttala vår tillfredsställelse därmed.

Vi ha icke haft anledning att vara alltför missbelåtna med motionens öde. Jag hoppas, att vad som icke gått igenom nu skall genomföras framdeles. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Carlström:** Herr talman! Jag har ju redan med instämmande i herr Johansons i Huskvarna yrkande givit tillkänna, hur jag ser på denna sak, och jag skall endast med några ord ytterligare motivera min ställning.

Herr Olsson i Gävle började sitt anförande med att skriva ett stycke av nykterhetsverksamhetens bedrövliga historia under de senare åren. Jag går gärna med på att det är en hel del orsaker, som medverkat till det ur nykterhetsvännernas synpunkt bedrövliga läge, som vi nu befinna oss i. Den ene talaren efter den andre — däribland även nykterhetsvänner — ha stigit upp och vittnat, att det är all anledning att antaga detta förslag, ty om man icke tager det, kan man få någonting, som är ändå sämre. I belysning av den utveckling, som ägt rum under de senare åren, förefaller det möjligt att det kan gå så, ty det är uppenbart, att vi i vårt land på detta område befinna oss ganska långt ned i utförsbacken. Herr Olsson i Gävle konstaterade såsom något tacknämligt, att vi denna gång sluppit ifrån den hets och bitterhet, som förut gjort sig gällande, då nykterhetsfrågor diskuterats i riksdagen. Det är kanhända bra, att de starka orden försvunnit, men det är också ett tecken på att det inträtt en ljumhet, en ljumhet, herr Olsson, som vittnar om att vi steg för steg avlägsna oss från de ideal, som vi hyllade både ute i landet och i riksdagen för ett par årtionden sedan. De varma nykterhetsvänner — många av dem nu borta — som voro mina kammarkamrater vid den tid, då jag för omkring 20 år sedan kom in i riksdagen, skulle säkerligen känt sig ganska bedrövade, om de anat, att man skulle komma att se på nykterhetsfrågan, som man nu här visat sig göra. Denna reform är enligt min mening en reform *baklänges*. Den kommunala självbestämningsrätten upphäves. Motboksåldern sänkes generellt till 21 år. Sprit skall få sändas med post och buss. Man skall till och med ute i bygderna få spriten sig tillsänd fraktfritt. Man skall få taga ut vad man sparat ihop under 6 månader, så att man inte behöver förlora någonting alls. Över allt i hela landet skall man ha rätt att få 4 liter i månaden. Allt detta innebär enligt min mening en försämring. Finansministern talade ju så vackert om att vi skulle få bort vinstkvantiteterna, men det skulle bli en utredning om »ersättning». Jag är rädd, att resultatet av

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

utredningen kommer att bliva, att vinstkvantiteterna komma igen. Man strävar ju i den riktningen. Om några år talar man nog tyst om att draga in vinstkvantiteterna.

Jag skall icke här försöka att närmare gå in på orsakerna till att denna fråga, som för några årtionden sedan av de demokratiska partierna i detta land betraktades som en stor ideell fråga, blivit så försumpad. Jag skall icke diskutera Bratt-systemet. I motsats till en del andra nykterhetsvänner tror jag icke, att det är Bratt-systemet, som gjort, att utvecklingen gått i antydd riktning. Det beror nog tyvärr på andra orsaker av vilka jag vill nämna ett par. De ideella värdena ha inte längre någon marknad bland folket. Man vill icke göra några offer, och man känner sig icke längre stark nog att säga nej, då man kommer ut i lag, där spritdrycker gouteras. Den ene efter den andre sackar av och följer med i den allmänna likriktningens ström. Detta ser ungdomen. Man ser icke som förr exempel på att personer våga ha en mening, stå för den och lida för den. Det är detta, som fört fram till det läge, i vilket vi i dag befinna oss. Någon talare, jag tror det var herr Sandberg, sade, att, om man kunde säga att nykterhetstillståndet i viss mån förbättrats, måste man anse, att detta har berott på att vi fått en högre levnadsstandard. Folk ägnar sig åt andra nöjen än spritförtäring. Kanhända, men å andra sidan är jag rädd för att den höga levnadsstandarden medverkat till att folk, som förr ansåg det vara ett överklasslyte att använda sprit, numera anse sig ha råd att vara med.

De stora tidningarna även de socialdemokratiska ha talat så varmt för att vinstkvantiteterna skulle bibehållas, så att våra »vackra och trevliga näringsställen» i fortsättningen skulle kunna skötas lika bra som hittills. Man har en känsla av att det även på socialdemokratiskt håll numera anses vara god ton att slå vakt om dem. Man har tillägnat sig en uppfattning, som förr hyllades av helt andra kategorier, vilka då kallades för reaktionära. Finansministern slutade med att säga, att det här vore en väg, på vilken man i fortsättningen kunde främja nykterhetsarbetet. Det är enligt min mening i stället en väg, på vilken man i fortsättningen ödelägger nykterhetsarbetet. Den saken är tämligen klar. Det vore bra, om icke framtiden gåve mig rätt i detta mitt påstående.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det avslagsyrkande, som framställts av herr Johanson i Huskvarna.

Herr **Cruse:** Herr talman! Jag och några kammarkamrater ha i en motion påtalat spioneriet på restaurangerna. Trots den sena timmen måste jag säga några ord i den frågan. Jag anser, att detta spionerisystem varit en skamfläck på det nuvarande restriktionssystemet. I en strid på liv och död mellan två nationer må man använda sådana kampmetoder, men jag anser, det är ovärdigt att använda dylika metoder för att kontrollera efterlevnaden av utskänkningsbestämmelserna. Jag är visserligen fullt på det klara med, att har man stiftat en lag och uppdragit åt en myndighet att se till att lagen efterleves, så måste kontroll utövas, men sådan kontroll kan utövas på ett mindre kränkande sätt än som hittills skett. Jag anser, att utskottet icke tillräckligt beaktat denna fråga. Utskottet säger visserligen, att den nya lagstiftningen kommer att innehålla bestämmelser, som göra det möjligt att i laga ordning beivra överträdelser. Jag har tolkat utskottets uttalande på denna punkt som ett löfte, att kontrollstyrelsen och systembolagen hädanefter komma att använda lagliga metoder för kontrollen. Jag anser, att det tidigare tillämpade systemet varit ett olagligt system.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Restaurangbolagen vilja gärna vara laglydiga, och fackföreningen har gång efter annan fattat beslut att personalen konsekvens skall vägra all överservering, men tyvärr är fackföreningen inom detta näringsområde icke så stark, att den kan genomdriva, att beslutet efterföljes. Det är cirka 50 % av personalen, som är fackligt organiserad. De oorganiserade ha icke ansett sig behöva följa fackföreningens direktiv. Under sådana förhållanden har det ställt sig svårt för fackföreningsmedlemmarna att följa direktiven. Följa de direktiven, komma de i sämre ställning till kunderna än de oorganiserade, som förvärva kundernas välvilja om de visa sig tillmötesgående, när kunderna begära överservering. Jag anser emellertid, att man genom samverkan med den organiserade personalen bör kunna råda bot på dessa missförhållanden. Enligt min mening skulle man kommit ganska långt på detta område, om man beträffande bestämmelserna om utskänkning vidtagit motsvarande förbättringar som beträffande bestämmelserna om utminutering. Vi äro ju alla överens om att de förändrade bestämmelserna om utminutering komma att lända till fördel för nykterhetsarbetet. Jag är övertygad om att om man tagit samma steg rörande utskänkningsrörelsen som rörande utminuteringen, skulle man i hög grad gagnat nykterhetssträvandena. Man bör på detta område gå fram på förnuftiga linjer och fastställa bestämmelser, som alla kunna efterleva. Då får man respekt för lagarna och en lojal medverkan från dem, som driva denna näring. Rörande vinstkvantiteterna har jag samma uppfattning som herr Lundstedt, och jag instämmer i hans yttrande.

Herr **Höglund:** Herr talman! Ehuru jag förstår, att vad jag här kommer att säga blir lika betydelselöst för utgången av denna fråga som de andra tjugu anföranden, som förut hållits under denna diskussion, vill jag icke underlåta att lämna en kort deklaration på en punkt i utskottets betänkande. Jag har nämligen aktivt framträtt i pressdiskussionen i denna fråga, och det skulle därför kanske te sig egendomligt, om jag icke framhölle mina synpunkter inför det forum, där avgörandet träffas. Jag syftar på frågan om den totala avvecklingen av de s. k. vinstkvantiteterna. Jag delar deras uppfattning, som anse, att det föreliggande förslaget innebär mycket stora olägenheter både för restaurangrörelsen, för de anställda, för allmänheten, och för vissa kommuner, icke minst för Stockholms stad. Utan att närmare ingå på någon motivering — saken torde redan hava tillräckligt debatterats — vill jag förklara, att jag i sak ansluter mig till den reservation, som avgivits av herr Anderson i Norrköping m. fl., vilken reservation som bekant går ut på att riksdagen skall besluta en utredning och uttala, att resultatet av denna utredning bör framläggas redan för nästkommande riksdag.

Nu har visserligen bevillningsutskottet i känslan av att man icke alldeles kan negligera den starka opinion, som har kommit till uttryck på denna punkt ute i landet på de mest skilda håll och inom olika partier, sökt finna en form för ett visst skenbart tillmötesgående.

I utlåtandet på sidan 74 har man infogat följande sats: »Skulle, då vinstavvecklingen fortskridit tillräckligt långt för att verkningarna därav må kunna bedömas, särskilda skäl finnas påkalla, att frågan om ersättning för av utkänkningen föranledda kostnader tages under omprövning, förutsätter utskottet, att utredning verkställes på vad sätt dylik ersättning kan beredas utan att densamma får karaktären av vinst.» Nu är emellertid detta uttalande så svävande på målet och så villkorligt hållet, att man inte har den minsta säkerhet för att även om förslaget, som ju sannolikt är, bifalles av denna kammare såväl som av första kammaren, en sådan utredning verkligen kommer

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

till stånd inom rimlig tid. Det är ännu mindre sannolikt, att en utredning på grundval av denna formulering och efter de riktlinjer, den då skulle komma att få, skulle komma att leda till ett tillfredsställande resultat. Skillnaden mellan den av herr Anderson i Norrköping avgivna reservationen och detta uttalande skulle inte vara så förfärligt stor, om man verkligen kunde förutsätta, att utskottsutlåtandet finge tolkas som bindande för Kungl. Maj:t och förpliktigande till en utredning inom rimlig tid. Jag tror emellertid icke, att någon vill påstå, att en sådan förbindelse innefattas i utskottets formulering. Den gör snarare intryck av en gest, tillkommen för att lugna en ganska upprörd opinion, men i själva verket medför den icke någon skyldighet för statsmakterna att förverkliga den avsikt, som däri villkorligt uttalats. I varje fall skulle ju denna utredning endast komma till stånd, ifall »särskilda skäl» funnes att igångsätta densamma.

Jag kan icke heller finna, att tvisten huruvida man skall använda begreppet vinst eller ersättning har något större betydelse. Frågan är i första hand, i vilken omfattning ersättning skulle ges. Men å andra sidan är det klart, att om man tillmäter tvisten om detta ord en så avgörande betydelse, som utskottet tycks göra, kan man befara, att denna utredning skulle komma att medföra en så minimal ersättning, att denna ingalunda skulle gagna det positiva syfte, som vi, som företräda en sådan mening, finna önskvärt.

Det finns givetvis i denna kammare en betydande majoritet för utskottets förslag. Nykterhetsfolket i organisationsmässig mening är här synnerligen starkt representerat, och man hävdar ju, att det gäller en gammal nykterhetsståndpunkt, ett gammalt krav, som man nu sent omsider och fullt ut vill förverkliga. Jag kan mycket väl förstå, att de, som äro principiella förbudsvänner och som tidigare kanske under årtionden ha företrätt den meningen, att man skall alldeles avskaffa det enskilda vinstintresset på sprithanteringen, från sådana utgångspunkter finna det föreliggande förslaget synnerligen behjärtansvärt. Men å andra sidan har det icke under diskussionen gjorts gällande, att detta skulle vara någon egentlig nykterhetsfråga. Det kan inte komma att bidraga till ökad nykterhet, om detta förslag bifalles eller icke. Om man renodlar frågan, finner man, att det är en ren skattefråga. Den ökade spritbeskattning, som här kräves, kan vara förmånlig för statskassan, men går ut över restaurangnäringen som sådan, över de anställda och över allmänheten, som kommer att få betala ökade priser för mat på restaurangerna. Jag kan därför icke heller ur sådana synpunkter finna, att förslaget är tillräckligt motiverat. Jag tycker, att nykterhetsfolket icke borde driva denna sak så långt, att man uppkallar — vilket man nu faktiskt håller på att göra — en synnerligen stark reaktion mot dylika krav och mot hela nykterhetsrörelsen även på håll, där man eljest ser med största sympati på dess strävanden.

Även andra, som intaga en mera tveksam hållning mot det föreliggande förslaget, komma ändå att ge det sin röst, därför att varje opposition mot den sittande regeringen genast på ett illojalt sätt utnyttjas av andra politiska partiers organ. Jag måste säga, att man har gjort denna sak liksom många andra sakliga överväganden en otjänst genom att man, så snart det inom de samverkande regeringspartierna framträder en skiljaktighet, försöker slå politiskt mynt av detta förhållande i stället för att bedöma det ur rent sakliga synpunkter.

Det finns slutligen en annan grupp, som ställer sig tveksam eller är motståndare till det föreliggande förslaget men som tager fasta på utskottsutlåtandet på den punkt, som jag nyss citerat, men framför allt — jag hörde det i första kammaren för en stund sedan — tar fasta på ett yttrande, som herr Wigforss där fällde, vilket på ett mera positivt sätt än som skett i utskotts-

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

utlåtandet gick till mötes den opinion, som framträtt på denna punkt. Jag är för min del också mycket tacksam för vad herr Wigforss har yttrat. Det är emellertid ganska betecknande, att han förklarade, att han gärna för sin del vore med om att stryka den villkorliga formulering, som utskottet på denna punkt har givit sitt utlåtande. Han kunde gärna vara med om att slopa denna formulering, ty, sade han, man kan inte konstatera, huruvida särskilda skäl finnas för en utredning, om man icke igångsätter utredningen. Som herrarna och damerna hörde, uttalade finansministern sålunda i själva verket en ganska förkrossande kritik av utskottets formulering på denna punkt. Men då herr statsrådets uttalande inte kan komma att ingå såsom ett förpliktande moment i det beslut, som här fattas, utan endast står för hans egen räkning, kan jag inte tillmäta det den betydelse, som jag skulle ha varit benägen att göra, om det hade ingått i utskottets utlåtande. Jag hoppas visserligen, att finansministern skall så länge kvarstanna i sitt ämbete, att han får tillfälle att realisera det löfte om en dylik utredning, som han här avgivit. Men ingen regering äger något evigt liv — och bör kanske inte heller eftersträva det — och icke heller någon finansminister, och förändringar kunna ju inträffa. Det veta vi ju icke; vi behöva ju icke antaga det. Men det är å andra sidan inte alldeles uteslutet, att det inom de närmaste åren kan bli förändringar, som göra, att det sitter en ny finansminister. Denne, som kanske på denna punkt har helt andra åskådningar än vad herr Wigforss har, är då icke bunden att följa ett uttalande, som hans företrädare gjort.

Ur denna synpunkt kan jag således inte, hur mycket jag än uppskattar ett dylikt personligt uttalande, finna att det väger tillräckligt tungt för att de, som äro anhängare av den mening jag företräder, skulle avstå från att söka göra denna gällande vid omröstningen här i kammaren. Herr Wigforss tillade också, det vill jag särskilt understryka, att han inte kunde säga någonting bestämt om hur pass snart en sådan utredning kan komma till stånd. Även om man nu får konstatera, att en viss avspänning skett i striden genom detta uttalande av herr finansministern, så kan det endast gagna själva saken, att det finns en minoritet i kammaren, som här, i likhet med herr Anderson i Norrköping i hans reservation, starkt vill understryka, att denna utredning bör igångsättas snarast eller helst omedelbart och om möjligt föranleda ett förslag från Kungl. Maj:t redan vid nästkommande riksdag. Jag hoppas i varje fall, att efter det yttrande, som finansministern haft, han inte kommer att töva alltför länge med att taga upp frågan till en sådan utredning. Jag hoppas också, att det förslag, som då kommer till kamrarna, skall taga hänsyn till de goda skäl, som ha framförts för ett rättvisare tillvägagångssätt gentemot dem, som drabbas av denna lagstiftning.

Med herr Höglund förenade sig herr *Ward*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 1 kap. 1 § i utskottets förslag, dels ock på bifall till det av herr Johanson i Huskvarna i den av honom avgivna, vid betänkandet fogade reservationen framställda huvudyrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Johanson i Huskvarna, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 kap. 1 § i det av bevillningsutskottet i dess förevarande betänkande nr 28 framlagda förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker, röstar

Ja;

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Johanson i Huskvarna i den av honom avgivna, vid betänkandet fogade reservationen framställda huvudyrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funnit flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Johanson i Huskvarna begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 163 ja och 25 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt förevarande paragraf.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

2—6 §§, 2 kap.

Godkändes.

3 kap.

1 § föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag ber att få vädja till finansministern att i Malmöhus län måtte anordnas 4 spritförsäljningsbolag i enlighet med vad jag har föreslagit i min motion.

Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

2 §.

Godkändes.

3 § skulle enligt utskottets förslag hava denna avfattning:

3 §.

Utminutering må äga rum å ort, där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937. Därjämte må utminutering anordnas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, besluta angående utminuteringsställenas antal och förläggning.

I sin ovan berörda reservation hade herr *Johanson* i Huskvarna föreslagit, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

3 §.

Utminutering må, sedan tillstånd därtill lämnats i den ordning nedan stadgas, äga rum å ort där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937 samt i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, ansöka om inrättande av utminuteringsställe så ock om inrättande av utlämningsställe, varom nedan i 4 kap. 7 § förmäles.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

Beträffande denna paragraf hade därjämte herr *Bengtsson* avgivit en under 3) antecknad reservation utan angivet yrkande.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Johanson** i Huskvarna: Denna paragraf, liksom paragraferna 6, 8, 9, 10 och 19, avhandlar den fråga, som jag tidigare i debatten talat om, och som berörts även av flera andra talare, nämligen den kommunala vetorätten i fråga om utminuteringen.

Jag ber alltså, herr talman, att vid denna paragraf få yrka bifall till min reservation och avslag på utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! På de såväl i propositionen som av utskottet anförda skälen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i nu ifrågavarande paragraf, liksom också i övriga paragrafer, som nämnts av herr Johanson.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den avfattning, som föreslagits i den av herr Johanson i Huskvarna avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

4—11 §§.

Godkändes.

För *12 §* hade utskottet föreslagit följande lydelse:

12 §.

Finnes det vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort årsutskänkning äger rum å hotell eller pensionat, må Konungen, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkningen avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen (turistutskänkning). Ansökan om tillstånd skall göras av bolaget eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga.

Herr *Johanson* i Huskvarna hade i sin ovannämnda reservation föreslagit, att denna paragraf skulle utgå.

Sedan paragrafen föredragits yttrade:

Herr **Johanson** i Huskvarna: I denna paragraf har enligt det framlagda förslaget det kommunala vetot fullständigt genombrutits i fråga om utskänkning på turisthotell. Jag har förut uttalat min mening här i debatten, och jag vill ytterligare understryka, att den kommunala vetorätten i detta avseende utan tvivel utgör en hälsosam kontroll över utvecklingen och förhållandena, därmed också till otvivelaktigt gagn för nykterhetssaken.

Därför föreslår jag, herr talman, att 12 paragrafen måtte utgå ur lagtexten.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Utan att taga upp någon ny debatt om denna fråga ber jag att få understryka, att den förändring, som här

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

föreslås i propositionen och som tillstyrkes av utskottet, har på så många sätt och från så olika håll betecknats som ett avgjort framsteg, att jag hoppas att även andra kammaren måtte skänka detta förslag sitt bifall. Jag förstår väl de betänkligheter, som av herr Johanson i Huskvarna här uttalats, men jag är övertygad om, att denna bestämmelse är kringgärdad med tillräckliga garantier för att ett missbruk skall anses uteslutet. Som sagt är jag också övertygad om, att nyttan av den reform, som här föreslås, kommer att visa sig vida överväga de risker och de farhågor, som nu gjorts gällande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till yrkandet, att paragrafen skulle utgå; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

13—15 §§.

Godkändes.

16 §.

I en vid betänkandet fogad, under 5) antecknad reservation hade herrar *Anderson* i Norrköping, *Lagerfelt*, *Velander*, *Eilif Sylwan* och *Hagberg* i Malmö framlagt ett särskilt förslag beträffande det i 16 § 2 mom. behandlade spörsmålet om restauratörs ekonomiska fördel av utskänkning av spritdrycker och vin.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Den fråga, som ju under dagens och nattens lopp i så hög grad har diskuterats, nämligen frågan om avveckling av vinstkvantitetssystemet, den beröres ju icke direkt av någon paragraf i den föreliggande författningen, utan den åtgärd, som propositionen föreslår, är motiverad med ett uttalande i propositionen och i ett motsvarande uttalande i utskottets motivering.

Med herr talmannens tillstånd ber jag att vid behandlingen av denna § 16 mom. 2 få framlägga det yrkandet, att kammaren måtte besluta att, med uteslutande av utskottets motivering rörande »Avveckling av vinstkvantitetssystemet; 3 kap. 16 § 2 mom.», sidorna 70—75 i utskottets betänkande, i stället godkänna den motivering, som förekommer i reservationen nummer 5 till utskottets betänkande.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Med hänvisning till vad som under debatten anförts, hemställer jag om bifall till utskottets motivering.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr förste vice talmannen given proposition godkände kammaren förevarande paragraf i utskottets förslag.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering å sid. 70—75 i dess förevarande betänkande angående »Avveckling av vinstkvantitetssystemet; 3 kap. 16 § 2 mom.», dels ock på bifall till det av herr Anderson i Norrköping under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets motivering å sid. 70—75 i dess förevarande betänkande nr 28, angående »Avveckling av vinstkvantitetsystemet; 3 kap. 16 § 2 mom.», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit herr Andersons i Norrköping under överläggningen framställda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Norrköping begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 48 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering i förevarande del.

17—22 §§.

Godkändes.

4 kap.

1 §.

Godkändes.

2 § lydde i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag

(Kungl. Maj:ts förslag.)	*(Utskottets förslag.)*
2 §.	2 §.
Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den som ej fyllt tjugufem år; dock må, om särskilda skäl därtill äro, tillstånd meddelas den som fyllt tjuguett år men ej tjugufem år.	Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den som ej fyllt tjuguett år.

I en vid betänkandet fogad, under 4) antecknad reservation hade herrar *Johan Bärg* och *Elof Andersson* förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 4 kap. 2 §.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Johan Bärg och Elof Andersson beträffande denna punkt.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Med hänvisning till vad jag framhöll i den föregående debatten angående den inom utskottet träffade kompromissen

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

gällande åldern och restaurangdansen hemställer jag, att kammaren måtte bifalla denna paragraf i den formulering, som föreligger i utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till den beträffande detta författningsrum av herrar Johan Bärg och Elof Andersson avgivna, under 4) antecknade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Gustafson i Dädesjö, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 kap. 2 § i bevillningsutskottets förevarande förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den beträffande detta författningsrum av herrar Johan Bärg och Elof Andersson avgivna, under 4) antecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Dädesjö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 66 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt förevarande paragraf.

3—6 §§.

Godkändes.

För *7 §* hade utskottet föreslagit följande lydelse.

7 §.

Där det finnes påkallat för ordnande av försändning av rusdrycker till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger bolag att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, äger bolaget medgiva, att försändning av varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation må ske utan skyldighet för köparen att gälda försändningskostnaden. Utgifterna för sådan försändning skola, i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar, uttagas genom pristillägg å utminuterade spritdrycker.

Vid försändning har bolaget att vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda.

I sin ovanberörda, under 1) antecknade reservation hade herr *Johanson* i Huskvarna föreslagit, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

7 §.

Där det — — — äger bolag, sedan tillstånd därtill jämlikt 3 kap. 10 § lämnats, att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare — — — äger bolaget medgiva att försändning av varan till köpareus närmaste järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation må ske utan skyldighet för köparen att gälda försändningskostnaden. Utgifterna för sådan försändning skola, i enlighet — — — utminuterade spritdrycker.

Vid försändning — — — köparen tillhanda.

Sedan paragrafen föredragits anförde:

Herr **Johanson** i Huskvarna: Med anledning av vad jag förut har yttrat på denna punkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till § 7 enligt min reservation och avslag på utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Johanson i Huskvarna avgivna, under 1) antecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

8—17 §§, 5 kap.

Godkändes.

6 kap.

1 § föredrogs; och anförde därvid

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag har under debatten här yrkat bifall till en reservation, som är avgiven av herrar Velander och Eilif Sylwan. Det har sedan meddelats, att första kammarens talman har ansett sig icke kunna ställa denna reservation under proposition, och motsvarande förhållande gäller här i andra kammaren.

Jag återtar således detta mitt yrkande, men på samma gång uttalar jag den önskan och förhoppningen, att finansministern vid organisationsplanens utordnande och genomförande måtte beakta vad som i nämnda reservation framkommit.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2—14 §§.

Godkändes.

15 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)	*(Utskottets förslag.)*
15 §.	
1 mom. Aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier; och skall stamaktiekapitalet utgöra lägst tio och högst tjugu procent av bolagets sammanlagda aktiekapital.	

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Stamaktie må ej ägas av annan än systembolaget.

Varje stamaktie medför rätt till tio röster och varje preferensaktie rätt till en röst.

2 mom. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen.

3. mom. Restaurangbolag må ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälig utdelning å aktie, och äger vad i 8 § stadgas jämväl i övrigt motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

4 mom. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter med lika många suppleanter. Tre ledamöter och tre suppleanter utses av stamaktieägaren, två ledamöter och två suppleanter av preferensaktieägarna.

Av stamaktieägaren utsedd ledamot och suppleant så ock verkställande direktör i bolaget må ej äga preferensaktie i bolaget.

5 mom. Restaurangbolag må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.

6 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2)—4) eller 8)—9) sägs.

Bestämmelserna i 11 § skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

(Utskottets förslag.)

5 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Ej heller må restaurangbolag utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2)—4) eller 8)—9) sägs.

6 mom. Bestämmelserna i 11 och 12 §§ skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

7 mom. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer för vilka skola utses suppleanter.

Å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, och må härtill utses endast av handelskammare auktoriserad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämställas med sådan.

Å samma stämma utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant.

8 mom. Kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorernas granskning av restaurangbolags förvaltning och räkenskaper ävensom när som helst företaga särskild granskning.

I en vid betänkandet fogad, under 6) antecknad reservation hade herrar *Anderson* i Norrköping, *Lagerfelt*, *Velander*, *Eilif Sylwan* och *Hagberg* i Malmö förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 6 kap. 15 §.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till 5:e momentet i den lydelse, som detta har i Kungl. Maj:ts förslag och som lyder: »Restaurangbolag må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.»

Som följd härav yrkar jag också bifall till 6:e momentet enligt den lydelse det har i Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.
(Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

16 §, 7 kap., författningens ingress och rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten a) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslaget.

Punkterna b) och c).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från andra lagutskottet, nr 345, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 358, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank;

nr 359, angående val av ordförande och övriga fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor; och

nr 373, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem.

Vidare godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 360, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Sten Stendahl att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 361, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Carl Petrus Valdemar Nilsson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 362, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Per Conrad Jonsson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 363, för t. f. sekreteraren i riksbanken herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 364, för ledamoten av riksdagen första kammare förutvarande statsrådet herr David Hansén att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 365, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Karl Gunnar Myrdal att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 366, för filosofie doktorn herr Karl Emil Hildebrand att vara ordförande för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 367, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Artur Ryberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 368, för ledamoten av riksdagen andra kammare herr Karl Hilding Magnusson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 369, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Ernst Gustaf Eugén Eriksson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 370, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Carl Olof Harald Andersson att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 371, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 372, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr John Martin Skoglund att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 374, för ledamoten av riksdagens första kammare herr C. L. A. A. Reuterskiöld att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 375, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr F. F. Severin att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 376, för ledamoten av riksdagens första kammare herr K. Z. Petersson att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse; och

nr 377, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr O. S. Holmdahl att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 180, i anledning av väckta motioner om anslag till allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet för täckande av viss förlust;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för personalen vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av den vid försvarsväsendet anställda sjuksköterskepersonalens avlöningsförmåner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av väckta motioner om underlättande av möjligheterna för landsbygdens ungdom att bedriva studier vid vissa undervisningsanstalter;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus jämte i ämnet väckta motioner;

nr 185, i anledning av väckta motioner angående vissa lappbefolkningen berörande spörsmål;

nr 186, i anledning av väckt motion om restitution till två personer i Eskilstuna av för högt erlagda kronoutskylder;

nr 187, i anledning av väckt motion om inrättande av ett centralt organ för planmässig organisation av de statliga och statsunderstödda anstalterna för asociala individer; och

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1937/1938 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. samt anvisningarna till 29 och 53 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 30, i anledning av väckt motion angående skattefrihet för icke erkända arbetslöshetskassor och andra sociala hjälpfonder;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 8 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, ävensom vissa motioner angående stämpelavgiften;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att infordra vissa uppgifter för prövning av frågor om ändringar i det kommunala beskattningsväsendet;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 294 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 293 med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse mellan Sverige, Estland och Finland rörande förhindrande av spritsmuggling m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till familjepensionsreglemente för riksdagens verk och reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk m. m.;

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ökade pensionsförmåner för avlidne vice riksbankschefen Erik Johan Henrik Wilhelmssons efterlevande; och

nr 73, i anledning av väckta motioner om förhöjd avlöning till justitieombudsmannen och militieombudsmannen;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 64, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om ersättning av statsverket till den, som lidit skada till följd av felskrivning i fastighetsbok m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, m. m.; och

nr 66, angående arvoden åt dem, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 187 med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. jämte vissa andra ärenden; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 6, angående centralisering och rationalisering av bearbetningen av rikets officiella statistik; och

nr 7, angående ändring i vissa delar av andra kammarens ordningsstadga.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Vougt*	under	2	dagar	fr. o. m.	den	31	maj,
» *Österström*	»	2	»	»	»	30	»
» *Gardell*	»	2	»	»	»	30	»

herr *Sundberg*	under	3	dagar	fr. o. m.	den	30 maj,
» *Annér*	»	2	»	»	»	30 »
» *Fält*	»	3	»	»	»	30 »
» *Dahlbäck*	»	3	»	»	»	1 juni,
» *Kyling*	»	2	»	»	»	30 maj,
» *Spångberg*	»	den 31 maj,				
» *Bergquist*	»	2 dagar fr. o. m. den 30 maj och				
» *Ekdahl*	»	den 31 maj.				

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1937. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.
372696